

การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ค่านิยมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัด
ชัยนาท

โดย
นายกิตติชัย อุดมศักดิ์ศรี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนศึกษาแบบ 2.1 ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2560

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
ชาวนาจังหวัดชัยนาท

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนศึกษาแบบ 2.1 ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2560
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

THE STRATEGY DEVELOPMENT OF CREATIVE CITY IN RICE FARMING TO
STRENGTHEN THE COMMUNITY'S FARMERS OF CHAI NAT PROVINCE

A Thesis Submitted in partial Fulfillment of Requirements
for Doctor of Philosophy (DEVELOPMENT EDUCATION)
Department of Education Foundations
Graduate School, Silpakorn University
Academic Year 2017
Copyright of Graduate School, Silpakorn University

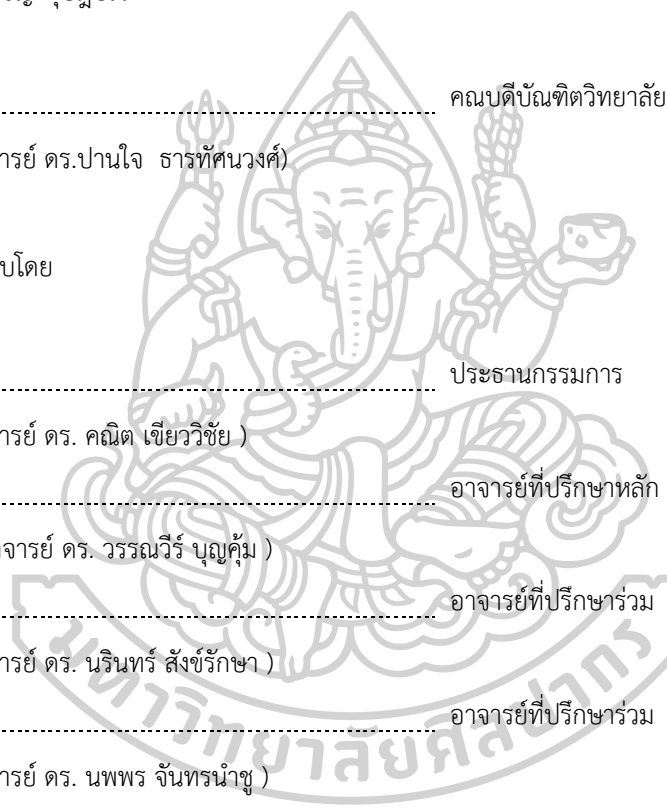
หัวข้อ	การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ก้าวข้ามเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท
โดย	กิตติชัย อุดมศักดิ์ศรี
สาขาวิชา	พัฒนศึกษาแบบ 2.1 ปรัชญาดุสิตบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วรณวีร์ บุญคุ้ม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ธารทัศน์วงศ์)

พิจารณาเห็นชอบโดย
..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. คณิต เขียววิชัย)
..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วรณวีร์ บุญคุ้ม)
..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(รองศาสตราจารย์ ดร. นรินทร์ สังข์รักษา)
..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(รองศาสตราจารย์ ดร. นพพร จันทรนำชู)
..... ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
(อาจารย์ ดร. สมชาย ลักษณ์านุรักษ์)

54260910 : พัฒนศึกษาแบบ 2.1 ปรัชญาคุชฎีบัณฑิต

คำสำคัญ : การพัฒนายุทธศาสตร์, เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว, การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

นาย กิตติชัย อุดมศักดิ์ศรี: การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วรณวีร์ บุญคุ้ม

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน และความต้องการของชาวนาในการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท 2) พัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท 3) ศึกษาข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงนโยบาย และเทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ EDFR มีผู้ให้ข้อมูลหลัก 3 กลุ่ม คือ ผู้เกี่ยวข้องในหน่วยงานภาครัฐจำนวน 7 คน ผู้ประกอบการด้านข้าวในพื้นที่เมืองสร้างสรรค์จำนวน 12 คน ชาวนาในพื้นที่เมืองสร้างสรรค์ จังหวัดชัยนาท จำนวน 346 คน โดยผลการวิจัยพบว่า

1. จังหวัดชัยนาทมีสภาพภูมิศาสตร์เหมาะสมต่อการปลูกข้าว เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มมีแม่น้ำไหลผ่าน เป็นแหล่งผลิตข้าวพันธุ์ดีของประเทศ และชาวนาจังหวัดชัยนาทมีความต้องการในการพัฒนายุทธศาสตร์ทั้ง 3 ด้านควบคู่กัน คือ ด้านการผลิต ด้านการตลาด และด้านการส่งเสริมวิถีชีวิตชาวนา ในภาพรวมทั้ง 3 ด้านมีความต้องการอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านที่มีความต้องการสูงสุดคือด้านการตลาด

2. ยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทมี 3 ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมการผลิตข้าวของชาวนาจังหวัดชัยนาท ยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมการตลาดของชาวนาจังหวัดชัยนาท และยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมวิถีชีวิตชาวนาของชาวนา จังหวัดชัยนาท

3. ข้อเสนอเชิงนโยบาย ต้องมีกลยุทธ์ในการดำเนินการอย่างเป็นระบบ เชื่อมโยงและต่อเนื่อง ประสานความร่วมมือทั้งระบบจากทุกฝ่าย ขยายปรับปรุงระบบชลประทาน ส่งเสริมประสิทธิภาพการถ่ายทอดองค์ความรู้ พัฒนาศูนย์การเรียนรู้ด้านข้าว ส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าข้าว สร้างอัตลักษณ์และตราสินค้าข้าวและผลิตภัณฑ์ และทำเกษตรผสมผสานโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวนาอย่างยั่งยืน

54260910 : Major (DEVELOPMENT EDUCATION)

Keyword : STRATEGY DEVELOPMENT, THE CREATIVE CITY IN RICE FARMING,
STRENGTHENING THE COMMUNITY

MR. KITTICHAJ UDOMSAKSRI : THE STRATEGY DEVELOPMENT OF CREATIVE
CITY IN RICE FARMING TO STRENGTHEN THE COMMUNITY'S FARMERS OF CHAI NAT
PROVINCE THESIS ADVISOR : ASSOCIATE PROFESSOR WANAWEE BOONKOUM, PH.D.

The objectives of this research were to: 1) study the basic information and the needs of farmers for developing strategy of creative city in rice farming to strengthen the community's farmers of Chai Nat province; 2) development strategy of creative city in rice farming to strengthen the community's farmers of Chai Nat province; and 3) study the policy proposal for developing strategy of creative city in rice farming to strengthen the community's farmers of Chai Nat province. This research was a policy research using EDFR technique. The sample consisted of 3 groups: 7 people from government organizations; 12 entrepreneurs in rice farming; and 346 famers in Chai Nat.

The research findings were as follows:

1. Chai Nat province was suitable for growing rice because the area was mostly flat with rivers flowing through it. The province produced a good quality of rice. The findings also showed that farmers' needs for strategy development were composed of 3 aspects. They were: production, marketing, and promotion of the peasant way of life. These aspects were found at the highest level and the most demanding aspect was marketing.

2. The strategy of creative city in rice farming to strengthen the community's farmers of Chai Nat province was consisted of 3 strategies: 1) promote rice production, 2) promote marketing, and 3) promote the peasant way of life.

3. The proposed policy suggested various topics including continuous systematic and link, cooperation system from all organizations, expanding the improvement of irrigation system, promoting effective transfer of knowledge,

developing learning center of rice farming, promoting price, creating identity of rice products, and integrated farming following sufficiency economy philosophy to improve the peasant way of life sustainably.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดีโดยได้รับความกรุณาจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณวีร์ บุญคุ้ม อาจารย์ที่หลัก รองศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ สังข์รักษา และรองศาสตราจารย์ ดร.นพพร จันทร นำชู อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม รองศาสตราจารย์ ดร.คณิต เขียววิชัย ประธานกรรมการสอบ และ อาจารย์ ดร.สมชาย ลักขณานุรักษ์ ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ที่ได้ให้คำแนะนำช่วยเหลือสนับสนุน และแก้ไข ข้อบกพร่องต่าง ๆ ตลอดระยะเวลาในการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณในความกรุณาเป็นอย่างสูง พร้อมทั้งขอขอบพระคุณคณาจารย์ในภาควิชาพัฒนศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ได้ให้ความรู้ แนวคิด และแนวทางในการวิจัยและให้กำลังใจในการวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะใน ส่วนของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ขอขอบคุณผู้เกี่ยวข้องในหน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการด้านข้าวและชาวนาในพื้นที่เมือง สว่างสรรค์ จังหวัดชัยนาทที่ให้ข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบคุณมารดา ครอบครัวอุดมศักดิ์ศรี เพื่อนนักศึกษาทุกคนที่ให้คำปรึกษา และเป็น กำลังใจทำให้การวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

กิตติชัย อุดมศักดิ์ศรี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ฌ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	7
คำถามของการวิจัย.....	7
ขอบเขตของการวิจัย.....	7
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	9
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	11
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	12
1. การพัฒนายุทธศาสตร์.....	12
2. เมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์.....	22
3. เกษตรทฤษฎีใหม่.....	31
4. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน.....	37
5. วิถีชีวิตของชาวนา.....	41
6. ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดชัยนาท.....	49
7. การวิจัยเชิงอนาคต.....	65
8. การวิจัยเชิงนโยบาย.....	81
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	88

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	109
ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความต้องการในการพัฒนาอุตสาหกรรมเมืองสร้างสรรค์ด้าน ข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท	111
ขั้นตอนที่ 2 สร้างอุตสาหกรรมเมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ชาวนาจังหวัดชัยนาท	117
ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมเมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท.....	123
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	127
ตอนที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความต้องการของชาวนาในการพัฒนาอุตสาหกรรมเมือง สร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท.....	127
ตอนที่ 2 ผลการพัฒนาอุตสาหกรรมเมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ชาวนาจังหวัดชัยนาท	155
ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมเมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท.....	167
บทที่ 5 สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ	174
สรุปผลการวิจัย.....	174
การอภิปรายผล	186
ข้อเสนอแนะ	192
รายการอ้างอิง	193
ประวัติผู้เขียน.....	201
ภาคผนวก.....	202
ภาคผนวก ก แบบสอบถามเพื่อการวิจัย เรื่อง การพัฒนาอุตสาหกรรมเมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว เพื่อ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท.....	203
ภาคผนวก ข แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก เรื่อง การพัฒนาอุตสาหกรรมเมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท สำหรับ ชาวนา.....	210

ภาคผนวก ค แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท สำหรับ ผู้ประกอบการด้านข้าว	214
ภาคผนวก ง แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท สำหรับ หน่วยงานภาครัฐ.....	218
ภาคผนวก จ. แบบสอบถามเพื่อการวิจัย เดลฟายรอบที่ 1 เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เมือง สร้างสรรค์ด้านข้าว เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท	222
ภาคผนวก ฉ. แบบสอบถามเพื่อการวิจัย เดลฟายรอบที่ 2 เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เมือง สร้างสรรค์ด้านข้าว เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท	226
ภาคผนวก ช แบบสอบถามเพื่อการวิจัย เดลฟายรอบที่ 3 เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เมือง สร้างสรรค์ด้านข้าว เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท	230
ภาคผนวก ซ แบบสอบถามเพื่อรับรองยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว เพื่อเสริมสร้างความ เข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท	234
ภาคผนวก ฌ แบบสอบถามข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว เพื่อเสริมสร้างความ เข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท	238
ภาคผนวก ญ แบบประเมินความสอดคล้องของแบบสอบถาม เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เมือง สร้างสรรค์ด้านข้าว เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท สำหรับ ผู้ทรงคุณวุฒิ	243
ภาคผนวก ฎ สัมประสิทธิ์ความสอดคล้อง (Index of Item – Objective Congruence : IOC) เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ชาวนาจังหวัดชัยนาท สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิ	247
ภาคผนวก ฏ เอกสารขอสัมภาษณ์ จากบัณฑิตวิทยาลัยศิปากร	251

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1	ต้นทุนการผลิตข้าว ฤดูเพาะปลูก 2555/56..... 45
2	จำนวนอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน เทศบาล อบต. ของจังหวัดชัยนาท..... 51
3	ผลิตภัณฑ์มวลรวม (GPP) และรายได้เฉลี่ยต่อคน..... 53
4	สถานการณ์เพาะปลูก ข้าวนาปี/นาปรัง จำแนกรายอำเภอ ปี2553/2554..... 54
5	ต้นทุนการผลิตข้าวต่อไร่ ปี 2553/2554..... 55
6	ประเด็นยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์ และกลยุทธ์..... 64
7	สรุปผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกและสภาพแวดล้อมภายใน จังหวัดชัยนาท..... 138
8	การสร้างกลยุทธ์จาก TOWS Matrix..... 141
9	จำนวนและร้อยละของสถานภาพของชาวนาจังหวัดชัยนาท..... 150
11	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การแปลผลและลำดับที่ของระดับปฏิบัติ หรือความต้องการการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท..... 151
12	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การแปลผลและลำดับที่ของระดับปฏิบัติ หรือความต้องการการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท ด้านการผลิต..... 152
13	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การแปลผลและลำดับที่ของระดับปฏิบัติ หรือความต้องการการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท ด้านการตลาด 153
14	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การแปลผลและลำดับที่ของระดับปฏิบัติ หรือความต้องการการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท ด้านวิถีชีวิตชาวนา..... 154
15	ความถี่และร้อยละของปัญหา อุปสรรค แนวทางแก้ปัญหา และแนวทางพัฒนา ยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว..... 157

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
16	
ค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile range)	
ยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนา	
จังหวัดชัยนาทจากแบบสอบถามเดลฟายรอบที่ 2	160
17	
ค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile range)	
ยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนา	
จังหวัดชัยนาทจากแบบสอบถามเดลฟายรอบที่ 3.....	161
18	
ผลการสอบถามข้อเสนอเชิงนโยบายยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชัยนาท	
ให้เป็นเมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนา.....	168

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเรื่องการพัฒนายุทธศาสตร์.....	21
2 แสดงเมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์.....	31
3 แผนภาพสรุปเกษตรทฤษฎีใหม่.....	37
4 แสดงแผนภาพการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน.....	41
5 แสดงแผนที่จังหวัดชัยนาท.....	50
6 แสดงแผนภาพสรุปการวิจัยเชิงอนาคต.....	80
7 แสดงแผนภาพสรุปขั้นตอนการวิจัยเชิงนโยบาย.....	88
8 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย.....	108
9 แสดงสรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	110
10 แสดงการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis).....	112
11 สรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ขั้นตอนที่ 1	117
12 แสดงสรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ขั้นตอนที่ 2.....	123
13 สรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ขั้นตอนที่ 3	126
14 แสดงยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท.....	164
15 แสดงแผนภาพยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท.....	173

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างมูลค่าเพิ่ม สู่การสร้างมูลค่าจากพื้นฐานของความคิดสร้างสรรค์ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอุตสาหกรรม และการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาฐานการผลิตและบริการให้เข้มแข็งและมีคุณภาพบนฐานความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ และภูมิปัญญา สร้างความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน ปรับโครงสร้างการผลิต และการบริโภคให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม พร้อมสร้างความเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม และสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) และจุดเน้นประเด็นพัฒนาหลักในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) ส่งเสริมการปรับโครงสร้างการผลิตและการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจในแต่ละช่วงของห่วงโซ่มูลค่า โดยการพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งให้กับปัจจัยพื้นฐานและทุนทางเศรษฐกิจให้สนับสนุนการเพิ่มศักยภาพของฐานการผลิตและฐานรายได้เดิม สร้างฐานการผลิตและรายได้ใหม่ให้กับระบบเศรษฐกิจ ยกกระดับห่วงโซ่มูลค่าด้วยการใช้เทคโนโลยีวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างนวัตกรรม การผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับความต้องการของตลาดรวมทั้งยกระดับมาตรฐานสินค้าและบริการ สร้างสังคมผู้ประกอบการที่มีทักษะในการทำธุรกิจทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี พัฒนาพื้นที่ชายแดนที่มีศักยภาพและพื้นที่เศรษฐกิจใหม่เพื่อรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจและขับเคลื่อนเศรษฐกิจเข้าสู่การเป็นประเทศรายได้สูงในอนาคต ส่งเสริมการปรับระบบการผลิตการเกษตรให้สอดคล้องกับพันธกรณีในด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและศักยภาพของพื้นที่รวมทั้งสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ทางวิชาการเกษตร วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแบบมีส่วนร่วมที่เชื่อมโยงกับฐานทรัพยากรชีวภาพในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้สินค้าเกษตร มีความปลอดภัยไม่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนและสิ่งแวดล้อมของประเทศ เน้นการพัฒนา ระบบเกษตรกรรมที่ยั่งยืนและการขยายโอกาสในการเข้าถึงพื้นที่ทำกินของเกษตรกร ส่งเสริมการรวมกลุ่มทางการเกษตรจากกิจการเจ้าของคนเดียวเป็นการประกอบการในลักษณะสหกรณ์ ห้างหุ้นส่วน และบริษัทเพื่อให้เกิดการประหยัดต่อขนาด ลดการทำงานต่างระดับ และสามารถใช้เทคโนโลยีการผลิตในระดับที่เหมาะสม รวมทั้งใช้กลไกตลาดในการป้องกันความเสี่ยง ส่งเสริมการ

เพิ่มศักยภาพฐานการผลิตและบริการเดิมและการต่อยอดไปสู่ฐานการผลิต และบริการให้โดยใช้เทคโนโลยีที่เข้มข้นและนวัตกรรม วางรากฐานการพัฒนาอุตสาหกรรมสำหรับอนาคตทั้งในด้านการเตรียมคนและโครงสร้างพื้นฐาน สร้างระบบกลไกและเครือข่ายที่เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพในการเชื่อมโยงความร่วมมือของภาคธุรกิจในลักษณะคลัสเตอร์ ส่งเสริมการสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจกระแสใหม่ อาทิ เศรษฐกิจดิจิทัล เศรษฐกิจฐานชีวภาพ เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม และการพัฒนาวิสาหกิจตั้งใหม่ และวิสาหกิจเพื่อสังคม รวมถึงการสร้างสังคมผู้ประกอบการ เพื่อต่อยอดฐานการผลิตและบริการและฐานเดิมและสร้างฐานใหม่ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559a) ดังนั้นการส่งเสริมศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจของประเทศจึงจำเป็นต้องพัฒนาฐานการผลิตและบริการให้เข้มแข็งและมีคุณภาพบนฐานความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ และภูมิปัญญา สร้างความมั่นคงด้านอาหาร ซึ่งแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็นแนวคิดหนึ่งที่สนองแนวทางในการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

การพัฒนาเมืองสร้างสรรค์เป็นการพัฒนา ที่ต้องมีการผลักดันอย่างจริงจัง ในการพัฒนาคุณภาพเมืองให้มีความสะดวกสบายสวยงาม และเอื้อต่อการมีปฏิสัมพันธ์และการประกอบธุรกิจของประชากรจึงเป็นรูปแบบการพัฒนาที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการสนับสนุนทางการเมืองและมวลชน ผู้บริหารเมืองจึงต้องเป็นผู้ที่สามารถสร้างความเข้าใจในแนวคิดการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมทั้งการปรับเจตคติและรูปแบบการทำงานของหน่วยงานท้องถิ่นในการบริหารงานเพื่อเปลี่ยนความคิดในการพัฒนาเมือง/ท้องถิ่นจากยุคเศรษฐกิจอุตสาหกรรมสู่ยุคแห่งการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน (พิตร แก้วสาย & ทิพย์สุดา จันทร์แจ่มหล้า, 2556) การพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์เป็นอีกหนึ่งนโยบายสำคัญ หน่วยงานภาครัฐที่เป็นผู้ริเริ่มดำเนินนโยบายเมืองสร้างสรรค์ได้แก่ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ โดยเป็นการดำเนินกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนนโยบายเพื่อให้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์สำเร็จเป็นรูปธรรม ซึ่งประกอบด้วย 3 องค์ประกอบสำคัญ คือ การพัฒนาผู้ประกอบการสร้างสรรค์ (Creative Entrepreneur) การพัฒนาองค์ความรู้สร้างสรรค์ (Creative Knowledge) และการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ (Creative City) และโดยเป็นการกำหนดกรอบแผนงานและกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล ในปี 2554 กระทรวงพาณิชย์ได้ริเริ่มโครงการเพื่อกระตุ้นและส่งเสริมให้คนไทยมีความตื่นตัวและสร้างสรรค์นวัตกรรม และการจัดการธุรกิจในรูปแบบใหม่โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย ให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ รวมถึงการกระตุ้นเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับภาคประชาชนในทุกภูมิภาคของประเทศไทย โดยมีโครงการจะพัฒนาจังหวัดที่มีศักยภาพเป็นเมืองเศรษฐกิจสร้างสรรค์ทั่วประเทศไทย และคัดเลือกเป็นเมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากจังหวัดที่มีความโดดเด่นทางภูมิปัญญาศิลปวัฒนธรรม ที่สามารถนำไปพัฒนาสร้างจุดเด่นและมูลค่าเพิ่มให้แก่สินค้าหรือบริการของจังหวัด ซึ่งจะมีส่วนในการสร้างรายได้ให้แก่ท้องถิ่นและประเทศชาติ โดยเมื่อ

วันที่ 8 พฤษภาคม 2554 คณะกรรมการคัดเลือกเมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ได้พิจารณาตัดสินเมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ได้ประกาศรายชื่อ 10 เมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่ได้รับการตัดสิน ได้แก่ 1) จังหวัดชัยนาท เมืองแหล่งเมล็ดพันธุ์ข้าว ตำบลนางลือและตำบลท่าชัย 2) จังหวัดเชียงราย เมืองแห่งการพัฒนา 3) จังหวัดเชียงใหม่ เมืองนวัตกรรมสร้างสรรค์ 4) จังหวัดน่าน น่านเมืองเก่าที่มีชีวิต 5) จังหวัดเพชรบุรี เมืองเพชร เมืองตาลโตนด 6) จังหวัดมหาสารคาม เมืองแห่งการเรียนรู้ ศูนย์พัฒนาชุมชน 7) จังหวัดยะลา Bird City ศูนย์กลางเศรษฐกิจนก 8) จังหวัดลพบุรี เมืองนวัตกรรมแห่งพลังงานทดแทน 9) จังหวัดลำปาง ลำปางเมืองเซรามิก 10) จังหวัดอ่างทอง ชุมชนเอกราชหมู่บ้านท่าคลอง(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554)

จังหวัดชัยนาทซึ่งคณะกรรมการคัดเลือกเมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ได้พิจารณาตัดสินเป็นเมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เมืองแหล่งเมล็ดพันธุ์ข้าวใน 2 ตำบลคือตำบลนางลือและตำบลท่าชัย โดยมีกลุ่มเกษตรกรจัดทำ แปลงขยายพันธุ์ข้าว ตำบลนางลือและตำบลท่าชัย เป็นกลุ่มเกษตรกรที่มีความพร้อมที่จะดำเนินธุรกิจเมล็ดพันธุ์ข้าว เนื่องจากเป็นกลุ่มเกษตรกรที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชัยนาทมาเป็นเวลานานกว่า 20 ปี ซึ่งผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ผลิตได้ ได้มาตรฐานเทียบเท่ากับที่กรมการข้าวกำหนด ซึ่งต่อมาศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชัยนาทจึงทำโครงการโรงปรับปรุงคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณตามโครงการบริหารจัดการแบบบูรณาการของจังหวัดชัยนาท หรือโครงการผู้ว่า CEO และให้กลุ่มเกษตรกรตำบลนางลือและตำบลท่าชัยบริหารจัดการ ซึ่งการบริหารจัดการปรับปรุงคุณภาพของเมล็ดพันธุ์ข้าวของกลุ่มเกษตรกรตำบลนางลือและตำบลท่าชัยประสบปัญหาช่วงปีแรก ๆ เนื่องจากตลาดยังไม่รู้จักกลุ่มนี้เท่าใดนัก แต่ด้วยคุณภาพของเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ผลิตได้มาตรฐานของกรมการข้าว และผู้ซื้อโดยเฉพาะเกษตรกรในจังหวัดชัยนาทและจังหวัดข้างเคียงเริ่มรู้จักและความเชื่อถือของผู้ซื้อมีมากขึ้น จึงทำให้สำนักงานการตลาดเพื่อเกษตรกร หรือ สกต. ของสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดชัยนาทและนครสวรรค์มีคำสั่งซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าวจากกลุ่มอย่างต่อเนื่อง และจากการศึกษาการสั่งซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าว (มาฆะสิริ เขาวกุล & คณะ, 2556) พบว่า จำนวนร้านค้าเมล็ดพันธุ์ข้าวในจังหวัดชัยนาทเพิ่มขึ้นอย่างมากตั้งแต่ปี 2549 และตลาดเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ร้านค้าเหล่านี้จำหน่ายนั้นอยู่ในทุกภูมิภาคของประเทศ ภาคเหนือครอบคลุมถึงเชียงราย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนไปจนถึงหนองคาย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างครอบคลุมถึงศรีสะเกษ ภาคตะวันออกครอบคลุมถึงระยอง ส่วนภาคใต้ครอบคลุมถึงจังหวัดพัทลุง เมล็ดพันธุ์ข้าวที่จำหน่ายโดยร้านค้าเหล่านี้ หรือแม้แต่ที่จำหน่ายโดยกลุ่มเกษตรกรตำบลนางลือและตำบลท่าชัยยังขาดการรับรองมาตรฐานอย่างเป็นทางการ และยิ่งจำนวนร้านค้ามีเพิ่มขึ้น ความหลากหลายของคุณภาพของเมล็ดพันธุ์ก็มีเพิ่มขึ้น ซึ่งการรับรองมาตรฐานเมล็ดพันธุ์โดยหน่วยงานของรัฐ ยังไม่สามารถทำได้อย่างทั่วถึงและมี

ประสิทธิภาพ และยิ่งขอบเขตของตลาดขยายออกไปไกลเท่าใด การรับรองมาตรฐานยิ่งเพิ่มความสำคัญขึ้นเพียงนั้น

อย่างไรก็ตามการคัดเลือกให้ชัชนาทเป็นเมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็นการดำเนินการของตำบลนางลือและตำบลท่าชัย อำเภอเมือง จังหวัดชัชนาท ยังไม่ใช่นโยบายการดำเนินการของทั้งจังหวัด และเป็นเพียงต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้านแหล่งเมล็ดพันธุ์ข้าว ไม่ใช่การจัดการด้านข้าวทั้งระบบจึงทำให้ชาวนาส่วนใหญ่ของจังหวัดชัชนาทยังไม่ได้รับการส่งเสริมในระบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ชาวนาส่วนใหญ่ยังประสบกับปัญหาต้นทุนการผลิตสูง ชาวนามีค่าใช้จ่ายในการผลิตสูงขึ้นทุกปีทั้งค่าแรงงาน ค่าปุ๋ยเคมี ค่าสารเคมี และค่าเมล็ดพันธุ์ ทั้งนี้ เนื่องจากชาวนาส่วนใหญ่มีการใช้ปัจจัยการผลิตที่สูง และใช้กรรมวิธีการผลิตที่ยังไม่ถูกต้องเหมาะสม ขาดการบริหารจัดการขนส่งสินค้าและบริการให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกันทั้งระบบตั้งแต่การขนส่งและจัดเก็บปัจจัยการผลิต การเก็บรักษาผลผลิต จนถึงการขนส่งผลผลิตไปจำหน่ายให้ผู้รับซื้อข้าว ชาวนาขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ดี การผลิตและ การกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน ยังไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการใช้ของชาวนาอย่างเพียงพอและทั่วถึง การพัฒนาผลิตภัณฑ์ข้าวเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มยังมีน้อย และยังไม่สามารถแปรรูปผลิตภัณฑ์ขั้นสูง รวมทั้งขาดระบบการเชื่อมโยงวัตถุดิบข้าวที่มีคุณภาพ เพื่อการแปรรูปผลิตภัณฑ์

จากการศึกษาข้อมูลของจังหวัดชัชนาท (สำนักงานจังหวัดชัชนาท, 2557) พบว่าจังหวัดชัชนาทเป็นแหล่งผลิตข้าวที่สำคัญแหล่งหนึ่งของประเทศไทยและในพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยามีพื้นที่ปลูกข้าวนาปี ปี 2555 จำนวน 901,991 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 71.29 ของพื้นที่การเกษตร ได้ผลผลิต 559,312 ตัน/ปี พื้นที่ปลูกข้าวนาปรัง 693,548 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 54.82 ของพื้นที่การเกษตร ได้ผลผลิตประมาณ 471,847 ตัน/ปี ปัจจัยที่สนับสนุนให้จังหวัดชัชนาทมีศักยภาพเหมาะสมในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว คือ 1) เป็นที่ราบลุ่ม มีแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญไหลผ่าน 3 สาย คือ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีน และแม่น้ำน้อย 2) มีระบบชลประทานที่ดี มีคลองชลประทานขนาดใหญ่ส่งน้ำไปในพื้นที่ต่าง ๆ ได้แก่ คลองอนุศาสนนันท์ คลองมหाराช คลองพลเทพ ฯลฯ ซึ่งล้วนแต่เป็นแหล่งน้ำที่สำคัญสำหรับทำนา 3) มีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกต่อการเดินทางและการขนส่งโดยมีถนนสายเอเชียและถนนสายชัชนาท สุพรรณบุรี 4) มีหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องด้านการผลิตข้าวตั้งอยู่จำนวนมาก เช่น ศูนย์วิจัยข้าวชัชนาท ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชัชนาท สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดชัชนาท สำนักงานเกษตรจังหวัดชัชนาท สำนักงานชลประทานที่ 12 สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรเขต 7 สำนักงานสหกรณ์จังหวัดชัชนาท ฯลฯ ซึ่งชาวนาสามารถเข้าใช้บริการปรึกษาและรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการผลิตข้าวเพื่อแก้ปัญหาและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตได้อย่างสะดวก 5) มีแหล่งผลิตและรวบรวมเมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อจำหน่าย เป็นจำนวนมาก ภาคเอกชน จำนวน 65 ราย รวมปีละ 85,000 ตัน สหกรณ์การเกษตร จำนวน 5 แห่ง รวมปีละ 5,000 ตัน กลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลนางลือและ

ตำบลท่าชัย รวมปีละ 5,000 ตัน ศูนย์ข้าวชุมชน จำนวน 117 ศูนย์ รวมปีละ 1,800 ตัน ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชัยนาท ปีละ 5,000 ตัน รวมผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวทั้งหมด 101,800 ตันต่อปี สามารถกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวสู่ชาวนาในจังหวัดชัยนาทและจังหวัดอื่น ๆ ได้ นอกจากนั้นจังหวัดชัยนาทยังมีการวางแผนระยะกลางในการพัฒนาจังหวัดชัยนาท โดยการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัด 4 ปี (พ.ศ. 2557 – 2560) โดยกำหนดวิสัยทัศน์ของจังหวัดชัยนาทไว้ว่า “เป็นแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวและสินค้าเกษตรที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง” โดยมี การกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนา คือ 1) การเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการผลิตและการตลาดเมล็ดพันธุ์ข้าวและสินค้าเกษตรให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน 2) การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพและการท่องเที่ยว 3) การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมสู่ความเข้มแข็ง สมานฉันท์ และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง 4) การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นอกจากนั้นในปัจจุบัน ได้มีการน้อมนำศาสตร์พระราชา (เดชา ปุญญบาล, 2560) การน้อมนำพระบรมราโชวาท ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย มากำหนดเป็นหลักในการปฏิบัติ เป็นศาสตร์ของแผ่นดิน เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของคนโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ให้คนมีความสุขโดยต้องคำนึงถึงเรื่องสภาพภูมิศาสตร์ความเชื่อทางศาสนา เชื้อชาติ และภูมิหลังทางเศรษฐกิจ สังคม แม้ว่าวิธีการพัฒนามีหลากหลาย แต่ที่สำคัญคือ นักพัฒนาจะต้องมีความรักความห่วงใย ความรับผิดชอบ และการเคารพในเพื่อนมนุษย์ จะเห็นได้ว่าการพัฒนาเกี่ยวข้องกับมนุษยชาติและเป็นเรื่องของจิตใจ ประกอบกับศักยภาพทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในอดีตเกิดขึ้นจากการมองหาสินทรัพย์ในดิน การหาศักยภาพของท้องถิ่น การพัฒนาระบบชลประทานและการเปลี่ยนพื้นที่กร้างให้เป็นพื้นที่เพาะปลูกที่เชื่อมโยงกับตลาดโลก การพัฒนาศักยภาพของประเทศด้วยจุดแข็งทางภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติทำให้เศรษฐกิจการเกษตรของประเทศมีความเข้มแข็งและยั่งยืน ในเวลาต่อมาความพยายามของประเทศในการเปลี่ยนแปลงจากเศรษฐกิจพื้นฐานของการเกษตร ไปสู่เศรษฐกิจอุตสาหกรรมเพื่อเพิ่มความมั่นคงแบบก้าวกระโดดด้วยความหวังที่จะแก้ปัญหาความยากจนทำให้ประเทศไทยเป็นฐานการผลิตของอุตสาหกรรมต่างชาติที่สำคัญของโลก ทำให้ประเทศไทยกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมรับจ้างผลิตที่พึ่งพาเทคโนโลยีและนวัตกรรมของต่างประเทศเป็นหลัก ข้อได้เปรียบด้านราคาแรงงานในอดีตกลับกลายเป็นความเสี่ยงเมื่อประเทศเพื่อนบ้านสามารถผลิตสินค้าได้ในราคาแรงงานที่ต่ำกว่า สถานการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้ประเทศไทยสูญเสียศักยภาพในการแข่งขัน การปรับโครงสร้างการผลิตเพื่อความอยู่รอดจึงเป็นสิ่งที่ประเทศหลีกเลี่ยงไม่ได้ ระบบเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมในประเทศไทยมีผลโดยตรงต่อการสร้างสภาพแวดล้อมเมืองไปในทิศทางเดียวกัน สะท้อนออกมาในแนวคิดการวางผังเมือง การวางผังโครงการ และการสร้างสถาปัตยกรรมที่ให้ความสำคัญกับการขนส่งสินค้า และการเคลื่อนย้ายแรงงาน ทำให้เกิดโครงข่ายถนนขนาดใหญ่รูก้า

เข้าไปในพื้นที่การเกษตร มีการแยกพื้นที่ย่านธุรกิจ และที่อยู่อาศัยออกจากกัน ทำให้คนทำงานในเมืองต้องเดินทางไกลเพื่อเข้าถึงพื้นที่ย่านศูนย์กลางธุรกิจก่อให้เกิดปัญหาจราจรอย่างต่อเนื่อง การคิดวางแผนและพัฒนาคุณภาพเมืองตั้งแต่การออกแบบวางผังจนถึงแนวทางการแก้ปัญหาเมืองจึงเป็นการให้ความสำคัญกับการขนส่งและรถยนต์ที่สัญจรไปมาในพื้นที่เมืองมากกว่าคุณภาพชีวิตประชากรเมือง

การขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทยในปัจจุบันยังยึดโมเดลเศรษฐกิจ Thailand 4.0 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559b) เป็นโมเดลเศรษฐกิจที่จะพาประเทศไทยไปสู่ประเทศในโลกรุ่นหนึ่ง ที่มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนในบริบทของการปฏิวัติอุตสาหกรรมยุคที่ 4 อย่างเป็นรูปธรรมตามแนวทางที่แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ด้วยการสร้างความเข้มแข็งจากภายในควบคู่ไปกับการเชื่อมโยงกับประชาคมโลกตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยขับเคลื่อนผ่านกลไกประชารัฐ โดยการกำหนดเป้าหมายครอบคลุมใน 4 มิติ คือความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เป็นระบบเศรษฐกิจที่เน้นการสร้างมูลค่าที่ขับเคลื่อนด้วย นวัตกรรม เทคโนโลยี และความคิดสร้างสรรค์ ความอยู่ดีมีสุขทางสังคม เป็นสังคมที่เดินไปด้วยกันไม่ทอดทิ้งใครไว้ข้างหลัง ด้วยการเติมเต็มศักยภาพของผู้คนในสังคมเพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจสังคม และฟื้นฟูความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นของคนในสังคมให้กลับคืนมาอีกครั้งหนึ่ง การยกระดับคุณค่ามนุษย์ ด้วยการพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในศตวรรษที่ 21 ควบคู่ไปกับการเป็นคนไทย 4.0 ในโลกรุ่นหนึ่ง การรักษาสິงแวดล้อม และเป็นสังคมที่น่าอยู่

จากแนวคิดเมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ การศึกษาศักยภาพที่สำคัญของจังหวัดชัยนาท และการกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการผลิตและการตลาดเมล็ดพันธุ์ข้าวและสินค้าเกษตรให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน ของสำนักงานจังหวัดชัยนาท ซึ่งการส่งเสริมประสิทธิภาพกระบวนการผลิตและการตลาดเมล็ดพันธุ์ข้าวและสินค้าทางการเกษตรเป็นยุทธศาสตร์ที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตของชาวจังหวัดชัยนาทที่ดี เพราะชาวจังหวัดชัยนาทส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวของจังหวัดชัยนาทให้มีการจัดการด้านข้าวที่มีประสิทธิภาพทั้งระบบ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความต้องการของชาวนาในการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท
2. เพื่อพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

คำถามของการวิจัย

1. ข้อมูลพื้นฐานและความต้องการในการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท เป็นอย่างไร
2. ยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท เป็นอย่างไร
3. ข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท เป็นอย่างไร

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา

1.1 ชั้นศึกษาข้อมูลพื้นฐาน และความต้องการในการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

กลุ่มเป้าหมายที่จะศึกษาประกอบด้วย 3 กลุ่ม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1.1 หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่หัวหน้าหรือเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานราชการของจังหวัดชัยนาท โดยผู้วิจัยคัดเลือกเฉพาะหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการด้านข้าวของจังหวัดชัยนาท จำนวน 7 คน จาก 7 หน่วยงาน ได้แก่ สำนักงานจังหวัดชัยนาท ศูนย์วิจัยข้าวชัยนาท ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชัยนาท สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดชัยนาท สำนักงานเกษตรจังหวัดชัยนาท สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรเขต 7 สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดชัยนาท

1.1.2 ผู้ประกอบการด้านข้าว จำนวนทั้งสิ้น 12 คน จากผู้ประกอบการด้านข้าวด้านละ 3 คน คือ (1) ผู้ประกอบการในการขายอุปกรณ์ทางการเกษตร (2) ผู้ประกอบการในการขายพันธุ์ข้าว (3) ผู้ประกอบการในการขายปุ๋ยและยา (4) ผู้ประกอบการในการรับซื้อข้าว

1.1.3 ชาวนาในพื้นที่เมืองสร้างสรรค์ 2 ตำบล คือ ตำบลนางลือและตำบลท่าชัย อำเภอเมือง จังหวัดชัยนาท มีประชากรชาวนาทั้งสิ้น 3,556 ครัวเรือน ครัวเรือนละ 1 คน (สำนักงานจังหวัดชัยนาท, 2557) จำนวน 365 คน กำหนดขนาดตัวอย่างจากตารางของ Krejcie & Morgan (Krejcie R. V. & Morgan. D.W. , 1970) ที่ระดับความเชื่อมั่นในการสุ่มร้อยละ 95

1.2 ชั้นพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

1.2.1 ผู้ให้ข้อมูลหลักในการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญ 17 คน พิจารณาจากผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านยุทธศาสตร์ เมืองสร้างสรรค์ การจัดการด้านข้าว และความเข้มแข็งของชุมชนได้แก่

1.2.1.1 ตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการด้านข้าวของจังหวัดชัยนาท จำนวน 7 คน จาก 7 หน่วยงาน ได้แก่ สำนักงานจังหวัดชัยนาท ศูนย์วิจัยข้าวชัยนาท ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชัยนาท สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดชัยนาท สำนักงานเกษตรจังหวัดชัยนาท สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรเขต 7 สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดชัยนาท

1.2.1.2 ผู้ประกอบการด้านข้าว จำนวนทั้งสิ้น 5 คน คือ ผู้ประกอบการในการขายอุปกรณ์ทางการเกษตร ผู้ประกอบการในการขายพันธุ์ข้าว ผู้ประกอบการในการขายปุ๋ยและยา ผู้ประกอบการในการรับซื้อข้าว

1.2.1.3 ชาวนาในพื้นที่เมืองสร้างสรรค์ 2 ตำบล จำนวนทั้งสิ้น 5 คน เพื่อสร้างยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

1.2.2 ผู้เชี่ยวชาญในการรับรองยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน พิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ทางด้านยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ การจัดการด้านข้าว และความเข้มแข็งของชุมชน เป็นผู้รู้และมีประสบการณ์ในเรื่องการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนา ประกอบด้วยตัวแทนจากสำนักงานจังหวัดชัยนาท ศูนย์วิจัยข้าวชัยนาท ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชัยนาท ผู้ประกอบการด้านข้าว และชาวนา

1.3 ชั้นศึกษาข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

ผู้ให้ข้อมูลหลักได้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 30 คน โดยพิจารณาจากผู้ที่มีความรู้ทางด้านยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ การจัดการด้านข้าว และความเข้มแข็งของชุมชนเป็นผู้รู้และมีประสบการณ์ในเรื่องการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนา

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหาในการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทประกอบด้วย แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เศรษฐกิจใหม่ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน วิถีชีวิตชาวนา และข้อมูลทั่วไปของจังหวัดชัยนาท ผู้วิจัยใช้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนายุทธศาสตร์ (บำเพ็ญ ไมตรีโสภณ, 2555; วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ และคณะ, 2548) เมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (ธีระพงษ์ มาลัยทอง, 2553a; นรินทร์ สังข์รักษา และคณะ, 2557; สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) เศรษฐกิจใหม่ (มูลนิธิชัยพัฒนา, ม.ป.ป.; สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2555) เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (สาวิณี รอดสิน, 2554) วิถีชีวิตชาวนา (เกียรติศักดิ์ แก้วมหาชัย, 2550) ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดชัยนาท (สำนักงานจังหวัดชัยนาท, 2557)

3. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ความต้องการ และการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว และข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท คือจังหวัดชัยนาท

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการศึกษาข้อมูลย้อนหลัง และเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยในปี พ.ศ. 2558 - 2560

นิยามศัพท์เฉพาะ

การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท มีการให้คำนิยามของคำศัพท์ ดังนี้

การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว หมายถึง การพัฒนาแผนพัฒนาจังหวัดชัยนาท เพื่อให้จังหวัดชัยนาทเป็นเมืองที่มีการจัดการด้านข้าวอย่างสร้างสรรค์ โดยมีบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมด้านข้าวของชาวจังหวัดชัยนาท กระบวนการในการนำทุนนั้นมาทำให้ข้าวเกิดเป็นสินค้าและบริการที่มีความต่าง เพื่อสร้างมูลค่าเศรษฐกิจด้านข้าว

เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว หมายถึง จังหวัดที่มีการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมด้านข้าว กระบวนการในการนำทุนนั้นมาทำให้ข้าวเกิดเป็นสินค้าและบริการที่มีความต่าง เพื่อสร้างมูลค่าเศรษฐกิจด้านข้าวโดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ ทำให้เกิดข้อได้เปรียบ และความแตกต่างทางเศรษฐกิจ

ข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนา หมายถึง สภาพการณ์การจัดการด้านข้าวของจังหวัด ชัยนาท ปัญหา อุปสรรคการจัดการด้านข้าวของจังหวัดชัยนาท และความต้องการในการจัดการด้าน ข้าวของจังหวัดชัยนาท

ความต้องการในการพัฒนายุทธศาสตร์ หมายถึง สภาพความต้องการตามความเป็นจริงที่ชาวนาในจังหวัดชัยนาทปฏิบัติหรือได้รับในการประกอบอาชีพปัจจุบัน ประกอบไปด้วย 3 ด้าน คือ ด้านการผลิต ด้านการตลาด และด้านวิถีชีวิตชาวนา

ด้านการผลิต หมายถึง การปลูก บำรุง ดูแลรักษาข้าว ของชาวนาจังหวัดชัยนาท รวมถึง การได้รับการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการทำนาจากภาครัฐ และภาคเอกชน ปัญหาการบริหารจัดการ น้ำและชลประทาน ด้านเมล็ดพันธุ์ข้าว ด้านเครื่องมือ อุปกรณ์ในการทำนา การแพร่ระบาดของโรค และแมลงศัตรูข้าว การใช้เคมีภัณฑ์ที่ใช้ในการกำจัดศัตรูข้าว ปริมาณการใช้สารชีวภาพในการกำจัด ศัตรูข้าว ปริมาณการใช้ปุ๋ย และเคมีภัณฑ์ในการบำรุงข้าว ปริมาณการใช้สารชีวภาพในการบำรุงข้าว ความผันผวนของภาวะแวดล้อมและบรรยากาศ

ด้านการตลาด หมายถึง การจำหน่าย การเพิ่มมูลค่าข้าวของชาวนาจังหวัดชัยนาท รวมถึง การได้รับการแนะนำด้านการตลาดจากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน การได้รับการช่วยเหลือ การตลาด จากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน การแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่ได้ข้าว ความผันผวนของราคาข้าว การรวมกลุ่มของเกษตรกรชาวนาเพื่อต่อรองราคาข้าว

ด้านวิถีชีวิตชาวนา หมายถึง การดำเนินชีวิตของชาวนาจังหวัดชัยนาท รวมถึงการได้รับการ ส่งเสริมหรือแนะนำการดำเนินชีวิตตามหลักของเศรษฐกิจพอเพียงจากหน่วยงานภาครัฐหรือ เอกชน การปลูกพืชชนิดอื่นควบคู่ไปกับการทำนา การเลี้ยงสัตว์ควบคู่ไปกับการทำนาข้าว การจัดการ ด้านหนี้สิน ของชาวนา การเสริมสร้างรายได้ หรืออาชีพเสริม การรวมกลุ่มของเกษตรกรชาวนาเพื่อ พัฒนาวิถีชีวิตชาวนา ความรู้สึกมั่นคงในอาชีพการทำนา

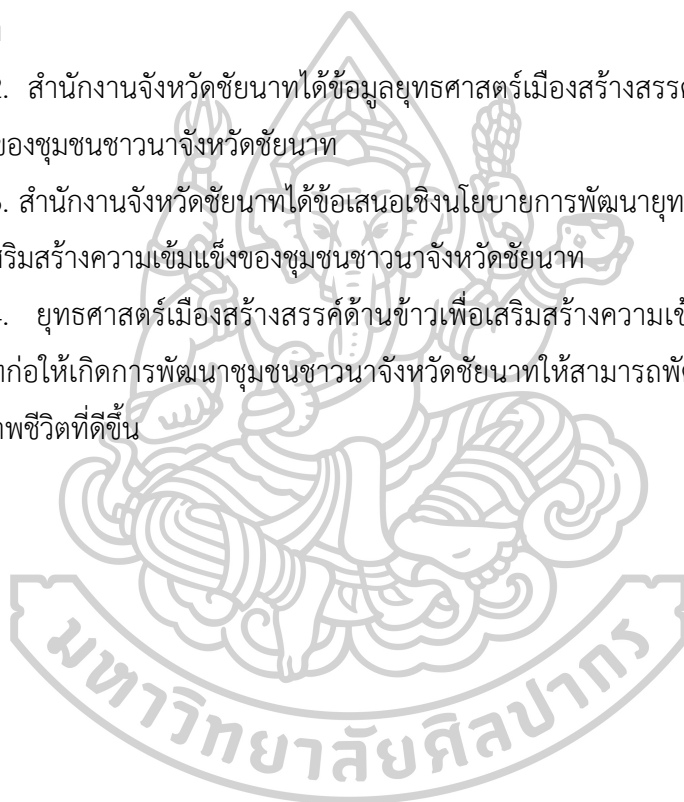
การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การทำให้ชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท เข้มแข็ง มีกระบวนการในการจัดการของชุมชน มีการเรียนรู้ร่วมกัน มีกิจกรรมเพิ่มคุณค่าทุนทาง สังคมและเศรษฐกิจของคนในชุมชน ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน เป็นเครือข่าย ชุมชน และมีการขยายพันธมิตรออกไปนอกชุมชนในลักษณะสร้างความสัมพันธ์ ทุกชุมชนร่วมกัน สร้างพลังชุมชน และใช้พลังชุมชน ในการพัฒนาชุมชน

ชุมชนชาวนา หมายถึง กลุ่มบุคคลในจังหวัดชัยนาทที่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับข้าวเป็น อาชีพหลัก มีวิถีชีวิตส่วนใหญ่อยู่กับนา

ข้อเสนอเชิงนโยบาย หมายถึง แนวทางหรือประเด็นหลักจากผลการศึกษาการพัฒนา ยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท เพื่อการนำไปปฏิบัติในเชิงนโยบายเมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. สำนักงานจังหวัดชัยนาทและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ข้อมูลพื้นฐานและความต้องการของชาวนาในการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท
2. สำนักงานจังหวัดชัยนาทได้ข้อมูลยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท
3. สำนักงานจังหวัดชัยนาทได้ข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท
4. ยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทให้สามารถพัฒนาการประกอบอาชีพ รวมถึงมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท” ผู้วิจัยได้รวบรวม แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยและแนวทางในการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. การพัฒนายุทธศาสตร์
2. เมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์
3. เกษตรทฤษฎีใหม่
4. เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
5. วิถีชีวิตชาวนา
6. ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดชัยนาท
7. การวิจัยเชิงอนาคต
8. การวิจัยเชิงนโยบาย
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การพัฒนายุทธศาสตร์

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการพัฒนายุทธศาสตร์ ผู้วิจัยได้ทบทวนเรื่อง ความหมายของยุทธศาสตร์ ความสำคัญของการวางแผนยุทธศาสตร์ กระบวนการวางแผนยุทธศาสตร์ โดยมีผลจากการทบทวนดังนี้ แนวคิดด้านการพัฒนายุทธศาสตร์ (Strategic Planning) เป็นการวางแผนที่นำมาใช้เพื่อกำหนดแผนการทำงานด้านต่าง ๆ ในระยะยาวอย่างสอดคล้องกับสถานการณ์หรือสภาพแวดล้อม โดยให้ความสำคัญกับการก้าวไปในอนาคต มีการพิจารณาความสามารถขององค์กร และวิเคราะห์ปัจจัยที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อองค์กรในอนาคต เพื่อบอกทิศทางการทำงานและแนวทางปฏิบัติที่จะบรรลุตามเป้าหมายต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้

1.1 ความหมายของยุทธศาสตร์

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับความหมายของยุทธศาสตร์มีผู้ให้ความหมายของยุทธศาสตร์ และผู้วิจัยได้สังเคราะห์ความหมายของยุทธศาสตร์ ดังนี้

ความหมายของยุทธศาสตร์ (บำเพ็ญ ไมตรีโสภณ, 2555) หมายถึง ยุทธศาสตร์เป็นการมององค์กรในสภาพที่เป็นอยู่ปัจจุบัน และการมุ่งไปสู่อนาคตด้วยการกำหนดเป้าหมาย วิสัยทัศน์

พันธกิจ พิจารณาความสามารถขององค์กรวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในและภายนอก ในจุดที่เป็นจุดแข็งและจุดอ่อน โอกาส ปัญหา และอุปสรรค รวมถึงการคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงในอนาคตที่มีผลต่อทิศทางและการดำเนินการขององค์กร การเลือกใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มี และการพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในการเลือกใช้วิธีต่าง ๆ และนำมากำหนดเป็นทิศทางการดำเนินการขององค์กร เพื่อดำเนินการไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ หรือเพื่อให้ได้เปรียบในการแข่งขันที่ยั่งยืน

ความหมายของยุทธศาสตร์ (นครชาติ เพื่อนปฐม, 2554) หมายถึง ยุทธศาสตร์เป็น คำที่มีความหมายเดียวกับคำว่ากลยุทธ์หรือแผน (plan) ซึ่งรวมถึงกลวิธี (tactics) หรือแนวทางการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง การบรรลุจุดประสงค์หรือเป้าหมายของงาน หรือองค์กรที่กำหนดไว้

ความหมายของยุทธศาสตร์ (พินิตา คล้อยสวัสดิ์, 2551) หมายถึง การวางแผนการ ดำเนินการและการควบคุมในแนวทางเชิงกลยุทธ์ เพื่อช่วยให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

ความหมายของยุทธศาสตร์ (สายฝน ภาณุมาศ, 2550) หมายถึง กระบวนการในการ บริหารองค์กรโดยคำนึงถึงสิ่งที่ผ่านมารีปรับปรุงและพัฒนาเป็นแบบแผนในการทำงานขององค์กรใน ปัจจุบัน และมุ่งผลสำเร็จในอนาคต เพื่อตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์กร

ความหมายของยุทธศาสตร์ (เฉลียว บุรีภักดิ์, 2548) หมายถึง แผนการหรือวิธีการอัน ชาญฉลาด เพื่อบรรลุเป้าหมายอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งเป็นเป้าหมายที่ยากเป็นพิเศษ ไม่อาจบรรลุได้ด้วย วิธีธรรมดาที่คนทั่วไปรู้อยู่แล้ว โดยต้องประกอบขึ้นจากศาสตร์ย่อย ๆ มาประกอบกันเป็นศาสตร์อีก ข้อหนึ่ง ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เพื่อยืนยันได้ว่าสามารถบรรลุจุดหมายของงานได้จริง ส่วน คำว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนา หมายถึง แผนการอันชาญฉลาดสำหรับใช้ทำงานพัฒนาเรื่องหนึ่งเรื่องใด ที่มีความยากเป็นพิเศษ ซึ่งไม่อาจทำให้บรรลุได้ด้วยวิธีปกติธรรมดาที่รู้จักกันโดยทั่วไปเป็นแผนการที่ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักวิชา ทฤษฎี แนวความคิด และข้อมูลสภาพจริงที่ถูกต้องเหมาะสมกับเรื่องที่จะทำการพัฒนาในครั้งนั้น โดยแผนการดังกล่าวประกอบด้วย เป้าหมายปลายทางที่ดี วิธีการที่ดี และ ระบบทำงานที่ดี

ความหมายของยุทธศาสตร์ (Samuel P. , 1983) หมายถึง ชุดของทางเลือกระยะ ยาวเกี่ยวกับเป้าประสงค์เชิงปฏิบัติการและนโยบายรวมทั้งแผนปฏิบัติการของแผนงานของรัฐบาล ซึ่ง องค์กรภาครัฐบาลกำหนดโดยคำนึงถึงปัจจัยที่สำคัญ 2 ประการ ได้แก่ วัตถุประสงค์ของแผนงานที่ รัฐบาลกำหนดไว้ และสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของแผน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ยุทธศาสตร์หมายถึง แผนการดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย อย่างหนึ่งอย่างใด อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล โดยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง ปัจจัยภายในและภายนอกในจุดที่เป็นจุดแข็งและจุดอ่อน โอกาส ปัญหา และอุปสรรค รวมถึงการ

คาดเดาการเปลี่ยนแปลงในอนาคตที่มีผลต่อทิศทางและการดำเนินการขององค์กร การเลือกใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มี และการพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในการเลือกใช้วิธีต่าง ๆ และนำมากำหนดเป็นทิศทางการดำเนินการ เพื่อดำเนินการไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ หรือเพื่อให้ได้เปรียบในการแข่งขันที่ยั่งยืน

1.2 ความสำคัญของการวางแผนยุทธศาสตร์

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับความสำคัญของการวางแผนยุทธศาสตร์ มีผู้ระบุความสำคัญของการวางแผนยุทธศาสตร์ และผู้วิจัยได้สังเคราะห์ความสำคัญของการวางแผนยุทธศาสตร์ไว้ดังนี้

การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ เป็นเครื่องมือสำคัญในการปรับเปลี่ยนองค์กรให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม โดยการวางแผนยุทธศาสตร์เป็นประโยชน์หลายประการต่อการบริหารงานในองค์กรต่าง ๆ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ (สำนักงานอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, 2554)

1. ช่วยทำให้ผู้บริหารของแต่ละหน่วยงานหันมาให้ความสนใจอย่างแท้จริงในเรื่องขององค์กรมากขึ้น
2. กระตุ้นให้ผู้บริหารทราบถึงปัญหา อุปสรรคตลอดจนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นและเตรียมมาตรการรองรับไว้ล่วงหน้าอันเป็นการลดความเสี่ยงและความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับองค์กร
3. ช่วยทำให้ผู้บริหารเกิดความเข้าใจในธรรมชาติของการดำเนินงานอย่างชัดเจนขึ้นและมองเห็นภาพของการพัฒนางานในอนาคต
4. ช่วยระบุโอกาสและลู่ทางในการดำเนินในอนาคตให้การปรับเปลี่ยน ทิศทาง และภารกิจขององค์กรเป็นไปอย่างถูกต้อง เหมาะสม
5. ช่วยทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์ แผนงาน/โครงการ และการใช้ทรัพยากรขององค์กรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ช่วยสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องร่วมกันระหว่างสมาชิกขององค์กรและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับทิศทางและการดำเนินงาน ตลอดจนความคาดหวังต่าง ๆ
7. ช่วยก่อให้เกิดการประสานงานและบูรณาการด้านความคิดการดำเนินงาน กิจกรรมต่าง ๆ อันเป็นการผนึกกำลังภายในองค์กร

ความสำคัญในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ (บำเพ็ญ ไมตรีโสภณ, 2555) มีดังนี้

1. การวางแผนยุทธศาสตร์ เป็นรูปแบบการดำเนินงานให้แต่ละองค์กรได้รู้จักองค์กรของตนสามารถวางแผนพัฒนาตนเองให้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้

2. เป็นการวางแผนปรับเปลี่ยนทิศทางการทำงานที่เหมาะสมและก้าวทันกับการเปลี่ยนแปลงทั้งหลาย ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกองค์กร
3. เป็นการสร้างอัตลักษณ์ขององค์กร ปรับเปลี่ยนสภาพองค์กรไปสู่ภาพลักษณ์ใหม่ที่มีความรับผิดชอบต่อความสำเร็จและความล้มเหลวขององค์กร
4. เป็นการวางแผนการดำเนินงาน การควบคุมเรื่องงบประมาณลดปัญหาเสี่ยงต่าง ๆ เพื่อความอยู่รอดขององค์กรและเพื่อการแข่งขันอย่างยั่งยืน
5. เป็นการดำเนินงานที่ให้ความสำคัญเรื่องยุทธศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นการแก้ปัญหาการดำเนินการต่าง ๆ ที่ผ่านการวิเคราะห์อย่างรอบคอบที่ศึกษาจากประวัติศาสตร์ความล้มเหลวหรือความสำเร็จในอดีต แต่ไม่ติดยึดกับรูปแบบเดิมหรือนำข้อจำกัดด้านต่าง ๆ เช่น ด้านบุคลากร งบประมาณ หรือเทคโนโลยีเข้ามาเป็นข้อจำกัดในการพัฒนา แต่มุ่งเน้นการระดมความคิดและการวางแผนเพื่อหาแนวทางใหม่ ๆ ในการดำเนินงานขององค์กร เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้

ความสำคัญของการวางแผนยุทธศาสตร์หรือแผนกลยุทธ์ (สายฝน ภาณุมาศ, 2550) คือ การวางแผนกลยุทธ์เป็นเรื่องจำเป็นมากสำหรับผู้บริหารขององค์กรสมัยใหม่ที่มุ่งหวังผลสำเร็จในการดำเนินงานกล่าวคือ

1. สภาพแวดล้อมของประเทศมีการเปลี่ยนแปลงและขยายตัวอย่างรวดเร็วในหลายด้าน เช่น การปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจจากภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมและบริการมีการเชื่อมโยงการค้าและการลงทุนกับต่างประเทศมากขึ้นเกิดการปรับเปลี่ยนชั่วคราวทางการเมืองจากทหารและข้าราชการประจำสู่นักการเมืองและนักธุรกิจ การขยายตัวของชุมชนเมืองและการหดตัวของชุมชนชนบท การเปลี่ยนแปลงในค่านิยมการบริโภค และวิถีชีวิตเป็นต้น อันก่อให้เกิดผลกระทบทั้งที่เป็นโอกาสและอุปสรรคต่อองค์กร
2. ผู้บริหารองค์กรมีความจำเป็นที่จะต้องจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ว่าจะเป็นเงินงบประมาณ บุคลากร ตลอดจนเครื่องมืออุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งต้องผนึกกำลังและประสานการดำเนินงานภายในให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันเพื่อให้สามารถเผชิญกับสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้
3. การขยายตัวและความสลับซับซ้อนขององค์กร ทำให้ผู้บริหารขององค์กรจะต้องพยายามกำหนดทิศทาง จุดมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ และแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า แผนยุทธศาสตร์มีความสำคัญเนื่องจากการแบ่งสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล เป็นเครื่องมือสำคัญของผู้บริหารในการปรับเปลี่ยนองค์กรให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงการจัดทำแผนยุทธศาสตร์เป็นการตอบคำถาม

หลัก 3 ประการ คือ องค์กรจะก้าวไปทางไหน สภาพแวดล้อมเป็นอย่างไร และองค์กรจะไปถึงจุดหมายได้อย่างไร

1.3 กระบวนการวางแผนยุทธศาสตร์

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับกระบวนการวางแผนยุทธศาสตร์ มีผู้ระบุกระบวนการวางแผนยุทธศาสตร์ไว้ดังนี้

การสร้างยุทธศาสตร์(บำเพ็ญ ไมตรีโสภณ, 2555) เป็นเรื่องของการวิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ทั้งปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในที่มีผลต่อการดำเนินการและการอยู่รอดขององค์กร ดังนั้นขั้นตอนในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ควรเริ่มด้วยการตั้งคำถามใน 3 ข้อ คือ

1. การมองภาพที่เป็นอยู่ขององค์กรว่าองค์กรของตนมีสภาพปัจจุบันเป็นเช่นไร ผู้อื่นมององค์กรของตนในลักษณะอย่างไร
2. การมองภาพอนาคตขององค์กรว่าในอนาคตองค์กรควรอยู่ในจุดไหนมีลักษณะเป็นเช่นไรในอนาคต
3. การดำเนินการที่ทำให้องค์กรไปสู่จุดที่ต้องการเมื่อมองสภาพปัจจุบันและวางแผนอนาคตขององค์กรแล้วก็พิจารณาว่าจะทำเช่นไรจึงจะนำพาองค์กรไปสู่จุดที่ต้องการ

เพื่อให้ได้มาเพื่อ 3 คำตอบข้างต้น องค์กรควรต้องมีการวางแผนการสร้างยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมโดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. วิเคราะห์ศักยภาพขององค์กร หรือ SWOT Analysis เพื่อประเมินศักยภาพขององค์กร การประเมินอาจทำโดยผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงาน หรือประเมินร่วมกันระหว่างผู้บริหารและผู้ปฏิบัติ
2. จัดวางทิศทางขององค์กร หลังจากวิเคราะห์ศักยภาพขององค์กรควรมีการกำหนดเป้าหมาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ขององค์กร
3. จัดทำร่างยุทธศาสตร์ ในขั้นตอนนี้องค์กรที่ได้นำผลที่ได้จากการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรคหรือภัยคุกคามที่ได้จากการวิเคราะห์ศักยภาพขององค์กรจากขั้นตอนที่ 1 มาผนวกกับการจัดวางทิศทางขององค์กรในขั้นตอนที่ 2 มาจัดทำเป็นร่างยุทธศาสตร์โดยยุทธศาสตร์หลักๆ ควรครอบคลุมใน 4 ประเด็น คือ

ยุทธศาสตร์ SO (Strengths + Opportunities) เป็นการจับคู่ระหว่างจุดเด่นหรือจุดแข็งกับโอกาส ซึ่งเป็นปัจจัยเชิงบวกที่ผู้บริหารองค์กรควรใช้จุดแข็งและโอกาสร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน

ยุทธศาสตร์ ST (Strengths + Threats) เป็นการจับคู่ระหว่างจุดเด่นหรือจุดแข็งกับภัยคุกคาม โดยจุดเด่นเป็นปัจจัยเชิงบวกและภัยคุกคามเป็นปัจจัยเชิงลบที่ผู้บริหารองค์กรควรนำจุดเด่นมาป้องกันภัยคุกคามหรือจัดการกับภัยคุกคามที่เกิดขึ้น

ยุทธศาสตร์ WO (Weaknesses + Opportunities) เป็นการจับคู่ระหว่างจุดอ่อนกับโอกาส ซึ่ง W เป็นปัจจัยเชิงลบ แต่ O เป็นปัจจัยเชิงบวก ผู้บริหารองค์กรควรนำโอกาสมาสร้างประโยชน์ให้กับองค์กรหรือใช้โอกาสที่มีจัดการกับจุดอ่อน

ยุทธศาสตร์ WO (Weaknesses + Threats) เป็นการจับคู่ระหว่างจุดอ่อนกับภัยคุกคามซึ่งเป็นปัจจัยเชิงลบกับองค์กรทั้งคู่ ผู้บริหารองค์กรต้องใช้ยุทธศาสตร์ที่กำจัดจุดอ่อนและภัยคุกคามได้ในเวลาเดียวกัน หรือทั้งกำจัดจุดอ่อนและป้องกันภัยคุกคาม

4. การนำเสนอร่างยุทธศาสตร์ให้ผู้บริหารเห็นชอบ หรือขั้นตอนการขออนุมัติขั้นต่อไปนี้เป็น การนำเสนอร่างยุทธศาสตร์ ให้ผู้บริหารองค์กรหรือผู้มีอำนาจตัดสินใจได้พิจารณาถึงความเป็นไปได้และให้ความเห็นชอบก่อนจะมีการประกาศใช้หรือเผยแพร่

5. การประกาศใช้ยุทธศาสตร์หรือการนำเสนอต่อสาธารณชนหรือผู้เกี่ยวข้อง ขั้นตอนนี้เป็น การประกาศใช้แผนยุทธศาสตร์เพื่อให้สมาชิกในองค์กร สาธารณชน หรือผู้เกี่ยวข้องได้รับรู้ รับทราบ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติในการดำเนินการขององค์กรเพื่อขับเคลื่อนองค์กรไปสู่เป้าหมายตามที่ได้วางไว้

ขั้นตอนในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ (ดำรง วัฒนา, 2547) ประกอบด้วย

1. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก ซึ่งเป็นการวิเคราะห์เพื่อค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค

2. การกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) เพื่อระบุสภาพในอนาคตและการดำเนินงานที่ต้องการจะสร้างให้เกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งจะบอกความคาดหวังและความปรารถนาที่อยากจะให้เกิดอะไรขึ้นตามเจตนารมณ์ที่มุ่งมั่นไว้

3. พันธกิจ (Mission) ที่แสดงถึงขอบข่ายหรือวิธีการในการดำเนินงานของหน่วยงานที่จะปฏิบัติให้สำเร็จตามวิสัยทัศน์

4. ยุทธศาสตร์ เป็นการกำหนดวิสัยทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ในการกำหนดทิศทางขององค์กร

5. การกำหนดกลยุทธ์ (Tactic) เป็นแนวทางหรือวิธีการต่าง ๆ ที่จะนำองค์กรไปสู่การบรรลุผลตามวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้

6. การแปลงกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ ต้องอาศัยแผนปฏิบัติการเป็นเครื่องมือที่ใช้เป็นแนวปฏิบัติสำหรับส่วนงานต่าง ๆ ที่เป็นไปอย่างสอดคล้องประสานกันทั้งในด้านทิศทางและจังหวะเวลา โดยมีองค์ประกอบดังนี้คือ ชื่อกลยุทธ์ แผนงานวัตถุประสงค์ที่จะใช้เป็นตัวชี้วัด

ความสำเร็จ ชื่อโครงการ งาน กิจกรรมต่าง ๆ เป้าหมายหรือตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ
ระยะเวลาในการดำเนินการ ผู้รับผิดชอบในการดำเนินโครงการให้บรรลุผลสำเร็จ และงบประมาณ
กระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ (วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ และคณะ, 2548) นั้น มี
ขั้นตอนดังนี้

1. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางยุทธศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วย
  - 1.1 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน (Internal Environment)
  - 1.2 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก (External Environment)
2. การจัดวางทิศทางขององค์การ ซึ่งประกอบด้วย
  - 2.1 การกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision)
  - 2.2 การกำหนดภารกิจ (Mission)
  - 2.3 การกำหนดเป้าประสงค์ขององค์การ (Corporate Goal)
  - 2.4 การกำหนดวัตถุประสงค์ (Objectives)
  - 2.5 การกำหนดดัชนีชี้วัดผลงานระดับองค์การ (Organization's Key Performance Indicators, KPIs)
  - 2.6 การกำหนดยุทธศาสตร์ (Strategy)
3. การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ เป็นการดำเนินการเพื่อให้ยุทธศาสตร์ที่ได้ถูกกำหนดขึ้นมีความเป็นรูปธรรม ปฏิบัติได้จริง อันจะนำไปสู่การบรรลุวิสัยทัศน์ ภารกิจ และเป้าประสงค์ขององค์การ โดยการจัดทำแผนยุทธศาสตร์นั้น ประกอบด้วย
  - 3.1 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคามขององค์การ หรือที่นิยมเรียกกันว่าการทำ SWOT Analysis อันประกอบไปด้วยการวิเคราะห์จุดแข็ง (Strengths) การวิเคราะห์จุดอ่อน (Weaknes) การวิเคราะห์โอกาส (Opportunities) และการวิเคราะห์ภัยคุกคาม (Threats) ขององค์การ
  - 3.2 การกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์
  - 3.3 การกำหนดวัตถุประสงค์ (Objective) ในแต่ละประเด็นยุทธศาสตร์ พร้อมทั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบและหน่วยงานสนับสนุน
  - 3.4 การกำหนดดัชนีชี้วัดผลงานระดับองค์การและระดับหน่วยงาน (Strategic Plan's KPIs)
  - 3.5 กำหนดยุทธวิธี (Tactics) หรือแผนงานในการปฏิบัติ
  - 3.6 การกำหนดเป้าหมาย (Targets) ของแต่ละกิจกรรม (Activities) พร้อมกับดัชนีชี้วัดผลงานระดับแผนปฏิบัติการ (Action Plan's KPIs)

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม สามารถใช้เทคนิคต่าง ๆ ในการวิเคราะห์ ได้แก่ เทคนิค SWOT Analysis ใช้วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก รูปแบบ McKinsey's 7-S Model ใช้วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในองค์กร และรูปแบบสภาพแวดล้อมมหภาค (Macro Environment) เป็นรูปแบบการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร

ในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก ด้วยเทคนิค SWOT Analysis ประกอบด้วย การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน ด้วยการประเมินจุดแข็งและจุดอ่อนขององค์กรจากทรัพยากรภายในและสมรรถนะในการใช้ทรัพยากร และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก ด้วยการประเมินโอกาสและอุปสรรคขององค์กรจากสภาวะภายนอก ทั้งที่เป็นสภาพแวดล้อมทั่วไปและสภาพแวดล้อมของตัวงานจากภายนอก ที่เอื้อประโยชน์หรือเป็นอุปสรรคในการดำเนินงานต่าง ๆ ซึ่งมีผลต่อความสำเร็จขององค์กร สำหรับรายละเอียดและขอบเขตของคำว่า SWOT นั้น หมายถึง (คณิตดา บุญนา, 2558) Strengths (S) จุดแข็ง หมายถึง จุดเด่นหรือข้อได้เปรียบที่องค์กรมีอยู่ จุดแข็งเป็นแหล่งที่มาของความสามารถที่จะนำมาพัฒนาเพื่อให้สามารถแข่งขันกับคู่แข่งได้ กรอบในการวิเคราะห์ได้แก่ ความสามารถ จุดขาย ทรัพยากร ประสิทธิภาพ ความรู้ ข้อมูล ระบบการทำงาน การประสานงาน วัฒนธรรมองค์กร วิสัยทัศน์ เป้าหมาย เช่น บุคลากรมีความสามารถในการใช้ IT และมีความพร้อมที่จะพัฒนาในระดับที่สูงขึ้น ความน่าเชื่อถือขององค์กรเนื่องจากเป็นหน่วยงาน ของภาครัฐ การมีงบประมาณอย่างเพียงพอต่อการดำเนินงานตามแผน มีวิธีการเฉพาะที่จะได้มา ซึ่งทรัพยากรที่มีคุณภาพสูง เป็นต้น จุดแข็งขององค์กรต้องนำมาใช้ให้เหมาะสมและควรดำรงไว้ เพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กร Weaknesses (W) จุดอ่อนหรือจุดด้อยซึ่งเป็นปัญหาข้อบกพร่องที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายในองค์กรและทำให้องค์กรเสียเปรียบคู่แข่ง ดังนั้นองค์กรจึงควรปรับปรุงจุดอ่อนให้ดีขึ้นหรือขจัดให้หมดไป อันจะเป็นประโยชน์ต่อองค์กรและการดำเนินโครงการ กรอบในการวิเคราะห์ ได้แก่ งบประมาณ บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ผลกระทบของกิจกรรม ความน่าเชื่อถือของข้อมูล แผนงาน ผู้นำ การบริหาร ระบบและขั้นตอนการทำงาน เป็นต้น ยกตัวอย่างเช่น ขาดระบบการบริหารงานและการบริหารเงินที่เป็นมาตรฐาน ขาดการนำแผนงานไปปฏิบัติ บุคลากรมีความรู้จำกัดและไม่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น Opportunities (O) เป็นการประเมินโอกาสใหม่ที่สามารถดำเนินการได้เพื่อให้องค์กรเติบโตและมีกำไร กรอบในการวิเคราะห์ได้แก่ นวัตกรรม ความเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ กลยุทธ์การดำเนินงาน การร่วมมือในเครือข่ายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาด้านเทคโนโลยี ยกตัวอย่างเช่น นโยบายของรัฐและกฎหมายเอื้อต่อการปฏิบัติภารกิจ มีกฎระเบียบที่เอื้อต่อการขยายความร่วมมือกับองค์กรเครือข่าย สมาชิกในเครือข่ายมีความเข้มแข็ง เทคโนโลยีมี ความก้าวหน้า เป็นต้น ผู้บริหารที่ดีต้องแสวงหาโอกาสอยู่เสมอและใช้ประโยชน์จากโอกาสนั้น Threats (T) ข้อจำกัดอุปสรรคหรือปัจจัยที่คุกคามการดำเนินงานขององค์กรที่ทำให้ประสบ ความสำเร็จได้ยาก กรอบใน

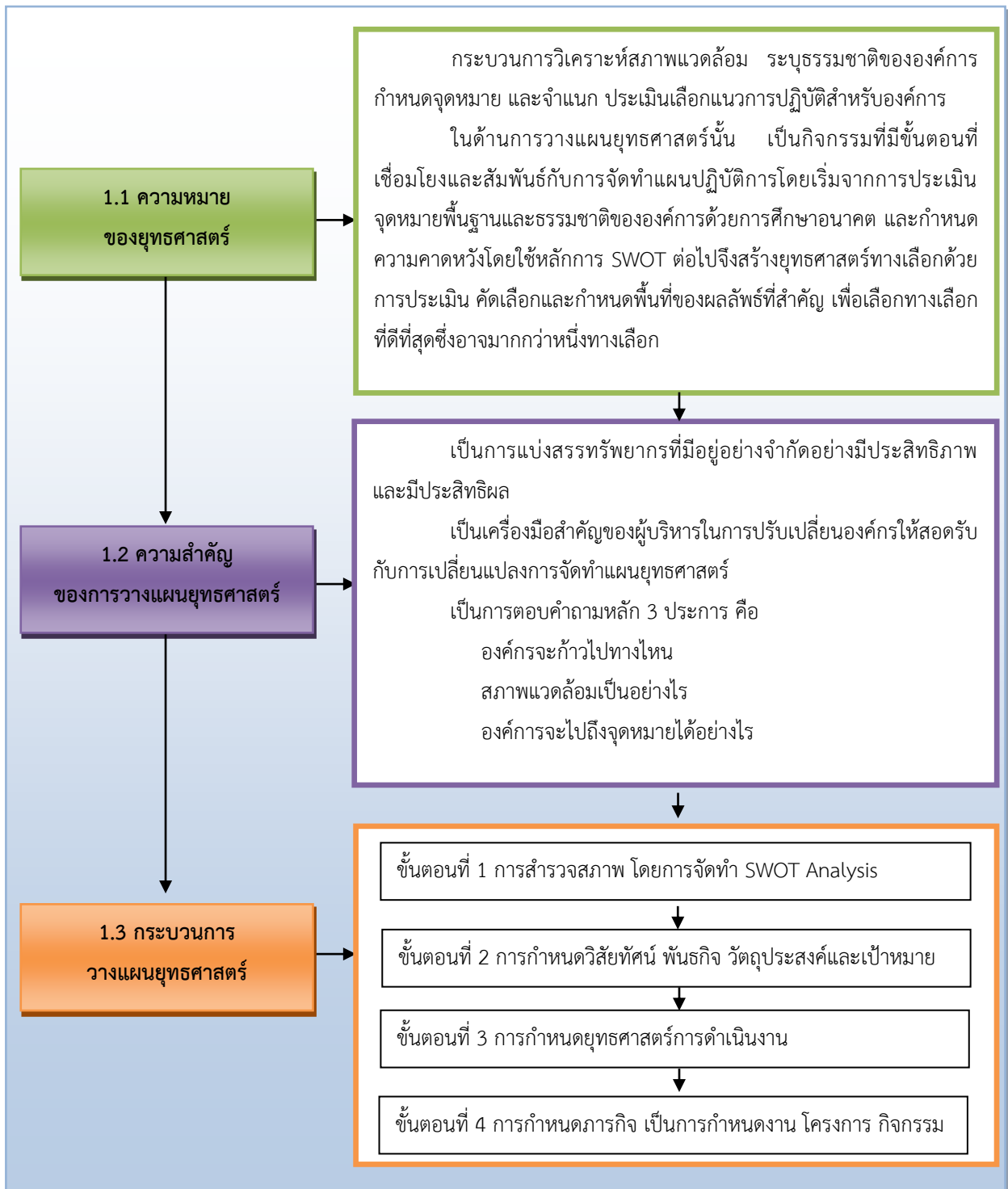
การวิเคราะห์ที่ได้แก่ ผลกระทบทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ผลกระทบจากกฎระเบียบ สิ่งแวดล้อม การพัฒนาทางเทคโนโลยี ความสามารถในการแข่งขัน การให้การสนับสนุนจากผู้บริหาร การขาดแคลนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญมีความรู้ ความสามารถ การขาดแคลนงบประมาณ ยกตัวอย่างเช่น แนวทางหรือมาตรการตามนโยบายไม่ชัดเจนและเปลี่ยนแปลงบ่อย ขาดอำนาจ ทางการบริหารเพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ เทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เป็นต้น องค์กรจำเป็นต้องปรับกลยุทธ์การดำเนินงานให้ สอดคล้องและพยายามขจัดอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่าการจัดทำแผนกลยุทธ์ควรดำเนินการเป็นขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่

1 การสำรวจสภาพ โดยการจัดทำ SWOT Analysis ซึ่งเป็นวิธีการของการดำเนินงานเพื่อกำหนด จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาสและอุปสรรค ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์และ เป้าหมาย เป็นการกำหนดความมุ่งหวัง ทิศทางและความสำเร็จในอนาคต ขั้นตอนที่ 3 การกำหนด ยุทธศาสตร์การดำเนินงาน เป็นการกำหนดมาตรการของการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ และขั้นตอน ที่ 4 การกำหนดภารกิจ เป็นการกำหนดงาน โครงการ กิจกรรมให้สอดคล้องกับภารกิจและสภาพ ปัญหา หรือสิ่งที่ต้องพัฒนา

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเรื่องการพัฒนายุทธศาสตร์ผู้วิจัยได้ทบทวนเรื่อง ความหมายของยุทธศาสตร์ ความสำคัญของการวางแผนยุทธศาสตร์ กระบวนการวางแผนยุทธศาสตร์ สามารถสรุปได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเรื่องการพัฒนายุทธศาสตร์

2. เมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ผู้วิจัยได้ทบทวนเรื่อง ความหมายเศรษฐกิจสร้างสรรค์และเมืองสร้างสรรค์ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 กับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ นโยบายเมืองสร้างสรรค์ในประเทศไทย รางวัลเมืองสร้างสรรค์ โดยกระทรวงพาณิชย์ และแนวทางการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ สรุปได้ดังนี้

2.1 ความหมายเศรษฐกิจสร้างสรรค์และเมืองสร้างสรรค์

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับความหมายเศรษฐกิจสร้างสรรค์และเมืองสร้างสรรค์ มีผู้ให้ความหมายเศรษฐกิจสร้างสรรค์และเมืองสร้างสรรค์ และผู้วิจัยได้สรุปความหมายเศรษฐกิจสร้างสรรค์และเมืองสร้างสรรค์ไว้ดังนี้

2.1.1 ความหมายของเศรษฐกิจสร้างสรรค์

ความหมายของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (นรินทร์ สังข์รักษา และคณะ, 2557) หมายถึง เศรษฐกิจที่ประกอบด้วยกิจกรรมที่มีรากฐานมาจากความคิดสร้างสรรค์ของบุคคล กลุ่มบุคคล ทักษะความชำนาญ และความสามารถพิเศษ ซึ่งสามารถในการสร้างความมั่งคั่งและสร้างงานให้เกิดขึ้นได้ โดยที่สามารถส่งผ่านจากรุ่นเก่าสู่รุ่นใหม่ รวมถึงการใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างงาน สร้างรายได้ และสร้างการมีส่วนร่วมในสังคม เพื่อสร้างความเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจในระดับฐานรากให้เข้ากับเศรษฐกิจมหภาคอันนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

ความหมายของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) หมายถึง แนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้การสร้างสรรค์งานและการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับพื้นฐานทางวัฒนธรรมการส่งสมความรูของสังคมและเทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่

ความหมายของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (UNESCO/UIS, 2007) โดยยึดนิยามที่นำเสนอโดยกระทรวงวัฒนธรรม สื่อและการกีฬาของสหราชอาณาจักร (UK DCMS) หมายถึง “อุตสาหกรรมที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ ความชำนาญ และความสามารถที่มีศักยภาพในการสร้างงานและความมั่งคั่งโดยการผลิตและใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญา”

องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO, 2003) ได้อธิบายความหมายและองค์ประกอบของอุตสาหกรรมในเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่เน้นบริบทของทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property Rights) ว่า “องค์ประกอบของอุตสาหกรรมในเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่เน้นบริบทของทรัพย์สินทางปัญญาประกอบไปด้วยอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึงผลิตภัณฑ์ทาง

วัฒนธรรมและศิลปะทั้งหมดทั้งในรูปสินค้าและบริการที่ต้องอาศัยความพยายามในการสร้างสรรค์งาน ไม่ว่าจะเป็นการทำขึ้นมาโดยทันทีในขณะนั้นหรือผ่านกระบวนการผลิตมาก่อน”

ความหมายของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Hawkins J. , 2001) หมายถึง แนวคิดที่จะสร้างให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งต่อภาคการผลิต บริการ ภาคการขยายอุตสาหกรรมบันเทิง เป็นแนวคิดที่อยู่บนการทำงานแบบใหม่ที่มีปัจจัยหลักมาจากความสามารถ และทักษะพิเศษของบุคคล เศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็นระบบเศรษฐกิจใหม่ที่มีกระบวนการนำเสนอเอาวัฒนธรรม เศรษฐกิจและเทคโนโลยีมารวมเข้าด้วยกัน ก่อให้เกิดอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ (Creative Industry) หรือ อุตสาหกรรมเชิงวัฒนธรรม (Culture Industry)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า เศรษฐกิจสร้างสรรค์หมายถึงการสร้างมูลค่าสินค้า หรือ บริการที่เกิดจากความคิดของมนุษย์ คือแนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ (Knowledge) การศึกษา (Education) การสร้างสรรค์งาน (Creativity) และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual property) ที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรมการสั่งสมความรู้ทางสังคมและเทคโนโลยีนวัตกรรมสมัยใหม่

2.1.2 ความหมายของเมืองสร้างสรรค์

ความหมายของเมืองสร้างสรรค์(อภิลิทธิ์ ไส้ตู่ไกล, 1999) เมืองสร้างสรรค์ (Creative City) ความหมายของเมืองสร้างสรรค์ในที่นี้ไม่ใช่เป็นเรื่องของการปรับปรุงภูมิทัศน์หรือการพัฒนาเมืองในเชิงท่องเที่ยวเพียงด้านเดียว แต่ยังหมายถึงแนวคิดการพัฒนาเมืองที่เอื้อให้เกิดกิจกรรมเศรษฐกิจจากความคิดสร้างสรรค์ และเพื่อนำไปสู่แหล่งดึงดูดและเป็น ศูนย์รวมของนักคิดและผู้ประกอบการสร้างสรรค์จากทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพราะนักคิดเหล่านี้เปรียบเสมือนสินทรัพย์ที่สำคัญที่เคลื่อนที่ไปทั่วโลกเพื่อแสวงหาสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับการอยู่อาศัยและประกอบธุรกิจสร้างสรรค์

เมืองสร้างสรรค์ตามนิยามขององค์การยูเนสโกว่า (ธีระพงษ์ มาลัยทอง, 2553b) หมายถึง ความร่วมมือระหว่างชุมชนและภาครัฐในการสร้างสรรค์เมืองผ่านการพัฒนาสภาพแวดล้อม โครงสร้างทางสังคม ระบบโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และการนำสินทรัพย์ทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีของท้องถิ่นมาผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ นำไปสู่การเป็นเมืองที่มีบรรยากาศเอื้อต่อการสร้างธุรกิจ หรืออุตสาหกรรม ความคิดสร้างสรรค์ ปัจจุบันยูเนสโกได้จัดแบ่งเมืองสร้างสรรค์ออกเป็น 7 กลุ่ม ได้แก่ เมืองการออกแบบ เมืองอาหาร การกิน เมืองภาพยนตร์ เมืองดนตรี เมืองศิลปะ เมืองวรรณกรรม และเมืองหัตถกรรมและศิลปะพื้นบ้าน รวมทั้งได้มีข้อกำหนดของเมืองที่จะได้รับการพัฒนาให้เป็น “เครือข่ายเมืองสร้างสรรค์” ไว้ว่า “จะต้องประกอบด้วยกิจกรรมที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ผ่านภาพยนตร์ ดนตรี งานศิลปหัตถกรรม อุตสาหกรรมด้านการออกแบบ งานสื่อศิลปะ งานเขียนและวรรณกรรมและศิลปหัตถกรรมการบริโภค

กิจกรรมที่เกิดขึ้นต้องเต็มไปด้วยคุณภาพและปริมาณบนพื้นฐานของการเมืองค้ำความรู้และคุณสมบัติพิเศษที่เป็นเอกลักษณ์ของเมือง มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์และสะท้อนถึงรากฐานทางวัฒนธรรมพร้อมทั้งมีการจัดกิจกรรมสม่ำเสมอในการนำพาให้ผู้คนมารวมตัวกัน และก่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างคนกับเมือง อาทิ ไอโอวา เซินเจิ้น นาโกยา และโกเบในฐานะเมืองสร้างสรรค์ด้านการออกแบบ และเมลเบิร์นในฐานะเมืองสร้างสรรค์ด้านวรรณกรรม” ปัจจุบันมีสมาชิกเมืองสร้างสรรค์ 27 เมือง

สหประชาชาติ ได้ให้คำนิยามในเรื่องการค้าและพัฒนา (UNCTAD - Conference on Trade and Development) (United Nations, 2008) ว่า “เมือง” ที่มีความพร้อมสำหรับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ หรือ “เมืองสร้างสรรค์” ตามนิยามที่การประชุม หมายถึง เมืองที่มีกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่หลากหลายเป็นส่วนสำคัญของเศรษฐกิจและสังคม ของเมืองนั้น ๆ และต้องประกอบไปด้วยรากฐานที่มั่นคงทางสังคมและวัฒนธรรม มีการรวมกลุ่มกันอย่างหนาแน่นของคณาทำงานสร้างสรรค์และมีสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดการลงทุนเพราะความยั่งยืนของสถานที่ในเชิงวัฒนธรรม

กล่าวโดยสรุปได้ว่า เมืองสร้างสรรค์หมายถึง เมืองที่มีการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ การศึกษา การสร้างสรรค์งาน และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา ที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรมการสั่งสมความรู้ทางสังคมและเทคโนโลยีนวัตกรรมสมัยใหม่ เพื่อส่งเสริมให้เมืองนั้นเป็นเมืองที่มีกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่หลากหลายเป็นส่วนสำคัญของเศรษฐกิจและสังคมของเมืองนั้น ๆ และต้องประกอบไปด้วยรากฐานที่มั่นคงทางสังคมและวัฒนธรรม มีการรวมกลุ่มกันอย่างหนาแน่นของคณาทำงานสร้างสรรค์และมีสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดการลงทุนเพราะความยั่งยืนของสถานที่ในเชิงวัฒนธรรมการสร้างมูลค่าสินค้า หรือบริการที่เกิดจากความคิดของมนุษย์

2.2 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 กับเศรษฐกิจสร้างสรรค์

การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 มีแนวคิดที่มีความต่อเนื่องจากแนวคิดของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8-10 โดยยังคงยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนารวมทั้งสร้างสมดุลการพัฒนาในทุกมิติ และขับเคลื่อนให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในทุกระดับ เพื่อให้การพัฒนาและบริหารประเทศเป็นไปบนทางสายกลาง เชื่อมโยงทุกมิติของการพัฒนาอย่างบูรณาการทั้งคน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและการเมือง โดยมีการวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล และใช้หลักความพอประมาณให้เกิดความสมดุลระหว่างมิติทางวัตถุ กับจิตใจของคนในชาติ ความสมดุลระหว่างความสามารถในการพึ่งตนเองกับการแข่งขันในเวทีโลก ความสมดุลระหว่างสังคมชนบทกับเมืองเตรียมระบบภูมิคุ้มกัน ด้วยการบริหารจัดการความเสี่ยงให้เพียงพอพร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในประเทศ ทั้งนี้การขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาทุกขั้นตอนต้องใช้ความรอบรู้ ในการพัฒนาด้านต่าง ๆ ด้วยความรอบคอบ เป็นไป

ตามลำดับขั้นตอน และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมไทย รวมทั้งเสริมสร้างศีลธรรมและสำนึกในคุณธรรมจริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่และดำเนินชีวิตด้วยความเพียรจะเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีให้พร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ การกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 เร่งสร้างภูมิคุ้มกันเพิ่มขึ้นในมิติการพัฒนาต่าง ๆ เพื่อป้องกันปัจจัยเสี่ยงที่สังคมไทยต้องเผชิญ และเสริมรากฐานของประเทศด้านต่าง ๆ ให้เข้มแข็งควบคู่ไปกับการให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยให้มีคุณภาพ ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลง มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม รวมทั้งสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจด้วยฐานความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์บนพื้นฐานการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่มั่นคงและยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) โดยมีการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ดังนี้

2.2.1 วิสัยทัศน์

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) มีวิสัยทัศน์ที่กำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศที่เอื้อต่อการพัฒนาที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ดังนี้ “สังคมอยู่ร่วมกัน อย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง”

2.2.2 พันธกิจ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) มีพันธกิจที่กำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศที่เอื้อต่อการพัฒนาที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ดังนี้

1. สร้างสังคมเป็นธรรมและเป็นสังคมที่มีคุณภาพ ทุกคนมีความมั่นคงในชีวิตได้รับการคุ้มครองทางสังคมที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและกระบวนการยุติธรรมอย่างเสมอภาค ทุกภาคส่วนได้รับการเสริมพลังให้สามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ภายใต้ระบบบริหารจัดการภาครัฐที่โปร่งใส เป็นธรรม
2. พัฒนาคุณภาพคนไทยให้มีคุณธรรม เรียนรู้ตลอดชีวิต มีทักษะและการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสมในแต่ละช่วงวัย สถาบันทางสังคมและชุมชนท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง สามารถปรับตัวรู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลง
3. พัฒนาฐานการผลิตและบริการให้เข้มแข็งและมีคุณภาพบนฐานความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ และภูมิปัญญา สร้างความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน ปรับโครงสร้างการผลิต

และการบริโภคให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม พร้อมสร้างความเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม

4. สร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติ

2.2.3 ยุทธศาสตร์

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) มียุทธศาสตร์ที่กำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศที่เอื้อต่อการพัฒนาที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์คือ ยุทธศาสตร์ที่ 5.4 ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืนให้ความสำคัญกับ ข้อที่ 5.4.1 การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การพัฒนาที่มีคุณภาพและยั่งยืน โดยสร้างความเข้มแข็งให้กับผู้ประกอบการ โดยเฉพาะผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม และผลักดันให้มีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้มแข็งและแข่งขันได้ ด้วยการปรับโครงสร้างการค้าและการลงทุนให้สอดคล้องกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจของเอเชีย แอฟริกาและเศรษฐกิจภายในประเทศ ปรับโครงสร้างภาคบริการให้สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มกับสาขาบริการที่มีศักยภาพ และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมบนฐานความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม พัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่งครอบคลุมถึงการพัฒนาธุรกิจสร้างสรรค์การพัฒนาเมืองสร้างสรรค์และการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ พัฒนาภาคเกษตรบนฐานการเพิ่มผลิตภาพในการผลิตและยกระดับการสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยเทคโนโลยีและกระบวนการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและพัฒนาภาคอุตสาหกรรมที่มุ่งการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมให้มีคุณภาพและยั่งยืนด้วยการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

กล่าวโดยสรุปได้ว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 มีแนวคิดในการพัฒนาฐานการผลิตและบริการให้เข้มแข็งและมีคุณภาพบนฐานความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ และภูมิปัญญา สร้างความมั่นคงด้านอาหารและพลังงานปรับโครงสร้างการผลิตและการบริโภคให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมพร้อมสร้างความเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมและสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติ

2.3 นโยบายเมืองสร้างสรรค์ในประเทศไทย

ปัจจุบัน ประเทศไทยกำลังดำเนินนโยบายในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) โดยผลการพัฒนาที่ผ่านมาทุกภาคส่วนได้น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาประเทศประกอบกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทยที่หลากหลายและเข้มแข็งทำให้ประเทศไทยมีภูมิคุ้มกันและความพร้อมในการเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง อย่างไรก็ตามความเสี่ยงที่ประเทศไทยต้องเผชิญมีแนวโน้มทวีความรุนแรงมากขึ้นและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้น ประเทศไทยจำเป็นต้องเสริมสร้างจุดแข็งหรือภูมิคุ้มกันที่มีอยู่ในภาคการผลิตและบริการ รวมทั้งพัฒนาภูมิคุ้มกันใหม่เพื่อรองรับความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นและใช้โอกาสที่เอื้ออำนวยให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศได้อย่างเหมาะสมและรู้เท่าทันการปรับโครงสร้างการผลิตสู่การใช้องค์ความรู้ ภูมิปัญญา วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ การผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การใช้ประโยชน์จากศักยภาพที่ประเทศไทยมีอยู่โดยเฉพาะภาคเกษตร บริการ และเศรษฐกิจสร้างสรรค์ รวมถึงการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานและการสนับสนุนการใช้พลังงานสะอาดภายใต้กฎหมาย กฎระเบียบ และสถานะแวดล้อมทางเศรษฐกิจที่เอื้อต่อการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจในทิศทางดังกล่าว รวมทั้งการสร้างระบบการแข่งขันที่เท่าเทียมและเป็นธรรม ซึ่งจะสนับสนุนให้เกิดการขยายตัวทาง เศรษฐกิจอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 มุ่งเน้นการสร้างมูลค่าเพิ่มสู่การสร้างมูลค่าจากพื้นฐานของความคิดสร้างสรรค์มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาอุตสาหกรรมและการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ โดยยุทธศาสตร์ที่ 6 ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ 1) เพื่อปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้เจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน 2) เพื่อรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและสร้างระบบการแข่งขันเสรีและเป็นธรรม 3) เพื่อให้ประเทศไทยมีความเชื่อมโยงกับเครือข่ายด้านการผลิตสินค้าและบริการบนฐานปัญญา นวัตกรรม ความคิดสร้างสรรค์ และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ในภูมิภาคอาเซียน

กล่าวโดยสรุปได้ว่านโยบายเมืองสร้างสรรค์มีความสำคัญในการพัฒนาประเทศ โดยจะเห็นได้ว่าได้รับการบรรจุลงในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 เพื่อให้ประเทศไทยมีความเชื่อมโยงกับเครือข่ายด้านการผลิตสินค้าและบริการบนฐานปัญญา นวัตกรรม ความคิดสร้างสรรค์ และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ในภูมิภาคอาเซียน

2.4 รางวัลเมืองสร้างสรรค์ โดยกระทรวงพาณิชย์

ในปี 2554 กระทรวงพาณิชย์ได้ริเริ่มโครงการเพื่อกระตุ้นและส่งเสริมให้คนไทยมีความตื่นตัวและสร้างสรรค์นวัตกรรม และการจัดการธุรกิจในรูปแบบใหม่โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ รวมถึงการกระตุ้นเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดการสร้างงานสร้างรายได้ให้กับภาคประชาชนในทุกภูมิภาคของประเทศไทย โดยมีโครงการจะพัฒนาจังหวัดที่มีศักยภาพ เป็นเมืองเศรษฐกิจสร้างสรรค์ทั่วประเทศไทย และคัดเลือกเป็นเมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ จากจังหวัดที่มีความโดดเด่นทางภูมิปัญญา แนวทางการพัฒนาเมืองจากสินทรัพย์สร้างสรรค์ท้องถิ่นไทยศิลปวัฒนธรรม ที่สามารถนำไปพัฒนาสร้างจุดเด่นและมูลค่าเพิ่มให้แก่สินค้าหรือบริการของจังหวัด ซึ่งจะมีส่วนในการสร้างรายได้ให้แก่ท้องถิ่นและประเทศชาติโดยเมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2554 คณะกรรมการคัดเลือกเมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ได้พิจารณาตัดสินเมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์รอบสุดท้าย และได้ประกาศรายชื่อ 10 เมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่ได้รับการตัดสิน ได้แก่ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554)

1. จังหวัดชัยนาท เมืองแหล่งเมล็ดพันธุ์ข้าว (นางลือ-ท่าชัย)
2. จังหวัดเชียงราย เมืองแห่งการพัฒนา (ดอยตุง)
3. จังหวัดเชียงใหม่ เมืองหัตถกรรมสร้างสรรค์
4. จังหวัดน่าน น่านเมืองเก่าที่มีชีวิต
5. จังหวัดเพชรบุรี เมืองเพชร เมืองตาลโตนด
6. จังหวัดมหาสารคาม เมืองแห่งการเรียนรู้สู่การพัฒนาชุมชน
7. จังหวัดยะลา Bird City ศูนย์กลางเศรษฐกิจนก
8. จังหวัดลพบุรี เมืองนวัตกรรมแห่งพลังงานทดแทน
9. จังหวัดลำปาง ลำปางเมืองเซรามิก
10. จังหวัดอ่างทอง ชุมชนเอกราชหมู่บ้านทำกลอง

แนวทางในการคัดเลือกเมืองต้นแบบตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) ต้องเป็นเมืองที่มีต้นทุนและปัญญาทางวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาพื้นบ้าน แหล่งท่องเที่ยวหรือสินค้าที่มีเอกลักษณ์ แนวทางการพัฒนาเมืองจากสินทรัพย์สร้างสรรค์ท้องถิ่นไทยและเป็นเมืองที่มีอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ที่มีศักยภาพ ที่ควรได้รับการส่งเสริมและสนับสนุน เช่น มรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา เอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมงานฝีมือ สินค้าเชิงสร้างสรรค์ และการออกแบบ โดยจังหวัดที่ได้รับการคัดเลือกเป็นเมืองต้นแบบ จะได้รับการแสดงผลงานสร้างสรรค์ของเมืองเพื่อเชิดชูอัตลักษณ์ของเมือง กระตุ้น สร้างความตระหนัก และสร้างแรงจูงใจให้กับประชาชนในจังหวัดท้องถิ่น ชุมชนคิดสร้างสรรค์ผลงานเพื่อเป็นช่องทางใน

การสร้างเครือข่ายต่อยอดผลงานสร้างสรรค์ให้กับคนไทยการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์และเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของโลกและประเทศไทยที่ได้กล่าวไปในบทนี้แสดงให้เห็นว่าเป็นแนวทางการพัฒนาที่มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา เป็นแนวทางการพัฒนาที่เป็นการทบทวนความผิดพลาดในการพัฒนาเมืองภายใต้อิทธิพลของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมในศตวรรษที่ 20 โดยการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์และเศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็นการพัฒนาที่มองมนุษย์และทักษะเชิงสร้างสรรค์เป็นศูนย์กลางด้วยความเชื่อที่ว่า การสร้างสรรค์และการสร้างนวัตกรรมคือกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจในทศวรรษหน้า นอกจากนี้ยังเป็นการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เอื้อให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ ของมนุษย์ ซึ่งเป็นจุดกำเนิดของความคิดสร้างสรรค์และการสร้างนวัตกรรม การพัฒนาเมืองสร้างสรรค์และเศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็นการพัฒนาที่เน้นการใช้ศักยภาพและสินทรัพย์ของท้องถิ่นผ่านกระบวนการสร้างสรรค์มูลค่า (Value Creation Process) (United N. , 2008) เพื่อให้เศรษฐกิจของท้องถิ่นมีความแข็งแกร่งยั่งยืนและเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจมหภาคและเศรษฐกิจโลกอย่างสมดุล

2.5 แนวทางการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์

การพัฒนาเศรษฐกิจยุคใหม่ที่ทุกประเทศให้ความสำคัญเพิ่มขึ้น คือ เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ที่มีการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ผสมผสานกระบวนการผลิตและวัฒนธรรมให้เป็นผลิตภัณฑ์ สินค้าและบริการที่มีลักษณะเฉพาะหลากหลาย และมีมูลค่าเพิ่มสามารถตอบสนองผู้บริโภคตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับโลก หลายประเทศรวมถึงประเทศไทยได้กำหนดให้การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจของประเทศ เพื่อเพิ่มศักยภาพ และความสามารถในการแข่งขันของประเทศ การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์มีรูปแบบการพัฒนาที่หลากหลาย

หลักการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ (นรินทร์ สังข์รักษา และคณะ, 2557) โดยทั่วไป ท้องถิ่นหรือพื้นที่หนึ่ง ๆ จะดำเนินการพัฒนาปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ของท้องถิ่นทั้งในด้านโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ ระบบบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น ระบบการศึกษาและการพัฒนาคน การพัฒนาเทคโนโลยี และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง โดยมีระบบการบริหารจัดการและการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วนในการพัฒนา ให้เอื้อต่อการนำทุนด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาต่อเติมด้วยความคิดสร้างสรรค์เพื่อสร้างความโดดเด่นแตกต่าง และมูลค่าเพิ่มของสินค้าและบริการสร้างสรรค์ ทำให้ธุรกิจ/อุตสาหกรรมสร้างสรรค์เกิดขึ้นและเติบโต ส่งผลให้พื้นที่นั้นมีศักยภาพในการดึงดูดการลงทุนของธุรกิจสร้างสรรค์อื่น ๆ ตลอดจนดึงดูดกำลังแรงงานด้านการสร้างสรรค์สาขาต่าง ๆ เข้าสู่พื้นที่ท้องถิ่นนั้น อันจะนำไปสู่การยกระดับการพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ท้องถิ่นนั้นอย่างยั่งยืน ของเมืองสร้างสรรค์ในประเทศ

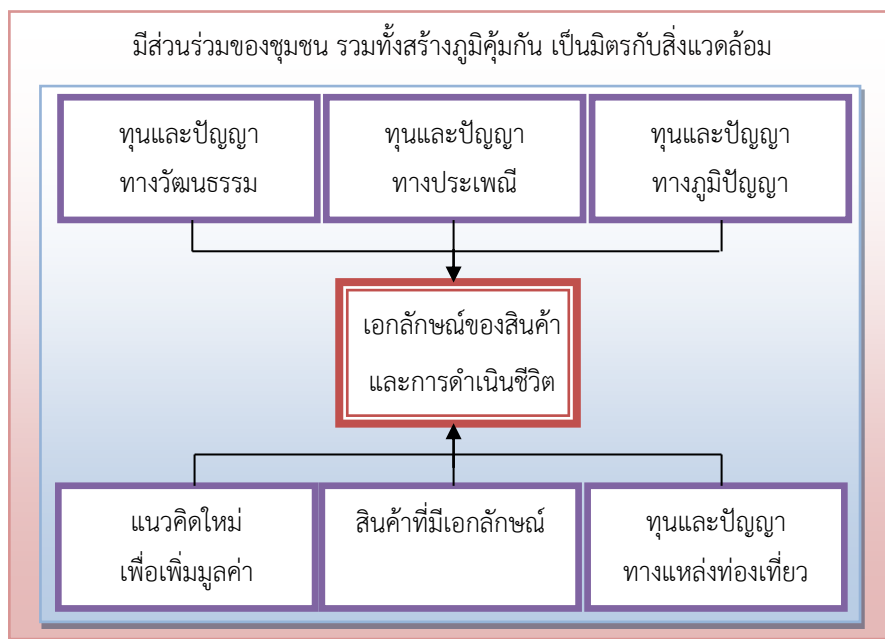
การพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21 (พีรตร แก้วลาย & ทิพย์สุตา จันทร์แจ่ม หล้า, 2556) คือ การศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นและวางแนวทางการ พัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อให้เมืองมีความพร้อมในเชิงเอกลักษณ์และ บรรยากาศทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายควบคู่ไปกับการพัฒนาเมืองด้านกายภาพ

แนวทางการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ (ธีระพงษ์ มาลัยทอง, 2553a) คือ การพัฒนา “เมืองสร้างสรรค์” จะต้องคำนึงถึงปัจจัยแวดล้อมและภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมที่เอื้อให้เกิดการสร้างสรรคงาน รวมทั้งต้องมีการจัดเตรียมปัจจัยพื้นฐานที่อำนวยความสะดวกแก่ผู้ประกอบการธุรกิจสร้างสรรค์ เพื่อดึงดูดการลงทุนและคนที่มีความคิดสร้างสรรค์นำความหลากหลายทางวัฒนธรรมมาใช้ ในการสร้างสรรค์ผลงานที่ก่อให้เกิดเป็นรายได้ การขยายตัวทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ของเมือง การพัฒนาเมืองสร้างสรรค์จะต้องมีกระบวนการการปรับปรุงองค์ประกอบของเมืองที่สำคัญ ได้แก่ การสร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้แก่เมือง การสร้างสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เปิดกว้างให้ เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ การรวบรวมนักคิดและผู้ประกอบการ สร้างสรรค์นำความคิดที่สร้างสรรค์มาผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยี สามารถบริหารจัดการด้านธุรกิจที่ก่อให้เกิดรายได้และสินค้าหมุนเวียน การสร้างพื้นที่และสิ่งอำนวยความสะดวก โดยเฉพาะการสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่เพียงพอให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการผลิต นักคิดและธุรกิจสร้างสรรค์ และการบริหารจัดการบ้านเมืองมีการดำเนินงานร่วมกันของภาครัฐและ เอกชน โดยผสมผสานความคิดสร้างสรรค์และประวัติศาสตร์ให้เมืองเกิดความสมดุล

กล่าวโดยสรุปได้ว่าแนวทางการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ต้องอาศัยต้นทุนและปัญญา ทางวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาพื้นบ้าน แหล่งท่องเที่ยว หรือสินค้าที่มีเอกลักษณ์รวมถึงแนวคิดใหม่ เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าและแนวทางการดำเนินชีวิตเพื่อส่งเสริมให้เกิดการสร้างความเป็นเอกลักษณ์ ของสินค้าและการดำเนินชีวิตจึงจะเกิดการพัฒนาเป็นเมืองสร้างสรรค์

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องด้านเมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์พอจะ สรุปผลการทบทวนได้ว่าเมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ต้องอาศัยต้นทุนและปัญญาทาง วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาพื้นบ้าน แหล่งท่องเที่ยว หรือสินค้าที่มีเอกลักษณ์รวมถึงแนวคิดใหม่ เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าและแนวทางการดำเนินชีวิตเพื่อส่งเสริมให้เกิดการสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของ สินค้าและการดำเนินชีวิต ให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมและ สร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติทาง ธรรมชาติ ดังภาพที่ 2 เมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์

ภาพที่ 2 เมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์

3. เกษตรทฤษฎีใหม่

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องด้านเกษตรทฤษฎีใหม่ ผู้วิจัยได้ทบทวนเรื่อง ความ เป็นมาของเกษตรทฤษฎีใหม่ หลักการสำคัญของเกษตรทฤษฎีใหม่ และประโยชน์เกษตรทฤษฎีใหม่ โดยมีผลของการศึกษาดังนี้

3.1 ความเป็นมา

ปัญหาหลักของเกษตรกรในอดีตจนถึงปัจจุบันที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การขาด แคลนน้ำเพื่อเกษตรกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตพื้นที่ ที่อาศัยน้ำฝนซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของ ประเทศที่อยู่ในเขตที่มีฝนค่อนข้างน้อยและส่วนมากเป็นนาข้าวและพืชไร่ เกษตรกรยังคงทำการ เพาะปลูกได้ปีละครั้งในช่วงฤดูฝนเท่านั้นและมีความเสี่ยงกับความเสียหายอันเนื่องมาจากความ แปรปรวนของดิน ฟ้า อากาศ และฝนทิ้งช่วงแม้ว่าจะมีการชุดบ่อ หรือสระเก็บน้ำไว้ใช้บ้างแต่ก็ไม่มี ขนาดแน่นอนหรือมีปัจจัยอื่น ๆ ที่เป็นปัญหาให้มีน้ำใช้ไม่เพียงพอรวมทั้งระบบการปลูกพืชไม่มี หลักเกณฑ์ใด ๆ และส่วนใหญ่ปลูกพืชชนิดเดียว ด้วยเหตุนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงได้ พระราชทานพระราชดำริเพื่อเป็นการช่วยเหลือเกษตรกรที่ประสบความยากลำบากดังกล่าวให้ สามารถผ่านพ้นช่วงเวลาวิกฤต โดยเฉพาะการขาดแคลนน้ำได้โดยไม่ต้องรื้อนและยากลำบากนัก พระราชดำรินี้ทรงเรียกว่า “ทฤษฎีใหม่” อันเป็นแนวทางหรือหลักการในการบริหารจัดการที่ดินและ

น้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2555)

ความเป็นมาของเกษตรทฤษฎีใหม่ (สุรัชฎา ลือเจียจคำ, 2551) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชการที่ 9 ได้ทรงพระราชทานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในวโรกาสต่าง ๆ มาตั้งแต่ปี 2517 เศรษฐกิจพอเพียงเริ่มเป็นที่รู้จักเมื่อคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) เป็นหน่วยงานแรก ๆ ที่ถือกำเนิดขึ้นเพื่อสนองแนวพระราชดำริ นำหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ พัฒนาโครงการต่าง ๆ ในขั้นต้นมีการมุ่งเน้นการพัฒนาทางด้านเกษตรกรรมตามที่ได้ทรงพระราชทานแนวทาง “เกษตรทฤษฎีใหม่” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชการที่ 9 ได้ทรงทำการศึกษาและวิจัยเชิงปฏิบัติเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่มาเป็นเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 ในพื้นที่ส่วนพระองค์ขนาด 16 ไร่ 2 งาน 23 ตารางวา ใกล้วัดวัดมงคล ตำบลห้วยยาง อำเภอเมืองจังหวัดสระบุรีและทรงมอบให้มูลนิธิชัยพัฒนาที่ทรงจัดตั้งขึ้นมาเพื่อเสริมโครงการของรัฐ ทั้งนี้ก่อนที่จะทรงนำเอกสารออกเผยแพร่อย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2537 นั้นทรงให้จัดตั้ง “ศูนย์บริหารพัฒนา” ตามแนวพระราชดำริอยู่ในความรับผิดชอบของมูลนิธิชัยพัฒนาเพื่อเป็นต้นแบบสาธิตการพัฒนาด้านการเกษตรโดยประสานความร่วมมือระหว่าง วัด ราษฎร และรัฐ ทำการเผยแพร่อาชีพการเกษตรและจริยธรรมแก่ประชาชนในชนบทโดยทรงหวังว่าหากประสบความสำเร็จก็จะใช้เป็นแนวทางสาธิตในท้องที่อื่น ๆ ต่อไป ทั้งนี้ ในส่วนของการพัฒนาด้านการเกษตรนั้นก็คือแนวคิดและมรรควิธีที่รู้จักกันในนาม “เกษตรทฤษฎีใหม่” เป็นแนวทางหรือหลักการในการจัดการทรัพยากรระดับไร่นา คือ ที่ดิน และน้ำ เพื่อการเกษตรในที่ดินที่มีขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด หลักการสำคัญคือ เป็นระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงที่เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเองได้

กล่าวโดยสรุปได้ว่า เกษตรทฤษฎีใหม่เป็นแนวทางหรือหลักการในการบริหารจัดการที่ดินและน้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดความสมดุลในการจัดการดิน น้ำ พืช และการดำเนินชีวิต สามารถพึ่งตนเองได้และมีภูมิคุ้มกันที่ดีต่อการดำเนินชีวิต

3.2 หลักการสำคัญของทฤษฎีใหม่

หลักการและแนวทางสำคัญของทฤษฎีใหม่ไว้ว่า (มูลนิธิชัยพัฒนา, ม.ป.ป.)

1. เป็นระบบเศรษฐกิจพอเพียงที่เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเองได้ในระดับที่ประหยัดก่อน ทั้งนี้ชุมชนต้องมีความสามัคคีร่วมมือร่วมใจในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันทำนองเดียวกับการ “ลงแขก” แบบดั้งเดิมเพื่อลดค่าใช้จ่ายในการจ้างแรงงานด้วย
2. เนื่องจากข้าวเป็นปัจจัยหลักที่ทุกครัวเรือนต้องบริโภคดังนั้น จึงประมาณว่าครอบครัวหนึ่งทำนาประมาณ 5 ไร่ จะทำให้มีข้าวกินตลอดปีโดยไม่ต้องซื้อหาในราคาแพงเพื่อยึดหลักพึ่งตนเองได้อย่างอิสระภาพ

3. ต้องมีน้ำเพื่อการเพาะปลูกสำรองไว้ใช้ในฤดูแล้ง หรือระยะฝนทิ้งช่วงได้อย่างพอเพียง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องกันที่ดินส่วนหนึ่งขุดสระน้ำโดยมีหลักว่าต้องมีน้ำเพียงพอที่จะปลูกได้ตลอดปี ทั้งนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชการที่ 9 ได้พระราชทานพระราชดำริเป็นแนวทางว่าต้องมีน้ำ 1,000 ลูกบาศก์เมตร ต่อการเพาะปลูก 1 ไร่ โดยประมาณ ฉะนั้นเมื่อทำนา 5 ไร่ ทำพืชไร่หรือไม้ผลอีก 5 ไร่ (รวมเป็น 10 ไร่) จะต้องมีน้ำ 10,000 ลูกบาศก์เมตรต่อปี ดังนั้นหากตั้งสมมติฐานว่า มีพื้นที่ 15 ไร่ ก็จะสามารถกำหนดสูตรคร่าว ๆ ว่า แต่ละแปลงประกอบด้วยนาข้าว 5 ไร่ พืชไร่พืชสวน 5 ไร่ สระน้ำ 3 ไร่ ขุดลึก 4 เมตร จุน้ำได้ประมาณ 19,000 ลูกบาศก์เมตร ซึ่งเป็นปริมาณน้ำที่เพียงพอที่จะสำรองไว้ใช้ในยามฤดูแล้ง ที่อยู่อาศัยและอื่น ๆ 2 ไร่ รวมทั้งหมด 15 ไร่ แต่ทั้งนี้ขนาดของสระเก็บน้ำขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศและสภาพแวดล้อม ถ้าเป็นพื้นที่ทำการเกษตรอาศัยน้ำฝนสระน้ำควรมีลักษณะลึกเพื่อป้องกันไม่ให้น้ำระเหยได้มากเกินไปซึ่งจะทำให้มีน้ำใช้ตลอดทั้งปี ถ้าเป็นพื้นที่ทำการเกษตรในเขตชลประทานสระน้ำอาจมีลักษณะลึกหรือตื้นและแคบหรือกว้างก็ได้ โดยพิจารณาตามความเหมาะสม เพราะสามารถมีน้ำมาเติมอยู่เรื่อย ๆ การมีสระเก็บน้ำก็เพื่อการเกษตรมีน้ำใช้สม่ำเสมอทั้งปี (ทรงเรียกว่า Regulator หมายถึงการควบคุมให้ดี มีระบบน้ำหมุนเวียนใช้เพื่อการเกษตรได้โดยตลอดเวลาอย่างต่อเนื่อง) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหน้าแล้งและระยะฝนทิ้งช่วง แต่ก็ได้หมายความว่าเกษตรกรจะสามารถปลูกข้าวนาปรังได้ เพราะหากน้ำในสระเก็บน้ำไม่พอในกรณีมีเขื่อนอยู่ใกล้เคียงก็อาจจะต้องสูบน้ำมาจากเขื่อนซึ่งจะทำให้น้ำในเขื่อนหมดได้ แต่เกษตรกรควรทำนาในหน้าฝนและเมื่อถึงฤดูแล้ง หรือฝนทิ้งช่วงให้เกษตรกรใช้น้ำที่เก็บตุนนั้นให้เกิดประโยชน์ทางการเกษตรสูงสุดโดยพิจารณาปลูกพืชให้เหมาะสมกับฤดูกาลเพื่อจะได้มีผลผลิตอื่น ๆ ไว้บริโภคและสามารถนำไปขายได้ตลอดทั้งปี

4. การจัดแบ่งแปลงที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุดนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงคำนวณและคำนึงจากอัตราการถือครองที่ดินแล้วเฉลี่ยครัวเรือนละ 15 ไร่ อย่างไรก็ตาม หากเกษตรกรมีพื้นที่ถือครองน้อยกว่านี้ หรือมากกว่านี้ ก็สามารถใช้อัตราส่วน 30: 30: 30: 10 เป็นเกณฑ์ปรับใช้ได้ กล่าวคือ

ร้อยละ 30 ส่วนแรกขุดสระ (สามารถเลี้ยงปลาปลูกพืชน้ำ เช่น ผักบุ้งผักกระเฉด ฯลฯ ไปด้วย) บนสระอาจสร้างเล้าไก่และบนขอบสระอาจปลูกไม้ยืนต้นที่ไม่ใช้น้ำมากโดยรอบได้

ร้อยละ 30 ส่วนที่สอง ทำนา

ร้อยละ 30 ส่วนที่สาม ปลูกพืชไร่พืชสวน (ไม้ผล ไม้ยืนต้น ไม้ใช้สอย ไม้เพื่อเป็นเชื้อฟืน ไม้สร้างบ้าน พืชไร่ พืชผัก สมุนไพรเป็นต้น)

ร้อยละ 10 สุดท้าย เป็นที่อยู่อาศัยและอื่น ๆ (ทางเดิน คันดิน กองฟาง ลานตากกองปุ๋ยหมัก โรงเรือน โรงเพาะเห็ด คอกสัตว์ ไม้ดอกไม้ประดับ พืชสวนครัวหลังบ้านเป็นต้น)

อย่างไรก็ตามอัตราส่วนดังกล่าวเป็นสูตรหรือหลักการโดยประมาณเท่านั้น สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม โดยขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่ดินปริมาณน้ำฝน และสภาพแวดล้อม เช่น ในกรณีภาคใต้มีฝนตกชุก หรือพื้นที่ที่มีแหล่งน้ำมาเติมสระได้ต่อเนื่อง ก็อาจลดขนาดบ่อ หรือสระเก็บน้ำให้เล็กลงเพื่อเก็บพื้นที่ไว้ใช้ประโยชน์อื่นต่อไปได้

5. การดำเนินการตามทฤษฎีใหม่ มีปัจจัยประกอบหลายประการ ขึ้นอยู่กับสภาพ ภูมิประเทศ สภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น ดังนั้น เกษตรกรควรขอรับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ด้วย และที่สำคัญคือ ราคาลงทุนค่อนข้างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขุดสระน้ำ เกษตรกรจะต้องได้รับความช่วยเหลือจากส่วนราชการ มูลนิธิ และเอกชน

6. ในระหว่างการขุดสระน้ำ จะมีดินที่ถูกขุดขึ้นมาเป็นจำนวนมาก หน้าดินซึ่งเป็น ดินดี ควรนำไปกองไว้ต่างหากเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการปลูกพืชต่าง ๆ ในภายหลังโดยนำมาเกลี่ยคลุมดินชั้นล่างที่เป็นดินไม่ดี หรืออาจนำมาถมทำขอบสระน้ำหรือยกร่องสำหรับปลูกไม้ผลก็ได้ ประโยชน์อีกทางหนึ่ง

การบริหารจัดการทรัพยากรโดยเฉพาะดินและน้ำที่มีอยู่จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อให้เกษตรกรสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างพอเพียง โดยเน้นการพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด เหตุที่เรียก “ทฤษฎีใหม่” (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2555)

1. มีการบริหารและจัดแบ่งที่ดินขนาดเล็กออกเป็นสัดส่วนที่ชัดเจนเพื่อประโยชน์สูงสุดของเกษตรกร
2. มีการคำนวณโดยหลักวิชาการ เกี่ยวกับปริมาณน้ำที่จะเก็บกักให้พอเพียงต่อการเพาะปลูกได้อย่างเหมาะสมตลอดปี
3. มีการวางแผนที่สมบูรณ์แบบ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนขั้นตอนของทฤษฎีใหม่การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ มี 3 ขั้นตอน

ขั้นที่ 1 เป็นการผลิตแบบพึ่งตนเองด้วยวิธีง่าย ๆ ค่อยเป็นค่อยไปตามกำลังพอมีพอกินไม่อดอยาก

ขั้นที่ 2 เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ ร่วมแรงในเรื่องของการผลิต การตลาด การเป็นอยู่ สวัสดิการ การศึกษา สังคม และศาสนา

ขั้นที่ 3 ร่วมมือกับแหล่งเงินและพลังงาน ตั้งและบริการโรงสีตั้งและบริการร้านสหกรณ์ช่วยกันลงทุน ช่วยกันพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท ซึ่งมีใช้ทำอาชีพเกษตรเพียงอย่างเดียว

กล่าวโดยสรุปได้ว่า หลักการของเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นแนวทางหรือหลักการในการบริหารจัดการที่ดินและน้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดความสมดุลในการจัดการดิน น้ำ พืชและการดำเนินชีวิต สามารถพึ่งตนเองได้และมีภูมิคุ้มกันที่ดีต่อการดำเนินชีวิต โดยการวิเคราะห์ความต้องการ ศักยภาพ ทุนของตนเอง จัดการทุนให้สอดคล้องกับความต้องการและศักยภาพของตน และดำเนินการรวมกลุ่มเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและการตลาด

3.3 ประโยชน์ของทฤษฎีใหม่

จากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่ได้พระราชทานในโอกาสต่าง ๆ นั้น พอสรุปถึงประโยชน์ของทฤษฎีใหม่ได้ (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2555) ดังนี้

1. ให้ประชาชนพออยู่พอกินสมควรแก่อัตภาพในระดับที่ประหยัดไม่อดอยาก และเลี้ยงตนเองได้ตามหลักปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง”
2. ในหน้าแล้งมีน้ำน้อย ก็สามารถเอาน้ำที่เก็บไว้ในสระมาปลูกพืชผักเลี้ยงปลา หรือทำอะไรอื่น ๆ ก็ได้แม้แต่ข้าวก็ยังปลูกได้ไม่ต้องเบียดเบียนชลประทานระบบใหญ่เพราะมีของตนเอง
3. ในปีที่ฝนตกตามฤดูกาลโดยตลอดปี ทฤษฎีใหม่นี้ก็สามารถสร้างรายได้ให้ ร่ำรวยขึ้นได้ ในกรณีที่เกิดอุทกภัยก็สามารถที่จะฟื้นตัวและช่วยตัวเองได้ในระดับหนึ่ง โดยทางราชการไม่ต้องช่วยเหลือมากเกินไป อันเป็นการประหยัดงบประมาณด้วย

ประโยชน์ของทฤษฎีใหม่ (มูลนิธิชัยพัฒนา, ม.ป.ป.)

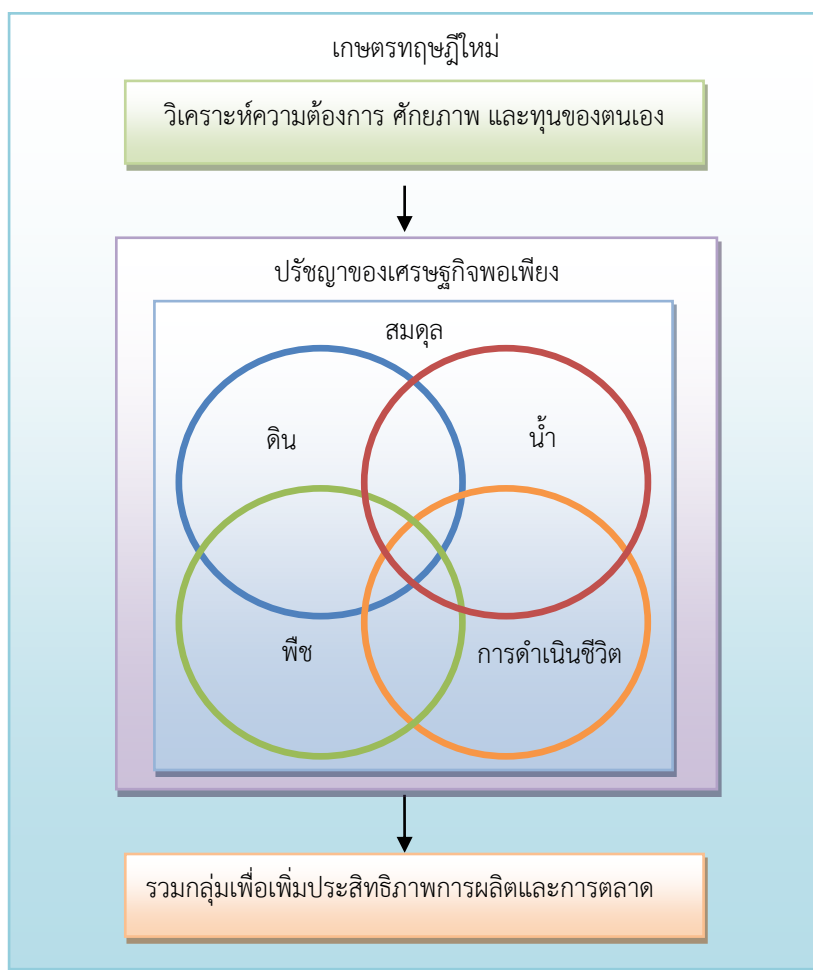
1. ให้ประชาชนพออยู่พอกินสมควรแก่อัตภาพในระดับที่ประหยัด ไม่อดอยาก และเลี้ยงตนเองได้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. ในหน้าแล้งมีน้ำน้อย ก็สามารถเอาน้ำที่เก็บไว้ในสระมาปลูกพืชผักต่าง ๆ ที่ใช้น้ำน้อยได้โดยไม่ต้องเบียดเบียนชลประทาน
3. ในปีที่มีฝนตกตามฤดูกาลโดยมีน้ำดีตลอดปี ทฤษฎีใหม่นี้สามารถสร้างรายได้ให้เกษตรกรได้โดยไม่ต้องร้อนในเรื่องค่าใช้จ่ายต่าง ๆ
4. ในกรณีที่เกิดอุทกภัย เกษตรกรสามารถที่จะฟื้นตัวและช่วยตัวเองได้ในระดับหนึ่ง โดยทางราชการไม่ต้องช่วยเหลือมากนักซึ่งเป็นการประหยัดงบประมาณด้วย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การทำเกษตรทฤษฎีใหม่มีหลักการสำคัญคือ กำหนดการลงทุนและดำเนินการผลิตในแปลงเกษตรทฤษฎีใหม่ไม่มากจนเกินกำลัง อาศัยแรงงานของคนในครอบครัวเป็นหลัก บริหารการใช้จ่ายในครอบครัวไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย ทำการเกษตรแบบผสมผสานโดยปลูกพืชเลี้ยงสัตว์หลายชนิดได้ผลผลิตทุกฤดูกาล มีอาหารเพียงพอต่อการบริโภค เลือกรับซื้อเฉพาะสินค้าจำเป็น

ที่ผลิตเองไม่ได้ จัดแบ่งพื้นที่ทำการเกษตรอย่างมีเหตุผล ปรับยึดหยุ่นสัดส่วนพื้นที่แปลงเกษตรทฤษฎีใหม่ให้สามารถใช้ประโยชน์เต็มประสิทธิภาพทุกพื้นที่ ทำให้มีรายได้ต่อเนื่อง มีการวางแผนการผลิต โดยคำนึงถึงศักยภาพของพื้นที่ การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่และช่วงเวลาการเพาะปลูกที่จะทำให้จำหน่ายผลผลิตได้ในราคาดี รู้จักนำภูมิปัญญามาประยุกต์ใช้กับความรู้ใหม่ ๆ ที่ได้รับจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น การปรับปรุงบำรุงดินโดยทำปุ๋ยชีวภาพใช้เองและการใช้ฮอร์โมนจากพืชทำสารขับไล่แมลงศัตรูพืชทำให้ลดต้นทุนในการผลิต เป็นต้น

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องด้านเกษตรทฤษฎีใหม่ ผู้วิจัยได้ทบทวนเรื่องความเป็นมาของเกษตรทฤษฎีใหม่ หลักการสำคัญของเกษตรทฤษฎีใหม่ และประโยชน์เกษตรทฤษฎีใหม่ สรุปได้ว่า เกษตรทฤษฎีใหม่เป็นแนวทางหรือหลักการในการบริหารจัดการที่ดินและน้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดความสมดุลในการจัดการดิน น้ำ พืชและการดำเนินชีวิต จัดแบ่งพื้นที่ทำการเกษตรอย่างมีเหตุผล ปรับยึดหยุ่นสัดส่วนพื้นที่แปลงเกษตรทฤษฎีใหม่ให้สามารถใช้ประโยชน์เต็มประสิทธิภาพ สามารถพึ่งตนเองได้และมีภูมิคุ้มกันที่ดีต่อการดำเนินชีวิต ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยการวิเคราะห์ความต้องการ ศักยภาพ ทุนของตนเอง จัดการทุนให้สอดคล้องกับความต้องการและศักยภาพของตน และดำเนินการรวมกลุ่มเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและการตลาด ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ภาพสรุปเกษตรทฤษฎีใหม่

4. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผู้วิจัย ได้ทบทวนเรื่อง ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง และกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

4.1 ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง

ชุมชนเข้มแข็งเป็นการรวมกันของกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันทั้งความสัมพันธ์ในเชิงพื้นที่และความสัมพันธ์ทางสังคม เป็นหน่วยพื้นฐานของการพึ่งพาและการจัดการตนเองมีขบวนการขับเคลื่อนทางสังคมและวัฒนธรรมอันเป็นคุณค่าที่บ่งบอกถึงความเป็นตัวตนของชุมชน รวมทั้งมีลักษณะทางสังคมที่กลุ่มคนมีวัฒนธรรม ความเชื่อ ความสนใจ และความสัมพันธ์ร่วมกันโดยอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง(สาวิณี รอดสิน, 2554) หมายถึง การที่สมาชิกในชุมชนรักและผูกพันต่อกันต่อชุมชน มีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนมีศักยภาพที่จะพึ่งพิงตนเองในระดับสูง แม้จะต้องพึ่งพิงภายนอกบ้าง แต่อำนาจการตัดสินใจทุกด้านยังอยู่ในชุมชนรวมไปถึงการพัฒนาศักยภาพของตนได้อย่างต่อเนื่องด้วยกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ โดยไม่สูญเสียลักษณะเฉพาะของชุมชน

ชุมชนเข้มแข็ง (ธัญยาภรณ์ โพธิภาวิน, 2553) หมายถึง คนในชุมชนหรือชนบทต่าง ๆ ที่มารวมตัวกัน โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันและมีการพัฒนารูปแบบและองค์ประกอบที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับลักษณะของชุมชนที่ประกอบด้วย คน ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นฐานรากแห่งการสร้างชุมชนของตนเองให้เข้มแข็ง หากองค์กรในชุมชนมีบทบาทและตระหนักในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ก็จะทำให้กระบวนการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งที่ดียิ่งขึ้น องค์กรชุมชนหรือองค์กรประชาชน จึงเป็นกลไกที่สำคัญในกระบวนการพัฒนาที่จะช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนและสังคมทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม การศึกษา สุขภาพอนามัย ซึ่งเป็นการแสดงถึงความร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อประโยชน์และเป็นการแสดงความเอื้ออาทรที่มีต่อกันภายในชุมชน รวมทั้งเป็นประโยชน์ต่อการชีวิตศักยภาพชุมชนตลอดจนระดับการพัฒนาและการแก้ปัญหาของชุมชนนั้น คนในชุมชนหรือชนบทต่าง ๆ ที่มารวมตัวกัน โดยมีการเรียนรู้ การจัดการ และการแก้ไขปัญหาาร่วมกันและมีการพัฒนารูปแบบและองค์ประกอบที่ต่างกันขึ้นอยู่กับลักษณะของชุมชนที่ประกอบด้วย คน ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นฐานรากแห่งการสร้างชุมชนของตนเองให้เข้มแข็ง หากองค์กรในชุมชนมีบทบาทและความตระหนักในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ก็จะทำให้กระบวนการพัฒนาชุมชนมีความเข้มแข็งที่ดียิ่งขึ้น องค์กรชุมชนหรือองค์กรประชาชน จึงเป็นกลไกสำคัญในกระบวนการพัฒนาที่จะช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนและสังคมทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม การศึกษา และสุขภาพอนามัย ซึ่งเป็นการแสดงถึงความร่วมมือ ร่วมใจช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์และแสดงถึงความเอื้ออาทรต่อกันภายในชุมชน รวมทั้งเป็นประโยชน์ต่อการ ชีวิตศักยภาพของชุมชน ตลอดจนระดับการพัฒนาและการแก้ปัญหาของชุมชนนั้น

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า ชุมชนเข้มแข็งหมายถึง กลุ่มบุคคลในพื้นที่หนึ่งๆ ที่รวมตัวกัน โดยมีการเรียนรู้ การจัดการ การพัฒนาและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันบนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

4.2 ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับลักษณะชุมชนเข้มแข็ง มีผู้ให้นิยามของลักษณะของชุมชนเข้มแข็งไว้ดังนี้

ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง (สาวิณี รอดสิน, 2554) มีลักษณะดังนี้

1. ประชาชนในชุมชนเป็นผู้มีจิตสำนึกประชาสังคม โดยตระหนักว่าตนเป็นเจ้าของปัญหาชุมชน และพร้อมที่จะเข้าไปแก้ปัญหาร่วมกัน
2. เป็นชุมชนที่ให้เสรีทางความคิด ประชาชนสามารถคิดและร่วมกันตัดสินใจโดยไม่มี การบาดหมางใจกัน เพราะใช้มติของความเป็นประชาธิปไตย คือใช้เสียงส่วนใหญ่
3. มีผู้นำที่คอยสร้างโอกาสให้แก่คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม มีการจัดเวที ประชาชน เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาร่วมกับผู้นำชุมชนในการแก้ไขปัญหาชุมชน

ลักษณะชุมชนเข้มแข็ง (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2541) มีลักษณะดังนี้

1. เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) ทุกคนในชุมชนร่วม เรียนทำให้ชุมชนนั้นรู้ทันข่าวสารข้อมูล ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมทั้งเป็นการเพิ่มพูน ความรู้ให้กับชุมชนในชุมชนอยู่เสมอ
2. เป็นชุมชนที่รู้จักจัดการตนเอง (Community Management) ด้วยกิจกรรม สำคัญ 4 ประการ คือ การวางแผน การจัดกระบวนการองค์กรของตนเอง การลงมือปฏิบัติตามแผน และการประเมินผล
3. เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) หมายถึง การรักดีต่อชุมชน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ห่วงเห่นและมีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน
4. เป็นชุมชนที่มีสันติภาพ (Peaceful) คนในชุมชนมีคุณธรรม สงบสุขและมี จิตใจที่เยือกเย็น

ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง (เฉลียว บุรีภักดี, 2548) มีลักษณะดังนี้

1. สมาชิกชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของคนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหา และพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง
2. สมาชิกชุมชนมีจิตสำนึกการพึ่งพาตนเอง เอื้ออาทร รักและห่วงใยซึ่งกันและ กันอีกทั้งพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนเองและชุมชน
3. สมาชิกชุมชนเลือกกำหนดผู้นำชุมชน ผู้นำการเปลี่ยนแปลง และผู้แทนชุมชน ที่หลากหลายด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง
4. กระบวนการชุมชนมีความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีชีวิตชุมชน ซึ่ง ขับเคลื่อนโดยผู้นำองค์กรชุมชนในลักษณะเปิดกว้างโปร่งใสและมีรายงานความรับผิดชอบที่สามารถ ตรวจสอบได้สำหรับสมาชิกทั้งหมด
5. สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชนกำหนด วิสัยทัศน์ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหาและการพัฒนาชุมชน ผ่านกระบวนการของชุมชน

6. สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน
7. แผนของชุมชนที่ประกอบด้วย การพัฒนาในทุกๆด้านของชุมชน ที่มุ่งการพึ่งตนเองเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุกๆ คน และหวังผลการพัฒนาที่ยั่งยืน
8. การพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นการพึ่งพาเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ที่สุด ไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป
9. มีเครือข่ายการร่วมมือกับภาคการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้าน ชุมชนอื่น ๆ ในท้องถิ่น ภาครัฐ และองค์กรเอกชนภาคธุรกิจ ในลักษณะที่มีความเท่าเทียมกัน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ลักษณะความเข้มแข็งของชุมชน คือ เป็นชุมชนที่รู้จักจัดการตนเอง ด้วยกิจกรรมสำคัญ 7 ประการ คือ การวางแผน การจัดกระบวนการองค์กรของตนเอง การลงมือปฏิบัติตามแผนและการประเมินผล สมาชิกชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของคนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง

4.3 กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

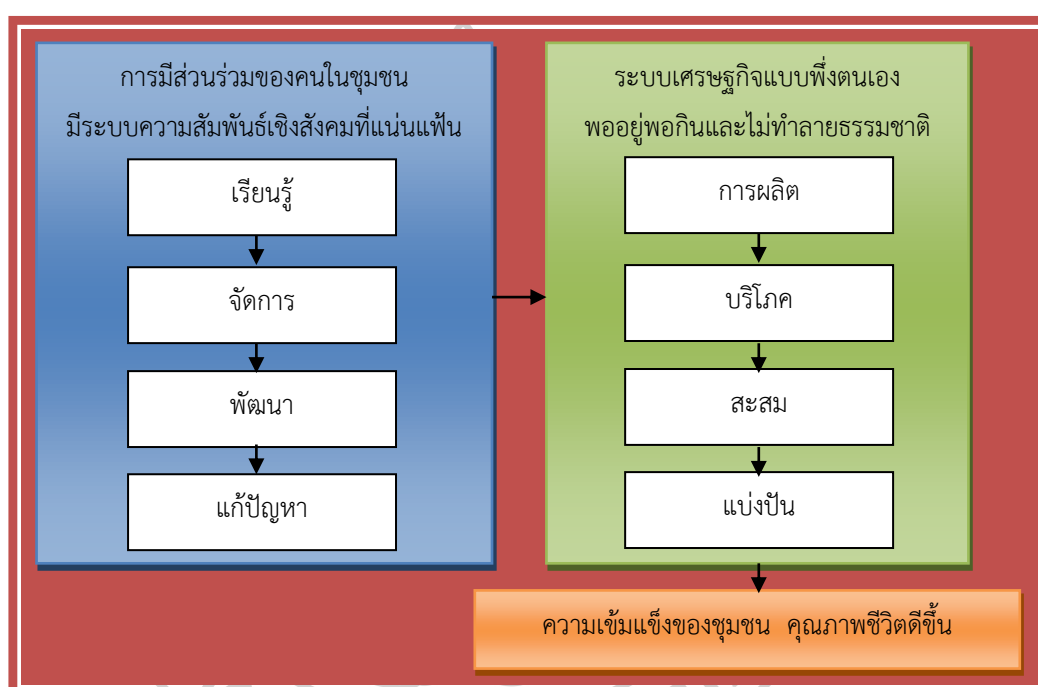
จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน มีผู้ระบุกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน สรุปได้ดังนี้

กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (สาวิณี รอดสิน, 2554) ต้องมีกระบวนการของการมีส่วนร่วมจากประชาชนเสมอ ซึ่งการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน ก็เท่ากับว่าเป็นการระดมความคิดจากหลากหลายมุมมองที่มองปัญหาในมิติที่ต่างกันไป มาระดมสมอง ระดมปัญหาออกมาเป็นข้อๆ แล้วร่วมกันแก้จนปัญหานั้นหมดไปจากชุมชน โดยหลักจะประกอบด้วย

- 1) ระดมคน ระดมความคิด
- 2) แจงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นข้อ ๆ แล้ววางกรอบการแก้ปัญหา
- 3) ปฏิบัติการแก้ปัญหาตามกรอบที่วางแผนร่วมกัน
- 4) ติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหาตามที่ระบุกันไว้ หากปัญหาที่ต้องการแก้ไขไม่ประสบผลสำเร็จหรือก็แก้ไขไม่ได้ ก็จะกลับไปสู่กระบวนการแรก คือ การระดมคน ระดมความคิด เพื่อจะหาข้อบกพร่องในการปฏิบัติการแก้ปัญหาหรือหาช่องโหว่ที่ทำให้ปัญหาไม่ถูกแก้จนนำไปสู่การกำหนดกรอบแผนการปฏิบัติใหม่เพื่อแก้ปัญหากันต่อไป

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจึงเป็นกระบวนการส่งเสริมให้ชุมชนได้แสดงศักยภาพการเรียนรู้การจัดการการพัฒนาและการแก้ปัญหาร่วมกัน เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ประชากรในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีมีระบบความสัมพันธ์เชิงสังคมที่แน่นแฟ้น ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง คือ การผลิต การบริโภคการสะสมและการแบ่งปัน เชื่อมโยงกับระบบนิเวศน์ การบริโภคเน้นการพออยู่พอกินและไม่ทำลายธรรมชาติ

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผู้วิจัยได้ทบทวนเรื่อง ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง และกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน สรุปได้ว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยกลุ่มบุคคลในพื้นที่หนึ่งซึ่งรวมตัวกัน โดยมีการเรียนรู้ การจัดการ การพัฒนาและการแก้ปัญหาาร่วมกันบนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน มีระบบความสัมพันธ์เชิงสังคมที่แน่นแฟ้น ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง คือ การผลิต การบริโภคการสะสมและการแบ่งปัน เชื่อมโยงกับระบบนิเวศน์ การบริโภคเน้นการพออยู่พอกินและไม่ทำลายธรรมชาติ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

5. วิถีชีวิตของชาวนา

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องด้านวิถีชีวิตชาวนาผู้วิจัยได้ทบทวนเรื่อง ความหมายของชาวนา วิถีชีวิตของชาวนา สภาพปัญหาของชาวนา และขั้นตอนการทำนา สรุปได้ว่าชาวนาหมายถึง บุคคลที่ประกอบอาชีพการทำนาเป็นอาชีพหลักในการดำรงชีพผลิตเพื่อบริโภค จำหน่ายจ่ายแจก หรือการทำนาเพื่อเป็นค่าจ้าง โดยมีที่ดินทำนาเป็นของตนเองหรือเช่าที่ดินในการทำนา โดยได้มีผู้ให้ความหมายของชาวนา (แหวทวิทย์ หนูทอง, 2553) ไว้ว่า บุคคลที่ประกอบอาชีพการทำนาเป็นอาชีพหลักในการดำรงชีพ ทั้งมีที่ดินทำนาเป็นของตนเองและเช่าที่ดินในการทำนา ประเทศไทยมีพื้นที่

เพาะปลูกข้าวในสัดส่วนพื้นที่เพาะปลูกคิดเป็นร้อยละ 59 ของพื้นที่เพาะปลูกทั้งประเทศ โดยมีประชากรที่มีอาชีพทำนาข้าว 3.7 ล้านครัวเรือนกระจายอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ สำหรับแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญได้แก่ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือตอนล่าง ในอดีตการทำนาของชาวนานั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อการบริโภคในครัวเรือนลักษณะการผลิตเป็นแบบดั้งเดิม โดยเป็นการผลิตขนาดเล็กที่ใช้แรงงานครอบครัวเป็นหลัก ชาวนาจะปลูกข้าวตามฤดูกาล และใช้ทรัพยากรจากธรรมชาติเป็นปัจจัยพื้นฐานในการผลิต

5.1 วิถีชีวิตของชาวนา

วิถีชีวิตของชาวนาไทยมีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติเครือข่าย เพื่อนบ้าน มีประเพณีวัฒนธรรม ค่านิยม ชาวนารู้จักและคุ้นเคยกันและกันในชุมชนเป็นอย่างดี ทุกคนได้รับประโยชน์ร่วมกันในสาธารณะ เช่น วัด โรงเรียน สถานีนามัย และการทำกิจกรรมร่วมกันส่วนใหญ่ชาวนามักจะสร้างบ้านเรือนอยู่ใกล้ชิดกันเป็นกลุ่ม ๆ ทำให้เกิดการรวมตัวกันเป็นหมู่บ้าน หรือตำบล ครอบครัวของชาวนาเป็นลักษณะครอบครัวขยายประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก ญาติ ๆ ที่อยู่รวมกัน การที่ครอบครัวมีขนาดใหญ่ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ใกล้ชิด นับถือระบบอาวุโสมีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างญาติมิตรมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เนื่องจากการยึดมั่นในพุทธศาสนา (เกียรติศักดิ์ แก้วมหาชัย, 2550) ชาวนาใช้ความรู้และภูมิปัญญาพื้นฐานในขั้นตอนของการทำนา มีการเรียนรู้วิธีการเพาะปลูกวิธีการเก็บเกี่ยว รวมถึงการสร้างเครื่องมือเครื่องใช้มาช่วยอำนวยความสะดวก และใช้วัสดุจากธรรมชาติทำให้เกิดประโยชน์ เช่น ทำปุ๋ยคอกจากมูลสัตว์ การใช้สมุนไพรในการกำจัดโรค และแมลงศัตรูพืช (แวททิพย์ หนูทอง, 2553) กลุ่มครัวเรือนในสังคมชาวนา แบ่งออกเป็นครอบครัวเริ่มแรก หรือคู่สมรสประกอบด้วยชายหญิงที่แต่งงานกันและลูก ๆ ที่เกิดจากการแต่งงานนั้น และครอบครัวขยายซึ่งรวมเอาครอบครัวแรกเริ่มจำนวนหนึ่งเข้าไปภายในกรอบองค์การสังคมอันหนึ่ง สมาชิกประจำในครัวเรือนมีการแบ่งงานหรือหน้าที่ความรับผิดชอบในการประกอบอาชีพทางการเกษตรบนที่ดินที่ถือครอง โดยใช้แรงงานจากสมาชิกในครอบครัวในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อความอยู่รอดซึ่งเป็นลักษณะแบบยังชีพ ชาวนามีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคงทางอาหาร และดำรงชีวิตด้วยความราบเรียบและสงบ หลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตของชาวนา จากนโยบายของรัฐในการเร่งเพิ่มปริมาณผลผลิตทางการเกษตร เพื่อเป้าหมายการส่งออกที่ผ่านมา ส่งผลให้สภาพด้านสุขภาพของชาวนาเปลี่ยนแปลงไป อธิบายได้ว่า เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้วิถีชีวิตและลักษณะการประกอบอาชีพของชาวนาเปลี่ยนไปด้วย นั่นคือตั้งแต่รัฐบาลมุ่งเพิ่มปริมาณผลผลิตทางการเกษตรในยุคปฏิวัติเขียวที่มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในกระบวนการผลิตของชาวนา เช่นรถไถ เครื่องตัดหญ้า เครื่องพ่นยา รถเกี่ยวข้าว เป็นต้น เพื่อให้ขั้นตอนการทำงานรวดเร็วขึ้น การใช้ปุ๋ยและสารเคมีกระตุ้นการเจริญเติบโตของข้าว

กล่าวโดยสรุปได้ว่า วิถีชีวิตชาวนาคือ วิถีดำรงชีวิตของคนหรือกลุ่มคนที่ทำอาชีพทางการเกษตรโดยการทำนาเป็นอาชีพหลัก และอาจมีการทำการเกษตรพืชชนิดอื่นหรือปศุสัตว์ผสมผสานกัน มีประเพณีวัฒนธรรมร่วมกันและสอดคล้องกับการทำนา ใช้ผลผลิตอื่น ๆ ที่เกิดจากนาในการอุปโภคบริโภค จำหน่ายจ่ายแจก หรือการทำนาเพื่อเป็นค่าจ้าง โดยอาจมีที่ดินทำนาเป็นของตนเองหรือเช่า

5.2 สภาพปัญหาของชาวนา

จากการวิจัยเรื่องแรงจูงใจในการเลือกประกอบอาชีพของชาวนา (เกียรติศักดิ์ แก้วมหาชัย, 2550) ได้อธิบายถึงสภาพปัญหาของชาวนาไทยซึ่งประกอบไปด้วยปัญหาทางสังคม ปัญหาทางเศรษฐกิจและปัญหาหนี้สิน สรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาทางสังคมของชาวนาไทย ปัญหาทางสังคมของชาวนาไทย เกิดจากการที่ชาวนาขาดความกระตือรือร้นในการหารายได้เพื่อสร้างฐานะให้กับครอบครัว มีความเฉื่อยชา และไม่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การดำรงชีวิตแบบเรียบง่ายและไม่ต้องการการแข่งขัน การทำงานแบบตามสบาย ไม่เป็นระเบียบทำให้งานที่ได้ขาดประสิทธิภาพ เนื่องจากไม่มีสิ่งกดดันใด ๆ ชาวนามีมาตรฐานการครองชีพต่ำกว่าคนในเมือง ซึ่งมีสาเหตุจากการที่ความเจริญเข้าไปไม่ถึงซ้ำและการที่ชาวนามีชีวิตผูกพันกับธรรมชาติ จึงทำให้วิทยาการทันสมัยแทรกซึมในสังคมชาวนาได้ยาก สภาพการทำนาที่ต้องอาศัยดิน ฟ้า อากาศ ที่ไม่มีความแน่นอน บางครั้งเกิดภัยธรรมชาติ พืชผลได้รับความเสียหายสร้างความลำบากให้กับชาวนาอย่างมาก นอกจากนี้รายได้จากการทำนาที่ต้องขึ้นอยู่กับระบบนายทุนมีความผันผวน ช้ำรายยังมีแนวโน้มราคาตกต่ำถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง ชาวนาในทุกวันนี้จึงอยู่ในสภาพที่ยากจนรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย ระดับการศึกษาอยู่ในเกณฑ์ต่ำขาดแคลนแรงงาน มีหนี้สินมากมายและไร้ที่ดินทำกิน ดังนั้นในการพัฒนาความเจริญเติบโตของประเทศไทยทั้งในปัจจุบัน และในอนาคต

2. ปัญหาเศรษฐกิจของชาวนาไทยชาวนาส่วนใหญ่ประสบกับปัญหาทางการเงินคือการขาดแคลนเงินทุนในการทำนามีรายได้น้อยแต่ค่าใช้จ่ายสูง และการเป็นหนี้สิน มีสาเหตุมาจากการผูกขาดอยู่กับระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีที่จะต้องมีการลงทุนสูงขึ้น แต่ปรากฏว่าเมื่อนำข้าวไปขายกลับถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลางข้าวมีแนวโน้มราคาตกต่ำและผันผวนตามภาวะของตลาด ชาวนาจึงต้องมีหนี้สินซึ่งเป็นวงจรปัญหาทางเศรษฐกิจของชาวนาที่สิ้นสุด

3. ปัญหาหนี้สินของชาวนาปัญหาหนี้สินของชาวนาเป็นปัญหาเรื้อรังที่ส่งผลกระทบต่อการผลิต รายได้ และความเป็นอยู่ของชาวนา เกิดจากการที่ชาวนาไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ทั้งในด้านการผลิตและการตลาด ต้นทุนการทำนาจึงเพิ่มมากขึ้น ขณะที่ราคาข้าวตกต่ำเมื่อรายได้ไม่พอกับค่าใช้จ่ายในครัวเรือนชาวนาจึงต้องกู้ยืมเงินเพื่อการใช้จ่ายเกิดเป็นปัญหาเรื้อรังและนับวันก็จะยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น

จากการศึกษาถึงแนวทางการพัฒนาของประเทศที่ผ่านมา ที่มุ่งเน้นในการเพิ่มปริมาณผลผลิตทางการเกษตรพบว่าได้ส่งผลกระทบต่อด้านความสูญเสียที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวนา จากอดีตการทำนาปลูกข้าวของชาวนาเพื่อใช้ในการบริโภคในครัวเรือนกลายมาเป็นการผลิตเพื่อขายในระบบตลาด การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้ชาวนาต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตความเป็นอยู่เพื่อให้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมจากนโยบายการพัฒนาที่มุ่งสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจด้วยการเร่งกระบวนการผลิตเพื่อเพิ่มปริมาณพืชผลการเกษตร โดยขาดความเข้าใจ ความเอาใจใส่ และมองข้ามการศึกษาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชาวนา ได้ส่งผลโดยตรงทำให้ชาวนาต้องประสบกับปัญหามากมายมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และไม่ได้รับการช่วยเหลืออย่างจริงจังจากรัฐบาลทุกยุคทุกสมัย

ปัญหาหลักของชาวนา (แวนทิพย์ หนูทอง, 2553) ส่วนใหญ่ต้องเผชิญ ซึ่งเป็นอุปสรรคในการดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพของชาวนา ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาราคาข้าวเป็นปัญหาสำคัญที่กระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวนา ทำให้ชาวนาต้องตกอยู่ในฐานะที่ยากจน ในอดีตนั้นปัญหาราคาข้าวอาจมีสาเหตุจากการเอาเปรียบของพ่อค้าคนกลาง เนื่องจากชาวนาไทยขาดความรู้ ความเข้าใจในด้านธุรกิจการตลาด จึงขาดอำนาจต่อรอง และถูกกดราคาอีกทั้งราคาข้าวต้องขึ้นอยู่กับกลไกของตลาดภายนอกอีกด้วย กระทั่งปัจจุบันปัญหาราคาข้าวก็ยังส่งผลกระทบต่อชาวนา ซึ่งมีสาเหตุจากสถานการณ์ทั้งภายในประเทศและส่งออก กล่าวคือปริมาณข้าวที่มีการเก็บกักตุนไว้ของภาครัฐและภาคเอกชนมีปริมาณมาก ไม่สามารถระบายออกได้ ทำให้โรงสีรับซื้อข้าวได้ในปริมาณจำกัด หรือรับซื้อในราคาต่ำ แต่ปริมาณการผลิตข้าวของชาวนายังอยู่ในเกณฑ์สูง เนื่องจากมีปัจจัยเสริมด้านราคาข้าวจากนโยบายรัฐบาลเป็นแรงจูงใจให้ขยายพื้นที่ปลูกข้าวเพิ่มมากขึ้น ขณะที่ต้องเผชิญกับการแข่งขันทางการตลาดอย่างรุนแรงจากประเทศคู่แข่งการผลิตข้าวของไทย เช่น เวียดนาม นอกจากนี้ประเทศผู้นำเข้าข้าวบางประเทศมีความต้องการบริโภคข้าวลดลงและหันไปบริโภคธัญพืชอย่างอื่นแทน หรือการพยายามที่จะปลูกข้าวเพื่อใช้บริโภคภายในประเทศของตนเอง และนี่เองที่เป็นผลให้ราคาข้าวปรับตัวลดลง

2. ปัญหาต้นทุนการผลิตตั้งแต่เริ่มแผนพัฒนาประเทศในยุคของการปฏิวัติเขียว ที่นำวิธีการผลิตแบบสมัยใหม่ด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อวัตถุประสงค์ในการเพิ่มปริมาณผลผลิตทางการเกษตร ได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวนาไทยพร้อมกับการมีค่าใช้จ่ายของต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้นด้วย ซึ่งปัจจัยที่ทำให้ต้นทุนสูงขึ้น มาจากการนำเครื่องจักรกลการเกษตรมาใช้แทนแรงงานคนและสัตว์ เช่น รถไถนาแบบเดินตาม รถดำนา เครื่องพ่นยา เครื่องสูบน้ำ รถเกี่ยวข้าว เป็นต้น การใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลงและยากำจัดศัตรูพืชที่มีราคาสูง นอกจากนี้ยังมีค่าแรงงานและค่าจ้างที่มาจากรายนอก จากการลงทุนเช่นนี้เมื่อเทียบกับรายได้จากการขายข้าวแล้วพบว่าชาวนาจะขาดทุนจากการทำนาเนื่องจากต้นทุนในการผลิตข้าวสูง ซึ่งอธิบายได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงต้นทุนการผลิตข้าว ฤดูเพาะปลูก 2555/56

รายการ	ต้นทุนการผลิต(บาท/ ไร่)	ร้อยละ/ต้นทุนรวม
ต้นทุนผันแปร	4,084.23	65.87
1.1 ค่าแรงงาน	1,821.84	29.38
เตรียมดิน	558.88	9.01
ปลูก	97.58	1.57
ดูแลรักษา	628.04	10.13
เก็บเกี่ยว	537.34	8.67
1.2 ค่าวัสดุ	2,155.23	34.76
ค่าเมล็ดพันธุ์	576.75	9.30
ค่าปุ๋ย	853.17	13.76
ค่ายาปราบศัตรูพืชและวัชพืช	384.10	6.19
ค่าสารเคมีอื่นๆ และวัสดุปรับปรุงดิน	65.50	1.06
ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น	236.14	3.81
ค่าวัสดุทางการเกษตรและวัสดุสิ้นเปลือง	11.50	0.19
ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์ทางการเกษตร	28.07	0.45
1.3 ค่าดอกเบี้ยเงินลงทุน	107.16	1.73
ต้นทุนคงที่	2,116.43	34.13
ค่าเช่าที่ดิน	1,735.08	27.98
ค่าเสื่อมอุปกรณ์ทางการเกษตร	372.09	6.00
ค่าดอกเบี้ยเงินลงทุนอุปกรณ์การเกษตร	9.26	0.15
ต้นทุนการผลิตข้าวรวม	6,200.66	100.00

ที่มา : สำนักงานเกษตรจังหวัดชัยนาท, 2556 (สำนักงานจังหวัดชัยนาท, 2557: 8)

3. ปัญหาที่ดินทำกิน ปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกินของชาวนา เป็นปัญหาสำคัญยิ่งในปัจจุบัน เป็นเหตุให้ผลผลิตข้าวอยู่ในระดับต่ำ ไม่เพียงพอต่อการบริโภค ปัญหาเรื่องที่ดินทำกินนั้นสะสมมานานและทวีความรุนแรงมากขึ้น การไร้ที่ดินทำกิน หมายถึงการไม่มีที่ดินเป็นของตนเองในการประกอบอาชีพด้วยการเพาะปลูกพืช การที่ต้องเช่าที่ดิน และการสูญเสียที่ดินทำกิน ซึ่งเกิดจากการที่แนวโน้มของต้นทุนการทำนาสูงขึ้น ในขณะที่ราคาผลผลิตตกต่ำ อีกทั้งชาวนายังต้องเผชิญกับภาวะความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ จนในที่สุดชาวนาต้องเป็นหนี้ และขายที่ดินมาขาดใช้หนี้สิน

หรือขายที่ดินเพื่อการลงทุนในการประกอบอาชีพอื่นที่มีหลักประกันความมั่นคงที่ดีกว่า นอกจากนี้แล้วสาเหตุการไร้ที่ดินทำกินยังเกิดจากนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการการกระตุ้นเศรษฐกิจ และการดึงนักลงทุนต่างประเทศเข้ามาลงทุนในประเทศไทย โดยการเปิดเสรีให้ทุนต่างชาติเช่าที่ดินในประเทศไทยได้ถึง 90 ปี หรือขายให้สิทธิขาดได้ รวมทั้งการปรับเปลี่ยนแก้ไขสัดส่วนการถือครองหุ้นของบริษัต่างชาติในการครอบครองที่ดินให้มีความชัดเจนขึ้น กลุ่มนายทุนขนาดใหญ่จึงหันมาซื้อที่ดินของชาวนาเพื่อแสวงหาประโยชน์ อีกทั้งนโยบายในการประกาศพื้นที่ป่าสงวนและอุทยานแห่งชาติทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวนาทำให้ชาวนาต้องสูญเสียที่ดินในการประกอบอาชีพ

4. ปัญหาหนี้สิน ปัญหาหนี้สินของชาวนานั้นเกิดขึ้นในยุคของการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิต ที่เป็นผลมาจากนโยบายรัฐบาลในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ส่งผลให้ชาวนาต้องผลิตข้าวเพื่อขายเข้าสู่ตลาด และเปลี่ยนเป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ในพื้นที่มหาศาลและทำการเพิ่มผลผลิต โดยการปรับปรุงพันธ์ การใช้ปุ๋ย และสารเคมีกำจัดแมลง ปัจจุบันชาวนาทำการเกษตรเชิงเดี่ยว คือปลูกข้าวเพียงอย่างเดียว ซึ่งไม่ครบวงจร แล้วเอาผลผลิตไปขายให้กับพ่อค้าคนกลาง และผลผลิตที่ได้จะออกมาพร้อมกันเป็นจำนวนมากทำให้ผลผลิตล้นตลาดราคาผลผลิตจึงตกต่ำและการใช้สารเคมี หรือปัจจัยการผลิตจากภายนอกซึ่งทำให้การทำนามีต้นทุน จนต้องมีการกู้หนี้ยืมสินที่เป็นปัญหาเรื้อรังของชาวนา

กล่าวโดยสรุปได้ว่า สภาพปัญหาของชาวนาอาจประกอบไปด้วยปัจจัยหลายอย่างรวมกันหรืออย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ปัญหาทางสังคมของชาวนาไทย ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและนโยบายการส่งเสริมของรัฐบาล ปัญหาต้นทุนการผลิต ปัญหาเรื่องสภาพแวดล้อมและภูมิอากาศ ปัญหาเรื่องเครื่องมือทางการเกษตร ปัญหาทางด้านความรู้ที่เหมาะสมในการทำนา ปัญหาทางด้านหนี้สิน

5.3 ขั้นตอนการทำนา

การปลูกข้าวและการดูแลรักษาต้นข้าวในนาตั้งแต่ปลูกไปจนถึงเก็บเกี่ยว การปลูกข้าวในแต่ละท้องถิ่นจะแตกต่างกันไปตามสภาพของดินฟ้าอากาศ และสังคมของท้องถิ่นนั้น ๆ ในแหล่งที่ต้องอาศัยน้ำจากฝนเพียงอย่างเดียวก็ต้องกะระยะเวลาการปลูกข้าวให้เหมาะสมกับช่วงที่มีฝนตกสม่ำเสมอ และเก็บเกี่ยวในช่วงที่ฤดูฝนหมดพอดี เนื่องจากแต่ละท้องถิ่นมีสภาพดินฟ้าอากาศที่แตกต่างกัน สำหรับการทำนาในประเทศไทยมีปัจจัยหลัก 2 ประการ เป็นพื้นฐานของการทำนาและเป็นตัวกำหนดวิธีการปลูกข้าว และพันธุ์ข้าวที่จะใช้ในการทำนาด้วยหลัก 2 ประการ คือ สภาพพื้นที่ (ลักษณะเป็นพื้นที่สูงหรือต่ำ) และภูมิอากาศ สภาพน้ำสำหรับการทำนาฤดูทำนาปีในประเทศไทยปกติจะเริ่มราวเดือนพฤษภาคมถึงกรกฎาคมของทุกปี ขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำฝน เมื่อ 3 เดือนผ่านไป ข้าวที่ปักดำหรือหว่านเอาไว้จะสุกงอมเต็มที่พร้อมเก็บเกี่ยว ส่วนนาปรัง สามารถทำได้ตลอดปี เพราะพันธุ์

ข้าวที่ใช้ปลูกเป็นพันธุ์ที่ไม่ไวต่อช่วงแสง เมื่อข้าวเจริญเติบโตครบกำหนดอายุก็จะสามารถเก็บเกี่ยวได้ การทำนามีหลักสำคัญ (เกียรติศักดิ์ แก้วมหาชัย, 2550) คือ

5.3.1 การเตรียมดิน ก่อนการทำนามีการเตรียมดินอยู่ 3 ขั้นตอน

การไถตะ เป็นการไถครั้งแรกตามแนวยาวของพื้นที่กระถางนา (กรณีที่แปลงนาเป็นกระถางย่อยๆ หลายกระถางในหนึ่งแปลงนา) เมื่อไถตะจะช่วยพลิกดินเพื่อให้ดินชั้นล่างได้ขึ้นมาสัมผัสอากาศ ออกซิเจน และเป็นการตากดินเพื่อทำลายวัชพืช โรคพืชบางชนิด การไถตะจะเริ่มทำเมื่อฝนตกครั้งแรกในฤดูกาลใหม่หลังจากไถตะจะตากดินเอาไว้ประมาณ 1 - 2 สัปดาห์

การไถแปร หลังจากที่ได้ตากดินเอาไว้พอสมควรแล้วการไถแปรจะช่วยพลิกดินที่กลบเอาขึ้นการอีกครั้งเพื่อทำลายวัชพืชที่ขึ้นใหม่และเป็นการย่อยดินให้มีขนาดเล็กลง จำนวนครั้งของการไถแปรจึงขึ้นอยู่กับชนิดและปริมาณของวัชพืช ลักษณะดินและระดับน้ำ ในพื้นที่ขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำฝนด้วยแต่โดยทั่วไปแล้วจะไถแปรเพียงครั้งเดียว

การคราด เพื่อเอาเศษวัชพืชออกจากกระถางนาและย่อยดินให้มีขนาดเล็กลงอีก จนเหมาะแก่การเจริญของข้าวทั้งยังเป็น การปรับระดับพื้นที่ให้มีความสม่ำเสมอเพื่อสะดวกในการควบคุม ดูแลการให้น้ำ

5.3.2 การปลูก การปลูกข้าวสามารถแบ่งได้เป็น 2 วิธี คือ

การปลูกด้วยเมล็ดโดยตรง ได้แก่ การทำนาหยอดและนาหว่านและการเพาะเมล็ดในที่หนึ่งก่อนแล้วนำดินอ่อนไปปลูกในที่อื่นๆ ได้แก่ การทำนาดำ การทำนาหยอด ใช้กับการปลูกข้าวไร่ ตามเชิงเขาหรือในที่สูงวิธีการปลูกหลังการเตรียมดินให้ขุดหลุมหรือทำร่อง แล้วจึงหยอดเมล็ดลงในหลุมหรือร่อง จากนั้นกลบหลุมหรือร่อง เมื่อต้นข้าวออกแล้วต้องดูแลกำจัดวัชพืชและศัตรูพืช

การทำนาหว่าน ทำในพื้นที่ควบคุมน้ำได้ลำบาก วิธีหว่าน ทำได้ 2 วิธี คือ การหว่านข้าวแห้ง และการหว่านข้าวแฉะ

การหว่านข้าวแห้ง แบ่งตามช่วงระยะเวลาของการหว่านได้ 3 วิธี คือ

การหว่านหลังซีไถ ใช้ในกรณีที่ฝนมาล่าช้าและตกชุก มีเวลาเตรียมดินน้อย จึงมีการไถตะเพียงครั้งเดียวและไถแปรอีกครั้งหนึ่ง แล้วหว่านเมล็ดข้าวลงในซีไถ เมล็ดพันธุ์อาจเสียหายเพราะหนู และอาจมีวัชพืชในแปลงนามาก

การหว่านคราดกลบ เป็นวิธีที่นิยมมากที่สุด จะทำหลังจากที่ไถแปรครั้งสุดท้ายแล้วคราดกลบ จะได้ต้นข้าวที่งอกสม่ำเสมอ

การหว่านไถกลบ มักทำเมื่อถึงระยะเวลาที่ต้องหว่าน แต่ฝนยังไม่ตกและดินมีความชื้นพอควร หว่านเมล็ดข้าวหลังซีไถแล้วไถแปรอีกครั้ง เมล็ดข้าวที่หว่านจะอยู่ลึกและเริ่มงอกโดยอาศัยความชื้นในดิน

การหว่านข้าวงอก (หว่านน้ำตม) เป็นการหว่านเมล็ดข้าวที่ถูกเพาะให้รากงอกก่อนที่จะนำไปหว่านในที่ที่มีน้ำท่วมขังเพราะหากไม่เพาะเมล็ดเสียก่อน เมื่อหว่านแล้วเมล็ดข้าวอาจเน่าเสียได้ การเพาะข้าวทอตกกล้าทำโดยการเอาเมล็ดข้าวใส่กระบุงไปแช่น้ำเพื่อให้เมล็ดที่มีน้ำหนักเบาหรือลึบลอยขึ้นมาแล้วคัดทิ้ง แล้วนำเมล็ดถ่ายลงในกระบุงที่มีหญ้าแห้งกรุไว้หมั่นรดน้ำเรื่อยไปอย่าให้ข้าวแตกหน่อแล้วนำไปหว่านในที่นาที่เตรียมดินไว้แล้ว

การทำนาดำ เป็นการปลูกข้าวโดยเพาะเมล็ดในห่อและเจริญเติบโตในระยะหนึ่งแล้วย้ายไปปลูกในที่หนึ่ง สามารถควบคุมระดับน้ำ วัชพืชได้ การทำนาดำแบ่งได้เป็น 2 ขั้นตอน คือ

การตกกล้า เพาะเมล็ดข้าวเปลือกให้มีรากงอกยาว 3 - 5 มิลลิเมตร นำไปหว่านในแปลงกล้า ช่วงระยะ 7 วันแรก ต้องควบคุมน้ำไม่ให้ท่วมแปลงกล้าและจะสามารถถอนกล้าไปปักดำได้เมื่อมีอายุประมาณ 20 - 30 วัน

การปักดำ ชาวนาจะนำกล้าที่ถอนแล้วไปปักดำในแปลงปักดำ ระยะห่างระหว่างกล้าแต่ละหลุมจะมีความแตกต่างกันขึ้นกับลักษณะของดิน คือ ถ้าเป็นนาลุ่มปักดำระยะห่างเพราะข้าวจะแตกกอใหญ่แต่ถ้าเป็นนาดอนปักดำค่อนข้างถี่ เพราะข้าวจะไม่ค่อยแตกกอ

5.3.3 การเก็บเกี่ยว หลังจากที่ข้าวออกดอกหรือออกรวงประมาณ 20 วัน ชาวนาจะเร่งระบายน้ำออก เพื่อเป็นการเร่งให้ข้าวสุกพร้อม ๆ กัน และทำให้เมล็ดมีความชื้นไม่สูงเกินไปจะสามารถเก็บเกี่ยวได้หลังจากระบายน้ำออกประมาณ 10 วัน ระยะเวลาที่เหมาะสมสำหรับการเก็บเกี่ยว เรียกว่า ระยะพลับพลึง คือสังเกตที่ปลายรวงจะมีสีเหลือง กลางรวงเป็นสีทองอ่อน การเก็บเกี่ยวในระยะนี้จะได้เมล็ดข้าวที่มีความแข็งแรง มีน้ำหนัก และมีคุณภาพในการสี

5.3.4 การนวดข้าว หลังจากตากข้าวชาวนาจะขนเข้ามาในลานนวด จากนั้นก็นวดเอาเมล็ดข้าวออกจากรวง บางแห่งใช้แรงงานคน บางแห่งใช้ควายหรือวัว แต่ปัจจุบันมีการใช้เครื่องนวดข้าวมาช่วยในการนวด

5.3.5 การเก็บรักษา เมล็ดข้าวที่นวดดีทำความสะอาดแล้วควรตากให้มีความชื้นประมาณ 14% จึงนำเข้าเก็บในยุ้งฉาง ยุ้งฉางที่ดีควรมีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ อยู่ในสภาพที่มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก การใช้ลวดตาข่ายกั้นให้มีร่องระบายอากาศกลางยุ้งฉางจะช่วยให้การถ่ายเทอากาศดียิ่งขึ้น คุณภาพเมล็ดข้าวจะคงสภาพดีอยู่นานอยู่ในใกล้บริเวณบ้านและติดถนน สามารถขนส่งได้สะดวก เมล็ดข้าวที่จะเก็บไว้ทำพันธุ์ ต้องแยกจากเมล็ดข้าวบริโภค โดยอาจบรรจุกระสอบ มีป้ายบอกวันบรรจุ และชื่อพันธุ์แยกไว้ส่วนใดส่วนหนึ่งในยุ้งฉางเพื่อสะดวกในการขนย้ายไปปลูกก่อนนำข้าวเข้าเก็บรักษา ควรตรวจสอบสภาพยุ้งฉางทุกครั้ง ทั้งเรื่องความสะอาดและสภาพของยุ้งฉาง ซึ่งอาจมีร่องรอยของหนูกัดแทะจนทำให้หมักสามารถรอดเข้าไปจิกกินข้าวได้ รุหรือร่องต่าง ๆ ที่ปิดไม่สนิทเหล่านี้ต้องได้รับการซ่อมแซมให้เรียบร้อยก่อน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ขั้นตอนการทำงานมีหลากหลายรูปแบบตามบริบทของชุมชน โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือการทำงานปริงและนาปี ขึ้นอยู่กับสภาพอากาศและปริมาณน้ำในการทำงาน ซึ่งการทำงานปริงหรือนาปีมีขั้นตอนการทำงานโดยการทำงานได้อีก 2 ประเภทคือนาหว่านและนาดำ ทั้งสองประเภทยังมีขั้นตอนการทำงานมีขั้นตอนคล้าย ๆ กันแตกต่างกันที่นาหว่านใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวแช่น้ำเพื่อให้งอกแล้วหว่านลงในนาที่เตรียมดินโดยการไถแปรและไถคราดไว้แล้ว ส่วนการทำงานดำใช้ต้นข้าวที่ชำไว้จนเจริญเติบโตในระยะต้นอ่อนแล้วจึงนำต้นอ่อนไปปักดำในนา ซึ่งการทำงานทั้ง 2 ประเภทให้ผลผลิตเมื่อหักค่าใช้จ่ายใกล้เคียงกันขึ้นอยู่กับความนิยมและบริบทของชาวนา

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องด้านวิถีชีวิตชาวนา ผู้วิจัยได้ทบทวนเรื่องความหมายของชาวนา วิถีชีวิตของชาวนา สภาพปัญหาของชาวนา และขั้นตอนการทำงาน สามารถสรุปได้ว่าวิถีชีวิตชาวนา คือ วิถีดำรงชีวิตของคนหรือกลุ่มคนที่ทำอาชีพทางการเกษตรโดยการทำงานเป็นอาชีพหลัก และอาจมีการทำการเกษตรพืชชนิดอื่นหรือปศุสัตว์ผสมผสานกัน มีประเพณีวัฒนธรรมร่วมกันและสอดคล้องกับการทำนา ใช้ผลผลิตอื่น ๆ ที่เกิดจากนาในการอุปโภคบริโภคจำหน่ายแจก หรือการทำงานเพื่อเป็นค่าจ้าง โดยอาจมีที่ดินทำนาเป็นของตนเองหรือเช่า

6. ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดชัยนาท

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องด้านข้อมูลทั่วไปของจังหวัดชัยนาทผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพทางภูมิศาสตร์ เขตการปกครอง ลักษณะภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ สภาพเศรษฐกิจ การเกษตรกรรม สภาพสังคม ทรัพยากรธรรมชาติ ศักยภาพที่สำคัญของจังหวัดและแผนพัฒนาจังหวัด 4 ปี พ.ศ. 2557 – 2560 (สำนักงานจังหวัดชัยนาท, 2557) สรุปได้ดังนี้

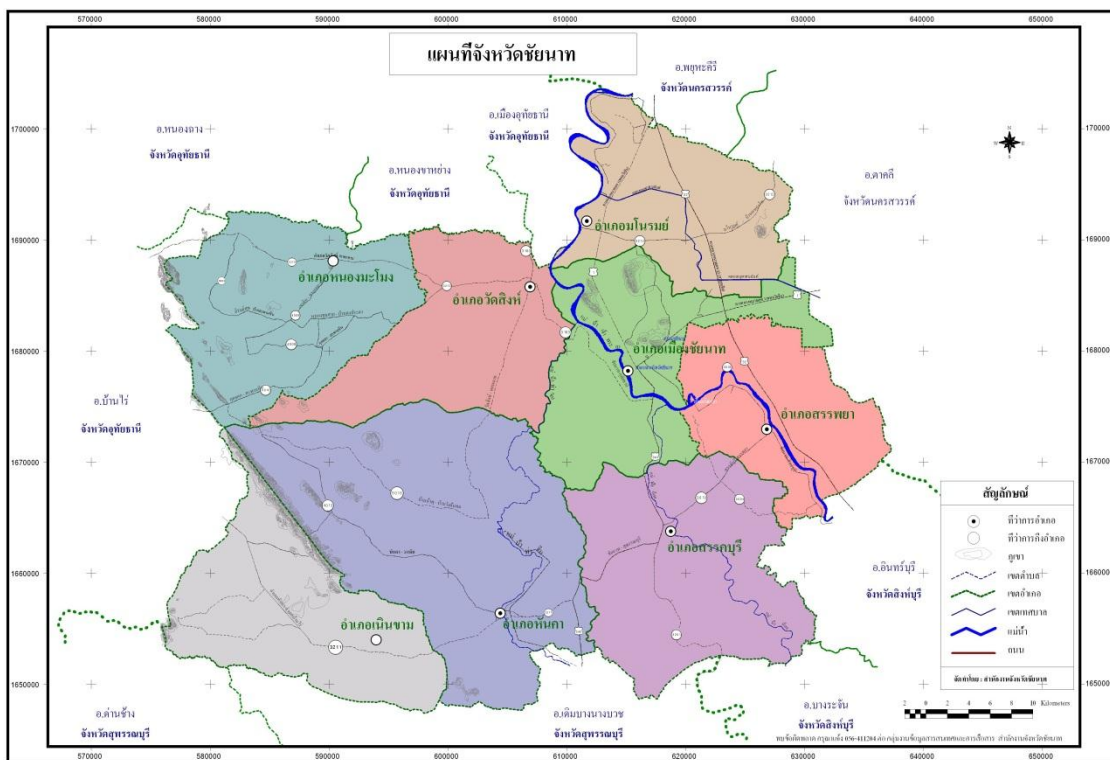
6.1 สภาพทางภูมิศาสตร์

6.1.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดชัยนาท ตั้งอยู่ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน 2 ประกอบด้วย 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดอ่างทอง สิงห์บุรี ลพบุรีและชัยนาท ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 195 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดอุทัยธานี
ทิศใต้	ติดต่อกับ จังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดสิงห์บุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดสิงห์บุรี
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ จังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดอุทัยธานี

ที่มา : สำนักงานจังหวัดชัยนาท, 2557: 1

ภาพที่ 5 แผนที่จังหวัดชัยนาท

6.1.2 ขนาดและพื้นที่

พื้นที่จังหวัดทั้งหมด 2,469.746 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 1,543,591 ไร่ หรือเท่ากับร้อยละ 15.5 ของพื้นที่ในภาคกลางตอนบน

6.1.3 ประชากร

จังหวัดชัยนาทมีประชากร จำนวน 333,473 คน แยกเป็นชาย 161,021 คน เป็นหญิง 172,452 คน

6.2 เขตการปกครอง

แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 8 อำเภอ 51 ตำบล 505 หมู่บ้าน 37 เทศบาล (1 เทศบาลเมือง 36 เทศบาลตำบล) และ 22 องค์การบริหารส่วนตำบล

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน เทศบาล อบต. ของจังหวัดชัยนาท

อำเภอ	เขตการปกครอง				พื้นที่ (ตร.กม.)
	ตำบล	หมู่บ้าน	เทศบาล	อบต.	
อำเภอเมืองชัยนาท	8	82	6	3	255.377
อำเภอมโนรมย์	7	40	3	5	255.644
อำเภอวัดสิงห์	6	47	3	4	315.318
อำเภอสรรพยา	7	55	8	1	228.277
อำเภอสรรคบุรี	8	92	8	1	354.796
อำเภอหันคา	8	100	6	4	529.334
อำเภอหนองมะโมง	4	41	2	2	291.000
อำเภอเนินขาม	3	48	1	2	270.000
รวม	51	505	37	22	2,469.746

ที่มา : สำนักงานจังหวัดชัยนาท, 2557: 2

6.3 ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดชัยนาทมีลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีพื้นที่ประมาณร้อยละ 99.06 ของพื้นที่ทั้งหมด ได้แก่ พื้นที่ตอนกลาง ตอนใต้และตะวันออกของจังหวัดมีลักษณะเป็นที่ราบจนถึงพื้นที่ลูกคลื่นลอนลาด มีแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำน้อย ไหลผ่านพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วทุกอำเภอ เช่น

แม่น้ำเจ้าพระยา ไหลผ่านอำเภอมโนรมย์ อำเภอวัดสิงห์ อำเภอเมืองชัยนาท และอำเภอสรรพยา

แม่น้ำท่าจีน หรือแม่น้ำมะขามเฒ่า ไหลผ่านอำเภอเมืองชัยนาท อำเภอวัดสิงห์ และอำเภอหันคา

แม่น้ำน้อย ไหลผ่านอำเภอเมืองชัยนาท อำเภอสรรคบุรี

คลองชลประทาน ซึ่งมีหลายสายไหลผ่านพื้นที่ต่าง ๆ ได้แก่ คลองอนุศาสนนันท์ คลองมหाराช คลองพลเทพ เป็นต้น ล้วนเป็นแหล่งน้ำสำคัญสำหรับการเกษตรกรรมตามพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วไป

นอกจากลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบแล้วยังมีเนินเขาเล็ก ๆ ขนาดประมาณ 1 - 3 กิโลเมตรกระจายอยู่ทั่วไปที่สำคัญ ได้แก่ เขาธรรมามูล เขาพลอง เขาขยาย เขาท่าพระ เขากระดี เขาใหญ่ เขารัก เขาดินเขาหลัก เขาไก่ห้อย เขาสารพัดดี เขาราวเทียนเขาสรรพยาและเขาแก้ว เป็นต้น

6.4 สภาพภูมิอากาศ

จังหวัดชัยนาทอยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมที่พัดผ่านประจำฤดู ทำให้สามารถแบ่งฤดูกาลออกได้ 3 ฤดู (สำนักงานจังหวัดชัยนาท, 2557) คือ

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่กลางเดือนตุลาคมถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่งเป็นฤดูมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือบริเวณความกดอากาศสูงหรือมวลอากาศเย็นจากประเทศจีนที่มีคุณสมบัติเย็นและแห้งจะแผ่ลงมาปกคลุมประเทศไทยในช่วงนี้ แต่เนื่องจากจังหวัดชัยนาทอยู่ในภาคกลาง อิทธิพลของบริเวณความกดอากาศสูงจากประเทศจีนที่แผ่ลงมาปกคลุมในช่วงฤดูหนาวจะช้ากว่าภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้มีอากาศหนาวเย็นช้ากว่าสองภาคดังกล่าว โดยเริ่มมีอากาศหนาวเย็นประมาณกลางเดือนพฤศจิกายนเป็นต้นไป ซึ่งอากาศหนาวที่สุดจะอยู่ระหว่างเดือนธันวาคมและมกราคม

ฤดูร้อน เริ่มเมื่อมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือสิ้นสุดลง คือประมาณกลางเดือนกุมภาพันธ์ ถึงกลางเดือนพฤษภาคม ซึ่งเป็นช่วงว่างจากลมมรสุม ลมที่พัดปกคลุมจะเปลี่ยนเป็นลมใต้หรือลมตะวันออกเฉียงใต้ และจะมีหย่อมความกดอากาศต่ำ เนื่องจากความร้อนปกคลุมประเทศไทยตอนบน ทำให้มีอากาศร้อนอบอ้าวทั่วไปโดยมีอากาศร้อนจัดในเดือนเมษายน

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม เป็นช่วงที่มรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดปกคลุมประเทศไทย ร่องความกดอากาศต่ำหรือร่องฝนที่พัดผ่านบริเวณภาคใต้ของประเทศไทยจะเลื่อนขึ้นมาพาดผ่านบริเวณภาคกลางและภาคเหนือเป็นลำดับ ในระยะนี้ทำให้มีฝนตกชุกขึ้นตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมเป็นต้นไป เดือนกันยายน เป็นเดือนที่มีฝนตกชุกมากที่สุดในรอบปีและเป็นช่วงที่มีความชื้นสูง

6.5 สภาพเศรษฐกิจ

เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดชัยนาท เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีแม่น้ำสำคัญไหลผ่าน 3 สาย คือ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีน และแม่น้ำน้อยจึงเหมาะสมสำหรับการประกอบอาชีพทางการเกษตร ดังนั้น ประชากรส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 80 จึงประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรมรองลงมา ได้แก่ ด้านการพาณิชย์ ประมาณร้อยละ 6 ด้านการอุตสาหกรรมและการหัตถกรรมประมาณร้อยละ 3 ในส่วนของการผลิตด้านการเกษตรนั้นว่ามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อเศรษฐกิจของจังหวัดและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ของจังหวัดชัยนาท ประกอบอาชีพด้านการเกษตรและยังทำรายได้เป็นอันดับหนึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับสาขาการผลิตอื่น ๆ พืชเศรษฐกิจที่สำคัญได้แก่ ข้าว อ้อย มันสำปะหลัง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ฯลฯ ในระหว่างปีผลผลิตได้รับความเสียหายจากภาวะฝนแล้ง การระบาดของศัตรูพืชและน้ำท่วม ซึ่งจะพบว่าถ้าปีใดที่ผลผลิตทางการเกษตรดีเศรษฐกิจโดยรวมของจังหวัดก็จะดีขึ้นด้วย ในทางกลับกันหากปีใดผลผลิตทาง

การเกษตรได้รับความเสียหาย ราคาผลผลิตตกต่ำก็จะส่งผลให้สถานะเศรษฐกิจของจังหวัดชัยนาท
ซบเซาตามไปด้วย

ตารางที่ 3 ผลผลิตภัณฑ์มวลรวม (GPP) และรายได้เฉลี่ยต่อคน

ปี	ผลิตภัณฑ์มวลรวม (GPP)	รายได้เฉลี่ย / คน / ปี
2549	24,297 ล้านบาท	66,641 บาท/คน/ปี
2550	26,601 ล้านบาท	72,942 บาท/คน/ปี
2551	32,053 ล้านบาท	87,791 บาท/คน/ปี
2552	30,099 ล้านบาท	82,283 บาท/คน/ปี
2553	33,157 ล้านบาท	90,424 บาท/คน/ปี

ที่มา : สำนักงานจังหวัดชัยนาท, 2557: 5

6.6 การเกษตรกรรม

จังหวัดชัยนาทมีพื้นที่เกษตรกรรม 1,265,166.25 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 81.96 ของพื้นที่ทั้งหมด พื้นที่อำเภอที่มีพื้นที่การเกษตรมากที่สุดคือ อำเภอหันคา รองลงมาได้แก่ อำเภอสรรคบุรี และอำเภอดงสิงห์

6.6.1 พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ประกอบด้วย

1. ข้าว จังหวัดชัยนาทเป็นแหล่งผลิตข้าวที่สำคัญแหล่งหนึ่งของประเทศไทยและในพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยามีพื้นที่ปลูกข้าวนาปี 2553/2554 จำนวน 978,684 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 75.90 ของพื้นที่การเกษตร ได้ผลผลิต 803,233 ตัน/ปี พื้นที่ปลูกข้าว นาปรัง 625,355 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 48.50 ของพื้นที่การเกษตร ได้ผลผลิตประมาณ 489,626 ตัน/ปี เกษตรกรสามารถปลูกได้ทั้งข้าวนาปีและข้าวนาปรัง การปลูกข้าวนาปี อาศัยน้ำฝนตามธรรมชาติและน้ำชลประทาน ส่วนนาปรังเกษตรกรจะอาศัยน้ำจากแหล่งน้ำชลประทานและแหล่งน้ำอื่น ๆ จึงทำให้เกษตรกรบางส่วนสามารถปลูกข้าวได้ 2-3 ครั้งต่อปี ในการจัดเก็บข้อมูลจะจำแนกข้าวนาปี และข้าวนาปรังจากวันปลูก โดยข้าวนาปีคือข้าวที่ปลูกในช่วงวันที่ 1 พฤษภาคม - 30 ตุลาคม และข้าวนาปรังคือข้าวที่ปลูกในช่วงวันที่ 1 พฤศจิกายน - 30 เมษายนของปีถัดไป เป็นผลทำให้สถิติการเก็บข้อมูลการปลูกข้าวนาปีและข้าวนาปรังมีพื้นที่ไม่แน่นอนอันเกิดจากการเหลื่อมระยะเวลาของการปลูกและการเก็บเกี่ยวข้าวในแต่ละเดือนที่มีตลอดทั้งปี ประเภทการทำนาเกษตรกรจังหวัดชัยนาททั้งหมดปลูกข้าวโดยการหว่าน ส่วนใหญ่หว่านน้ำตามมีบางส่วนหว่านแบบสำรวจ หากแบ่งเป็นทำตามฤดูกาลแล้ว สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

การทำนาปี หรือนาน้ำฝน คือ การทำนาที่ต้องอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติเป็นหลัก โดยทั่วไปจะเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม - มิถุนายน สำหรับในเขตชลประทานและนอกเขต

ชลประทานที่สามารถรับน้ำได้จากแหล่งน้ำธรรมชาติ จะใช้พันธุ์ข้าวไม่มีความไวต่อช่วงแสง แต่ถ้าเป็นพื้นที่นอกเขตชลประทานส่วนใหญ่จะเป็นข้าวหอมจังหวัด (ข้าวหอมดอกมะลิ 105)

การทำนาปรัง หรือนาครั้งที่สอง หรือนานอกฤดู หรือนาน้ำตม คือการทำนาที่ไม่ได้อาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติเป็นหลัก แต่อาศัยน้ำจากลำห้วย หนอง คลอง บึง น้ำใต้ดิน หรือน้ำจากคลองชลประทาน พันธุ์ข้าวที่ปลูกเป็นพันธุ์ข้าวอายุสั้นหรือเกษตรกรเรียกว่า “พันธุ์ข้าวเตี้ย” ไม่มีความไวต่อช่วงแสง กล่าวคือ ข้าวจะออกดอกติดรวงข้าวและเก็บเกี่ยวได้ตามอายุ ระยะเวลาการเพาะปลูกและอายุการเก็บเกี่ยวน้อยกว่าข้าวนาปี การทำนาปรังจะใช้วิธีหว่านน้ำตมเป็นส่วนมาก

ตารางที่ 4 แสดงสถานการณ์เพาะปลูก ข้าวนาปี/นาปรัง จำแนกรายอำเภอ ปี2553/2554

อำเภอ	พื้นที่ปลูกใหม่ (ไร่)		พื้นที่เก็บเกี่ยว (ไร่)		ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่)		ปริมาณผลผลิต (ตัน)	
	นาปี	นาปรัง	นาปี	นาปรัง	นาปี	นาปรัง	นาปี	นาปรัง
เมืองชัยนาท	105,596	97,647	105,596	97,647	869.05	876.95	91,768.20	85,631.40
มโนรมย์	101,860	78,670	101,860	77,558	808.08	812.00	82,311.25	62,977.10
วัดสิงห์	121,556	48,850	121,556	29,790	844.61	850.00	102,668.50	25,321.50
สรรพยา	109,244	105,400	108,791	95,200	875.06	740.00	95,199.04	70,448.00
สรรคบุรี	172,606	150,000	172,606	146,040	774.17	896.60	133,627.90	130,939.80
หันคา	205,426	127,529	195,810	124,590	887.19	810.00	173,724.50	100,917.90
หนองมะโมง	104,725	16,259	104,409	15,739	849.68	800.00	88,715.26	12,591.20
เนินขาม	57,671	1,000	57,671	1,000	610.67	800.00	35,218.18	800.00
รวม	978,684	625,355	968,299	587,564	814	823	803,233	489,626

ที่มา : สำนักงานจังหวัดชัยนาท, 2557: 7

จากตารางที่ 4 แสดงสถานการณ์เพาะปลูกข้าวนาปี/ นาปรัง จำแนกรายอำเภอ ปี 2553-2554 พบว่าอำเภอที่มีพื้นที่ทำนาเก็บเกี่ยวและได้ผลผลิตมากที่สุดคือ อำเภอหันคา และปริมาณผลผลิตข้าวนาปีได้ผลผลิตมากกว่านาปรัง ส่วนอำเภอสรรคบุรีมีพื้นที่ทำนาเก็บเกี่ยวและได้ผลผลิตของข้าวนาปรังมากกว่าอำเภอหันคาเนื่องจากอยู่ใกล้แหล่งน้ำและการชลประทานมากกว่าอำเภอหันคา

ตารางที่ 5 แสดงต้นทุนการผลิตข้าวต่อไร่ ปี 2553/2554

รายการ	รวมพันธุ์		
	เงินสด	ไม่เป็นเงินสด	รวม
1. ต้นทุนผันแปร	3,176.67	226.53	3,403.19
1.1 ค่าแรงงาน	1,239.45	164.01	1,403.45
เตรียมดิน	357.84	69.08	426.91
ปลูก	59.73	4.6	64.33
ดูแลรักษา	329.03	87.29	416.32
เก็บเกี่ยว	492.85	3.04	495.89
1.2 ค่าวัสดุ	1,859.04	57.69	1,916.73
ค่าพันธุ์ (ค่าเมล็ด)	481.71	49.17	530.88
ค่าปุ๋ย	910.47	0.08	910.55
ค่ายาปราบศัตรูพืชและวัชพืช	267.13	2.94	270.07
ค่าสารเคมีอื่น ๆ และวัสดุปรับปรุงดิน	30.92	3.42	34.34
ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น	114.44	0	114.44
ค่าวัสดุการเกษตรและวัสดุสิ้นเปลือง	25.9	0	25.9
ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์การเกษตร	28.47	2.08	30.55
1.3 ค่าดอกเบี้ยเงินลงทุน	78.18	4.83	83.01
2. ต้นทุนคงที่	718.92	822.64	1,541.56
2.1 ค่าเช่าที่ดิน	718.92	565.28	1,284.87
2.2 ค่าเสื่อมอุปกรณ์การเกษตร	0	249.87	249.87
2.3 ค่าดอกเบี้ยเงินลงทุนอุปกรณ์การเกษตร	0	7.49	7.49
3. ต้นทุนรวมต่อไร่	3,924.16	1,020.59	4,944.75
4. ต้นทุนรวมต่อกิโลกรัม	5.09	1.32	6.42
5. ผลผลิตต่อไร่ (กก.)			770.63
6. ราคาที่เกษตรกรขายได้ที่ไร่นา (บาท/กก.)			10.38
7. ผลตอบแทนต่อไร่			7,999.14
8. ผลตอบแทนสุทธิต่อไร่			3,054.39
9. ผลตอบแทนสุทธิต่อกิโลกรัม			3.96

ที่มา : สำนักงานจังหวัดชัยนาท, 2557: 8

2. พืชไร่

2.1 พืชไร่-พืชผัก จังหวัดชัยนาทนอกจากจะมีการปลูกข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจหลักแล้วพื้นที่บางส่วนของจังหวัดซึ่งเป็นที่ดอนและอยู่นอกเขตชลประทาน เช่นพื้นที่ในเขตอำเภอหนองมะโมง อำเภอเนินขาม และพื้นที่บางส่วนของ อำเภอหันคา มโนรมย์ และวัดสิงห์ โดยในพื้นที่ดอนเหล่านี้เกษตรกรนิยมปลูกพืชไร่ เช่น อ้อยโรงงาน มันสำปะหลัง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วเขียวผิวมัน ฯลฯ สำหรับพืชผัก พื้นที่ปลูกส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอมโนรมย์ โดยเฉพาะพื้นที่แนวริมแม่น้ำเจ้าพระยา

2.2 ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ปลูกมากในเขตพื้นที่ราบสูงอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก เกษตรกรส่วนใหญ่จะปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์มากเมื่อราคาดีเท่านั้น ดังนั้นพื้นที่ปลูกในแต่ละปีจึงมีจำนวนไม่แน่นอน นอกจากนั้นยังขึ้นอยู่กับราคาพืชไร่ชนิดอื่นประกอบด้วยพันธุ์ที่ใช้ปลูกส่วนใหญ่จะเป็นข้าวโพดพันธุ์ลูกผสมเดี่ยว ซึ่งให้ผลผลิตต่อไร่สูงและต้านทานโรคและแมลงได้ ปริมาณการผลิตลดลงมาโดยตลอด

2.3 มันสำปะหลัง มันสำปะหลังเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดชัยนาทอีกชนิดหนึ่ง พื้นที่ปลูก ประมาณ 116,174 ไร่ ผลผลิต 3,893 กก./ไร่ ประมาณ 336,091 ตัน/ปี ปลูกมากในท้องที่อำเภอหันคา อำเภอเนินขาม อำเภอหนองมะโมง เนื่องจากเป็นที่ราบสูงเหมาะแก่การเพาะปลูกพืชไร่ อย่างไรก็ตามหากเปรียบเทียบกับจังหวัดทางภาคตะวันออกและภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเป็นแหล่งผลิตมันสำปะหลังอยู่แล้ว พื้นที่ปลูกของจังหวัดชัยนาทถือว่าอยู่ในระดับต่ำ การปลูกมันสำปะหลัง เกษตรกรจะเริ่มปลูกเมื่อมีฝนตกลงมาในช่วงเดือนเมษายนหรือต้นฝน การตลาดผลผลิตมันสำปะหลังของจังหวัดชัยนาทส่วนใหญ่จะถูกขายให้กับลานมันในจังหวัดเพื่อทำเป็นมันเส้น โดยขายในลักษณะหัวมันสำปะหลังสดระดับราคาหัวมันสำปะหลังที่ลานมันรับซื้อจะขึ้นกับราคามันเส้นที่ผู้ส่งออกสั่งซื้อเป็นหลักการซื้อขายหัวมันสดลานมันจะใช้วิธีหักหัวมันและประมาณเปอร์เซ็นต์แป้งในหัวมันอย่างไรก็ตามโดยภาพรวมแล้วราคาหัวมันสำปะหลังจะสูงหรือต่ำขึ้นอยู่กับปริมาณความต้องการของตลาดต่างประเทศ โดยเฉพาะตลาดสหภาพยุโรปเป็นสำคัญ

2.4 อ้อยโรงงาน อ้อยโรงงานของจังหวัดชัยนาท ปลูกมากในเขตพื้นที่ราบสูง อำเภอหันคา อำเภอสรรคบุรี อำเภอวัดสิงห์ อำเภอเนินขาม และอำเภอหนองมะโมง พื้นที่ปลูกอ้อยในปี พ.ศ. 2553 พื้นที่ปลูก 108,496 ไร่ ผลผลิตประมาณ 727,755 ตัน/ปี ในปี พ.ศ. 2554 ประมาณ 141,955 ไร่ ผลผลิตประมาณ 1,387,752 ตัน/ปี จะเห็นว่าปี พ.ศ. 2554 มีการปลูกอ้อยเพิ่มขึ้นเนื่องจากจังหวัดมีโรงงานผลิตน้ำตาลเข้ามาตั้งในพื้นที่ การตลาด อ้อยโรงงานเป็นสินค้าที่ต้องป้อนเข้าสู่โรงงานเพื่อแปรรูปเป็นน้ำตาลทราย เกษตรกรที่ปลูกอ้อยจึงต้องขายอ้อยให้กับโรงงานน้ำตาลทรายสำหรับในเขตจังหวัดชัยนาทเกษตรกรส่วนใหญ่จะขายผลผลิตให้กับโรงงานผลิตน้ำตาลทรายในจังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดสิงห์บุรี จังหวัดสุพรรณบุรี และปัจจุบันได้มีการขายผลผลิตให้โรงงาน

ภายในจังหวัด เนื่องจากได้มีโรงงานผลิตน้ำตาลทรายมาตั้งในพื้นที่อำเภอหนองมะโมง จังหวัดชัยนาท ซึ่งจะทำให้เกษตรกรผู้ปลูกอ้อยมีตลาดรองรับมากขึ้น

2.5 ส้มโอขาวแตงกวา ส้มโอขาวแตงกวาเป็นผลไม้ที่สร้างชื่อเสียงและรายได้ให้แก่เกษตรกรจังหวัดชัยนาทมาเป็นเวลานาน เนื่องจากมีรสชาติอร่อย กุ้งโต เนื้อแห้งกรอบ รสหวาน อมเปรี้ยว ส้มโอขาวแตงกวาปลูกในพื้นที่จังหวัดชัยนาทมีรสชาติอร่อยกว่าปลูกถิ่นอื่น อาจเป็นเพราะสภาพภูมิอากาศและสภาพของดินในจังหวัดชัยนาทเป็นพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยามีความอุดมสมบูรณ์ และมีแร่ธาตุของดินที่เหมาะสมแก่การปลูกส้มโอขาวแตงกวา เปอร์เซ็นต์ความหวานประมาณ 10-12% แต่เนื่องจากได้มีการปลูกส้มโอกันมานานแล้ว จึงประสบกับปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพผลผลิตลดลง สาเหตุที่สำคัญเกิดจากคุณภาพดินเสื่อมโทรมขาดการปรับปรุงบำรุงดิน มีแมลงศัตรูพืชระบาด ประกอบกับในปัจจุบันพื้นที่ปลูกส้มโอขาวแตงกวาลดลงมาก เนื่องจากประสบอุทกภัย เมื่อปี 2554 ขณะนี้มีพื้นที่ปลูกประมาณ 1,200 ไร่ ในขณะที่ความต้องการของตลาดและช่องทางการขยายตลาด ยังคงสร้างโอกาสให้กับผลผลิตส้มโอขาวแตงกวา จึงมีความจำเป็นในการที่จะต้องส่งเสริมและพัฒนาสวนส้มโอให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพมาตรฐานตรงตามความต้องการของตลาด โดยมุ่งเน้นการผลิตให้ได้มาตรฐาน ตลอดจนขยายพื้นที่ปลูกส้มโอขาวแตงกวาให้เพิ่มขึ้น

6.7 สภาพสังคม

ขนาดพื้นที่และความหนาแน่นของประชากรในแต่ละพื้นที่ของจังหวัด ปัจจุบัน จังหวัดชัยนาท มีประชากร จำนวน 333,473 คน แยกเป็นชาย 161,021 คน เป็นหญิง 172,452 คน ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2545-2554 พบว่า มีจำนวนประชากรโดยเฉลี่ย 340,031 คน เพศชายคิดเป็น ร้อยละ 48.40 เพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 51.60 ผลต่างประชากรเพศชายน้อยกว่าเพศหญิงโดยเฉลี่ย จำนวน 10,849 คน ประชากรมีแนวโน้มลดลงเล็กน้อยอย่างต่อเนื่อง โดยเฉลี่ยปีละ 1,746 คน คิดเป็นร้อยละ 0.51 ต่อปี สืบเนื่องมาจากการเกิดลดน้อยลง การย้ายออกมีแนวโน้มมากขึ้น ขนาดของประชากรต่อพื้นที่ พบว่า อำเภอสรรคบุรีมีประชากรหนาแน่นมากที่สุด คิดเป็นอัตราส่วน 1 ตารางกิโลเมตรต่อประชากร 180 คน รองลงมาคืออำเภอสรรพยา คิดเป็นอัตราส่วน 1 ตารางกิโลเมตรต่อประชากร 143 คน และอำเภอมโนรมย์ คิดเป็นอัตราส่วน 1 ตารางกิโลเมตรต่อประชากร 180 คน อำเภอที่มีประชากรหนาแน่นน้อยที่สุดคืออำเภอเนินขาม คิดเป็นอัตราส่วน 1 ตารางกิโลเมตรต่อประชากร 41 คน รองลงมาคืออำเภอหนองมะโมง คิดเป็นอัตราส่วน 1 ตารางกิโลเมตรต่อประชากร 44 คน และอำเภอวัดสิงห์ คิดเป็นอัตราส่วน 1 ตารางกิโลเมตรต่อประชากร 71 คน เทศบาลที่มีประชากรต่อพื้นที่หนาแน่นมากที่สุดคือเทศบาลตำบลโพธิ์พิทักษ์ คิดเป็นอัตราส่วน 1 ตารางกิโลเมตรต่อประชากร 2,368 คน รองลงมาคือเทศบาลตำบลหันคา คิดเป็นอัตราส่วน 1 ตารางกิโลเมตรต่อประชากร 2,343 คน และเทศบาลเมืองชัยนาท คิดเป็นอัตราส่วน

1 ตารางกิโลเมตรต่อประชากร 2,144 คน เทศบาลที่มีประชากรหนาแน่นน้อยที่สุดคือเทศบาลตำบลเนินขาม คิดเป็นอัตราส่วน 1 ตารางกิโลเมตรต่อประชากร 49 คน รองลงมาคือเทศบาลตำบลวังตะเคียน คิดเป็นอัตราส่วน 1 ตารางกิโลเมตรต่อประชากร 68 คน และเทศบาลตำบลหนองแขง คิดเป็นอัตราส่วน 1 ตารางกิโลเมตรต่อประชากร 69 คน

6.8 ทรัพยากรธรรมชาติ

จังหวัดชัยนาทมีทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสมบูรณ์ เหมาะสมต่อการดำรงชีวิต โดยแบ่งออกเป็นด้านดังนี้ (สำนักงานจังหวัดชัยนาท, 2557)

6.8.1 ทรัพยากรดินและการใช้ประโยชน์ที่ดิน

จังหวัดชัยนาทเป็นจังหวัดที่มีความเหมาะสมของดินและสภาพพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูก สูงและส่วนใหญ่ของพื้นที่เพาะปลูกอยู่ในเขตพื้นที่ชลประทาน ทำให้การจัดสรรน้ำเพื่อการเพาะปลูกไปได้ทั่วถึง โดยรูปแบบการเพาะปลูกในบริเวณที่เป็นที่ราบลุ่มจะเป็นนาข้าวและสวนผลไม้ เป็นต้น มีผลผลิตต่อไร่สูง สำหรับบริเวณพื้นที่ดอน หรือพื้นที่ราบสูง จะเป็นพืชไร่ที่ใช้น้ำน้อย ทนแล้ง แต่ผลผลิตต่อไร่ต่ำ จากพื้นที่ของจังหวัดทั้งหมดจำนวน 1,543,591 ไร่ เป็นพื้นที่ที่ใช้ประโยชน์ในการเกษตรกรรม 1,265,166.25 ไร่ หรือประมาณร้อยละ 81.96

6.8.2 ทรัพยากรป่าไม้

จังหวัดชัยนาทตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มภาคกลาง มีพื้นที่ 2,469.74 ตร.กม. มีทรัพยากรป่าไม้อยู่เพียงเล็กน้อยซึ่งในปี 2552 จังหวัดชัยนาท มีพื้นที่ป่าไม้ 76.28 ตร.กม. คิดเป็นร้อยละ 3.09 ของพื้นที่จังหวัดจังหวัดชัยนาทมีพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ 2 แห่ง คือ

ป่าสงวนแห่งชาติป่าเขาช่องลม และป่าเขาหลัก ตามกฎกระทรวง ฉบับที่ 188 (พ.ศ. 2506) ออกตามความในพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พุทธศักราช 2481 เนื้อที่ประมาณ 54.99 ตารางกิโลเมตร หรือ 34,368.75 ไร่ อยู่ในพื้นที่ตำบลวังเคียน ตำบลหนองมะโมง และตำบลสะพานหิน อำเภอหนองมะโมง จังหวัดชัยนาท

ป่าสงวนแห่งชาติป่าเขาราวเทียน ตามกฎกระทรวงฉบับที่ 406 (พ.ศ. 2512) ออกตามความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 0507 เนื้อที่ประมาณ 70.34 ตารางกิโลเมตร หรือ 43,962 ไร่ อยู่ในท้องที่ตำบลไพรนกยูง อำเภอหันคา ตำบลเนินขาม ตำบลสุขเดือนห้า และตำบลกระบกเตี้ย อำเภอเนินขาม จังหวัดชัยนาท

โดยกรมป่าไม้ได้ส่งมอบพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่เสื่อมโทรมให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ไปดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม แบ่งเป็นป่าสงวนแห่งชาติป่าเขาช่องลมและป่าเขาหลัก เนื้อที่ 20,361 ไร่ และป่าสงวนแห่งชาติป่าเขาราวเทียน เนื้อที่ 20,993

ไร่ รวมพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่มอบให้ ส.ป.ก. 41,354 ไร่ ดังนั้น คงเหลือพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติทั้ง 2 ป่า 36,976.75 ไร่

ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่จังหวัดชัยนาทมีปริมาณพื้นที่ป่าไม้ไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากนักและมีพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้นเล็กน้อยโดยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตั้งแต่ปี 2551 เป็นต้นมา ซึ่งจากเดิมในปี 2550 จำนวน 56.75 ตารางกิโลเมตรเพิ่มขึ้นเป็น 76.68 ตารางกิโลเมตร ในปี 2551 หรือคิดเป็นร้อยละ 3.10 ของพื้นที่จังหวัดทั้งหมด และในปี 2552 มีปริมาณลดลงเล็กน้อยโดยมีพื้นที่ป่า 76.28 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 3.09 ของพื้นที่จังหวัดทั้งหมด

6.8.3 ทรัพยากรน้ำ ได้แก่

แหล่งน้ำธรรมชาติ น้ำผิวดิน ได้แก่ แม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง โดยจังหวัดชัยนาทมีแม่น้ำสำคัญไหลผ่าน 3 สาย ได้แก่ (สำนักงานจังหวัดชัยนาท, 2557)

แม่น้ำเจ้าพระยา ในช่วงจังหวัดชัยนาทไหลมาจากจังหวัดนครสวรรค์ผ่านมายังจังหวัดอุทัยธานีและเข้าสู่จังหวัดชัยนาทผ่านอำเภอโมรณัมย์ อำเภอวัดสิงห์ อำเภอเมืองและอำเภอสรรพยา จากการติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำแม่น้ำเจ้าพระยาในช่วงจังหวัดนครสวรรค์โดยสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 4 (นครสวรรค์) พบว่าคุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์พอใช้หรือเมื่อเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำผิวดินจัดอยู่ในประเภทที่ 3 และในช่วงจังหวัดชัยนาทมีการติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำโดยสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 6 (นนทบุรี) และสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดชัยนาท พบว่าคุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์พอใช้หรือเมื่อเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำผิวดินจัดอยู่ในประเภทที่ 3 และมีแนวโน้มเสื่อมโทรมลง ซึ่งแหล่งกำเนิดมลพิษ ได้แก่ ชุมชน เกษตรกรรม การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ฯลฯ

แม่น้ำน้อย เป็นแม่น้ำซึ่งแยกจากแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณปากแพรกเหนือวัดบรมธาตุ อำเภอเมืองจังหวัดชัยนาท ไหลผ่านอำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท ไปยังจังหวัดอ่างทอง แม่น้ำน้อยถูกกำหนดให้เป็น แหล่งน้ำประเภทที่ 3 ตามมาตรฐานคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำผิวดิน ซึ่งจากการติดตาม ตรวจสอบและเฝ้าระวังคุณภาพน้ำแม่น้ำน้อยโดยสำนักงานสิ่งแวดล้อม ภาคที่ 6 (นนทบุรี) และสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดชัยนาท พบว่าคุณภาพน้ำเมื่อเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำผิวดินจัดอยู่ในประเภทที่ 3 หรืออยู่ในเกณฑ์พอใช้และมีแนวโน้มดีขึ้น แหล่งกำเนิดมลพิษ ได้แก่ ชุมชน เกษตรกรรม การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ฯลฯ

แม่น้ำท่าจีน ในพื้นที่จังหวัดชัยนาทเป็นช่วงแม่น้ำท่าจีนตอนบน ซึ่งเริ่มตั้งแต่ปากคลองมะขามเฒ่าอำเภอวัดสิงห์ ไหลผ่านอำเภอเมือง และอำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท จนถึงประตูระบายน้ำโพธิ์พระยา จังหวัดสุพรรณบุรี จากการติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำโดยสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 5 (นครปฐม) และสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดชัยนาท

พบว่าคุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์พอใช้หรือเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำผิวดินประเภทที่ 3 และมีแนวโน้มเสื่อมโทรม แหล่งกำเนิดมลพิษ ได้แก่ ชุมชน เกษตรกรรม การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ฯลฯ

6.9 ศักยภาพที่สำคัญของจังหวัด

จากการศึกษาศักยภาพที่สำคัญของจังหวัดชัยนาท (สำนักงานจังหวัดชัยนาท, 2557) เป็นแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี แต่พบปัญหาการขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี นับเป็นปัญหาใหญ่ของชาวนาที่มีมาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงปีที่ประสบอุทกภัย และเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาลระบาด ได้ทำลายผลผลิตข้าวไปจำนวนมาก ยิ่งทำให้ชาวนามีความต้องการเมล็ดพันธุ์ข้าวมากขึ้น ส่งผลให้เกิดปัญหาขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี ไม่เพียงพอกับความต้องการของเกษตรกร ซึ่งในแต่ละปีชาวนาในประเทศมีความต้องการเมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อการเพาะปลูกประมาณ 1 ล้านตัน ในขณะที่กรมการข้าวสามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวได้เพียงปีละไม่เกิน 1 แสนตัน

จังหวัดชัยนาทมีศักยภาพที่จะส่งเสริมให้เป็นแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีของประเทศ เนื่องจากพื้นที่ร้อยละ 80 ของจังหวัด ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำนาข้าว ซึ่งในแต่ละปีมีการเพาะปลูกปีละ 2-3 ครั้ง เมล็ดพันธุ์ข้าวจึงจัดเป็นปัจจัยการผลิตพื้นฐานที่สำคัญที่สามารถเพิ่มผลผลิตและคุณภาพได้ประมาณ 15-20 เปอร์เซ็นต์ นอกจากนี้ ยังมีหน่วยงานวิชาการที่เกี่ยวข้องที่มีความพร้อมในการสนับสนุนการดำเนินงาน ได้แก่ สำนักงานเกษตรจังหวัด ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชัยนาท ศูนย์วิจัยข้าวชัยนาท และหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในจังหวัดสนับสนุนด้านวิชาการในการดำเนินการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีแก่เกษตรกร ประกอบกับเกษตรกรมีการสั่งสมประสบการณ์มานานกว่า 30 ปี โดยได้ร่วมมือกับศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชัยนาท ดำเนินการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวให้แก่ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อจำหน่ายมาตั้งแต่ปี 2522 จึงทำให้การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชัยนาทเป็นที่รู้จักของจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศ

ในปี 2554 จังหวัดชัยนาทมีผู้ประกอบการและผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีมากกว่า 100 ราย มีศูนย์ข้าวชุมชนจำนวน 89 ศูนย์ มีผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวมากกว่า 51,800 ตัน/ปี ซึ่งยังคงไม่เพียงพอกับความต้องการของตลาด และเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาในการผลิตที่ไม่ได้คุณภาพผู้ประกอบการจึงได้มีการจัดตั้งชมรมผู้ประกอบการผลิตและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัดชัยนาทขึ้น โดยมีผู้ประกอบการเข้าร่วมเป็นสมาชิกมากกว่า 60 ราย

จังหวัดชัยนาทมีแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวแหล่งใหญ่อยู่ที่ ตำบลนางสี้อและตำบลท่าชัย อำเภอเมืองชัยนาท มีประชากรชาวนาทั้งสิ้น 3,556 ครัวเรือน รวมกลุ่มภายใต้ชื่อกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลนางสี้อ-ท่าชัย มีสมาชิกถือหุ้นประมาณ 170 ราย มีสมาชิกที่มีแปลงปลูกประมาณ 60 ราย มีโรงงานผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวกำลังผลิตวันละ 25 ตัน หรือปีละประมาณ 5,000 ตัน พันธุ์ข้าวที่ผลิตเป็นพันธุ์ข้าวเจ้าทั้งหมด ได้แก่ พิชณูโลก 2, กข.47, กข.31, กข.29 จำหน่ายกิโลกรัมละ 22 บาท

เกษตรกรตำบลนางลือ-ท่าชัย มีการพัฒนาเมล็ดพันธุ์ข้าวให้มีคุณภาพดีอย่างต่อเนื่อง ได้มาตรฐานของ กรมการข้าวและได้รับรางวัลซึ่งได้รับยืนยันว่าเมล็ดพันธุ์ข้าวของชัยนาทมีคุณภาพ อาทิ (สำนักงาน จังหวัดชัยนาท, 2557)

1. รางวัลชนะเลิศผู้มีผลงานอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาข้าวไทยสาขากลุ่ม ผู้จัดทำแปลงขยายพันธุ์ข้าวจาก กรมการข้าว กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
2. รางวัลชนะเลิศองค์กรที่มีผลงานด้านขยายพันธุ์พืชดีเด่น จากสมาคมปรับปรุง พันธุ์และขยายพันธุ์พืชแห่งประเทศไทย
3. รางวัลเมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ด้านแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของ กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์

กลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลนางลือ-ท่าชัย นับว่าเป็นฐานการผลิตที่สำคัญของ จังหวัด ที่เกิดมาจากการรวมกลุ่มของเกษตรกรในชุมชนที่ประสบความสำเร็จ และสามารถบริหารจัดการในเชิงธุรกิจได้ด้วยตนเอง และนอกจากแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของชุมชนแล้ว ในส่วนของ หน่วยงานราชการ ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชัยนาท ถือว่าเป็นแหล่งผลิตที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งที่มีการส่งเสริม เกษตรกรให้มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีจำหน่ายให้กับศูนย์ฯ โดยในแต่ละปีสามารถผลิตเมล็ด พันธุ์ข้าวได้ปีละ 40,000-50,000 ตัน จังหวัดจึงเล็งเห็นว่า ในความเป็นเมืองข้าวของจังหวัด ผนวก กับปัจจัยพื้นฐานที่มีอยู่ อาทิ ความอุดมสมบูรณ์ของน้ำ ภูมิปัญญาของเกษตรกร ศูนย์ข้าวชุมชน จำนวนมากในจังหวัด องค์ความรู้ของหน่วยงานวิชาการภาคการเกษตร ผนวกกับความต้องการของ ตลาดที่มีอยู่จำนวนมาก จะเป็นโอกาสของจังหวัดในการที่จะผลักดันให้จังหวัดเป็นแหล่งผลิตเมล็ด พันธุ์ข้าวที่สำคัญของประเทศได้ ทั้งนี้ เป้าหมายของจังหวัดคือ การเพิ่มผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพ ดีให้มากขึ้น โดยการเข้าไปส่งเสริมให้เกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนซึ่งมีอยู่ในจังหวัดชัยนาท จำนวน 89 ศูนย์ ได้มีความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว สร้างเครือข่ายการผลิตที่เข้มแข็ง และสนับสนุนปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ในกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ให้ครบวงจร อาทิ เงินทุนหมุนเวียน ลานตากข้าว เครื่องคัดแยกและทำความสะอาดเมล็ดพันธุ์ เป็นต้น และสามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จำหน่ายในเชิงธุรกิจได้

จากบริบทของจังหวัดชัยนาทข้างต้นสามารถพิจารณาปัจจัยการผลิตข้าวของชาวนา ในชุมชนจังหวัดชัยนาทประกอบไปด้วย 3 ด้าน คือ

ด้านการผลิต หมายถึง การปลูก บำรุง ดูแลรักษาข้าว ของชาวนาจังหวัด ชัยนาท รวมถึงการได้รับการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการทำนาจากภาครัฐ และภาคเอกชน ปัญหาการ บริหารจัดการน้ำและชลประทาน ด้านเมล็ดพันธุ์ข้าว ด้านเครื่องมือ อุปกรณ์ในการทำนา การแพร่ ระบาดของโรคและแมลงศัตรูข้าวการใช้เคมีภัณฑ์ที่ใช้ในการกำจัดศัตรูข้าว ปริมาณการใช้สารชีวภาพ

ในการกำจัดศัตรูข้าว ปริมาณการใช้ปุ๋ย และเคมีภัณฑ์ในการบำรุงข้าว ปริมาณการใช้สารชีวภาพในการบำรุงข้าว ความผันผวนของภาวะแวดล้อมและบรรยากาศ

ด้านการตลาด หมายถึง การจำหน่าย การเพิ่มมูลค่าข้าวของชาวนาจังหวัดชัยนาท รวมถึง การได้รับการแนะนำด้านการตลาดจากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน การได้รับการช่วยเหลือการตลาด จากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน การแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่ได้ข้าว ความผันผวนของราคาข้าว การรวมกลุ่มของเกษตรกรชาวนาเพื่อต่อรองราคาข้าว

ด้านวิถีชีวิตชาวนา หมายถึง การดำเนินชีวิตของชาวนาจังหวัดชัยนาท รวมถึง การได้รับการส่งเสริมหรือแนะนำการดำเนินชีวิตตามหลักของเศรษฐกิจพอเพียงจากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน การปลูกพืชชนิดอื่นควบคู่ไปกับการทำนา การเลี้ยงสัตว์ควบคู่ไปกับการทำนาข้าว การจัดการด้านหนี้สิน ของชาวนา การเสริมสร้างรายได้ หรืออาชีพเสริม การรวมกลุ่มของเกษตรกรชาวนาเพื่อพัฒนาวิถีชีวิตชาวนา ความรู้สึกมั่นคงในอาชีพการทำนา

6.10 แผนพัฒนาจังหวัด 4 ปี (พ.ศ. 2557 – 2560)

ผู้วิจัยได้ศึกษาแผนพัฒนาจังหวัด 4 ปี (พ.ศ. 2557 – 2560) ของจังหวัดชัยนาท (สำนักงานจังหวัดชัยนาท, 2557) มีรายละเอียดดังนี้

6.10.1 วิสัยทัศน์

“เป็นแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวและสินค้าเกษตรที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง”

คำนิยาม

“เป็นแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวและสินค้าเกษตรที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน” หมายถึง จังหวัดชัยนาทจะเป็นแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีที่มีชื่อเสียงของประเทศ สินค้าเกษตรที่สำคัญของจังหวัด อาทิ ข้าว ส้มโอขาวแตงกวา ปลา โคน้ำ ฯลฯ มีความปลอดภัยได้มาตรฐานตามกระบวนการตรวจประเมินของผลผลิตแต่ละชนิด

“สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข” หมายถึง เด็กเยาวชนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ ประชาชนมีสุขภาพอนามัยที่ดี จิตใจมีคุณธรรม มีความมั่นคงในการประกอบอาชีพมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สังคมปลอดภัยและสิ่งเสพติด ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและสมานฉันท์

“ภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง” หมายถึง การพัฒนาให้ประชาชนมีความรู้และทักษะ สามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน อาทิ การเปลี่ยนแปลงของ

สภาพอากาศ การเกิดเหตุการณ์ภัยธรรมชาติ โรคอุบัติใหม่ และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงที่จะเกิดขึ้นจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

6.10.2 พันธกิจ

1. ส่งเสริมและพัฒนากระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว และสินค้าเกษตรให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน
2. ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการท่องเที่ยว การค้าและการบริการ
3. การเพิ่มมูลค่าสินค้า เพิ่มประสิทธิภาพด้านการตลาด ความรู้ในการบริหารจัดการธุรกิจการเข้าถึงแหล่งเงินทุน ตลอดจนพัฒนาระบบ Logistic
4. พัฒนาคนและสังคมให้มีคุณภาพ มีความรู้คู่คุณธรรมและจริยธรรม มีสุขภาวะที่ดี อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่นมีชุมชนที่เข้มแข็งพึ่งตนเองได้มีความสมานฉันท์และปลอดภัยน่าอยู่
5. อนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

6.10.3 เป้าประสงค์ภาพรวม

1. เพิ่มผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวและสินค้าเกษตรที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน
2. ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น
3. ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงและสมานฉันท์
4. ทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์และคุณภาพสิ่งแวดล้อมอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน

6.10.4 ประเด็นยุทธศาสตร์

1. การเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการผลิตและการตลาดเมล็ดพันธุ์ข้าวและสินค้าเกษตรให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน
2. การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพและการท่องเที่ยว
3. การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมสู่ความเข้มแข็ง สมานฉันท์ และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง
4. การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 6 ประเด็นยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์ และกลยุทธ์

ประเด็นยุทธศาสตร์	เป้าประสงค์	กลยุทธ์
1. การเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการผลิตและการตลาดเมล็ดพันธุ์ข้าวและสินค้าเกษตรให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพิ่มผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีและได้มาตรฐาน 2. ผลผลิตสินค้าเกษตรมีคุณภาพได้มาตรฐาน 3. เพิ่มรายได้เกษตรกร 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ส่งเสริมและพัฒนากระบวนการผลิตและการตลาดเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีและสินค้าเกษตรที่สำคัญของจังหวัดให้ได้มาตรฐาน 2. ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาสินค้าเกษตร 3. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการผลิต 4. ส่งเสริมการลดต้นทุนการผลิต
2. การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพและการท่องเที่ยว	<ol style="list-style-type: none"> 1. ประชาชนได้รับการพัฒนาทักษะการประกอบอาชีพ 2. เพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น 3. เพิ่มรายได้จากธุรกิจการท่องเที่ยวการค้าและบริการ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ส่งเสริมและพัฒนาทักษะการประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตร 2. ส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น 3. ส่งเสริมและพัฒนการท่องเที่ยวของจังหวัด
3. การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมสู่ความเข้มแข็งสมานฉันท์ และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง	<ol style="list-style-type: none"> 1. ประชาชนมีความรู้เท่าทันสังคมและสิ่งแวดล้อม 2. ประชาชนมีสุขภาวะที่ดี 3. สังคมมีความสมานฉันท์ มีความปลอดภัย ปลอดภัย อบายมุข และสิ่งเสพติด 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ส่งเสริมให้ประชาชนได้รับโอกาสในการศึกษา และพัฒนาทักษะการเรียนรู้ 2. เสริมสร้างสุขภาวะให้คนมีสุขภาพแข็งแรงทั้งกายและใจ 3. ส่งเสริมความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปลอดภัยอบายมุขและสิ่งเสพติด 4. ส่งเสริมการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

ตารางที่ 6 ประเด็นยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์ และกลยุทธ์ (ต่อ)

ประเด็นยุทธศาสตร์	เป้าประสงค์	กลยุทธ์
4. การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	<ol style="list-style-type: none"> 1. ลดผลกระทบจากอุทกภัยและภัยแล้ง 2. ปริมาณขยะมูลฝอยชุมชนถูกกำจัดอย่างถูกหลักวิชาการมากขึ้น 3. คุณภาพน้ำในแม่น้ำดีขึ้น 4. เพิ่มพื้นที่สีเขียว 5. ลดการใช้พลังงานและส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. พัฒนาแหล่งกักเก็บน้ำเพื่อป้องกันอุทกภัยและภัยแล้ง 2. พัฒนาศักยภาพระบบเตือนภัยจากอุทกภัยและภัยแล้ง 3. ป้องกันน้ำท่วมและการกัดเซาะตลิ่งริมแม่น้ำในพื้นที่เสี่ยงภัย 4. ส่งเสริมการคัดแยกขยะมูลฝอยและกำจัดขยะที่ถูกหลักวิชาการ 5. ส่งเสริมการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษทางน้ำ 6. ส่งเสริมการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ 7. ส่งเสริมการประหยัดพลังงาน 8. ส่งเสริมการใช้พลังงานจากเศษวัสดุเหลือใช้ และพลังงานธรรมชาติ

ที่มา : สำนักงานจังหวัดชัยนาท, 2557: 62

7. การวิจัยเชิงอนาคต

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องด้าน การวิจัยเชิงอนาคต (Future Research) ผู้วิจัยได้ศึกษาทบทวนเรื่อง ความเป็นมาของการศึกษาเกี่ยวกับอนาคต พัฒนาการของการวิจัยอนาคต การพัฒนาวิธีการวิจัยเชิงอนาคต จุดมุ่งหมายของการวิจัยเชิงอนาคต และ รูปแบบหรือเทคนิคของการวิจัยเชิงอนาคต โดยมีผลของการศึกษาดังนี้ การศึกษาเกี่ยวกับ “อนาคต” จากเดิมดูเหมือนหนึ่งว่าจะเป็นเรื่องที่ห่างไกลจากความเป็นศาสตร์ หรือการมีหลักวิชาการรองรับแต่เมื่อมีการพิจารณาว่าการดำเนินงานใด ๆ ก็ตามในปัจจุบัน บุคคลย่อมดำเนินอยู่บนบริบทของความรู้และประสบการณ์ในอดีตและเป้าหมายซึ่งกำหนดไว้ในอนาคตทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้อนาคตจึงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นสิ่งกำหนดปัจจุบัน แนวคิดของการศึกษาอนาคตจึงได้แพร่หลาย เพราะจากการพิจารณาสิ่งที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจะทำให้บุคคลได้ข้อมูลสำหรับการตัดสินใจดำเนินการต่าง ๆ ณ ปัจจุบัน และช่วยให้การวางแผนงานกิจกรรม หรือโครงการต่าง ๆ สอดคล้องกับสภาพการณ์ในอนาคตมากยิ่งขึ้น

7.1 ความเป็นมาของการวิจัยเชิงอนาคต

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับความเป็นมาของการวิจัยเชิงอนาคต มีผู้กล่าวถึงความเป็นมาของการวิจัยอนาคตและผู้วิจัยได้สังเคราะห์ความเป็นมาของการวิจัยเชิงอนาคตไว้ดังนี้

พัฒนาการของการวิจัยอนาคต (กฤษดา กรุดทอง, 2530b) เริ่มมีมาตั้งแต่ในปี ค.ศ. 1907 โดย ดี ซี กิลฟิลแลม (D.C. Gilfillam) ได้เสนอวิธีการศึกษาอนาคตขึ้นเป็นบุคคลแรก และต่อมาในปี ค.ศ. 1930 รัฐบาลอเมริกาได้สนับสนุนการวิจัยด้านนี้ จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1944 โอ เค เฟลชเทียม (O.K. Flechtheim) ได้เริ่มใช้คำว่า “ฟิวเจอโรโลยี (Futurology)” ในราวทศวรรษ 1960 การวิจัยอนาคตเริ่มมีรูปแบบวิธีการที่ชัดเจนมากขึ้น วิธีการวิจัยอนาคตได้ถูกนำไปใช้ประโยชน์เพื่อกำหนดนโยบายและวางแผน ถือได้ว่าเป็นเทคนิคหนึ่งของการวางแผน ผนวกเข้ากับการวิจัยนโยบาย (Policy Research) ซึ่งได้รับการพัฒนาพร้อมกันในระยะเวลาดังกล่าว ในสหรัฐอเมริกาบริษัท แรนต์ โคออร์เปอเรชั่น (Rand Cooperation) ได้วางพื้นฐานการวิจัยด้านนี้อย่างมั่นคงร่วมกับ เอสซีดี (SCD: System Development Cooperation) และสถาบันฮัดสัน (Hudson Institute) เพื่อดำเนินการวิจัยอนาคตแก่กองทัพอากาศสหรัฐ ในปี ค.ศ. 1960 นิโคลัสเรสเซอร์ (Nicholas Rescher) และโอลาฟ เฮลเมอร์ (Olaf Helmer) ได้พัฒนาเทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) มาใช้ศึกษาอนาคต

ต่อมาในปี ค.ศ. 1964 โอลาฟ เฮลเมอร์ (Olaf Helmer) และเจมส์ กอร์ดอน (Jame Gordon) ในนามบริษัทแรนต์ ได้ทำการวิจัย Long – Range Forecasting Study เพื่อทำนายเหตุการณ์ทางวิทยาศาสตร์ 103 โครงการ เช่น การลงดวงจันทร์ การเปลี่ยนหัวใจมนุษย์ การติดต่อทางจิต การวิศวกรรมพันธุ เป็นต้น ในทศวรรษนี้ถือว่า การวิจัยอนาคตได้รับการยอมรับเป็นที่เชื่อถือกันทั่วไป

หลังจากปี ค.ศ. 1967 เป็นต้นมาการวิจัยอนาคตได้แพร่หลายเข้าไปในยุโรป เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน และอิตาลี ในปารีส เบอร์ตรัง เดอ ยองเวเนล (Bertrand de jonvenel) ได้จัดตั้ง สโมสรแห่งโรมซัน (Club of Rome) ผลงานสำคัญของคณะนักวิจัยอนาคตกลุ่มนี้ คือในปี ค.ศ. 1972 ได้เสนอ “ขีดจำกัดความเจริญ” (The Limit of Growth) ซึ่งสร้างภาพอนาคตในปี ค.ศ. 2000 ด้วยการฉายภาพการเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากร ทรัพยากรการผลิตอาหารและมลภาวะ และในปี ค.ศ. 1974 ได้เสนอ “มนุษยชาติ ณ จุดหันเห” (Mankind at The Turning Point) กล่าวถึงทางเลือกและการแก้ไขปัญหาจากความเจริญของมนุษยชาติ

ในช่วงระยะเวลา ค.ศ. 1960 – 1969 การวิจัยอนาคตได้พัฒนาก้าวหน้ามาก มีระเบียบวิธีการ (Methodology) เฉพาะของตนเอง นับตั้งแต่นั้นมาการวิจัยอนาคตได้เข้าไปมีบทบาทอย่างสำคัญต่อการตัดสินใจ กำหนดนโยบายและวางแผนขององค์การธุรกิจต่าง ๆ การวิจัยด้านนี้เป็นที่สนใจกันอย่างแพร่หลายทั้งกับหน่วยงานราชการ บริษัท และบุคคล ซึ่งบทบาทและหน้าที่

สำคัญที่สุดของการวิจัยอนาคตหรือการศึกษาอนาคตก็คือ การช่วยให้เราเข้าใจความเป็นไปได้ของสิ่งต่าง ๆ ในอนาคต ซึ่งจะช่วยให้เราตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ในปัจจุบันได้ดีและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นเพราะข้อมูลจากการศึกษาอนาคต จะช่วยให้เราจัดการกับความไม่แน่นอน (uncertainty) ด้วยการสร้างความกระจ่างในสิ่งที่เรารู้แล้ว และสิ่งที่มีโอกาสจะเกิดขึ้นมากที่สุดในอนาคต

คำว่า “อนาคต” (นาตยา ปิลันธนาพันธ์, 2526) หมายถึง ระยะเวลาที่ยังมาไม่ถึงหรืออนาคตก็ยังไม่ปรากฏอยู่ ยิ่งไปกว่านั้นอนาคตจะไม่ปรากฏอยู่แม้ในอนาคต เพราะว่าอนาคต ที่กล่าวนั้นจะปรากฏต่อเมื่อกลายเป็นปัจจุบันไปแล้ว แต่อย่างไรก็ตามมนุษย์ทุกคนทั้งหลายต่างก็ล้วนแต่มีความต้องการที่จะมีโอกาสได้ล่วงรู้อนาคตที่กำลังจะเกิดขึ้นในวันข้างหน้า ดังนั้นจึงทำให้เกิดแนวความคิดที่จะศึกษาอนาคตเกิดขึ้น

การศึกษาในเรื่องของอนาคตโดยใช้การวิจัยเข้ามาช่วย ที่เรียกว่า การวิจัยอนาคต (พรชูลี อาชวอรุณ, 2537) กล่าวได้ว่า “ ในปัจจุบันผู้คนตระหนักถึงความสำคัญของการวิจัยอนาคต เพื่อป้องกันปัญหา เพื่อการวางแผนที่เป็นไปได้และเหมาะสมและเพื่อประเมินและพัฒนาสถาบันต่าง ๆ ให้เข้ากับบริบทของอนาคต” การวิจัยอนาคตเป็นเทคนิคการวิจัยที่นิยมใช้กันแพร่หลายสำหรับการศึกษาวิจัยเพื่อวางแผนเชิงรุกหรือการกำหนดนโยบายต่าง ๆ ในอนาคต

อนาคตศึกษาเป็นคำที่แปลมาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Future Studies” ซึ่งหมายถึงวิชา หรือสาขาวิชา (Field/Program of Study) ที่ศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษาอนาคต ตลอดจนระเบียบวิธีที่ใช้ในการศึกษาแนวโน้ม และทางเลือกต่าง ๆ ที่มีความเป็นไปได้ในอนาคต อนาคตศึกษาจะประกอบไปด้วยเนื้อหาอย่างน้อย 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ ส่วนที่เป็นแนวคิด (Perspectives) และทฤษฎี (Theories) ซึ่งอาจใช้คำรวมว่าอนาคตนิยม (Futurism) และ ส่วนที่เป็นระเบียบวิธี (Methodologies) ซึ่งอาจเรียกว่าการวิจัยอนาคต (Future Research)

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการการวิจัยเชิงอนาคตพบว่าการวิจัยอนาคตไว้ว่าเริ่มมีมาตั้งแต่ในปี ค.ศ. 1907 โดย ดี ซี กิลฟิลแลม (D.C. Gilfillam) เป็นเทคนิคหนึ่งของการวางแผน ผนวกเข้ากับการวิจัยนโยบาย (Policy Research) และในปีค.ศ. 1960 นิโคลัส เรสเซอร์ (Nicholas Rescher) และโอลาฟ เฮลเมอร์ (Olaf Helmer) ได้พัฒนาเทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) มาใช้ศึกษาอนาคต เพื่อที่จะศึกษาเหตุการณ์ที่พึงปรารถนาและไม่พึงปรารถนาที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต และเพื่อเตือนว่าอนาคตที่ไม่พึงปรารถนาอาจเกิดขึ้นได้รวมทั้งทำให้เข้าใจถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อที่จะได้เตรียมตัวหรือกำหนดเป็นนโยบายเพื่อนำไปสู่อนาคตที่ต้องการ

7.2 จุดมุ่งหมายของการวิจัยเชิงอนาคต

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการวิจัยเชิงอนาคตมีผู้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการวิจัยอนาคต และผู้วิจัยได้สรุปจุดมุ่งหมายของการวิจัยเชิงอนาคตไว้ดังนี้

ลักษณะสำคัญ จุดมุ่งหมายของการวิจัยอนาคต (กฤษดา กรุดทอง, 2530b) คือ

1. การวิจัยอนาคตมุ่งเพื่อการตัดสินใจ กำหนดนโยบายและการวางแผน
2. การวิจัยอนาคตมุ่งชี้ถึงทางเลือกที่เป็นไปได้หลายวิธีมิใช่วิธีใดวิธีหนึ่งวิธีเดียว
3. การวิจัยอนาคตมุ่งมองอนาคตทั้งในด้านดี (Utopia) และในด้านเลว

(Dystopia)

4. การวิจัยอนาคตมุ่งพัฒนา “อนาคตที่ควรจะเป็น” (Probabilistic Future) ขึ้น การศึกษาอนาคตเราใช้เครื่องมือเพื่อทำหน้าที่ ต่อไปนี้ (พรชูลี อาชาวำรุง, 2537)

1.หาความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ (Soliciting expert opinion) เพื่อให้ได้แนวคิด หรือการตัดสินใจจากคนนอกกลุ่มแกนกลาง

2.สร้างแนวคิด (Generating ideas) จินตนาการมีความหลากหลาย

3.หาข้อสรุป (Developing consensus) หรือความเห็นร่วมของกลุ่ม

4.วิเคราะห์ (Analyzing) อธิบายโครงสร้าง หน้าที่ และความสัมพันธ์ในระบบ

5.ตรวจสอบ (Scanning) ค้นหาแนวโน้มและการพัฒนาใหม่ๆ ที่มีผลกระทบต่อ

อนาคตของระบบ

6.ฉายภาพข้างหน้า (projection) คาดการณ์จากปัจจุบันไปสู่อนาคต

7.ตัดสินใจ (Making judgment) และให้นำผลที่ตามเพิ่มศักยภาพ

(Empowering) ให้กำลังใจ ช่วยประชาชนวาดภาพของเขา

กล่าวโดยสรุป จุดมุ่งหมายของการวิจัยอนาคตเพื่อที่จะศึกษาเหตุการณ์ที่พึงปรารถนาและไม่พึงปรารถนาที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต และเพื่อเตือนว่าอนาคตที่ไม่พึงปรารถนาอาจเกิดขึ้นได้รวมทั้งทำให้เข้าใจถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อที่จะได้เตรียมตัวหรือกำหนด เป็นนโยบายเพื่อนำไปสู่อนาคตที่ต้องการ

7.3 วิธีการวิจัยเชิงอนาคต

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับวิธีการวิจัยเชิงอนาคต มีผู้กล่าวถึงวิธีการวิจัยอนาคต สรุปได้ดังนี้

การวิจัยอนาคตได้มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงมาแบ่งออกได้เป็น 3 ขั้นตอน คือ (กฤษดา กรุดทอง, 2530a)

ระยะที่ 1 (Phase-I Classical Linear Projection: 1960 – 1970) ในช่วง 10 ปีแรก การวิจัยอนาคตใช้วิธีการฉายภาพแบบการพยากรณ์เชิงเส้นตรง วิธีการนี้ใช้ได้กับการพยากรณ์บางอย่างที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบอื่น ๆ น้อยตัวการวิจัยอนาคตสามารถพยากรณ์ได้โดยใช้ข้อมูลเดิมในระยะเวลาที่ผ่านมา เช่น จากจำนวนนักเรียนในระยะ 4 – 5 ปีที่ผ่านมาที่กำลังเพิ่มขึ้น หรือสามารถพยากรณ์ได้จากตัวชี้บางตัว เช่น อัตราการเกิด เป็นต้น

ระยะที่ 2 (Phase-II Multiple Alternative Future: 1965 – 1967) ในช่วงระยะเวลา 2 ปี รูปแบบการวิจัยอนาคตแบบใหม่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาใช้ควบคู่กันไปกับวิธีการแบบเดิมซึ่งมีข้อมูลจำกัดอยู่มาก การวิจัยอนาคตแบบที่พัฒนาขึ้นมาใหม่นี้มีหลักสำคัญ คือ อนาคตที่อาจเป็นไปได้นั้นมีหลายแนวทาง การวิจัยอนาคตพยายามใช้ข้อมูลที่มีการสร้างทางเลือกที่เป็นไปได้มากที่สุดและเลือกทางเลือกที่ดีที่สุด ภายใต้ทรัพยากร เวลา งบประมาณที่มีเพื่อนำไปปฏิบัติต่อไป

ระยะที่ 3 (Phase-III Cross – Impact Future: 1972) ในช่วงระยะเวลา 10 ปี การวิจัยอนาคตได้ขยายแนวความคิดออกไปศึกษาผลกระทบของความรู้เกี่ยวกับอนาคตจากวิทยาการทุกแขนง การนำผลกระทบจากทุกองค์ประกอบมาพิจารณาร่วมกัน จะช่วยให้การสร้างภาพอนาคตมีความสมบูรณ์มากขึ้น

การวิจัยเชิงอนาคตมีขอบเขตของการวิจัยโดยแบ่งตามระยะเวลา ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ระยะ ประกอบด้วย

1. Near Term Future อนาคตภายใน 1 ปี นับจากปัจจุบัน
2. Short Range Future อนาคตระหว่าง 1-5 ปี นับจากปัจจุบัน
3. Middle Range Future อนาคตระหว่าง 5-20 ปี นับจากปัจจุบัน
4. Long Range Future อนาคตระหว่าง 20-50 ปี นับจากปัจจุบัน
5. Far Future อนาคตตั้งแต่ 50 ปี ขึ้นไป นับจากปัจจุบัน

จะเห็นได้ว่า การกำหนดระยะเวลาในการวิจัยแบ่งออกเป็นหลายระยะด้วยกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจและเป้าหมายในการวิจัย โดยมีรูปแบบหรือเทคนิคดังนี้

7.3.1 วิธีเดลฟาย (Delphi Forecasting)

เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย (The Delphi TecniQue) (ศักดิ์พันธ์ ตันวิมลรัตน์, 2553) เดลฟายเป็นเทคนิคการทำนายที่พัฒนาขึ้นโดยนักคิดนักวิจัยของ Rand Corporation คือ Helmer, Dalkey และ Rescher เมื่อประมาณก่อนศตวรรษมาแล้ว ในปัจจุบันเดลฟายเป็นเทคนิคการทำนายที่ได้รับความนิยมอย่างมากในเกือบทุกวงการไม่ว่าด้านธุรกิจ การเมือง การทหาร เศรษฐกิจ การสาธารณสุข การศึกษา และด้านอื่น ๆ นอกจากเดลฟายเป็นเทคนิคการวิจัยและการคาดการณ์อนาคตแล้ว เดลฟายยังเป็นเทคนิคการสื่อสารระหว่างกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ช่วยให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนได้รับข่าวสารและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันโดยไม่มีการเผชิญหน้ากันโดยตรง

เช่นเดียวกับการระดมสมอง (Brain Storming) หรือการประชุม แบบอื่น ๆ เดลฟายรูปแบบเดิมมีลักษณะเฉพาะ ต่อมาภายหลังก็มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่หลักการและระเบียบวิธีใหญ่ ๆ ยังคงเหมือนเดิม คือการศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญอย่างเป็นระบบ โดยการขอให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนทำการคาดการณ์ว่าแนวโน้มหรือเหตุการณ์แต่ละอย่างจะเกิดขึ้นเมื่อใด หรือทำการคาดการณ์ว่าภายในเวลาที่กำหนด เช่น 20 ปีข้างหน้าจะมีเหตุการณ์หรือแนวโน้มใดที่จะเกิดขึ้นบ้าง หลังจากนั้นผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์แล้วป้อนผลการวิเคราะห์ ซึ่งปกติจะอยู่ในรูปของสถิติง่าย ๆ กลับไปให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนพิจารณาคำตอบเดิมของตนเองเทียบกับของกลุ่ม แล้วทำการคาดการณ์หรือตอบตามรูปแบบที่ผู้วิจัยกำหนดอีกครั้งหนึ่ง ผู้วิจัยก็จะนำคำตอบไปวิเคราะห์ใหม่ แล้วอาจป้อนข้อมูลที่ได้อีกจากการวิเคราะห์กลับไปให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาอีกครั้ง โดยปกติกระบวนการทำซ้ำ (Iterative Process) แบบนี้จะดำเนินต่อไป ราว ๆ สองหรือสามรอบ หรือจนกว่าจะได้คำตอบที่เป็นฉันทามติ (Consensus) ของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จุดมุ่งหมายของการทำซ้ำดังกล่าวก็เพื่อที่จะกรอง (Refine) ความเชี่ยวชาญของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญนั่นเองอาจสรุปขั้นตอนใหญ่ ๆ ของเทคนิคการวิจัยแบบเดลฟายได้ดังนี้ กำหนดกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (Panel Experts) ผู้วิจัยจะต้องหาวิธีและทำการคัดเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ที่มีความรู้ความสามารถและความชำนาญในเรื่องที่จะศึกษา โดยปกติจะมีประมาณตั้งแต่สิบกว่าคนขึ้นไปอาจถึงร้อย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายการวิจัย ความซับซ้อนของเรื่องที่ศึกษา เวลาและงบประมาณ กำหนดประเด็นแนวโน้มและสร้างเครื่องมือสำหรับการวิจัย โดยทั่วไปมักจะอยู่ในรูปแบบของแบบสอบถามหรือการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ทำเดลฟายรอบที่หนึ่ง โดยการส่งแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญหรือสัมภาษณ์ (ตัวต่อตัวหรือโดยการโทรศัพท์) หรือทำการประชุมทางไกล (Tele-Conferencing) โดยผ่านระบบสื่อสารทางเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ เช่น ระบบคอมพิวเตอร์รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้อีกรอบที่หนึ่ง ทำเดลฟายรอบที่สอง โดยรอบนี้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านจะได้รับข้อมูลป้อนกลับเชิงสถิติ (Statistical Feedbacks) ที่เป็นกลุ่มโดยรวมเช่น ค่าร้อยละ ค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) ของกลุ่ม ผนวกด้วยคำตอบเดิมของตนเองและขอให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนพิจารณาใหม่ ทำเดลฟายรอบที่สาม สี่ สรุปและอภิปรายผลโดยการเสนอแนวโน้มที่มีฉันทามติตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้แล้วอภิปรายเสนอแนะจากผลการวิจัย

เทคนิคเดลฟายเป็นเทคนิคหนึ่งที่ยิยมในการนำมาใช้ทำนายอนาคต ซึ่งได้รับความนิยมนแพร่หลายไม่ว่าจะเป็นด้านธุรกิจ การเมือง เศรษฐกิจและการศึกษา ตัวอย่างเช่น การวิจัยแนวโน้มของการพัฒนาและการผลิตครุ แนวโน้มของหลักสูตรและการสอน เป็นต้น หลักการสำคัญของเทคนิคเดลฟายก็คือ การรวบรวมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญในด้านนั้น ๆ โดยมีให้มีการพบกัน ทำให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนสามารถแสดงความคิดเห็นของตนเองอย่างเต็มที่ที่เป็นอิสระ นอกจากนี้การเก็บข้อมูลยังมีหลายรอบ ซึ่งทำให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนมีโอกาสที่จะไตร่ตรองความคิดเห็นของตนเอง

เทียบกับผู้เชี่ยวชาญคนอื่น ๆ อันจะทำให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือและนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจในด้านต่าง ๆ ได้ ลักษณะสำคัญของเทคนิคเดลฟายสรุปได้ดังนี้

1. เป็นเทคนิคที่มุ่งแสวงหาข้อมูลจากความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง คำตอบหรือข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญจึงค่อนข้างมีความถูกต้องและ ความตรงสูง เนื่องจากผู้เชี่ยวชาญนั้นเป็นผู้ที่มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญในเรื่องที่ศึกษา

2. เป็นเทคนิคที่ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนที่ร่วมในการวิจัยจะไม่ทราบว่าผู้เชี่ยวชาญคนอื่น ๆ เป็นใคร ด้วยเหตุนี้ ในการแสดงความคิดเห็น ผู้เชี่ยวชาญสามารถที่จะแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่โดยไม่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของผู้อื่น ด้วยเหตุนี้จึงถือว่าเป็นการจัดอิทธิพลของกลุ่มที่อาจจะส่งผลต่อความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

3. ข้อมูลที่ได้จากเทคนิคเดลฟายจะมาจากการสอบถาม หรือการใช้ รูปแบบอื่น ๆ ที่ผู้เชี่ยวชาญไม่ต้องมาพบกัน โดยผู้เชี่ยวชาญจะต้องตอบแบบสอบถามครบทุกขั้นตอน เพื่อให้ได้ความเห็นที่ถูกต้อง เชื่อถือได้จึงต้องมีการใช้แบบสอบถามหลาย ๆ รอบ ซึ่งโดยทั่วไปแบบสอบถามในรอบที่ 1 มักเป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิดและในรอบต่อ ๆ ไป จะเป็นแบบสอบถามปลายปิดแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale)

4. การตอบคำถามของผู้เชี่ยวชาญจะต้องมีการกลั่นกรองหลายรอบ ผู้วิจัยจะแสดงความคิดเห็นที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นสอดคล้องกันในคำตอบแต่ละข้อของแบบสอบถามครั้งก่อนโดยแสดงในรูปสถิติ คือ ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ แล้วส่งกลับให้ผู้เชี่ยวชาญ แต่ละคนพิจารณาว่าจะคงคำตอบเดิมหรือเปลี่ยนแปลงใหม่

5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากเทคนิคเดลฟายจะเป็นสถิติเบื้องต้น คือ การวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง ได้แก่ ฐานนิยม (Mode) มัชยฐาน (Median) ค่าเฉลี่ย (Mean) และการวัดการกระจายของข้อมูล คือ ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์

สรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัยของเทคนิคเดลฟาย

1. กำหนดปัญหาที่จะศึกษา ปัญหาที่จะวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟายควรเป็นปัญหาที่ยังไม่มีคำตอบที่ถูกต้องแน่นอน และสามารถวิจัยได้จากการให้ผู้เชี่ยวชาญใน สาขานั้น ๆ เป็นผู้ตัดสินใจ ซึ่งประเด็นปัญหาควรจะนำไปสู่การวางแผนนโยบายหรือ การคาดการณ์ในอนาคต

2. การเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ขั้นตอนนี้มีความสำคัญมากเนื่องจาก ลักษณะเฉพาะของการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟาย คือ การอาศัยข้อคิดเห็นจากการตอบของผู้เชี่ยวชาญ ผลการวิจัยจะน่าเชื่อถือหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่เลือกมานั้น สามารถให้ข้อมูลที่มีประโยชน์มากเพียงใด ดังนั้นสิ่งที่ผู้วิจัยจะต้องคำนึงถึงในการเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ ความสามารถของผู้เชี่ยวชาญ จำนวนผู้เชี่ยวชาญและวิธีการเลือกสรรผู้เชี่ยวชาญ เป็นต้น

3. การทำแบบสอบถาม ในกระบวนการวิจัยโดยใช้เทคนิคเดลฟาย ผู้วิจัยจะส่งแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญตอบแบบสอบถามจำนวน 4 รอบ ดังนี้

3.1 การสร้างแบบสอบถามรอบที่ 1 การทำแบบสอบถามฉบับแรก โดยทั่วไป แบบสอบถามฉบับแรกเป็นแบบสอบถามปลายเปิดและเป็นการถามแบบกว้างๆ ให้ครอบคลุมประเด็นปัญหาที่จะวิจัยนั้น เพื่อระดมความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ การวิเคราะห์คำตอบแบบสอบถามรอบแรก ผู้วิจัยจะต้องรวบรวมความคิดเห็นและวิเคราะห์โดยละเอียดและนำมาสังเคราะห์เป็นประเด็น โดยตัดข้อมูลที่ซ้ำซ้อนออก เพื่อนำไปสร้างแบบสอบถามในรอบต่อไป

3.2 การสร้างแบบสอบถามรอบที่ 2 ผู้วิจัยจะนำคำตอบที่วิเคราะห์ได้จากรอบแรกมาสร้างเป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนให้น้ำหนักความสำคัญของแต่ละข้อ รวมทั้งเหตุผลที่เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยของแต่ละข้อลงในช่องว่างที่เว้นไว้ตอนท้ายประโยค หรือควรการแก้ไขสำนวนผู้เชี่ยวชาญสามารถให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมได้ แล้วส่งแบบสอบถามคืนมายังผู้วิจัย การวิเคราะห์คำตอบจากแบบสอบถามรอบที่ 2 โดยการนำคำตอบแต่ละข้อมาหาค่ามัธยฐาน ฐานนิยม และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์

3.3 การวิเคราะห์แบบสอบถามรอบที่ 3 ผู้วิจัยจะนำคำตอบแต่ละข้อจากการวิเคราะห์รอบที่ 2 โดยพิจารณาจากค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ กล่าวคือ ถ้าค่าพิสัยระหว่างควอไทล์แคบแสดงว่า คำตอบที่วิเคราะห์ได้นั้นมีความเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่สอดคล้องกัน ซึ่งถ้าผู้วิจัยได้ข้อมูลเพียงพอก็อาจสรุปผลการวิจัยได้รอบนี้เลย แต่ถ้าค่าพิสัยระหว่างควอไทล์กว้างยังคงมีค่ากว้างมาก แสดงว่า คำตอบที่วิเคราะห์ได้นั้นมีความเห็นของผู้เชี่ยวชาญไม่สอดคล้องกัน ผู้วิจัยก็อาจสร้างแบบสอบถามใหม่เป็นแบบสอบถามรอบที่ 3 โดยมีข้อความเดียวกันกับแบบสอบถามรอบที่ 2 แต่เพิ่มตำแหน่งของค่ามัธยฐาน ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์และเครื่องหมายแสดงตำแหน่งที่ผู้เชี่ยวชาญท่านนั้น ๆ ได้ตอบในแบบสอบถามรอบที่ 2 ลงไป แล้วส่งกลับไปให้ผู้เชี่ยวชาญท่านนั้นได้ยืนยันคำตอบเดิมหรือเปลี่ยนแปลงคำตอบใหม่

3.4 การวิเคราะห์แบบสอบถามรอบที่ 4 ทำตามขั้นตอนหรือวิธีการเดียวกันกับรอบที่ 3 ถ้าผลการวิเคราะห์ครั้งนี้ปรากฏคำตอบที่ได้มีความสอดคล้องกัน นั่นคือ ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์แคบก็ยุติกระบวนการวิจัยได้ แต่ถ้าคำตอบทั้งหมดยังมีความต่างก็สร้างแบบสอบถามใหม่เป็นแบบสอบถามรอบที่ 4 โดยมีข้อความเดียวกันกับแบบสอบถามรอบที่ 3 ด้วยวิธีการเดิมอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งโดยทั่วไปแล้วการวิจัยเดลฟายส่วนใหญ่สามารถได้ข้อสรุปผลการวิจัยจากแบบสอบถามรอบที่ 3 และหากดำเนินการวิจัยรอบที่ 4 ก็จะได้ข้อสรุปใกล้เคียงกับรอบที่ 3

ข้อดีของเทคนิคเดลฟาย

1. การไม่เปิดเผยชื่อของผู้ตอบ ทำให้ผู้ตอบมีอิสระภาพทางความคิดสามารถได้ความเห็นจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญจำนวนมาก ซึ่งอาจสูงเป็นร้อยเป็นพันได้

2. การใช้วิธีการทางสถิติเพื่อประมวลผล เป็นการลดอคติ (Bias) ทำให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือ

3. เหมาะสำหรับคำถามยากๆ ที่มีหลายมิติ ที่ต้องประเมินทั้งข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์และ คุณค่าทางสังคม หรือคำถามในเรื่องที่ยังขาดองค์ความรู้อย่างเพียงพอ เพื่อหาคำตอบในขณะที่จำเป็นต้องมีการตัดสินใจ

ข้อเสียของเทคนิคเดลฟาย

1. ใช้เวลานานและการลงทุนสูง จึงนิยมทำการสำรวจเพียงสองรอบ แต่ในปัจจุบัน หลายโครงการ

2. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เชี่ยวชาญผ่านแบบสำรวจไม่เข้มข้นเหมือนการเผชิญหน้า จึงถูกกล่าวหาว่าการสำรวจได้เพียงความเห็นเฉยๆ ซึ่งอาจไม่ใช่ความเห็นที่ดีที่สุด

3. การสำรวจสิ่งแวดล้อม (Environmental Scanning) การสำรวจสิ่งแวดล้อม หมายถึง การวิเคราะห์และการประเมินเงื่อนไขต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกขององค์กร ตลอดจนปัจจัยต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อองค์กรนั้น การวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอกดังกล่าว มักมีการประเมินใน 4 ด้าน ประกอบด้วย การประเมินความจุดแข็งขององค์กร (strengths) การประเมินข้อควรปรับปรุงหรือสิ่งที่เป็จุดอ่อนขององค์กร (weaknesses) การประเมินโอกาสขององค์กร (opportunities) และการประเมินสิ่งที่จะเป็นภัยหรือสร้างความเสียหายให้องค์กร (threats) การวิเคราะห์ทั้ง 4 ด้านเรียกว่า “SWOT analysis” ซึ่งผู้บริหารและผู้จัดการของหน่วยงานจะเป็นผู้พิจารณา เพื่อให้ทุกฝ่ายเข้าใจสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์กร ที่อาจนำไปสู่การพัฒนาหรือการล่มสลายที่จะเกิดภาวะล้มเหลว สิ่งที่ต้องดำเนินควบคู่ไปกับ “SWOT analysis” ก็คือ การทำนายแนวโน้มทางธุรกิจที่เกิดขึ้น การสำรวจหรือตรวจสอบปัจจัยภายในและภายนอกองค์กร การอธิบายภาวะหรือความสามารถในการปฏิบัติงานในปัจจุบัน การพิจารณาทรัพยากรและทุนเกื้อหนุน การระบุสมรรถนะสำคัญ ซึ่งเป็นที่ต้องการสำหรับหน่วยงานหรือองค์กร เช่น ความรู้ ทักษะ หรือพฤติกรรมที่พึงประสงค์

7.3.2 การวิจัยแบบ EFR (Ethnographic Futures Research)

เทคนิคการวิจัยแบบ EFR (ศักดิ์พันธ์ ตันวิมลรัตน์, 2553) ผู้พัฒนาเทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ EFR คือ ศาสตราจารย์ ดร.โรเบิร์ต บี เท็กซ์เตอร์ (Robert B. Textor, 1995) แห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด สหรัฐอเมริกา เป็นเทคนิคที่พัฒนามาจากระเบียบวิธีวิจัยทางมานุษยวิทยา ที่เรียกว่า การวิจัยชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Research หรือ Ethnography) EFR เป็นเทคนิคการวิจัยที่พยายามจะดึงเอาอนาคตภาพและค่านิยมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มประชากรที่ศึกษาโดยการสัมภาษณ์ที่มีลักษณะเฉพาะกล่าวคือ เป็นการสัมภาษณ์แบบเปิดและไม่ชี้แนะ (Non-directive, open-ended) โดยผู้วิจัยอาจมีหัวข้อหรือประเด็นที่

เตรียมไว้ประกอบเพื่อกันสลิ้ม แต่จะไม่มีลักษณะของการถามแบบชี้หน้า หลักการสัมภาษณ์แบบ EFR นี้ถือว่าผู้ให้สัมภาษณ์เป็นผู้ควบคุมการสัมภาษณ์และมีอิสระในการให้สัมภาษณ์อย่างเต็มที่ ลักษณะของสัมภาษณ์แบบ EFR ที่เด่นและแตกต่างไปจากการสัมภาษณ์แบบอื่น คือ จะมีการแบ่งช่วงการสัมภาษณ์ออกเป็นช่วงๆ โดยอาจจะแบ่งตามหัวข้อที่สัมภาษณ์หรือตามช่วงเวลาที่เหมาะสม เช่น ทุกๆ ประมาณ 10 นาที ผู้สัมภาษณ์จะทำการสรุปการสัมภาษณ์จากบันทึกที่จดไว้หรือเทปบันทึกเสียงให้ผู้สัมภาษณ์ฟัง และขอให้ผู้สัมภาษณ์ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและแก้ไขคำสัมภาษณ์ได้ กระบวนการเช่นนี้เรียกว่าเทคนิคการสรุปสะสม (Cumulative Summarization Technique) โดยจะทำเช่นนี้จนจบการสัมภาษณ์เพื่อที่จะช่วยให้ผู้วิจัยมีความเชื่อมั่นเพิ่มขึ้นว่า ข้อมูลที่ได้นั้นมีความน่าเชื่อถือ คือมีทั้งความตรง (Validity) และความเที่ยง (Reliability) ของข้อมูลเพิ่มขึ้น โดยปกติการสัมภาษณ์แบบ EFR นี้จะประกอบด้วยอนาคตสภาพที่เป็นทางเลือก (Alternative) 3 ภาพและเรียงลำดับกันไป คือ อนาคตภาพทางดี (Optimistic-Realistic Scenario) อนาคตภาพทางร้าย (Pessimistic-Realistic Scenario) และภาพอนาคตที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุด (Most-Probable Scenario) อนาคตภาพทั้ง 3 ภาพนี้ จะประกอบไปด้วยแนวโน้มในอนาคตที่ผู้ให้สัมภาษณ์คาดว่าจะมีโอกาสเกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงมีการใช้คำว่า Realistic กำกับไว้ทั้งในอนาคตภาพทางดีและอนาคตภาพทางร้าย เมื่อสัมภาษณ์ครบทั้ง 3 ภาพตามขั้นตอนเสร็จแล้ว ผู้สัมภาษณ์อาจจะสรุปการสัมภาษณ์ให้ผู้ให้สัมภาษณ์ฟังทั้งหมดอีกครั้ง และขอให้ผู้สัมภาษณ์ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไข และหรือเพิ่มเติมคำสัมภาษณ์อีก หรืออาจจะนำการสัมภาษณ์ที่จดบันทึกไว้หรืออัดเทปไว้กลับไปเรียบเรียงใหม่ แล้วส่งผลการสัมภาษณ์ที่เรียบเรียงแล้ว (Protocol) ไปให้ผู้ให้สัมภาษณ์อ่านและตรวจแก้ไขเป็นการส่วนตัวก็ได้ หลังจากนั้นจึงนำผลการสัมภาษณ์มาทำการวิเคราะห์เพื่อจะหาฉันทามติระหว่างกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ แล้วนำแนวโน้มที่มีฉันทามติมาเขียนเป็นภาพอนาคต ซึ่งเป็นผลการวิจัย

อนาคตภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เพียงรอบเดียวโดยเลือกเอาแนวโน้มที่มีฉันทามติ (Consensus) ระหว่างผู้ให้สัมภาษณ์ จุดอ่อนของวิธีนี้ คือ การขาดระบบที่น่าเชื่อถือในการพิจารณาแนวโน้มที่ไม่มีฉันทามติ Robert B Textor (1995) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับ วิธีวิจัยแบบ Ethnographic Future Research (EFR) ว่าเป็นวิธีวิจัย ที่เกิดขึ้นในปี 1976 โดยนัก วิจัย อนาคตใช้แนวทางมนุษยวิทยาในการดำเนินการวิจัย ผู้ถูก สัมภาษณ์ จะต้องให้สัมภาษณ์ในมุมมองของตนเองเกี่ยวกับทางเลือก และโอกาสความเป็นไปได้ ที่จะสามารถเกิดขึ้นในอนาคต ระเบียบวิธีวิจัยแบบ EFR ขึ้นอยู่กับการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยทำงานร่วมกับผู้ถูกสัมภาษณ์ในการพัฒนาและสร้างภาพอนาคต (Scenario) ซึ่งโดยปกติผู้ถูกสัมภาษณ์จะถูกถามในมุมมองอนาคต 3 ภาพคือ ภาพการมองโลกในแง่ดี (optimistic) ภาพการมองโลกในแง่ร้าย (pessimistic) และภาพที่เป็นไปได้มากที่สุด (most probable) กระบวนการการสัมภาษณ์ EFR ต้องการให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ แสดงความคิดเห็น และจินตนาการภาพ ในมุมมองของผู้ถูกสัมภาษณ์ทั้ง 3 ภาพอนาคต (Scenario) โดยไม่มีการปิดกั้นหรือมี

ขอบเขตความคิดของผู้ถูกสัมภาษณ์ โดยผู้สัมภาษณ์จะเริ่มถาม เมื่อผู้ถูกสัมภาษณ์ให้มุมมองทั้งดีและแยครบแล้วเสมือนเป็นการทบทวนความคิด และกลั่นกรองให้เกิดความคิด และมุมมองภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุด (most probably) ผู้สัมภาษณ์จะต้องมีการทบทวนคำถาม และทบทวนมุมมองกับผู้ถูกสัมภาษณ์เป็นระยะๆ เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องและเข้าใจตรงกันในภาพอนาคตแต่ละภาพและแต่ละมุมมอง และสิ่งที่ผู้สัมภาษณ์ต้องคำนึงถึงตลอดเวลาที่สัมภาษณ์ผู้ถูกสัมภาษณ์ หรือผู้เชี่ยวชาญ คือ ความชัดเจน (Clarity) ความเข้าใจ ที่ครอบคลุม (Comprehensiveness) บริบท (Contextualization) และสุดท้ายความเชื่อมโยงความสัมพันธ์ (Coherence) ของประเด็น คำถาม การอธิบาย มุมมอง ต้องถูกต้องชัดเจนเข้าใจตรงกันทั้งผู้สัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์เพื่อส่งผล ต่อการเขียนภาพอนาคต ในการสัมภาษณ์ EFR หากภาพ optimistic และ pessimistic ได้ถูกกลั่นกรอง และมีข้อมูลครบถ้วนก็ไม่ต้องมีการสัมภาษณ์ความน่าจะเป็นสูงสุด (most probably) และการตัดสินใจ แนวโน้มอนาคตตามความคิดเห็นของผู้ถูกสัมภาษณ์แต่ละคนนั้นขึ้นอยู่กับพิจารณาข้อมูลของผู้วิจัย

7.3.3 การวิจัยแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research)

เทคนิคการวิจัย EDFR ได้ถูกพัฒนาขึ้นโดยการผสมผสานระหว่างเทคนิคการวิจัย EFR (Ethnographic Futures Research) และเทคนิคเดลฟาย (Delphi) เข้าด้วยกัน (จุฬพล พูลภัทรชีวิน, 2551) โดยมีความเชื่อพื้นฐานของอนาคตนิยม (Futures) จุดมุ่งหมายของการวิจัยอนาคต (Futures Research) เทคนิคเดลฟาย และ EFR นักอนาคตนิยมมีความเชื่อพื้นฐานว่าอนาคตเป็นเรื่องที่มนุษย์สามารถทำการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับอนาคต มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและการตัดสินใจของเขา เชื่อว่ามนุษย์สามารถจะควบคุมและสร้างอนาคตได้จุดมุ่งหมายของการวิจัยอนาคตจุดมุ่งหมายของการวิจัยเชิงอนาคตมีใช้อยู่ที่การทำนายที่ถูกต้องหากแต่อยู่ที่การสำรวจและศึกษาแนวโน้มที่เป็นไปได้หรือน่าจะเป็นเรื่องที่ศึกษาให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ทั้งนี้ทั้งประสงค์และไม่ทั้งประสงค์ เพื่อที่จะหาทางทำให้แนวโน้มที่ทั้งประสงค์นั้นเกิดขึ้น และป้องกันหรือขจัดแนวโน้มที่ไม่ทั้งประสงค์ให้หมดไป หรือหาทางที่จะเผชิญกับแนวโน้มที่ไม่ทั้งประสงค์นั้นอย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าหากว่ามันจะเกิดขึ้นจริงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ดังนั้นข้อมูลที่ได้จากการวิจัยอนาคตจะมีประโยชน์โดยตรงต่อการวางแผน การกำหนดนโยบายการตัดสินใจ ตลอดไปจนถึงการกำหนดยุทธวิธี (Strategies) และกลวิธี (Tactics) ที่จะนำไปสู่การสร้างอนาคตที่ทั้งประสงค์ และการป้องกันหรือขจัดอนาคตที่ไม่ทั้งประสงค์

เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) (ศักดิ์พันธ์ ต้นวิมลรัตน์, 2553) เป็นเทคนิคการวิจัยอนาคตที่ตอบสนองจุดมุ่งหมายและความเชื่อพื้นฐานของการวิจัยอนาคตที่สุ่ววิธีหนึ่งในปัจจุบัน เป็นเทคนิคการวิจัยที่รวมเอาจุดเด่นหรือข้อดีของเทคนิค EFR และ Delphi เข้าด้วยกันการรวมข้อดีทั้งสองเทคนิคช่วยแก้จุดอ่อนของแต่ละเทคนิคได้เป็นอย่างดี

ดีโดยหลักการแล้วเทคนิค EDFR เป็นการผสมระหว่างเทคนิค EFR กับ Delphi เข้าด้วยกันขั้นตอนต่าง ๆ ของ EDFR ก็คล้าย ๆ กับ Delphi เพียงแต่ได้มีการปรับปรุงวิธีให้มีความยืดหยุ่นและเหมาะสมมากขึ้น โดยในรอบแรกของการวิจัยจะใช้การสัมภาษณ์แบบ EFR หลังจากสัมภาษณ์ในรอบแรก ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้อามาวิเคราะห์และสังเคราะห์แล้วสร้างเป็นเครื่องมือซึ่งมักจะมีลักษณะเป็นแบบสอบถามแล้วส่งไปให้ผู้เชี่ยวชาญตอบตามรูปแบบของ Delphi เพื่อที่จะทำการกรองความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเพื่อหาฉันทามติ ซึ่งส่วนใหญ่จะทำ 2-3 รอบ หลังจากนั้นจะนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อหาแนวโน้มที่มีความเป็นไปได้มาก และมีความสอดคล้องทางความคิดเห็นระหว่างกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเพื่อสรุปเขียนเป็นอนาคตภาพ อาจสรุปขั้นตอนใหญ่ ๆ ของการวิจัยแบบ EDFR ได้ดังนี้ คือการกำหนดและเตรียมตัวกลุ่มผู้เชี่ยวชาญขั้นนี้ถือว่าสำคัญและจำเป็นมาก การที่ได้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่เชี่ยวชาญจริง ๆ จะทำให้ผลการวิจัยน่าเชื่อถือมากขึ้น ส่วนการเตรียมตัวกลุ่มผู้เชี่ยวชาญก็ยิ่งมีความจำเป็นเพราะผู้เชี่ยวชาญอาจมองไม่เห็นความสำคัญของการวิจัยลักษณะนี้หรืออาจไม่มีเวลาให้ผู้วิจัยได้เต็มที่ ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องติดต่อกับผู้เชี่ยวชาญเป็นการส่วนตัว อธิบายถึงจุดหมาย ขั้นตอนต่าง ๆ ของการวิจัย เวลาที่ต้องใช้โดยประมาณ และประโยชน์ของการวิจัย ย้ำถึงความจำเป็นและความสำคัญของการใช้ผู้เชี่ยวชาญ แล้วจึงขอความร่วมมือ ถ้าไม่ได้รับความร่วมมือก็จำเป็นต้องไปหาผู้เชี่ยวชาญท่านต่อไป ถ้าได้รับความร่วมมือก็ขออนุญาตวันและเวลาสำหรับสัมภาษณ์ การเตรียมผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวนอกจากจะทำให้มั่นใจได้ว่าจะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีแล้ว ยังเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญได้มีเวลาเตรียมตัว เตรียมข้อมูล จัดระบบข้อมูลและความคิดล่วงหน้า ช่วยให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่นำเชื่อถือเพิ่มขึ้น สัมภาษณ์ (EDFR รอบที่หนึ่ง) การสัมภาษณ์ที่ลักษณะและขั้นตอนคล้ายกับ EFR แต่ EDFR มีความยืดหยุ่นมากกว่า กล่าวคือผู้วิจัยสามารถที่จะเลือกรูปแบบการสัมภาษณ์ที่จะสนองตอบต่อจุดมุ่งหมาย เวลา ขอบประมาณ และสถานการณ์ของการวิจัยได้ คืออาจยึดตามรูปแบบของ EFR โดยเริ่มจาก Optimistic-Realistic (O-R) Pessimistic- Realistic (P-R) และ Most Probable (M-P) ตามลำดับ หรืออาจจะเลือกสัมภาษณ์เฉพาะแนวโน้มที่ผู้เชี่ยวชาญคาดว่าจะเป็นไปได้ และน่าจะเป็น โดยไม่คำนึงถึงว่าแนวโน้มเหล่านั้นจะเป็นไปในทางดีหรือร้าย เพราะในการทำ EDFR รอบที่สองและสาม ถ้าหากผู้วิจัยสนใจจะแยกศึกษาอนาคตภาพทั้ง 3 ภาพแบบ EFR ผู้วิจัยก็สามารถทำได้โดยการออกแบบสอบถามที่จะช่วยให้ได้ภาพทั้ง 3 ภาพอย่างเป็นระบบได้ วิเคราะห์/สังเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อสร้างเป็นเครื่องมือสำหรับทำเดลฟาย สร้างเครื่องมือ ทำเดลฟาย (EDFR รอบที่สอง สาม) เขียนภาพอนาคตและคักดิพันธ์ ต้นวิมลรัตน์ยังได้เปรียบเทียบระหว่าง EDFR กับ Delphi และข้อเปรียบเทียบระหว่าง EDFR กับ EFR ดังนี้

ข้อเปรียบเทียบระหว่าง EDFR กับ Delphi ประการแรก EDFR ต่างจาก Delphi ตรงที่ ในรอบแรกของการวิจัยนั้น EDFR ใช้การสัมภาษณ์แบบ EFR ซึ่งโดยวิธีการนี้จะช่วยให้ผู้วิจัยได้

แนวโน้มที่มีความเป็นไปได้มากที่สุด และทุกแนวโน้มจะนำไปศึกษาต่อในรอบที่สองและสาม การทำเช่นนี้เป็นการเคารพความเชี่ยวชาญของผู้เชี่ยวชาญอย่างแท้จริง

ประการที่สอง การวิจัยแบบเดลฟายตามรูปแบบเดิมจะเริ่มด้วยแบบสอบถามหรือแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองในการเก็บข้อมูลรอบที่หนึ่ง วิธีการนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นการดูถูก (Under estimate) ความเชี่ยวชาญของผู้เชี่ยวชาญ เพราะไปจำกัดข้อมูลที่ควรจะได้จากผู้เชี่ยวชาญ โดยการกำหนดกรอบแนวคิดของผู้เชี่ยวชาญ โดยผู้วิจัย ตัวอย่างเช่น ถ้าผู้วิจัยสนใจจะศึกษาแนวโน้มของเศรษฐกิจไทยใน 10 ปีหน้า ผู้วิจัยอาจจะสร้างแบบสอบถามที่ครอบคลุมแนวโน้มเฉพาะที่ผู้วิจัยคิดว่าสอดคล้องและสำคัญ การทำเช่นนี้ ผู้วิจัยอาจจะละเลยแนวโน้มหรือประเด็นที่สำคัญอื่นๆ ที่ผู้วิจัยคาดไม่ถึงหรือไม่รู้ไปอย่างน่าเสียดาย ถึงแม้ว่าแบบสอบถามที่สร้างขึ้นจะเป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิดก็ตาม ผู้เชี่ยวชาญก็อาจจะไม่ตอบเพราะซีเกียงเขียนหรือเพราะถูกชักนำให้คิดเฉพาะเรื่องที่ถูกถามในแบบสอบถาม ทำให้เสียประเด็นที่น่าสนใจไปได้ แต่ถ้าหากมีการสัมภาษณ์ในรอบแรก ผู้วิจัยก็จะได้แนวโน้มและประเด็นที่สอดคล้องมากที่สุด ซึ่งตอบสนองจุดมุ่งหมายของการวิจัยอนาคตได้ดีกว่า และยิ่งไปกว่านั้นแนวโน้มทุกแนวโน้มยังได้รับการพิจารณาจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญอีกใน EDFR รอบที่สอง สาม วิธี EDFR จึงน่าจะเป็นวิธีวิจัยที่ได้แนวโน้มอย่างครอบคลุม เป็นระบบและน่าเชื่อถือมากกว่าเดลฟาย

ข้อเปรียบเทียบระหว่าง EDFR กับ EFR ประการแรก EDFR ต่างจาก EFR ที่ระบียบวิธีวิจัย กล่าวคือ EFR ใช้การสัมภาษณ์รอบเดียว ส่วน EDFR ใช้การสัมภาษณ์รอบแรกแล้วตามด้วยเดลฟายในรอบที่สอง สาม ฯลฯ วิธีการของ EDFR จึงมีระบบของการได้ข้อมูลที่เป็นที่น่าเชื่อถือได้มากกว่า

ประการที่สอง ผลสรุปของการวิจัยแบบ EFR คือ อนาคตภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เพียงรอบเดียว โดยเลือกเอาแนวโน้มที่มีฉันทามติระหว่างผู้ให้สัมภาษณ์ จุดอ่อนของวิธีนี้คือการขาดระบบที่น่าเชื่อถือในการพิจารณาแนวโน้มที่มีฉันทามติ และโดยระเบียบวิธีเองอาจทำให้แนวโน้มที่สำคัญต้องหลุดไปเพราะเป็นไปได้ที่มีผู้เชี่ยวชาญเพียงคนเดียวที่พูดถึงแนวโน้มเหล่านั้น ผู้เชี่ยวชาญคนอื่น ตลอดจนผู้วิจัยก็อาจลืมนึกไม่ถึงหรือไม่รู้ จึงไม่ได้พูดถึงแนวโน้มเหล่านั้น แนวโน้มเหล่านั้นจึงหลุดออกไปจากผลการวิจัยเพราะไม่มีฉันทามติ ส่วนการวิจัยแบบ EDFR จะมีแนวโน้มที่ได้จากการสัมภาษณ์ในรอบแรกป้อนกลับไปให้ผู้เชี่ยวชาญทุกคนพิจารณาอีกในการดำเดลฟาย ทำให้ทุกแนวโน้มได้รับการพิจารณาอย่างเป็นระบบเท่าเทียมกัน ผลสรุปที่ได้จากการวิจัยแบบ EDFR จึงเป็นระบบ และได้แนวความครอบคลุมและน่าเชื่อถือมากกว่า EFR การประยุกต์ EDFR ถึงแม้ว่า EDFR จะเป็นเทคนิคการวิจัยที่พัฒนาขึ้นมาเพื่อการวิจัยอนาคตก็ตามแต่เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR รวมไปถึง Delphi และ EFR ก็สามารถนำไปใช้วิจัยในทำนองเดียวกับการวิจัยรูปแบบอื่น ๆ ที่มีอยู่ได้เช่นการวิจัยเพื่อสำรวจความคิดเห็น สำรวจปัญหา วิจัยเพื่อหารูปแบบ เพื่อกำหนดนโยบาย เพื่อกำหนด

มาตรฐาน เพื่อหาวิธีแก้ปัญหา และเพื่อการตัดสินใจเป็นต้น จะเห็นได้ว่าปัจจุบัน ได้มีการนำเทคนิคการวิจัยอนาคตแบบต่าง ๆ ไปใช้ในวงการและองค์กรต่าง ๆ มากมายทั้งเพื่อการวางแผนในอนาคต วิเคราะห์และแก้ปัญหาในปัจจุบัน ตลอดจนการวิเคราะห์อดีตเพราะเทคนิคการวิจัยอนาคตโดยเฉพาะ เดลฟาย และ EDFR นั้นช่วยให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นระบบและน่าเชื่อถือมากขึ้น

ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้การสัมภาษณ์รอบแรกแล้วตามด้วยเทคนิคเดลฟายในรอบที่ 2 และรอบที่ 3 เป็นเทคนิคการวิจัยอนาคตชนิดหนึ่งที่ได้รับคามนิยมในปัจจุบัน เนื่องจากเทคนิคนี้เป็น การผสมผสานจุดดี และลบจุดด้อยของเทคนิควิธีวิจัยที่เป็นสากลทั้ง เทคนิควิธีวิจัย แบบ Delphi และ เทคนิควิธีวิจัยแบบ EFR ซึ่งมีผู้ให้ทัศนะและนำเสนอความรู้ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับการวิจัย อนาคต และแนะนำเทคนิคการวิจัยอนาคต EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) สำหรับผู้สนใจการวิจัยอนาคตและอนาคตนิยมโดยทั่วไปว่า (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2551) การวิจัย อนาคต แบบ อี ดี เอฟ อาร์ (EDFR) ซึ่งเป็นคำย่อมาจากคำเต็มในภาษาอังกฤษว่า Ethnographic Delphi Futures Research ว่าเป็นเทคนิคการวิจัย อนาคตที่พัฒนารูปแบบ การวิจัยมาจากเทคนิค การวิจัยอนาคตสองเทคนิค คือ เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ EFR (Ethnographic Futures Research) และเทคนิคเดลฟาย (Delphi) โดยการผสมผสานทั้งสองเทคนิคและปรับให้มีความ ยืดหยุ่น ในระเบียบวิธีวิจัย เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ตามปัญหาและวัตถุประสงค์ของการ วิจัยที่หลากหลายรูปแบบ ขั้นตอนการวิจัย ด้วยกระบวนการวิจัย แบบ EDFR โดยสรุป ขั้นตอนสำคัญ ได้ 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นตอนการกำหนดและเตรียมตัวกลุ่มผู้เชี่ยวชาญขั้นนี้เป็นขั้นตอนที่ มีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเชื่อว่าหากผู้วิจัยได้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญจริง ๆ จะส่งผลให้ ผลการวิจัยน่าเชื่อถือมากขึ้นเท่านั้น ส่วนการเตรียมตัวกลุ่มผู้เชี่ยวชาญนั้นมีความจำเป็น อย่างมาก เนื่องจากผู้เชี่ยวชาญอาจมองไม่เห็นความสำคัญของการวิจัยลักษณะนี้หรืออาจจะไม่มีเวลาให้ ผู้วิจัย ได้เต็มทีผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องติดต่อผู้เชี่ยวชาญเป็นการส่วนตัว อธิบายถึงจุดมุ่งหมาย ขั้นตอนต่าง ของ การวิจัย เวลาที่ต้องใช้โดยประมาณและประโยชน์ของการวิจัย ผู้วิจัยต้องแสดงให้เห็น คุณค่าความจำเป็นและความสำคัญของการให้ข้อมูลของผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นจึงขอความร่วมมือหาก ไม่ได้รับความร่วมมือผู้วิจัยจำเป็นต้องพิจารณาผู้เชี่ยวชาญท่านอื่นต่อไป ถ้าหากได้รับความร่วมมือก็ สามารถนัดวันและเวลาสำหรับการสัมภาษณ์เตรียมผู้เชี่ยวชาญดังกล่าว นอกจากจะทำให้มั่นใจได้ว่าจะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีแล้ว ยังเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญได้มีเวลาเตรียมตัวเตรียม ข้อมูล จัดระบบข้อมูล และความคิดล่วงหน้า ช่วยให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือเพิ่มขึ้น

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนการสัมภาษณ์ (EDFR รอบที่หนึ่ง) การสัมภาษณ์มีลักษณะ และขั้นตอนคล้ายกับ EFR แต่ EDFR มีความยืดหยุ่นมากกว่า กล่าวคือ ผู้วิจัยสามารถที่จะเลือกรูปแบบการสัมภาษณ์ที่จะสนองตอบ ต่อจุดมุ่งหมาย เวลา งบประมาณ และสถานการณ์ของการวิจัย

ได้ คือ อาจยึดตามรูปแบบของ EFR โดยเริ่มจาก Optimistic-Realistic (O-R) Pessimistic-Realistic (P-R) และ Most Probable Realistic (M-R) ซึ่งเป็นการเลือกสัมภาษณ์เฉพาะแนวโน้มที่ผู้เชี่ยวชาญ คาดว่าจะเป็นไปได้และน่าจะเป็นโดยไม่คำนึงถึงว่าแนวโน้มเหล่านั้นจะเป็นไปทางดีหรือร้าย เพราะในการทำ EDFR รอบที่สองและสาม ถ้าหากผู้วิจัยสนใจที่จะแยกศึกษาอนาคตภาพที่ 3 ภาพตามแบบ EFR ผู้วิจัยก็สามารถทำได้โดยการออกแบบ แบบสอบถามที่จะช่วยให้ได้อนาคตภาพทั้ง 3 ภาพอย่างเป็นระบบได้

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นตอนการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อสร้างเป็นเครื่องมือสำหรับทำเดลฟาย

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ (แบบสอบถาม)

ขั้นตอนที่ 5 ขั้นตอนการทำเดลฟาย (EDFR รอบที่สอง สาม)

ขั้นตอนที่ 6 ขั้นตอนการเขียนอนาคตภาพ

7.4.4 การสร้างภาพอนาคต (Scenario)

เป็นการเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับอนาคต เป็นแนวทางในการแสดงความคิดเห็นในเชิงสร้างสรรค์เกี่ยวกับอนาคตที่เป็นไปได้ และกระบวนการสร้าง scenario จะทำให้ผู้เขียนหรือผู้อ่านได้แนวทางในการตรวจสอบอนาคต และการตัดสินใจในแนวทางต่าง ๆ การเขียนเป็นการพรรณนาเรื่องอนาคต โดยเขียนเป็นเรื่องราวหรือนิยาย เนื้อหาจะเป็นการกล่าวถึงว่า เราจะก้าวจากปัจจุบันไปสู่อนาคตได้อย่างไร

การสร้างภาพอนาคต แบ่งได้เป็น 2 ประเภทที่สำคัญ (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2551) คือ

1. การสร้างภาพอนาคตเพื่อการพัฒนา (Developmental Scenario) จัดทำขึ้นในปัจจุบันโดยใช้สารสนเทศ จินตนาการ ตรรกศาสตร์ เพื่อสนองแนวทางที่สามารถดำเนินการได้ในอนาคต

2. การสร้างภาพอนาคตตามเป้าหมาย (Goal-Based Scenario) ทำโดยการกำหนดเป้าหมายไว้ก่อนแล้วเสนอโอกาส หรือวิธีการที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายนั้น การสร้างภาพอนาคตทั้ง 2 ประเภท จะช่วยในการวางแผน การตัดสินใจ และการพยากรณ์อนาคต ซึ่งในที่นี้เน้นกระบวนการที่จะนำไปสู่การดำเนินการที่เหมาะสมในอนาคตที่เป็นไปได้จริง ๆ การกล่าวถึงอนาคตอย่างเลื่อนลอยไม่นับว่าเป็นการสร้างภาพอนาคต ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าคุณภาพของการสร้างภาพอนาคตจึงขึ้นอยู่กับคุณภาพของข้อมูลและข้อเสนอแนะของผู้เขียน โดยที่การสร้างภาพอนาคตจะมีลักษณะที่สำคัญดังต่อไปนี้

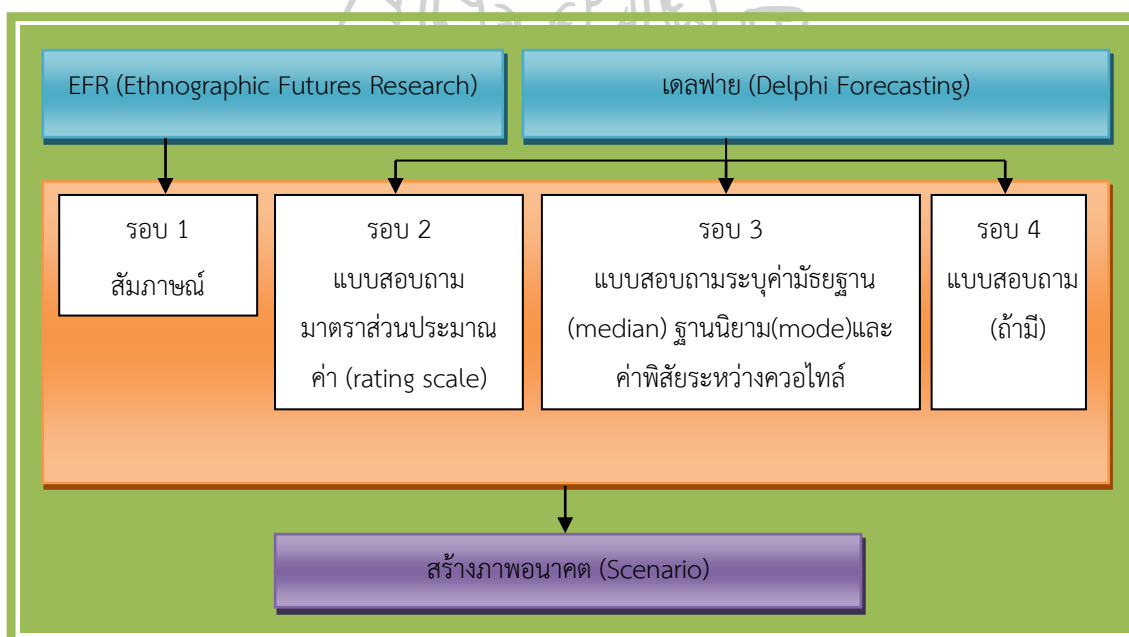
2.1 เป็นข้อสมมติฐานของเหตุการณ์ในอนาคต (Hypothetical) เน้นทางเลือกที่น่าเป็นไปได้ในอนาคต

2.2 เป็นเพียงภาพร่าง (Sketch) ของอนาคตที่เป็นไปได้ ที่ต่อเนื่องกัน เป็นลูกโซ่

2.3 เป็นภาพรวม (Holistic) ของสถานการณ์ที่เป็นไปได้ในอนาคต หรือ แนวโน้มของปรากฏการณ์ตามเงื่อนไขทางเลือกอนาคตแบบต่าง ๆ

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิธีการวิจัยเชิงอนาคตพบว่า การวิจัยเชิงอนาคตมีรูปแบบและเทคนิคการวิจัยหลากหลาย เช่น วิธีเดลฟาย (Delphi Forecasting) การวิจัยแบบ EFR (Ethnographic Futures Research) การวิจัยแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) การสร้างภาพอนาคต (Scenario) ซึ่งเป็นวิธีการที่จะศึกษาเหตุการณ์ที่พึงปรารถนาและไม่พึงปรารถนาที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต และเพื่อเตือนว่าอนาคตที่ไม่พึงปรารถนาอาจเกิดขึ้นได้รวมทั้งทำให้เข้าใจถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อที่จะได้เตรียมตัวหรือกำหนดเป็นนโยบายเพื่อนำไปสู่อนาคตที่ต้องการ ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 ภาพสรุปการวิจัยเชิงอนาคต

8. การวิจัยเชิงนโยบาย

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเชิงนโยบาย ผู้วิจัยได้ศึกษาทบทวนเรื่อง ความหมายของนโยบาย ความสำคัญและประโยชน์ หลักการสำคัญ และกระบวนการจัดทำ การวิจัยเชิงนโยบาย โดยมีผลของการศึกษาทบทวนดังนี้ การวิจัยเชิงนโยบายจัดได้ว่าเป็นเครื่องมือของการบริหารองค์การที่จะช่วยให้ผู้บริหารสามารถค้นหาข้อเท็จจริง และแนวความคิดมาประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายการบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยนโยบายจะช่วยให้พิจารณาได้ว่านโยบายต่าง ๆ มีความถูกต้องแน่นอน และเหมาะสมสอดคล้องกับความเป็นจริง มีความเป็นไปได้สำหรับการดำเนินการหรือไม่ เมื่อดำเนินการไปแล้วผลที่ได้จะสนองต่อวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงนโยบายเพื่อนำไปสู่การวางนโยบายในการพัฒนาอุตสาหกรรมเมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท มีรายละเอียดต่อไปนี้

8.1 ความหมายของนโยบาย

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายและคำจำกัดความของคำว่า “นโยบาย” ไว้ต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาโดยละเอียดแล้ว พบว่าความหมายหรือคำจำกัดความดังกล่าวมีดังนี้ เช่น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2546 กำหนดไว้ว่านโยบาย หลักและวิธีปฏิบัติซึ่งถือเป็นแนวดำเนินการ(ป. นย.+อุปาย) (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) นั่นคือคำว่า นโยบายเป็นคำที่มาจากภาษาบาลี โดยการสมาสคำว่า “นย + อุปาย” โดยคำว่า “นย” (เค้าความที่ส่อให้เข้าใจเอาเอง) (ป.; ส.) หมายถึง แนวทาง กับคำว่า “อุปาย” (วิธีการอันแยบคาย เล่ห์กล เล่ห์เหลี่ยม) เข้าด้วยกัน ดังนั้น “นย + อุปาย” ก็คือ อุปายหรือกลเม็ดที่จะชี้ทางไปสู่วัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง แปลความได้ว่า หลักและวิธีปฏิบัติซึ่งถือเป็นแนวดำเนินการนั่นเอง

มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับนโยบาย สรุปได้ว่า นโยบายคือ (Dye, 1981) หลักหรือวิธีการปฏิบัติซึ่งถือเป็นแนวทางดำเนินการ ที่ผู้บริหารใช้ในการตัดสินใจเพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปโดยถูกต้อง และบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ความหมายของนโยบาย (นภดล พูลสวัสดิ์, 2551) คือ เป็นข้อความหรือความเข้าใจร่วมกันอย่างกว้างๆ ที่มีความยืดหยุ่นสูงใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจเพื่อการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ของผู้บริหารและของหน่วยงาน ข้อความที่ใช้เป็นนโยบายจะเป็นคำที่มีความยืดหยุ่นได้ เพราะนโยบายมิได้เป็นแนวทางที่ชี้เฉพาะว่าจะต้องปฏิบัติเช่นนั้นเช่นนี้ นโยบายเป็นแต่เพียงแนวทางกว้าง ๆ ที่ช่วยในการตัดสินใจเพื่อกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดเท่านั้น หรือเป็นสิ่งที่ควรเลือกหรือไม่ควรเลือกกระทำ

ความหมายของนโยบาย (สุคนธา คงศีล & สุขุม เจียมตน, 2550) คือ แนวทางที่กำหนดขึ้นอย่างกว้าง ๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติหรือข้อความทั่วไปซึ่งใช้เป็นตัวชี้้นำสำหรับการ

บริหารงานต่าง ๆ นอกจากนั้น “นโยบาย” อาจหมายถึงกลวิธีที่จะเป็นหนทางนำไปสู่เป้าหมายส่วนร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างเหมาะสม 3 องค์ประกอบของนโยบายคือ มีเป้าหมายที่จะกระทำ มีการกำหนดแนวทางและกฎเกณฑ์ วิธีการ กลยุทธ์กลวิธีเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่จะทำให้เห็นถึงแนวทางการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลงานภายในเวลาที่กำหนด จะเห็นได้ว่าการแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติได้จริงจึงต้องมีวิธีการแนวปฏิบัติที่ชัดเจน หรือกระบวนการ หรือกลไกดังนั้น “นโยบาย” จึงหมายถึงสิ่งใดก็ตามที่รัฐหรือหน่วยงานนั้นโดยผู้บริหารสูงสุดต้องการเห็น ต้องการที่จะทำ หรือไม่ทำ เนื่องจากมองเห็นถึงผลความสำเร็จของนโยบายนั้นโดยคนทั่วไปอาจจะยังมองไม่เห็นชัดเจนนักว่า นโยบายนั้นจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดลอมทั้งทางตรงและทางอ้อม

กล่าวโดยสรุปได้ว่า นโยบายหมายถึง แนวทางที่กำหนดขึ้นอย่างกว้าง ๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ รูปแบบของนโยบายก็คือ ข้อความที่ใช้เป็นเครื่องชี้นำสำหรับการบริหารงานต่าง ๆ นอกจากนั้น ดังนั้น นโยบายจึงเป็นสิ่งที่กำหนดยุทธศาสตร์ (strategy) และสิ่งที่จะทำต่อไปเพื่อให้ให้นโยบายนั้นประสบความสำเร็จ องค์ประกอบสำคัญของนโยบายคือ มีเป้าหมายที่จะกระทำ มีการกำหนดแนวทางและกฎเกณฑ์ วิธีการ กลยุทธ์หรือกลวิธี ที่เป็นเครื่องมือที่จะทำให้เห็นถึงแนวทางการปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุผลงานภายในเวลาที่กำหนด การกำหนดนโยบายจึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารและนักนโยบาย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้นำหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ซึ่งเมื่อมีการนำผลจากการวิจัยมาใช้เกี่ยวกับการตัดสินใจด้านนโยบายมากขึ้น การวิจัยเชิงนโยบายจัดได้ว่าเป็นเครื่องมือของการบริหารองค์การที่จะช่วยให้ผู้บริหารสามารถค้นหาข้อเท็จจริง และแนวความคิดมาประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายการบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยนโยบายจะช่วยให้พิจารณาได้ว่านโยบายต่าง ๆ มีความถูกต้องแน่นอน และเหมาะสมสอดคล้องกับความเป็นจริง มีความเป็นไปได้สำหรับการดำเนินการหรือไม่ เมื่อดำเนินการไปแล้วผลที่ได้จะสนองต่อวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ อย่างไร

8.2 หลักการสำคัญของการวิจัยเชิงนโยบาย

การวิจัยเชิงนโยบาย มีหลักการสำคัญดังนี้

8.2.1 การวิจัยเชิงนโยบาย เริ่มต้นจากปัญหาทางสังคมแล้วเปลี่ยนไปเป็นปัญหาการวิจัย ซึ่งต้องอาศัยความเข้าใจในขอบเขตของนโยบายและความชำนาญในระเบียบวิธีวิจัย ก่อให้เกิดความรู้ในเรื่องนั้นและส่งผลของการวิจัยจะนำไปสู่การกำหนดนโยบายในที่สุด

8.2.2 การวิจัยเชิงนโยบาย ศึกษาได้ใน 3 ลักษณะ คือ ศึกษาตัวนโยบาย ศึกษาการนำนโยบายไปปฏิบัติ และศึกษาผลของนโยบาย

8.2.3 การศึกษาเกี่ยวกับนโยบาย จะสนใจประเด็นต่อไปนี้

- นโยบายเกิดขึ้นได้อย่างไร และทำไมจึงมีนโยบายนี้

- ผลของนโยบายยาวนานแค่ไหน
- เคยมีการปรับนโยบายหรือไม่ มีการปรับเมื่อไร และทำไมจึงปรับ
- ทิศนคติในปัจจุบันที่มีต่อนโยบาย
- เปรียบเทียบนโยบายที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน
- ข้อดีและข้อเสียของนโยบาย

8.2.4 การวิจัยเชิงนโยบาย จะต้องพิจารณาด้วยว่านโยบายไม่ใช่สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นทันทีทันใด แต่เกิดจากวิวัฒนาการของการสั่งสม ดังนั้นจึงมีลักษณะของกระบวนการต่อเนื่อง และทำให้ต้องอาศัยคณณนักวิจัยจากสหสาขาวิชา ทำให้การทำงานยากขึ้น

8.2.5 การวิจัยเชิงนโยบาย จะสนใจตัวแปรที่ผู้มีอำนาจตัดสินใจจะสามารถควบคุมได้บ้าง และการวิจัยจะต้องตอบสนองความต้องการของผู้ใช้โดยตรง

บทบาทของการวิจัยเชิงนโยบายที่ได้เข้าไปในกระบวนการต่าง ๆ ของการขับเคลื่อนนโยบายสรุปได้ดังนี้ (Dukeshire & Thurlow, 2002)

1. การวิจัยเชิงนโยบายช่วยในการระบุปัญหาและระบุประเด็นสำคัญ (recognizing problems and identifying issues) ซึ่งการวิจัยสามารถที่จะทำให้เห็นประเด็นอันเป็นปัญหาที่ควร จะได้รับการปรับปรุงหรือแก้ไข โดยทั่วไปข้อมูลที่จะนำมาใช้มักถูกนำเสนอโดยองค์กรภายนอกชุมชน ที่ประสบปัญหา เช่น จากสื่อ ผู้แทนของภาครัฐ การศึกษาของนักวิชาการ โพล ฯลฯ ซึ่งนักวิจัยและ นักนโยบายจะต้องร่วมกันพิจารณาเลือกประเด็นปัญหาที่เห็นว่ามี ความจำเป็นเร่งด่วน และเห็นว่า จะต้องมีการดำเนินนโยบายอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อแก้ไขปัญหา

2. การวิจัยเชิงนโยบายจะช่วยสร้างความเข้าใจประเด็นสำคัญให้เกิดความกระจ่างชัดยิ่งขึ้น เมื่อนักนโยบายหรือผู้บริหารได้เลือกประเด็นปัญหาที่เห็นว่าสำคัญและจำเป็นจะต้องดำเนินนโยบายอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อแก้ไขแล้ว นักนโยบายจะต้องทำความเข้าใจปัญหาให้ชัดเจนขึ้น ด้วยการใช่วิธีการวิจัยในการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับประเด็นนั้น เพื่อให้สามารถอธิบายปัญหานั้นในมิติที่ลุ่มลึกขึ้น

3. การวิจัยเชิงนโยบายจะช่วยสนับสนุนและเลือกแผนการปฏิบัติที่เหมาะสมที่สุด (supporting a selected plan of action) เมื่อได้มีการระบุประเด็นปัญหาและตัดสินใจที่จะ ดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือตัดสินใจแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่ในการแก้ปัญหาหนึ่งๆ จะต้องมีแผน สำหรับปฏิบัติการ (action plan) เพื่อที่กำหนดยุทธศาสตร์ เทคนิคหรือวิธีการต่าง ๆ ต่อไป ซึ่งใน การเลือกหรือกำหนดแผนนั้น สามารถใช้การวิจัยเข้ามามีบทบาทได้ โดยผู้บริหารหรือนักนโยบาย จะนำผลการวิจัยมาประกอบเพื่อพิจารณาคัดเลือกวิธี และนำเสนอเป็นโครงร่างของแผนปฏิบัติการ หรือแผนงาน ซึ่งจะช่วยให้แผนงานนั้นได้รับความเชื่อถือและยอมรับจากสังคมมากยิ่งขึ้น ถือได้ว่าเป็นการเพิ่มโอกาสที่แผนงานนั้นจะได้รับการคัดเลือกให้นำไปปฏิบัติจริง

4. การวิจัยเชิงนโยบายจะช่วยควบคุมกระบวนการและประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการดำเนินนโยบาย (monitoring process and evaluating impact) นักวิจัยเชิงนโยบายจะเข้ามามีบทบาทในการศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการนำแผนปฏิบัติการหรือแผนงาน ไปใช้ การวิจัยอาจจะดำเนินการในลักษณะการเก็บข้อมูลจากผู้ได้รับผลจากนโยบายหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนนโยบาย เช่น สิ่งใดที่มีประสิทธิภาพ หรือสิ่งใดที่เป็นประโยชน์หรือไม่เกิดประโยชน์ หรืออาจจะทำให้เกิดโทษจากการดำเนินนโยบายนั้น โดยหากมีการวิจัยต่อไป ก็อาจจะทำให้ทราบถึงสาเหตุที่ทำให้การขับเคลื่อนนโยบายประสบปัญหา หรือมีอุปสรรค การวิจัยเพื่อตรวจสอบและประเมินนโยบายนั้น จะทำให้ได้ข้อมูลสำหรับการตัดสินใจปรับปรุงนโยบาย แก้ไขหรือยุตินโยบาย หากพบว่า นโยบายดังกล่าวไม่ก่อให้เกิดผลดังที่กำหนดไว้

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่า การวิจัยเชิงนโยบาย นักวิจัยอาจจะมีบทบาทหรือในการนำผลวิจัยไปใช้ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น โอกาสที่จะก่อให้เกิดการขับเคลื่อนนโยบายในวงกว้างย่อมมีอยู่มาก ด้วยเหตุนี้ นักวิจัยจะต้องศึกษาข้อมูลที่ปรากฏตามข้อเท็จจริง สอดคล้องกับความต้องการของหน่วยงานหรือองค์กรที่ให้ทำวิจัย และเสนอข้อเสนอนั้นในลักษณะที่สามารถปฏิบัติได้จริง ด้วยเหตุนี้ นักวิจัยเชิงนโยบายจะต้องมีความสามารถในการสื่อสาร ซึ่งจะช่วยให้สิ่งที่ศึกษาวิจัยเป็นประโยชน์ต่อสังคมอย่างแท้จริง

8.3 กระบวนการจัดทำ การวิจัยเชิงนโยบาย

การจัดทำ การวิจัยเชิงนโยบายนั้น ก่อนข้างมีรูปแบบในการจัดทำที่หลากหลาย อย่างไรก็ตามสามารถสรุปขั้นตอนของกระบวนการจัดทำได้ 6 ขั้นตอนดังนี้ (สุคนธา คงศีล & สุขุม เจริญมต, 2550)

1. การระบุปัญหา เป็นการศึกษาว่าในขณะที่ ประชาชนประสบปัญหา มีความเดือดร้อนเรื่องอะไร การระบุปัญหาอาจทำได้โดย การศึกษาภาคสนามหรือการลงพื้นที่เพื่อดูว่า ประชาชนเดือดร้อนเรื่องอะไรบ้าง หรือมีประเด็นใดที่สังคมต้องการพัฒนาอีกบ้าง ซึ่งนักวิจัยจะต้องพิจารณาจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ อาทิ สื่อมวลชน หรือผลการวิจัยจากศาสตร์สาขาต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวไว้ในเบื้องต้น

2. การกำหนดเป็นวาระสำหรับการตัดสินใจ เนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นกับประชาชนหรือประเด็นต่าง ๆ ในสังคมนั้นมีอยู่เป็นจำนวนมาก หากปัญหาหนึ่งได้รับการแก้ไข ปัญหาหนึ่งก็อาจจะเกิดขึ้นตามมา นักวิจัยจึงต้องถ่วงถ่วงหรือบางครั้งอาจจะต้องเลือกปัญหาเพื่อศึกษา แต่เนื่องจากงานวิจัยส่วนใหญ่จะเป็นคำสั่งของความต้อการเฉพาะของเจ้าของทุนวิจัย ด้วยเหตุนี้ นักวิจัยจำเป็นจะต้องกำหนดปัญหาให้ชัดเจน ตรงกับความต้อการของหน่วยงานผู้ให้ผลการวิจัย ด้วยการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและกำหนดโจทย์วิจัยสำหรับค้นหาคำตอบให้ถูกต้อง

3. การกำหนดข้อเสนอนโยบาย เมื่อปัญหาได้รับการยอมรับจากผู้วิจัยหรือจากผู้ที่จะใช้ผลการวิจัย ก็จะถูกนำมาพิจารณาว่ามีแนวทางแก้ไขปัญหาได้กี่แนวทาง ซึ่งเรียกว่าข้อเสนอหรือทางเลือกนโยบายที่มีอยู่หลายทางเลือก โดยหลักการแล้วจะต้องวิเคราะห์แต่ละทางเลือกกว่ามีประโยชน์อย่างไร

4. การอนุมัตินโยบาย ทางเลือก/ข้อเสนอนโยบายที่ให้ประโยชน์สูงสุดจะถูกอนุมัติออกมาเป็นนโยบาย

5. การดำเนินนโยบาย นโยบายที่ได้รับการอนุมัติจะถูกนำไปปฏิบัติ มีส่วนราชการและข้าราชการประจำเป็นผู้รับผิดชอบ

6. การประเมินผลนโยบาย เมื่อดำเนินนโยบายแล้วเสร็จต้องประเมินผลนโยบายเพื่อจะรับทราบว่าการดำเนินนโยบายดังกล่าวบรรลุวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด ข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลจะนำไปใช้ประโยชน์เพื่อการตัดสินใจต่อไปว่านโยบายนั้น ๆ ควรได้รับการดำเนินการอย่างไร ต่อเนื่องต่อไป ควรปรับปรุงแก้ไขอย่างไร หรือควรรุติแล้วกำหนดนโยบายอื่นออกมาทดแทน

โดยทั่วไปการวิจัยเชิงนโยบายจะเริ่มจากการสำรวจข้อมูลทุติยภูมิก่อน เพื่อพิจารณาว่าได้ข้อมูลที่ครบหรือเพียงพอต่อการทำวิจัยหรือไม่ ถ้ายังไม่เพียงพอก็ต้องเก็บข้อมูลเพิ่มเติมโดยการสำรวจลงพื้นที่เป้าหมาย ซึ่งก็เป็นการเก็บข้อมูลปฐมภูมิ เช่น การสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายเป็นต้น

กระบวนการออกแบบการวิจัยเชิงนโยบาย ผู้วิจัยเชิงนโยบายต้องเป็นผู้ที่มีความรู้เพียงพอที่จะพิจารณาทิศทางการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ จึงต้องศึกษาบริบทของการจัดทำนโยบายก่อน ได้แก่ ศึกษากระบวนการตัดสินใจในการกำหนดนโยบาย การเลือกใช้กลไกของนโยบาย ได้แก่ เป็นกฎหมาย เป็นมาตรการในการควบคุม เป็นแรงจูงใจด้านงบประมาณ เป็นต้น นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาถึงกลุ่มคนที่มีส่วนในการตัดสินใจกำหนดนโยบายด้วย อีกทั้งต้องศึกษาถึงชนิดของแนวข้อเสนอโยบายที่จะเป็นประโยชน์และเป็นไปได้ เพื่อช่วยในการประเมินทางเลือกต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาของผู้กำหนดนโยบายด้วย

กระบวนการออกแบบการวิจัยเชิงนโยบาย ผู้วิจัยเชิงนโยบายต้องเป็นผู้ที่มีความรู้เพียงพอที่จะพิจารณาทิศทางการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ จึงต้องศึกษาบริบทของการจัดทำนโยบายก่อน ได้แก่ ศึกษากระบวนการตัดสินใจในการกำหนดนโยบาย การเลือกใช้กลไกของนโยบาย ได้แก่ เป็นกฎหมาย เป็นมาตรการในการควบคุม เป็นแรงจูงใจด้านงบประมาณ เป็นต้น นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาถึงกลุ่มคนที่มีส่วนในการตัดสินใจกำหนดนโยบายด้วย อีกทั้งต้องศึกษาถึงชนิดของแนวข้อเสนอโยบายที่จะเป็นประโยชน์และเป็นไปได้ เพื่อช่วยในการประเมินทางเลือก ต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาของผู้กำหนดนโยบายด้วยกระบวนการออกแบบการวิจัยเชิงนโยบายมีขั้นตอนสำคัญที่เป็นขั้นตอนเฉพาะและเสริมจาก 5 ขั้นตอน คือ

1. **ขั้นกำหนดปัญหาการวิจัย มีหลักการดังนี้**
  - 1.1 เลือกปัญหาสังคม
  - 1.2 ระบุประเด็นที่สำคัญจากนโยบาย
  - 1.3 วิเคราะห์ข้อกฎหมายในอดีตของประเด็นนโยบายนั้น
  - 1.4 ติดตามความก้าวหน้าในเรื่องนั้น ๆ จากงานวิจัยอื่น ๆ และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
  - 1.5 ศึกษาเกี่ยวกับสายงานการตัดสินใจในองค์กร
  - 1.6 ร่างรูปแบบของกระบวนการจัดทำนโยบาย
  - 1.7 สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง
  - 1.8 สังเคราะห์สารสนเทศที่ได้รับ
2. **ขั้นกำหนดขอบเขตของปัญหา** เมื่อทราบถึงประเด็นปัญหาในการวิจัยแล้ว งานขั้นต่อไปคือ การกำหนดขอบเขตของปัญหา ซึ่งเป็นการจัดทำปัญหาการวิจัยที่เฉพาะเจาะจง มีหลักการดำเนินการดังนี้
  - 2.1 ตัดสินใจเกี่ยวกับผลกระทบที่คาดหวัง
  - 2.2 เลือกแง่มุมของปัญหาสังคม ถ้าลักษณะของแง่มุมเป็นพหุมิติ ผลของการวิจัยจะได้ผลที่มีความหมายมากขึ้น
  - 2.3 ระบุตัวแปรที่เกี่ยวข้อง
  - 2.4 จัดทำปัญหาการวิจัย
3. **ขั้นกำหนดวิธีการและเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นขั้นตอนการให้นิยามเชิงปฏิบัติการกับตัวแปร** การกำหนดระเบียบวิธีในการศึกษา โดยเลือกระเบียบวิธีที่เหมาะสมกับปัญหา ควรมีความยืดหยุ่น สามารถปรับได้ในระหว่างการดำเนินการวิจัย มีการเลือกใช้เครื่องมือและวิธีการเก็บข้อมูลที่ต้องคำนึงถึงข้อจำกัดเรื่องเวลาและต้นทุนด้วย อีกทั้งแผนการวิจัยต้องมีความตรง ตอบสนองผู้ที่ต้องการใช้ และมีศักยภาพต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคต
4. **ขั้นวิเคราะห์ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยเป็นส่วนที่แตกต่างไปจากการวิจัยประเภทอื่น** คือ การวิจัยนโยบายจะต้องมีการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะของการวิจัย ซึ่งมีประเด็นสำคัญได้แก่
  - 4.1 การวิเคราะห์ตัวแปรที่มีผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ หมายถึง ผู้ที่รับผิดชอบในการนำนโยบายไปปฏิบัติ หรือคุณลักษณะขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับนโยบายนั้น ๆ เช่น ข้อเสนอแนะให้เห็นถึงจำนวนทรัพยากรที่ผู้รับผิดชอบสามารถนำไปใช้ได้ ความสามารถของผู้ที่รับผิดชอบในการบริหารทรัพยากรเหล่านั้น โครงสร้างขององค์กรในการปฏิบัตินโยบาย กลไกที่จำเป็นต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ เป็นต้น

4.2 การคาดการณ์ถึงศักยภาพของข้อเสนอแนะ เช่น ผลที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ ในข้อเสนอแนะผลกระทบของข้อเสนอแนะที่มีต่อนโยบายอื่น ผลที่จะเกิดหากข้อเสนอแนะไม่ถูกนำไปใช้ เป็นต้น

4.3 การคาดการณ์ความน่าจะเป็นในการนำไปปฏิบัติ เป็นการพิจารณาถึง โครงสร้างทางอำนาจของผู้รับผิดชอบ และโครงสร้างขององค์กรที่จะสามารถนำข้อเสนอแนะไปปฏิบัติ การนำข้อเสนอแนะไปใช้นี้ขึ้นกับสารสนเทศที่ผู้วิจัยเสนอแนะไว้เป็นสำคัญ ซึ่งจะต้องพิจารณาในเรื่อง ของเวลาและความน่าจะเป็นในการตัดสินใจเป็นหลักใหญ่

4.4 การเตรียมข้อเสนอแนะในขั้นสุดท้าย เป็นข้อสำคัญที่สุดของการ พิจารณาความเป็นไปได้ และปรับปรุงข้อเสนอแนะที่เหมาะสม หลังจากวิเคราะห์และคาดการณ์ใน ประเด็น 1.4.1-1.4.3 เป็นอย่างดีแล้ว

5. ขั้นการติดต่อสื่อสารระหว่างนักวิจัยและผู้กำหนดนโยบาย ขั้นการ ติดต่อสื่อสารนี้จะประเด็นที่นอกเหนือจากระบวนการออกแบบการวิจัยทั่วไป อาจจะสามารถกล่าวได้ว่า ไม่น่าจะอยู่ในขั้นตอนของการวิจัยก็น่าจะได้

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่า การวิจัยเชิงนโยบาย เป็นเครื่องชี้ นำ สำหรับการบริหารงานต่าง ๆ มีกระบวนการจัดทำกรวิจัยเชิงนโยบายโดยการกำหนดปัญหาการวิจัย กำหนดขอบเขตของปัญหา กำหนดวิธีการและเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อเสนอแนะที่ได้จากการ วิจัย และการติดต่อสื่อสารระหว่างนักวิจัยและผู้กำหนดนโยบายเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ในลำดับ ต่อไป ดังภาพที่ 7

ภาพที่ 7 ภาพสรุปขั้นตอนการวิจัยเชิงนโยบาย

9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวกับยุทธศาสตร์ เศรษฐกิจสร้างสรรค์ และความเข้มแข็งของชุมชน สรุปได้ดังนี้

9.1 งานวิจัยภายในประเทศ

9.1.1 งานวิจัยเกี่ยวกับยุทธศาสตร์

ตัวชี้วัดผลงานหลักกับการวางแผนกลยุทธ์ของระบบงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานตามยุทธศาสตร์ (สายฝน ภาณุมาศ, 2550) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ตัวชี้วัดผลงานตามยุทธศาสตร์ 2) เพื่อวางแผนกลยุทธ์ของระบบงบประมาณแบบมุ่งผลงานตามยุทธศาสตร์ และ 3) ศึกษาความสัมพันธ์ของตัวชี้วัดผลงานหลักกับการวางแผนกลยุทธ์ของระบบงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานตามยุทธศาสตร์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรีเขต 2 จำนวน 28 แห่ง ผู้ให้ข้อมูลคือ ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการสถานศึกษา และครูผู้รับผิดชอบจัดทำและวางแผนงบประมาณ สถานศึกษาละ 3 คน รวมทั้งสิ้น 84 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) ตัวชี้วัดผลงานหลักในการวางแผนกลยุทธ์ของสถานศึกษาตามขอบข่ายและภารกิจการบริหารจัดการสถานศึกษา ประกอบด้วยตัวชี้วัดผลงานหลักด้านการบริหารวิชาการ

จำนวน 36 ตัวบ่งชี้ ด้านการบริหารงบประมาณ 2 ตัวบ่งชี้ ด้านการบริหารงานบุคคล 1 ตัวบ่งชี้ และ ด้านการบริหารทั่วไป 13 ตัวบ่งชี้ การศึกษาระดับตัวชี้วัดผลงานหลักในการวางแผนกลยุทธ์ของการวางแผนงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานตามยุทธศาสตร์พบว่า ในการวางแผนกลยุทธ์เพื่อวางแผนงบประมาณมีตัวชี้วัดผลงานหลักอยู่ในระดับมากทั้งในภาพรวมและรายด้านของภาระกิจการจัดการสถานศึกษา 2) การศึกษาระดับการวางแผนกลยุทธ์ในการวางแผนงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานตามยุทธศาสตร์พบว่า การวางแผนกลยุทธ์ในการวางแผนงบประมาณอยู่ในระดับมาก ทั้งในภาพรวมและรายองค์ประกอบ 3) ตัวชี้วัดผลงานหลักสัมพันธ์กับการวางแผนกลยุทธ์ของระบบงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานตามยุทธศาสตร์อยู่ในระดับมาก ทั้งในภาพรวมและรายองค์ประกอบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ปัจจัยเอื้อและแนวปฏิบัติที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเอกชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พินิตา คล้อสวัสดิ์, 2551) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยเอื้อและแนวปฏิบัติที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมของเอกชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยเอื้อสำหรับการดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมของเอกชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีดังนี้ ยุทธศาสตร์ที่ 1 กำหนดมาตรการของภาครัฐที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมเพื่อเพิ่มสัดส่วนผู้เรียนภาคเอกชนให้ได้เป้าหมายตามที่กำหนด ปัจจัยเอื้อได้แก่ นโยบายและความร่วมมือ ยุทธศาสตร์ที่ 2 สนับสนุนด้านการเงินแก่สถานศึกษาเอกชนให้เหมาะสมและเป็นธรรม ปัจจัยเอื้อได้แก่ ความเสมอภาค ยุทธศาสตร์ที่ 3 ลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีและให้สิทธิประโยชน์แก่สถานศึกษาเอกชน ปัจจัยเอื้อได้แก่ ความร่วมมือและการประสานงาน ยุทธศาสตร์ที่ 4 การปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย กฎ ระเบียบ ที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการศึกษาเอกชน ปัจจัยเอื้อได้แก่ความยืดหยุ่น สำหรับแนวปฏิบัติที่เหมาะสมโดยรวม คือ ควรมีนโยบายการรับนักเรียนของภาครัฐที่ชัดเจนและประชาสัมพันธ์ให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ กระทรวงศึกษาธิการควรประสานและขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเรื่องการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษี ควรมีการพิจารณาอัตราค่าใช้จ่ายรายหัวที่เป็นธรรม การพัฒนาบุคลากรควรคำนึงถึงครูโรงเรียนเอกชนด้วย และกฎหมาย กฎ ระเบียบต่าง ๆ ควรมีความยืดหยุ่นให้อเอื้อในการดำเนินการของโรงเรียนเอกชน

ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบบริการปฐมภูมิที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ของโรงพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพตำบลในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข (นครชาติ เผื่อนปฐม, 2554) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับปฏิบัติตามยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบบริการปฐมภูมิของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข 2) ระดับผลสัมฤทธิ์ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข และ 3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบบริการปฐมภูมิที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในสังกัดสำนักงานกระทรวงสาธารณสุข จำนวน 333 แห่ง ผู้ให้ข้อมูลแห่งละ 2 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 1 คน และพยาบาลวิชาชีพหรือเจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน 1 คน รวมทั้งสิ้น 666 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) การปฏิบัติตามยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบบริการปฐมภูมิของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขทั้งโดยภาพรวมและรายยุทธศาสตร์มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก 2) ผลสัมฤทธิ์ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านส่วนใหญ่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ยกเว้นด้านหน่วยบริการปฐมภูมิมีบุคลากรที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานของกระทรวงสาธารณสุข มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับกลาง 3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบบริการปฐมภูมิในภาพรวมส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขในภาพรวม

แผนยุทธศาสตร์ในการนำครัวไทยสู่ตลาดอาเซียน: กรณีศึกษาประเทศไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและราชอาณาจักรกัมพูชา (ศิโรจน์ ผลพันธินและคณะ, 2555) ผลการศึกษาพบว่า ธุรกิจอาหารไทยในลาวมี 1) จุดแข็งโดยจัดลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ รสชาติของเครื่องปรุงและความสดใหม่ของวัตถุดิบ สภาพแวดล้อมทางกายภาพทั้งภายในและภายนอก ความสะอาด ปลอดภัย และคุณค่าอาหารไทย ทำเลที่ตั้งธุรกิจ ตามลำดับ 2) มีโอกาสดังนี้ ผู้บริโภคชาวต่างชาติมีความนิยมชมชอบอาหารไทย ลูกค้าน่าจะมีการแนะนำ/ การบอกต่อให้กับลูกค้าใหม่ ธุรกิจอาหารไทยในกัมพูชามี 1) จุดแข็งโดยจัดลำดับจากมากไปน้อยดังนี้ เรื่องรสชาติอาหารไทย ความกลมกล่อมเข้มข้น และกลิ่นหอม และเรื่องความสะอาด ปลอดภัย และคุณภาพอาหารไทย ความสดใหม่ของวัตถุดิบและรสชาติของเครื่องปรุง และมีจุดแข็งในเรื่องมีครบทุกรสชาติให้เลือกได้ตามใจชอบและเรื่องภาพลักษณ์ตรา/ ชื่อเสียงของตรา 2) มีโอกาสดังนี้ ความนิยมชมชอบอาหารไทยของผู้บริโภค/ นักท่องเที่ยวในประเทศและมีโอกาสในเรื่องความนิยมชมชอบอาหารไทยของผู้บริโภค/ นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ธุรกิจอาหารไทยในกัมพูชามีโอกาสในเรื่องการแนะนำ/ การบอกต่อลูกค้าเก่าให้กับลูกค้าใหม่เมื่อวิเคราะห์โดยใช้ผัง TOWS พบว่า การประกอบธุรกิจอาหารไทยในทั้งสองประเทศ อยู่ในตำแหน่ง SO หมายความว่า ธุรกิจอาหารไทยทั้งสองประเทศ มีทั้งจุดแข็งและในขณะเดียวกันก็มีโอกาสในการดำเนินธุรกิจด้วย ดังนั้นในกรณีนี้กลยุทธ์ที่ควรกำหนดคือ กลยุทธ์การเจริญเติบโต (Growth strategy) ในการวางแผนยุทธศาสตร์นั้น หลังจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกและระบุวิสัยทัศน์และภารกิจแล้ว กลยุทธ์ทางธุรกิจในการส่งเสริมครัวไทยนั้น ประกอบด้วย 1) กลยุทธ์การเจริญเติบโต 2) กลยุทธ์สร้างข้อได้เปรียบทางการแข่งขัน 3) กลยุทธ์การสร้างความแตกต่าง 4) กลยุทธ์ต้นทุนต่ำ 5) กลยุทธ์การมุ่งเฉพาะกลุ่ม 6) กลยุทธ์การเข้าสู่ตลาดเป็นรายแรก และ 7) กลยุทธ์การรวมพลังสำหรับการวางแผนระดับหน้าที่ประกอบด้วยกลยุทธ์การผลิต/ การปฏิบัติการได้ระบุารูปแบบธุรกิจอาหารไทยในลาวและกัมพูชา อาจมีรูปแบบการลงทุนได้ใน 2

รูปแบบ คือ 1) การลงทุนเองทั้งหมดโดยผู้ประกอบการไทย 2) การลงทุนร่วมกับคนลาว ส่วนรูปแบบการจัดบริการอาหาร อาจแบ่งออกเป็น 3 แบบ ดังนี้ 1) แบบตามสั่งตามเมนู (A la carte) 2) แบบบุฟเฟต์ (Buffet) 3) แบบบริการจัดเลี้ยง (Catering) กลยุทธ์โลจิสติกส์ ที่ใช้ในการส่งเสริมครัวไทยสู่ตลาดอาเซียน มีกลยุทธ์ดังนี้ 1) กลยุทธ์การสร้างความร่วมมือส่วนร่วมของทุกภาคส่วน 2) กลยุทธ์การใช้ระบบข้อมูลสารสนเทศ 3) กลยุทธ์การเพิ่มการกระจายผลิตภัณฑ์ไทยเข้าสู่สองประเทศเป้าหมาย ส่วนกลยุทธ์การตลาดที่ใช้ในการส่งเสริมครัวไทยสู่ตลาดอาเซียน ประกอบด้วย 1) กลยุทธ์การสร้างคุณค่าด้านความคุ้มค่า 2) กลยุทธ์การสร้างคุณค่าตรา และ 3) กลยุทธ์ด้านคุณค่าการดำรงรักษา ยิ่งไปกว่านั้นกลยุทธ์สำหรับการบริหารจัดการส่วนประสมการตลาดในแต่ละองค์ประกอบได้รับการพัฒนาด้วยกลยุทธ์

ยุทธศาสตร์การพัฒนากำลังคนกลุ่มอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเขตภูมิภาคตะวันตกเพื่อการก้าวสู่ประชาคมอาเซียน (บำเพ็ญ ไมตรีโสภณ, 2555) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการผลิตกำลังคนทุกกลุ่มอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของสถาบันอุดมศึกษาในเขตภูมิภาคตะวันตกเพื่อการก้าวสู่ประชาคมอาเซียน ศึกษาสมรรถนะของกำลังคนกลุ่มอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเขตภูมิภาคตะวันตกเพื่อก้าวสู่ประชาคมอาเซียน และนำเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนากำลังคนกลุ่มอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเขตภูมิภาคตะวันตกเพื่อการก้าวสู่ประชาคมอาเซียน ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methodology) คือการจัดสนทนากลุ่ม การจัดวิพากษ์หลักสูตร การจัดประชุมผู้ทรงคุณวุฒิ และการสอบถาม ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ 1) นักวิชาการ ผู้ประกอบการ และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 16 คน 2) กำลังคนในสถาบันอุดมศึกษาในเขตภูมิภาคตะวันตก จำนวน 309 คน และ 3) กำลังคนในสถานประกอบการกลุ่มอุตสาหกรรมท่องเที่ยว จำนวน 170 คน ทำการประเมินสมรรถนะของกำลังคนในสามมิติ คือ 1) จากความคาดหวังของผู้ประกอบการ 2) จากกำลังคนในสถาบันอุดมศึกษา 3) จากกำลังคนในสถานประกอบการนำผลที่ได้มาเปรียบเทียบช่องว่างของสมรรถนะ เพื่อนำมาจัดทำเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนากำลังคนกลุ่มอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยผลการวิจัยพบว่า 1) การผลิตกำลังคนของสถาบันอุดมศึกษาในเขตภูมิภาคตะวันตก ดำเนินการอยู่ 5 คณะ แต่มอบปริญญาสองสาขา คือศิลปศาสตรบัณฑิต และบริหารธุรกิจบัณฑิต มีหน่วยกิตโดยรวม 129-143 หน่วยกิต 2) สมรรถนะของกำลังคนกลุ่มอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในเขตภูมิภาคตะวันตก ในภาพรวมอยู่ในระดับต่ำกว่าที่สถานประกอบการคาดหวัง สมรรถนะที่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าคาดหวังมากที่สุดคือ ด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษในระดับปฏิบัติงานเบื้องต้นทั่วไป 3) ยุทธศาสตร์การพัฒนากำลังคนกลุ่มอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในเขตภูมิภาคตะวันตกเพื่อการก้าวสู่ประชาคมอาเซียนที่ได้จากเทคนิค SWOT Analysis และ TOWS Matrix Analysis มี 4 ยุทธศาสตร์คือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาความเข้มแข็งของหลักสูตรกลุ่มอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเพื่อก้าวสู่ประชาคมอาเซียน ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนและบุคลากรทั้งด้านวิชาการและศาสตร์อื่น ๆ

ที่เกี่ยวข้อง ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอนและเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการพัฒนากำลังคนกลุ่มอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และความร่วมมือทางวิชาการระหว่างสถาบันการศึกษาและสถานประกอบการทั้งในประเทศและในประชาคมอาเซียน

แผนที่ยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาคณะในมหาวิทยาลัยราชภัฏ (พนัส จันทรศรีทอง, 2555) มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบแผนที่ยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาคณะในมหาวิทยาลัยราชภัฏ 2) เพื่อยืนยันแผนที่ยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาคณะในมหาวิทยาลัยราชภัฏ คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏ จำนวน 15 มหาวิทยาลัย กลุ่มตัวอย่างคือ มหาวิทยาลัยราชภัฏจำนวน 14 มหาวิทยาลัย ผู้ให้ข้อมูลคือ ผู้บริหารและอาจารย์ผู้สอน จำนวน 482 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) แผนที่ยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาคณะในมหาวิทยาลัยราชภัฏ นั้นเป็นพหุองค์ประกอบมี 7 องค์ประกอบ คือ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การพัฒนากระบวนการบริหารจัดการ การพัฒนาบุคลากรและองค์การ การพัฒนาด้านการเงิน การพัฒนาด้านนักศึกษา การประเมินผล และการประชาสัมพันธ์ 2) ผลการยืนยันแผนที่ยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาคณะในมหาวิทยาลัยราชภัฏ ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นสอดคล้องกันว่า แผนที่ยุทธศาสตร์เป็นเพื่อการพัฒนาคณะในมหาวิทยาลัยราชภัฏ มีความถูกต้องครอบคลุมเหมาะสมเป็นไปได้และเป็นประโยชน์

9.1.2 งานวิจัยเกี่ยวกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์

มูลค่าทางเศรษฐกิจของแหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน กรณีศึกษาอุทยานประวัติศาสตร์ในพื้นที่กลุ่มจังหวัดอีสานใต้ (ธานินทร์ ไชยเย็น, ศิระ เพ็ชรจำเริญสุข, & สุวัฒน์ มณีวรรณ, 2550) โดยมีวัตถุประสงค์ประเมินค่าผลประโยชน์จากอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้งและอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย ด้วยวิธีสมมติสถานการณ์ให้ประเมิน (Contingent Valuation Method : CVM) เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม ด้วยคำถามปลายเปิดแบบถามสองครั้ง และถามซ้ำด้วยคำถามปลายปิด ผลการวิจัย พบว่า ความเต็มใจที่จะจ่ายเฉลี่ยค่าธรรมเนียมเข้าชมอุทยานประวัติศาสตร์จากนักท่องเที่ยวชาวไทยจากบริการที่ได้รับในปัจจุบันเท่ากับ 20.06 และ 23.62 บาทต่อคนต่อครั้ง สำหรับอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้งและอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย ตามลำดับ ซึ่งสูงกว่าค่าธรรมเนียมเข้าชมในปัจจุบันเป็น 2 เท่า ความเต็มใจที่จะจ่ายเงินสมทบกองทุนอนุรักษ์อุทยานประวัติศาสตร์ ในรูปเงินบริจาคของนักท่องเที่ยวชาวไทย เท่ากับ 367.45 และ 263.52 บาทต่อคนเพียงครั้งเดียวสำหรับอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้งและอุทยานประวัติศาสตร์พิมายตามลำดับ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความเต็มใจที่จะจ่ายเงินสมทบกองทุนอนุรักษ์ประสาทพนมรุ้ง คือ รายได้ต่อเดือนจำนวนครั้งที่เคยไปเยือนอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง และเจตคติต่อกองทุนอนุรักษ์ประสาทพนมรุ้ง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงลบกับความเต็มใจที่จะจ่ายเงินสมทบกองทุนอนุรักษ์ประสาทพนมรุ้ง คือ ค่าใช้จ่ายต่อเดือนของนักท่องเที่ยว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ปัจจัยที่มีความ

สัมพันธเชิงบวกกับความเต็มใจที่จะจ่ายเงินสมทบกองทุนอนุรักษ์ประสาทมิมาย คือ รายได้ต่อเดือน อายุ และจำนวนปีที่ศึกษา ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงลบกับความเต็มใจที่จะจ่ายเงินสมทบกองทุนอนุรักษ์ประสาทมิมาย คือ ค่าใช้จ่ายต่อเดือนและระยะทางจากที่อยู่ปัจจุบันถึงอุทยานประวัติศาสตร์พิมายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความเต็มใจที่จะจ่ายเงินสมทบกองทุนอนุรักษ์ประสาทมิมาย คือ รายได้ต่อเดือน อายุ และจำนวนปีที่ศึกษา ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงลบกับความเต็มใจที่จะจ่ายเงินสมทบกองทุนอนุรักษ์ประสาทมิมาย คือ ค่าใช้จ่ายต่อเดือนและระยะทางจากที่อยู่ปัจจุบันถึงอุทยานประวัติศาสตร์พิมายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้ความเต็มใจที่จะจ่ายเงินสมทบกองทุนอนุรักษ์อุทยานประวัติศาสตร์สามารถคิดเป็นมูลค่าทางประวัติศาสตร์ในการอนุรักษ์โดยประมาณ เท่ากับ 124.54 และ 48.04 ล้านบาทต่อปี สำหรับอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้งและอุทยานประวัติศาสตร์พิมายตามลำดับ

มูลค่าทางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ที่มีต่อเศรษฐกิจในภาพรวม (สถาบันคีนันแห่งเอเชียและมูลนิธิสถาบันวิจัยนโยบายเศรษฐกิจการคลัง, 2552) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามูลค่าทางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ที่มีต่อเศรษฐกิจในภาพรวม เครื่องมือที่ใช้เป็นการวิเคราะห์เอกสาร ผลการวิจัยพบว่า อุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ที่มีต่อเศรษฐกิจในภาพรวม ซึ่งครอบคลุมอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ 9 อุตสาหกรรม ได้แก่ การพิมพ์และสิ่งพิมพ์ เทคโนโลยีสารสนเทศ เฟอร์นิเจอร์ และเครื่องเรือนทำด้วยไม้ การผลิตยารักษาโรค อัญมณีและเครื่องประดับ ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์และสถาบันวิจัย พบว่า อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ 9 อุตสาหกรรมสร้างมูลค่าให้แก่เศรษฐกิจไทยประมาณ 1 ล้านล้านบาท หรือร้อยละ 9.53 ของผลผลิตมวลรวมภายในประเทศ (GDP) และการใช้จ่ายของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ในกระบวนการผลิตสินค้าและบริการส่งผลให้เกิดการผลิตในอุตสาหกรรมอื่นๆ ด้วย เช่น การใช้จ่ายเพิ่มขึ้น 1 บาท ในอุตสาหกรรมโรงภาพยนตร์จะส่งผลให้ภาคอุตสาหกรรมอื่นสร้างผลผลิตและมูลค่าเพิ่มในระบบเศรษฐกิจเช่นเดียวกัน มีข้อเสนอแนะการพัฒนาอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ควรดำเนินการควบคู่ไปกับการพัฒนาอุตสาหกรรมเชิงความรู้ เนื่องจากทั้งความรู้และความคิดสร้างสรรค์ต่างก็เป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวพันกันอยู่ ควรให้การสนับสนุนหน่วยงานภาครัฐอย่างจริงจังในการสร้างความเข้มแข็งให้รับห่วงโซ่มูลค่าในด้านความคิดสร้างสรรค์ โดยกำหนดนโยบายดึงดูดผู้มีความสามารถด้านการสร้างสรรค์ให้มาทำงานในประเทศไทย และลดอุปสรรคให้ผู้เชี่ยวชาญเหล่านี้สามารถเข้ามาทำงานได้ง่ายขึ้น และลดความล่าช้าในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารโทรคมนาคมใหม่มาใช้ เช่น ไวแมกซ์ และ 3 จี ซึ่งมีความสำคัญมากกับอุตสาหกรรมข้อมูลสารสนเทศและบันเทิง

การพัฒนาศักยภาพภาพชุมชนวัฒนธรรมสร้างสรรค์เพื่อสนับสนุนเชียงใหม่เมืองสร้างสรรค์ (กรวรรณ สังขกร, 2553) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจศักยภาพและความพร้อมของชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ที่สนับสนุนเมืองวัฒนธรรมสร้างสรรค์ ศึกษาหาแนวทางการจัดการพัฒนา

ศักยภาพชุมชน เพื่อสนับสนุนเมืองวัฒนธรรมสร้างสรรค์ โดยการคัดเลือกชุมชน และจัดทำแผนการบริหารจัดการชุมชนสร้างสรรค์เพื่อสนับสนุนเมืองวัฒนธรรมสร้างสรรค์ โดยการคัดเลือกชุมชนที่มีศักยภาพและมีความพร้อมที่จะเข้าร่วมในกระบวนการศึกษาวิจัยเพื่อเป็นพื้นที่นำร่องในการศึกษาและสำรวจลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่หัตถกรรม ศิลปะพื้นบ้าน และศักยภาพในการส่งเสริมภูมิปัญญาของชุมชนเพื่อสนับสนุนเมืองวัฒนธรรมสร้างสรรค์ เพื่อที่จะได้ผลการศึกษาซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของชุมชน และยังสามารถเป็นต้นแบบสำหรับการพัฒนาศักยภาพชุมชนเมืองเชียงใหม่อื่น ๆ ต่อไป

สร้างสรรค์ ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิจัยจากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของชุมชนเวียงเชียงใหม่ พบว่ามีชุมชนในเวียงเก่า 13 ชุมชน คือ ชุมชนวัดลุ่มช้าง ชุมชนวัดเชียงมั่น ชุมชนวัดพวกแต้ม ชุมชนวัดบ้านปิง ชุมชนควรรค่าม้าสามัคคี ชุมชนวัดพันอัน ชุมชนวัดทรายมูลเมือง ชุมชนวัดผ้าขาว ชุมชนวัดหมื่นตุม ชุมชนวัดช่างแต้ม ชุมชน 5 ธันวาคม และชุมชนทิพย์เนตร ซึ่งเป็นการจัดตั้งตามพื้นฐานทางการเมืองท้องถิ่น จากการสำรวจศักยภาพของชุมชนเวียงเชียงใหม่ พบว่าชุมชนลุ่มช้าง เป็นชุมชนที่มีนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเป็นจำนวนมาก เนื่องจากมีที่พักอาศัยประเภทเกสต์เฮาส์ โรงแรมเล็ก ๆ เกิดขึ้นในช่วง 4-5 ปี รวมทั้งสถานประกอบการ ธุรกิจท่องเที่ยวทั้งทางตรง อาทิ บริษัททัวร์ ร้านอาหาร ผับ บาร์ และทางอ้อมเช่น ร้านซัก อบ รีด ร้านนวดแผนโบราณ สปา เป็นต้น

ซึ่งชุมชนลุ่มช้างเป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีมาแต่ดั้งแต่เดิม มีภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาช้านานเห็นได้ชัด ได้แก่ ด้านศิลปะพื้นบ้าน ดนตรีพื้นเมือง และยังมีความพยายามที่จะอนุรักษ์รักษาศิลปะพื้นบ้านนี้ไว้ โดยเจ้าอาวาสวัดลุ่มช้าง นอกจากนี้ ชุมชนลุ่มช้างยังเป็นที่ตั้งของ “กาดเมือง” เมื่อคนในชุมชนต้องการที่จะพัฒนาชุมชนของตนเอง จึงมีความคิดที่จัดกิจกรรม ซึ่งเป็นตัวแทนของความสามัคคีของชุมชนเมืองเชียงใหม่ ซึ่งจากการประชุมร่วมกันหลายครั้ง จึงมีแนวทางการคิดที่จะจัดกิจกรรม “กาดหมั้ว กาดเมือง” ขึ้น ณ ตลาดมิ่งเมือง ในชุมชนลุ่มช้าง โดยจัดเป็นประจำทุกวันอาทิตย์ ในช่วงเวลาครึ่งวันเช้า (เวลา 6.00-12.00 น.) เพื่อการฟื้นฟูวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม และมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นของเมืองเชียงใหม่ โดยให้พ่อค้าแม่ค้าซึ่งเป็นตัวแทนจากชุมชนในเขตเวียงเก่าเมืองเชียงใหม่แต่ละชุมชน นำสินค้าของดีของพื้นเมืองในชุมชนมาจัดวางขาย โดยให้ทุกคนแต่งกายพื้นเมือง ภาชนะบรรจุอาหารควรใช้วัสดุธรรมชาติหรือวัสดุที่ย่อยสลายง่าย จัดให้มีกิจกรรมการแสดงทางศิลปวัฒนธรรมที่มาจากคนในชุมชน หรือเยาวชนในชุมชน มีการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับประวัติตลาดประวัติชุมชนในเขตเวียงเก่า และเรื่องราวการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งของภาคประชาชนในการฟื้นฟูและอนุรักษ์วิถีชีวิต และมรดกวัฒนธรรมของคนเมือง เมื่อเห็นศักยภาพของชุมชนลุ่มช้างที่จะเป็นชุมชนวัฒนธรรมสร้างสรรค์ในเวียงเชียงใหม่ได้ ผู้ศึกษาจึงวางแผนศึกษาศักยภาพของชุมชนลุ่มช้างเพิ่มเติม โดยการเก็บข้อมูลกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนลุ่มช้าง คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนลุ่มช้าง ประชาชนทั่วไป ผู้ประกอบการในพื้นที่ และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน

ล่ามข้าง ในประเด็นดังต่อไปนี้ ข้อมูลพื้นฐานส่วนตัว ความคิดเห็นต่อย่าน ทั้งลักษณะความเป็นย่าน บุคลิกของย่าน ความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมของย่าน การเพิ่มจำนวนธุรกิจ ปัญหาที่เกิดขึ้นในย่าน ความคิดเห็นต่อการท่องเที่ยวและพัฒนาย่าน สถานที่สำคัญในชุมชนล่ามข้าง และรวมไปถึงการพัฒนาภาคห้ว ภาคเมือง ซึ่งถือเป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นในย่าน

ระบบนวัตกรรมรายสาขาเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานความรู้และเชิงสร้างสรรค์ : กรณีศึกษาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (ภัทรพงศ์ อินทรกำเนิดและคณะ, 2553) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระบบนวัตกรรมของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่มุ่งเน้นประสบการณ์ตรงที่มีเอกลักษณ์พิเศษและการเรียนรู้อย่างมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวและสถานที่ท่องเที่ยว นั้น ๆ ผ่านการศึกษาตัวอย่างที่มีชื่อเสียง 3 กรณีศึกษา คือ ฟาร์มโชคชัย นาฏยศาลา หุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์เธียเตอร์) สวนลุมไนท์บาซาร์ และตลาดน้ำอัมพวา โดยใช้แนวคิดระบบนวัตกรรมรายสาขา (Sectoral Innovation System) เครื่องมือที่ใช้การวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์ระดับลึก ผลการวิจัยพบว่า ถึงแม้ว่ากรณีศึกษาทั้งสามจะมีความแตกต่างกัน แต่มีองค์ประกอบแห่งความสำเร็จที่คล้ายคลึงกันในหลายประการ ได้แก่ บทบาทของผู้นำในฐานะผู้ริเริ่ม ผู้โน้มน้าว ชักจูงและประสานกับผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การยอมรับการประยุกต์ความรู้จากภายนอก ความยืดหยุ่น และพลวัตของแหล่งท่องเที่ยว และการรักษาเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ แต่อย่างไรก็ตาม การเรียนรู้อย่างมีปฏิสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวอันเป็นมิติสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ยังมีค่อนข้างน้อยและอยู่ในช่วงเริ่มต้น นวัตกรรมที่เกิดขึ้นส่วนมากแตกต่างจากนวัตกรรมในภาคอุตสาหกรรมเนื่องจากเป็นนวัตกรรมเชิงศิลป์ที่มีการผสมผสานเทคโนโลยีจากหลายสาขา มีความหลากหลายและพลวัตสูง และเป็นผลมาจากการปฏิสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวที่มีความต้องการเฉพาะที่แตกต่างกัน บุคลากรที่อยู่ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวประเภทนี้จึงต้องมีคุณสมบัติบางประการ ที่ต้องพัฒนาเป็นพิเศษ คือ มีความสามารถในการเรียนรู้และสร้างแรงจูงใจด้วยตนเอง มีจิตสาธารณะ และมีวิถีชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของสถานที่และมีเครือข่ายทางสังคม กว้างขวาง ข้อเสนอเชิงนโยบายหลัก 2 ประการจากการศึกษา คือ 1) การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้โดดเด่นในฐานะการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่และเสริมการท่องเที่ยวรูปแบบเดิมที่เน้นปริมาณนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจสร้างสรรค์ การพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2553) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน ศึกษาปัญหา/อุปสรรคและผลกระทบในการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศไทยและจัดทำนโยบายและยุทธศาสตร์เศรษฐกิจสร้างสรรค์ในด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ซึ่งใช้วิธีการสำรวจวรรณกรรม ศึกษาจากข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลปฐมภูมิ ผลการศึกษาได้มีการวิเคราะห์นโยบายและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในด้านการพัฒนาอุตสาหกรรม

สร้างสรรค์ ข้อมูลเศรษฐกิจพื้นฐานในประเทศ ตลาดและสัดส่วนเศรษฐกิจพื้นฐานในปัจจุบัน ปัจจัยพื้นฐานและแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ นโยบายและยุทธศาสตร์เศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ รวมถึงข้อเสนอแนะเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์

การศึกษาสถานะและแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในประเทศไทย : กรณีศึกษาการสืบทอดทางวัฒนธรรมและศิลปะ (โสมสกา ว เพชรานนท์ & ศักดิ์สิทธิ์ บุคยพลากร, 2553) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและประเมินสถานะของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ กลุ่มการสืบทอดทางวัฒนธรรมและศิลปะในประเทศไทย 2) วิเคราะห์ประสิทธิภาพของการใช้ปัจจัยการผลิตของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ กลุ่มการสืบทอดทางวัฒนธรรมและศิลปะในประเทศไทย และ 3) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์กลุ่มการสืบทอดทางวัฒนธรรมและศิลปะในประเทศไทย เครื่องมือที่ใช้การวิจัยเอกสาร และการวิเคราะห์นโยบาย ผลการวิจัย พบว่า 1) ในปี พ.ศ.2554-2551 ผลผลิตของอุตสาหกรรมกลุ่มการสืบทอดทางวัฒนธรรมและศิลปะมีมูลค่า 260,559-439,524 ล้านบาท มีอัตราการเติบโตเฉลี่ยต่อปี ร้อยละ 9.15 ในช่วงเวลาดังกล่าว ทุนทางกายภาพของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ กลุ่มการสืบทอดทางวัฒนธรรมและศิลปะมีมูลค่า 542,726.90-726,295.66 ล้านบาทโดยมีอัตราการเติบโตต่อปี ร้อยละ 5.13 โดยสาขาทัศนศิลป์เป็นสาขาที่มีทุนมากที่สุด รองลงมาเป็นสาขาการแพทย์แผนไทย สาขาคดนตรี สาขาอาหารไทย สาขาศิลปะการแสดง สาขาท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และสาขารรณกรรม ตามลำดับ 2) ปัจจัยทุนทางกายภาพและแรงงานมีผลในทางบวกต่อมูลค่าอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ กลุ่มการสืบทอดทางวัฒนธรรมและศิลปะสอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้ โดยมูลค่าอุตสาหกรรมสร้างสรรค์กลุ่มนี้มีการตอบสนองต่อแรงงานทั่วไปมากกว่าแรงงานสร้างสรรค์ นอกจากนี้ยังพบว่า โดยภาพรวมการใช้ปัจจัยทุกประเภทของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ กลุ่มการสืบทอดทางวัฒนธรรมและศิลปะอยู่ในช่วงผลผลิต หรือผลได้ต่อขนาดเพิ่มขึ้น โดยมีความยืดหยุ่นต่อทุนกายภาพค่อนข้างสูง และมีการตอบสนองต่อแรงงานทั่วไปและแรงงานสร้างสรรค์ไม่ค่อยมากนัก แสดงให้เห็นว่าอุตสาหกรรมนี้มีการใช้แรงงานสร้างสรรค์และแรงงานทั่วไปที่มีผลผลิตภาพแรงงานค่อนข้างต่ำมาก 3) ปัญหาอุปสรรคในด้านการผลิตเกี่ยวกับวัตถุดิบ ราคาแพงและการลอกเลียนแบบสินค้า การขาดแคลนแรงงานทั่วไป การแข่งขันกับต่างประเทศและกลุ่มธุรกิจอื่นๆ การมีเงินทุนส่วนตัวจำกัด เครื่องจักรมีราคาแพงเกินไปและการ ขาดแคลนเครื่องจักรมีคุณภาพ รวมถึงปัญหาการลดลงของนักท่องเที่ยว

การจัดการความรู้เชิงสร้างสรรค์สู่สังคมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการเรียนรู้ระดับปริญญาตรี (เกียรติศักดิ์ พันธธำเจียก & สุภัญญา แสงเดือน, 2554) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดการจัดการความรู้ทั้งต่างประเทศ และในประเทศไทย พัฒนารูปแบบการจัดการความรู้เชิงสร้างสรรค์สู่สังคมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการเรียนรู้ระดับปริญญาตรี กลุ่มตัวอย่างได้แก่ เอกสาร

สิ่งพิมพ์และเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ ได้มาโดยการคัดสรรจากต่างประเทศ จำนวน 23 รูปแบบ จากในประเทศจำนวน 20 รูปแบบ ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินรูปแบบ จำนวน 3 ท่าน นักศึกษาระดับปริญญาตรี ได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย จำนวน 90 คน ผู้ได้รับความรู้เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย จำนวน 135 คน บุคคลทั่วไปจำนวน 180 คน และผู้ทรงคุณวุฒิรับรองรูปแบบจำนวน 17 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบวิเคราะห์การจัดการความรู้ รูปแบบการจัดการความรู้เชิงสร้างสรรค์ฯ ที่พัฒนาขึ้นแบบประเมินรูปแบบการจัดการความรู้เชิงสร้างสรรค์ฯแบบประเมินตนเองในการจัดการความรู้เชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาที่ดำเนินการจัดการความรู้แบบประเมินตนเองในการจัดการความรู้เชิงสร้างสรรค์ฯ แบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อความรู้เชิงสร้างสรรค์ของผู้ได้รับความรู้ และแบบประเมินเพื่อรับรองรูปแบบการจัดการความรู้เชิงสร้างสรรค์ฯ ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิดการจัดการความรู้ต่างประเทศและในประเทศ พบว่า ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย การกำหนดการสร้างสรรค การแบ่งปัน และการประเมิน สำหรับด้านองค์ประกอบปัจจัย กิจกรรม เกี่ยวข้องกับความรู้สังคม และปัจจัยอื่น 2) รูปแบบการจัดการความรู้เชิงสร้างสรรค์สู่สังคมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ได้แก่ ด้านองค์ประกอบ ประกอบด้วย ความรู้ภายในบุคคล ความรู้ภายนอกบุคคล ความรู้เชิงสร้างสรรค์ ด้านกระบวนการ ประกอบด้วย การกำหนด การสร้างสรรค การแบ่งปัน และการประเมิน ในแต่ละกระบวนการ ประกอบด้วย การกำหนดความรู้ ประกอบด้วย 2 ก ได้แก่ ก่อตั้งชุมชนและก่อเกิดความรู้ การสร้างสรรคความรู้ ประกอบด้วย 3ส ได้แก่ แสวงหาสร้างสรรค และเสริมแต่ง การแบ่งปันความรู้ ประกอบด้วย 3บ ได้แก่ บอกล่า แบ่งปัน และบันทึก และการประเมินผลความรู้ประกอบด้วย 3ป 1ก ได้แก่ เป็นไปได้ ประสบผลสำเร็จ ประดิษฐ์ผลงาน และการจัดการ 3) ผลการจัดการความรู้เชิงสร้างสรรค์สู่สังคมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการเรียนรู้ระดับปริญญาตรี พบว่า 3.1 การประเมินตนเองในการจัดการความรู้เชิงสร้างสรรค์สู่สังคมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการเรียนรู้ระดับปริญญาตรี พบว่า ผลการประเมินตนเองในการจัดการความรู้เชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มตัวอย่างที่ดำเนินการจัดการความรู้ ทั้ง 3 กลุ่ม มีผลการประเมินโดยรวมอยู่ในระดับมาก 3.2 การประเมินความรู้เชิงสร้างสรรค์สู่สังคมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการเรียนรู้ระดับปริญญาตรี โดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า ผลการประเมินความรู้เชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาทั้ง 3 กลุ่ม โดยผู้ทรงคุณวุฒิ มีผลการประเมินโดยรวมอยู่ในระดับดีมาก และมีผลการประเมินในแต่ละด้านและทุกหัวข้ออยู่ในระดับดีมาก 3.3 ความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการความรู้เชิงสร้างสรรค์สู่สังคมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการเรียนรู้ระดับปริญญาตรี ของกลุ่มเป้าหมายนักศึกษาปริญญาตรี พบว่า ความคิดเห็นโดยรวมของนักศึกษาระดับปริญญาตรี (รวม 3 ชั้นปี) ที่มีต่อความรู้เชิงสร้างสรรค์ที่ได้จากการจัดการความรู้ระดับปริญญาตรี มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า ด้านสร้างความเป็นไปได้และด้านประดิษฐ์ ออกแบบผลงาน มีความคิดเห็นโดยรวมแต่ละด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนด้านประสบผลสำเร็จด้วยการวางแผน มีความคิดเห็นโดยรวม อยู่ในระดับมาก 3.4

ความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการความรู้เชิงสร้างสรรค์สู่สังคมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการเรียนรู้ระดับปริญญาตรี ของกลุ่มเป้าหมายบุคคลทั่วไป พบว่า ความคิดเห็นโดยรวมของบุคคลทั่วไปที่มีต่อความรู้เชิงสร้างสรรค์ที่ได้จากการจัดการความรู้ระดับปริญญาตรี มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ด้านสร้างความเป็นไปได้ พบว่าบุคคลทั่วไปมีความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด ส่วน ด้านประสบผลสำเร็จด้านการวางแผนและด้านประดิษฐ์ ออกแบบผลงาน พบว่า บุคคลทั่วไปมีความคิดเห็นโดยรวมแต่ละด้านอยู่ในระดับมาก 3.5 การรับรองรูปแบบการจัดการความรู้เชิงสร้างสรรค์สู่สังคมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการเรียนรู้ระดับปริญญาตรี โดย ผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิทำการรับรองรูปแบบในองค์ประกอบ กระบวนการ และขั้นตอนในทุกประเด็นของรูปแบบที่พัฒนาขึ้น และให้ความคิดเห็นเพิ่มเติมว่าเป็นรูปแบบที่สำคัญต่อการเรียนรู้และเป็นประโยชน์ต่อสังคม

เศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยผลผลิตเกษตรลุ่มน้ำเข็ก (นุชจรี ทัดเศษ, สุภาพร บางใบ, & ปิยพงศ์ บางใบ, 2556) โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อตามรอยการผลิตผลผลิตทางการเกษตรอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และ 2) เพื่อพัฒนาแปรรูปผลผลิตเกษตรลุ่มน้ำเข็ก โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการทั้งทางตรงและทางอ้อมในการวิจัย และให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม โดยเทคนิคการศึกษาจะประกอบด้วย การศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วมและ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจากการประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และการประเมินชุมชนอย่างเร่งด่วน ผลการวิจัย พบว่าชุมชนหมู่ 5 หมู่บ้านทานตะวัน ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ อดีตมีการปลูกพืชตามแนวพระราชดำริโครงการพัฒนาลุ่มน้ำเข็กทั้งหมด 3 ชนิด ได้แก่ หน่อไม้ฝรั่ง เสาวรสและถั่วแขก แต่ในปัจจุบันเหลือเพียงชนิดเดียว คือ เสาวรส โดยมีการแปรรูปจากเสาวรสเป็นน้ำเสาวรส และใช้เปลือกของเสาวรสที่แยกน้ำและเมล็ดแล้วนำไปใช้เลี้ยงโค และชุมชนมีความต้องการในการเพิ่มองค์ความรู้ในเรื่องของการใช้ประโยชน์จากเปลือกของเสาวรสเพื่อเพิ่มมูลค่าโดยมีความต้องการแปรรูปจากเปลือกเสาวรสเป็นการเชื่อมหรือแช่ส้ม

กลยุทธ์เศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่มีผลต่อความสำเร็จขององค์กรธุรกิจ : กรณีศึกษาผู้ประกอบการอุตสาหกรรมภาคกลางตอนบน (สุพาดา สิริกุดตา, 2556) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลยุทธ์เชิงสร้างสรรค์ ความรู้ความเข้าใจ และคุณลักษณะของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมภาคกลางตอนบนในจังหวัดนนทบุรี ปทุมธานี และอยุธยาที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจ ผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์ที่ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมภาคกลางตอนบนนำมาใช้มากที่สุดได้แก่ กลยุทธ์การสร้าง ความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ รองลงมากลยุทธ์การผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม กลยุทธ์นวัตกรรมกลยุทธ์การตลาด กลยุทธ์พนักงาน และกลยุทธ์การเป็นพันธมิตร ตามลำดับ กลยุทธ์การตลาด กลยุทธ์พนักงาน และกลยุทธ์การเป็นพันธมิตร มีอิทธิพลต่อความสำเร็จขององค์กรธุรกิจในภาพรวมร้อยละ 13.9 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ความสำเร็จของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผู้ประกอบการที่มีความรู้ความเข้าใจมากในแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์มีความสำเร็จด้านผล

กำไร ด้านอัตราร้อยละของความสำเร็จมากกว่าผู้ประกอบการที่มีความรู้ความเข้าใจปานกลางและเล็กน้อย นอกจากนี้คุณลักษณะของผู้ประกอบการเชิงสร้างสรรค์ยังมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับความสำเร็จขององค์กรธุรกิจ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

การพัฒนาเมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ “เมืองโอง ดินสูกและตุ๊กตา” เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และเชื่อมโยงสินค้า OTOP กับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของจังหวัดราชบุรี (นรินทร์ สังข์รักษา และคณะ, 2557) โดยมียัตถุประสงค์ การวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาสภาพการณ์และความต้องการในการจัดการเชิงกลยุทธ์เมืองสร้างสรรค์เพื่อการแข่งขันการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน 2) ศึกษารูปแบบการจัดการเชิงกลยุทธ์เพื่อการแข่งขันทางการค้าสู่ประชาคมอาเซียน 3) ทดลองรูปแบบการจัดการเชิงกลยุทธ์เพื่อการแข่งขันทางการค้าสู่ประชาคมอาเซียน 4) ศึกษาแนวทางการจัดการเชิงกลยุทธ์เพื่อการแข่งขันทางการค้าสู่ประชาคมอาเซียนของวิสาหกิจเมืองโอง ดินสูกและตุ๊กตา ผลการวิจัยพบว่า 1) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการแข่งขัน การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกและการวิเคราะห์ SWOT Analysis การจัดทำกลยุทธ์โดยใช้ TOWS Matrix ของจังหวัดราชบุรีมีศักยภาพและความพร้อมในการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ ส่วนระดับของกลยุทธ์เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายนอกอยู่ในระดับปานกลาง ความพร้อมในการก้าวสู่ประชาคมอาเซียนอยู่ในระดับน้อย การรับรู้ผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนอยู่ในระดับปานกลาง และมีความต้องการในการพัฒนากลยุทธ์ 2) การพัฒนารูปแบบการจัดการเชิงกลยุทธ์เพื่อการแข่งขันทางการค้าสู่ประชาคมอาเซียน ได้รูปแบบที่ชื่อเรียกว่า “CREATION Model” มีความเหมาะสมในการนำไปใช้มีองค์ประกอบย่อยได้แก่ การสร้างงาน (C=Creation) การมีทรัพยากรที่พร้อมใช้ (R=Resource) ความสามารถที่ทำให้เกิดผล (E=Efficiency) การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม (A=Appropriate Technology) การกำหนดกลุ่มเป้าหมายของผู้ซื้อ (T=The Determination Target Group of Purchaser) การมีอัตลักษณ์เฉพาะ (I=Identification) การจัดการองค์กร (Organization) และการมีเครือข่าย (N=Networking) 3) ผลการเปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังการอบรมเฉลี่ยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 การจัดทำแผนกลยุทธ์การพัฒนาเมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์จังหวัดราชบุรี พ.ศ.2557-2560 การปฏิบัติที่เป็นเลิศของเมืองสร้างสรรค์ ได้แก่การกำหนดวิสัยทัศน์ของภาคีเครือข่ายการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญา การมีส่วนร่วม การจัดตั้งกลุ่ม สมาคมและการพัฒนาคลัสเตอร์การจัดโครงสร้างเมืองสร้างสรรค์การเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การควบคุมสต็อกและการพัฒนามาตรฐาน และ 4) แนวทางการจัดการเชิงกลยุทธ์เพื่อการแข่งขันทางการค้า ได้แก่การกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกันของภาคี การพัฒนาคนรุ่นใหม่ การพัฒนาการออกแบบสร้างสรรค์งาน การพัฒนากระบวนการผลิต การตอบสนองความต้องการของลูกค้า การสอบถามความพึงพอใจของลูกค้าการรวมกลุ่มเครือข่าย การพัฒนาฝีมือแรงงาน การส่งเสริมการผลิต การประชาสัมพันธ์และการตลาด รวมถึงการเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว

9.1.3 งานวิจัยเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน

การพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา : กรณีชุมชนเมืองกีด อำเภอมะแตง จังหวัดเชียงใหม่ (จริน ศิริ, 2549) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวัฒนธรรมชุมชนเมืองกีดที่สามารถนำมาเป็นฐานในการพัฒนาศักยภาพชุมชน ศักยภาพชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐาน และศึกษาผลที่เกิดจากการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวในชุมชน โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เพื่อให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการวิจัย และใช้กระบวนการประเมินแบบมีส่วนร่วมด้วยวิธีการประเมินเชิงประมาณ ผลการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมชุมชนเมืองกีดที่สามารถนำมาเป็นฐานในการพัฒนาศักยภาพชุมชนมี 2 ประเภท คือ 1) วัฒนธรรมที่สามารถนำมาเป็นฐานในการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการกลุ่มหรือองค์กรชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน ได้แก่ วัฒนธรรมด้านความเชื่อ เกี่ยวกับนรกสวรรค์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ กรรมดี กรรมชั่ว คำสาบานและชาติภพ 2) วัฒนธรรมที่สามารถนำมาเป็นฐานในการพัฒนาให้เป็นสิ่งดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวในชุมชน ได้แก่ วัฒนธรรมเกี่ยวกับอาชีพ โดยนำอาชีพการทำนา การทำสวนกาแฟและการทำสวนลิ้นจี่มาเป็นจุดขาย วัฒนธรรมเกี่ยวกับการรักษาโรคแผนไทยโดยนำการนวดแผนไทยมาฝึกอบรมและให้บริการแก่นักท่องเที่ยว วัฒนธรรมเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรม โดยจัดให้มีการฝึกอบรมการจักสานที่สามารถขายให้นักท่องเที่ยวได้ และวัฒนธรรมด้านประเพณี โดยนำประเพณีสงกรานต์ ลอยกระทง ประเพณีตานสลากให้นักท่องเที่ยวเข้าร่วมประเพณีตามเทศกาลนั้น ๆ สำหรับผลการพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านการท่องเที่ยวพบว่า ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนและสมาชิกในชุมชนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ประกอบด้วย ผลที่เกิดจากการบริหารจัดการกลุ่มหรือองค์กรชุมชนโดยการใช้วัฒนธรรมชุมชนในการบริหารจัดการ ทำให้ชาวบ้านในชุมชนเมืองกีดมีเจตคติที่ดีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน รู้สึกว่าวัฒนธรรมชุมชนเป็นของมีค่า ส่งผลให้ชาวบ้านมีความรักสามัคคี ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ และผลที่เกิดจากการใช้วัฒนธรรมชุมชนให้เป็นสิ่งดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวในชุมชน ทำให้ชาวบ้านสามารถใช้อาชีพและประเพณีในชุมชนเป็นฐานทำมาหากิน สามารถขายของที่ปลูกและผลิตได้มากขึ้น ส่งผลให้มีรายได้เพิ่มขึ้น มีการผลิตสินค้า และการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวจนเป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยว โดยสังเกตได้จากชาวบ้านในชุมชนขายสินค้าได้มากขึ้น มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชนเพิ่มขึ้น และส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชนเมืองกีดได้ร่วมแรงร่วมใจในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนให้มีคุณภาพดีขึ้นคือ การกระจายรายได้ที่เกิดจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวไปสู่สมาชิกชุมชนได้อย่างทั่วถึง

บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษาเทศบาลตำบลนาคู อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ (ปาริชา มารีเคน, 2551) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการเป็นศูนย์กลางการเสริมสร้างความเข้มแข็ง

ของชุมชน และเพื่อคัดเลือกและรวบรวมข้อมูลของประชาชนที่ดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงในเขตชุมชนเทศบาลตำบลนาคู กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยคือประชาชนในเขต 1) เทศบาลตำบลนาคู อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่ม และวิธีเลือกแบบเจาะจง รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสังเกต แบบสอบถาม และสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผลการวิจัยพบว่า เทศบาลตำบลนาคูมีบทบาทในฐานะเป็นศูนย์กลางการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนครอบคลุมหลายด้าน สมาชิกมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือจัดการกับปัญหาของตนและชุมชนมีการเรียนรู้ โดยเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องตามวิธีการของชุมชน ภายใต้การสนับสนุนของผู้นำองค์กรมีจิตสำนึกรักและห่วงหาพันท้อถิ่นด้วยการอนุรักษ์ประเพณีอันดีงาม การแสดงออกถึงความสามัคคีเป็นประเด็นสำคัญที่สร้างให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งมากที่สุด ปัจจัยสนับสนุนช่วยให้เกิดความมั่นคงยิ่งขึ้น คือการส่งเสริมให้ชุมชนดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง 2) บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกแต่ละภาคส่วนเป็นแบบอย่างของการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง บุคคลที่มีอาชีพแตกต่างกันได้ยึดหลักการดำเนินชีวิตไปในแนวทางเดียวกันตามหลักธรรมของศาสนาพุทธ และมีกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล 3) ชุมชนในท้องถิ่นได้ให้ความสำคัญในเรื่องวัฒนธรรม ประเพณี การอยู่ร่วมกันในสังคม ระบบสังคมยังคงเป็นวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันแบบเครือญาติ ยึดหลักการสร้างความอบอุ่นของครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญ 4) ด้านเศรษฐกิจ การค้าชุมชนให้ความสำคัญในอันดับลงมา ชุมชนสามารถผลิตวัตถุดิบได้เองภายในท้องถิ่น เช่น ข้าวผลิตได้มาก และมีคุณภาพสูง จัดเป็นสินค้าส่งออกที่สร้างรายได้ให้กับชุมชน และ 5) การจัดตั้งกลุ่มอาชีพและกลุ่มสินค้า OTOP ชุมชนต้องการให้ส่งเสริมและสนับสนุนด้านการตลาดให้มากขึ้น

การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน: กรณีศึกษาการจัดทำแผนชุมชนเทศบาลตำบลบางพระ จังหวัดชลบุรี (สมหมาย แจ่มกระจ่าง และคณะ, 2551) มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพ ปัญหาและความต้องการของชุมชน ในเขตเทศบาลตำบลบางพระ จังหวัดชลบุรี 2) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชน ระยะ 3 ปีให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน 3) เสริมสร้างให้ชุมชนมีความสามารถในการจัดทำแผนแม่บทของชุมชน และโครงการพัฒนาชุมชนโดยการมีส่วนร่วมได้อย่างสมบูรณ์และมีแนวทางพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสร้างความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ และ 4) ประชาชนในชุมชน และบุคลากรของเทศบาลตำบลบางพระจังหวัดชลบุรีได้เรียนรู้ มีทักษะ และประสบการณ์ในการทำงานพัฒนาชุมชนร่วมกัน โดยดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ของประชาชน 10 ชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน และผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึก การจดบันทึกภาคสนาม การค้นหาข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ รวมถึงการสืบค้นข้อมูลจาก ระบบสารสนเทศ และการปฏิบัติการร่วมจัดทำแผนแบบ มีส่วนร่วมของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาและความต้องการทั่วไปของชุมชนในเทศบาลตำบลบางพระ ซึ่งเป็น

ชุมชนเมืองและชุมชนกึ่งเมือง สภาพโครงสร้างและสังคมค่อนข้างดี มีปัญหาและความต้องการด้านโครงสร้างชุมชนและด้านสังคมเพิ่มขึ้นจากเดิมที่มีอยู่ เช่น ไฟฟ้าแสงสว่างสาธารณะ การเพิ่มรายได้ และการส่งเสริมสุขภาพ 2) ประชาชนมีส่วนร่วมและมีความสามารถในการจัดทำแผนชุมชน ระยะ 3 ปีอย่างสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ทั้ง 10 ชุมชน โดยการมีส่วนร่วมได้อย่างสมบูรณ์ และมีแนวทางพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสร้างความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน 3) ประชาชนในชุมชน และบุคลากรของเทศบาลตำบลบางพระ จังหวัดชลบุรีได้เรียนรู้ มีทักษะและประสบการณ์ในการทำงานพัฒนาชุมชนร่วมกัน มีกิจกรรมการพัฒนาระดับท้องถิ่นที่เป็นรูปธรรมชัดเจน และมีความพร้อมที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ดำเนินงานพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไปได้เป็นอย่างดี

การศึกษาชุมชนเข้มแข็งตามนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนขององค์การบริหารส่วนตำบลปากโทกอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก (อัจฉรา ปานพ่วง & สุกิจ ขอเชื้อกลาง, 2552) เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งตามนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน โดยใช้วิธีการเชิงคุณภาพเป็นการศึกษาจากกิจกรรมที่เกิดขึ้นจริง ภายในบริบททางสังคม วิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาและการเมืองท้องถิ่นภายในชุมชน การเก็บข้อมูลคนสำคัญ จำนวน 16 คน ใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่ม แนวคิดในการศึกษาคือ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช อันเป็นที่มาของนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนของ อบต.ปากโทก แนวคิดการพึ่งตนเองในระดับกลุ่ม และประชาสังคม ของนายแพทย์ประเวศน์ วัฒนะ นำมาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์รูปแบบความเป็นชุมชนเข้มแข็งภายในบริบทของ อบต.ปากโทก ผลการศึกษาพบว่าชุมชนทั้ง 7 หมู่บ้าน จำนวนประชากร 4,614 คน โดยมีเนื้อที่ 21.29 ตารางกิโลเมตร ผู้นำมีบทบาทสำคัญที่สุดในการดำเนินการทุกกิจกรรมสาธารณะ และกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนมีจิตสำนึกในการพึ่งพาตนเอง การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบ โดยการให้สมาชิกในชุมชนเกิดการเรียนรู้ จากการผ่านเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน ให้มีแผนชุมชนที่ประกอบด้วย การพัฒนาทุก ๆ ด้านของชุมชน ที่มุ่งการพึ่งพาตนเองเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกในชุมชนทุก ๆ คน และมุ่งหวังที่จะให้เกิดการใช้แผนชุมชน ร่วมกับการพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล สามปี ของ อบต.ปากโทก เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนภายใต้นโยบายเศรษฐกิจยั่งยืนเป้าหมายให้เกิดความอยู่ดี กินดี มีสุขของสมาชิกชุมชน เมื่อศึกษาถึงปัจจัยที่นำมาวิเคราะห์แล้ว พบว่า ในด้านการพึ่งพาตนเอง สมาชิกชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหา และพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง ด้านการมีส่วนร่วม สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์และการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองด้านเครือข่าย มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา การบูรณาการงบประมาณกับชุมชนอื่น ทั้งในภาคราชการ และกลุ่มอื่น ในลักษณะของการมีสัมพันธที่เท่าเทียมกัน ด้านภาวะผู้นำ มีการทำงานเป็นทีม และยกย่องผู้ทำคุณความดีในชุมชน ให้ความยอมรับ ผู้นำกลุ่มด้านการบริหารจัดการ มีระเบียบข้อบังคับกลุ่ม และชมรมเป็นกฎในการปฏิบัติหน้าที่และ

ความรับผิดชอบและในด้านแผนชุมชน สมาชิกชุมชนจัด และใช้แผนชุมชนเป็นแผนพัฒนา แก้ปัญหา และบูรณาการในการเสนอของงบประมาณจาก อบต.ปากโทก และหน่วยราชการอื่น สรุปได้ว่า ชุมชนเข้มแข็งตามนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนของ อบต.ปากโทก นั้น มีรูปแบบของชุมชนเข้มแข็งในลักษณะร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเรียนรู้ ภายใต้ผู้นำที่มีคุณธรรม เสียสละ ที่เป็นกลไกส่งเสริมให้กระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนให้มีการพัฒนาอาชีพ และเศรษฐกิจชุมชน มีการพัฒนาสวัสดิการของชุมชน ค้นหาศักยภาพและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการที่สมาชิกชุมชนมีความเข้าใจในความสำคัญของแผนชุมชน และแผนพัฒนา อบต. สามปี โดยเฉพาะผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ได้ส่งเสริมให้สมาชิกชุมชนมีเครือข่ายความร่วมมือ และสร้างภาคีการพัฒนา ทำให้เกิดความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งในการบริหารของ อบต.ปากโทก ได้

ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อความเข้มแข็งของหมู่บ้านชุมชนชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างของประเทศไทย (ปรีชา โสภณา และคณะ, 2553) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อความเข้มแข็งของหมู่บ้านชุมชนชนบท ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง แบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงสำรวจสภาพปัญหา เครื่องมือคือแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง 387 หมู่บ้าน จำนวน 2,392 คน ในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ มหาสารคาม สุรินทร์ และศรีสะเกษ ระยะที่ 2 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลและกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาความเข้มแข็งหมู่บ้านชุมชนชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาค่าสถิติบรรยาย และการวิเคราะห์โครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเส้นกำหนดตัวแปรศึกษาไว้ 6 ตัวแปร ระยะที่ 3 เป็นการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของภาคีพัฒนาในการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาความเข้มแข็งของหมู่บ้านชุมชนชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ดำเนินการในจังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ มหาสารคาม สุรินทร์ และศรีสะเกษ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของหมู่บ้านชุมชนชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างเรียงตามลำดับของความสำคัญ คือ 1) บุคคล 2) ครัวเรือน 3) กองทุนชุมชน 4) กลุ่มองค์กรชุมชน 5) เครือข่ายองค์กรชุมชน โดยมีความสัมพันธ์ทางโครงสร้างดังนี้ 1) บุคคลที่มีอิทธิพลทางตรงต่อกองทุนชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน 2) ครัวเรือนมีอิทธิพลทางตรงกับกองทุนชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน 3) กลุ่มองค์กรชุมชนมีอิทธิพลทางตรงกับกองทุนชุมชน กลุ่มองค์กรชุมชน 4) บุคคล ครัวเรือน และกลุ่มองค์กรชุมชน ต่างมีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อความเข้มแข็งของหมู่บ้านชุมชนโดยมีอิทธิพลทางตรงมากกว่าทางอ้อมทั้ง 3 ปัจจัย

รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในจังหวัดเชียงรายโดย (สมบูรณ์ ธรรมลงกา, 2556) มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบททางด้านสังคม การเมือง วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ของชุมชนที่เข้มแข็ง 2) ศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน 3) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน 4) พัฒนารูปแบบ

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน 5) จัดทำกลยุทธ์การนำรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยในเชิงคุณภาพผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยใช้การสังเกต การสัมภาษณ์ ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่ม ผู้ทรงคุณวุฒิและปราชญ์ชาวบ้าน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการสรุปและการจำแนกประเภทของข้อมูล ในเชิงปริมาณผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชนจำนวน 400 คน ผลการวิจัยพบว่า ในบริบททางด้านสังคมของชุมชนที่เข้มแข็งในจังหวัดเชียงราย เป็นสังคมแบบเครือญาติมีโครงสร้างทางสังคมเป็นทั้งแนวนราบและแนวตั้ง ทางด้านการเมืองมีการกระจายอำนาจแบ่งการปกครองชุมชนเป็นหมวดหรือคุ้มชุมชนต่าง ๆ ทางด้านวัฒนธรรมชุมชนมีวัฒนธรรม ประเพณีความเชื่อและพิธีกรรมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ และทางด้านเศรษฐกิจ มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์เป็นต้นทุนในการผลิต มีการรวมกลุ่มเพื่อการผลิต การจำหน่ายผลผลิตเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชนมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดเชียงราย มีอาทิเช่นภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านผู้นำชุมชน การเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลง ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน มีปัจจัยสำคัญคือ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ระบบเครือข่าย ระบบความสัมพันธ์ในชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานได้ใช้ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้มากำหนดรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน ส่วนกลยุทธ์การนำรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน ได้แก่ กลยุทธ์การบริหารจัดการชุมชน กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของชุมชน กลยุทธ์การสร้างกระบวนการเรียนรู้กลยุทธ์การสร้างเครือข่าย และกลยุทธ์สร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิด

9.2 งานวิจัยต่างประเทศ

กลยุทธ์การสร้างคุณค่าเพื่อเพิ่มความยั่งยืนของวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม (Moore S.B. & and Maning, 2009) โดยใช้ 4 กลุ่มธุรกิจ เป็นกลุ่มตัวอย่าง ผลการวิจัยพบว่า การสร้างคุณค่าเพิ่มมาจากการประสานพลัง จากการใช้มีส่วนร่วมของวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อมเสมือนหนึ่งเป็นระบบของผลประโยชน์ร่วมกัน บนฐานสำคัญ 3 ประการ คือ 1) การสร้างความยั่งยืนคือเป้าหมายหลักของบริษัท 2) การสร้างเครือข่าย เพื่อพัฒนาคุณค่าที่สูงขึ้น สำหรับความยั่งยืนของวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม แต่ในตลาดขนาดใหญ่ จะมีความสำเร็จน้อย และ 3) ประสิทธิภาพของผู้จัดหาวัตถุดิบที่สูงขึ้น คือห่วงโซ่อุปทาน ที่นำไปสู่ความยั่งยืนของธุรกิจในระดับประเทศและระดับโลก

รูปแบบของพันธมิตรและกลยุทธ์การมีส่วนร่วมของเครือข่ายเพื่อประสิทธิผลของงาน (Zoogah, 2006) กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้นำทีม 40 คน และเครือข่ายพันธมิตรผู้บริหาร จำนวน 37 คน ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านसानสัมพันธ์ ระหว่างเครือข่ายพันธมิตร มีความสำคัญอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเฉพาะหน้าที่งานของแต่ละบุคคล และการนำองค์ความรู้ที่เชื่อมโยงไปยังพันธมิตร ในการทำงานเป็นทีม เป็นต้น

รูปแบบการวางแผนกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยแคนซัส (Isch J.L., 1999) ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบในการจัดทำพันธกิจและแผนยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยนั้นกลุ่มต่าง ๆ ที่ร่วมกันทำพันธกิจของมหาวิทยาลัยนั้นมีความรับรู้ที่คล้ายคลึงกันคือ การกำหนดวิสัยทัศน์เกี่ยวกับ ภารกิจ การเรียนการสอนสะท้อนมาจากปรัชญาการศึกษา รวมถึงทักษะพื้นฐานและความสามารถทั่วไปทางการศึกษา ข้อเสนอแนะจากการศึกษาควรมีการรายงานผลเมื่อมีการนำภารกิจนั้นไปใช้ด้วย

รูปแบบการกำหนดพันธกิจและการจัดการของมหาวิทยาลัยเอกชนในกลุ่มประเทศแอฟริกาตะวันออกและแอฟริกาใต้ (Kibuuka H.E., 1998) ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการกำหนดพันธกิจของมหาวิทยาลัยเอกชนมีพันธกิจที่มีลักษณะเฉพาะ พันธกิจเหล่านี้มาจากการวิเคราะห์องค์กรและกำหนดพันธกิจโดยที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับทางสถาบันซึ่งทำให้การดำเนินงานนั้นมีลักษณะที่ครอบคลุม ชัดเจน และขั้นตอนการดำเนินการกำหนดพันธกิจของมหาวิทยาลัยนั้นตั้งอยู่บนการสนองต่อความต้องการของรัฐบาลของแต่ละพื้นที่ด้วย

เสียงจากชุมชน องค์กรประกอบรูปแบบการกำหนดพันธกิจของมหาวิทยาลัยฮุสตัน (Williamson V.a., 2000) ผลการวิจัยพบว่า เสียงที่มาจากชุมชนนั้นนำมาใช้เป็นองค์ประกอบหนึ่งในการกำหนดรูปแบบการสร้างพันธกิจของมหาวิทยาลัยเพื่อกำหนดเป็นนโยบายการนำแผนไปสู่การปฏิบัติ ความสำเร็จของพันธกิจต่าง ๆ นั้นขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายที่เกี่ยวข้องส่วนต่าง ๆ

การศึกษากรณีการวางแผนกลยุทธ์ในสถาบันอุดมศึกษาต่อเนื่อง (Park J.K., 1997) ผลการวิจัยพบว่า องค์กรมีจุดมุ่งหมายในการวางแผนกลยุทธ์ 2 ประการ คือ เพื่อการตัดสินใจในการกำหนดทิศทางขององค์กรและเพื่อการแดงจุดเน้นของการเจริญเติบโตตลอดจนวัฒนธรรมขององค์กร

กรณีศึกษาการวางแผนกลยุทธ์และกลยุทธ์ในการแข่งขันที่ประยุกต์ใช้กับสถาบันอุดมศึกษา 2 แห่ง (Battle Concita Y., 1999) ผลวิจัยพบว่า การเปลี่ยนแปลงของสถาบันเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้สถาบันคิดเกี่ยวกับการเงิน การรับนักศึกษา คุณภาพการศึกษาและหลักสูตรโดยมีสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกสถาบันเป็นปัจจัยสำคัญ ปัญหาสำคัญที่ทำให้การวางแผนกลยุทธ์ไม่ประสบผลสำเร็จ คือ การไม่มีผลผลิตชัดเจน การวางแผนเป็นเพียงกิจกรรมหนึ่งเท่านั้นและการเขียนแผนเป็นเรื่องง่ายแต่ยากที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามแผน ส่วนข้อเสนอแนะในการวางแผนกลยุทธ์และกลยุทธ์ในการแข่งขันของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อความสำเร็จ

ประกอบด้วย ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ วิสัยทัศน์ของสถาบัน ระบบสารสนเทศ ระบบบริหารทรัพยากรมนุษย์ และฐานะทางการเงิน

นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจในเมือง (Matz, 2004) พบว่า ภาครัฐมีการสำรวจและดำเนินนโยบายที่ช่วยกระตุ้นการพัฒนาเศรษฐกิจภายในขอบเขตเมือง ชุมชนทั่วประเทศสหรัฐอเมริกา มีอย่างต่อเนื่องสำรวจแนวทางใหม่ ๆ เพื่อส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจภายในเมือง ทางเลือกหนึ่งที่พบว่ามี การฟื้นตัวและพิสูจน์ให้เห็นว่ามีศักยภาพทางเศรษฐกิจสำหรับชุมชนต่าง ๆ ของทุกขนาดของการพัฒนาขึ้นที่เมือง ฟันฟู แต่สิ่งที่ทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจที่ประสบความสำเร็จในสิ่งที่ในเขตเมืองย่านดาวทาวน์และการมีบทบาทการทำงานนโยบายของภาครัฐในการทำให้พื้นที่ที่ประสบความสำเร็จสำหรับเมืองของชุมชน ในส่วนแรกจะเป็นชุมชนที่เป็นกรณีศึกษาเป็นวิธีการกำหนดความสำเร็จที่มีศักยภาพหรือความล้มเหลวของชุมชน นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจที่สุดนี้จะสร้างทรัพยากรเพื่อการวางแผนและการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่รัฐท้องถิ่น เพื่อให้เข้าถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลความสำเร็จทางเศรษฐกิจในเขตเมืองและให้กลยุทธ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจแนวทางที่มุ่งไปที่ลักษณะของสถานที่ที่เป็นส่วนใหญ่ที่น่าสนใจให้กับประชาชนและธุรกิจการดำเนินงานในระบบเศรษฐกิจใหม่ ผ่านการสร้างกรอบของความสำเร็จลักษณะการพัฒนาทางเศรษฐกิจและความคิดเห็นของชุมชน กรณีศึกษาที่เคอร์ฟอเรียสำหรับนโยบายการพัฒนาเมืองฟันฟู กรอบที่เกิดจากแนวทางการพัฒนาที่ประสบความสำเร็จให้กว้างแผนและเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยวิธีการยกระดับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจสูงสุดในพื้นที่เขตเมือง

ความร่วมมือของผู้ประกอบการ เพื่อสร้างชุมชนสีเขียว (Green Community)(Travis G. & Parker P., 2007) โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ เพื่อตรวจสอบกระบวนการของผู้ประกอบการที่สร้างชุมชนสีเขียวให้กับเศรษฐกิจในสังคม ด้วยการศึกษาค้นคว้าต่อการตอบสนองต่อสิ่งสร้างสรรค์ (Creative Response) ขององค์การสิ่งแวดล้อมที่ไม่หวังผลกำไร เมื่อขาดงบประมาณจากภายนอก (External Fiscal Shock) กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยคือ ผู้จัดการองค์การสิ่งแวดล้อมที่ไม่หวังผลกำไร 12 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า จากการวิเคราะห์ข้อมูลทำให้เกิดแนวคิดใหม่ในการสร้างชุมชนสีเขียว ก่อให้เกิดงานสามด้านคือ 1) เกิดความคิดใหม่และนำไปใช้ 2) ขยายระยะเวลาการบริการที่มีอยู่เดิมออกไป 3) กระตุ้นให้เกิดความคิดใหม่ ๆ ในการพัฒนา

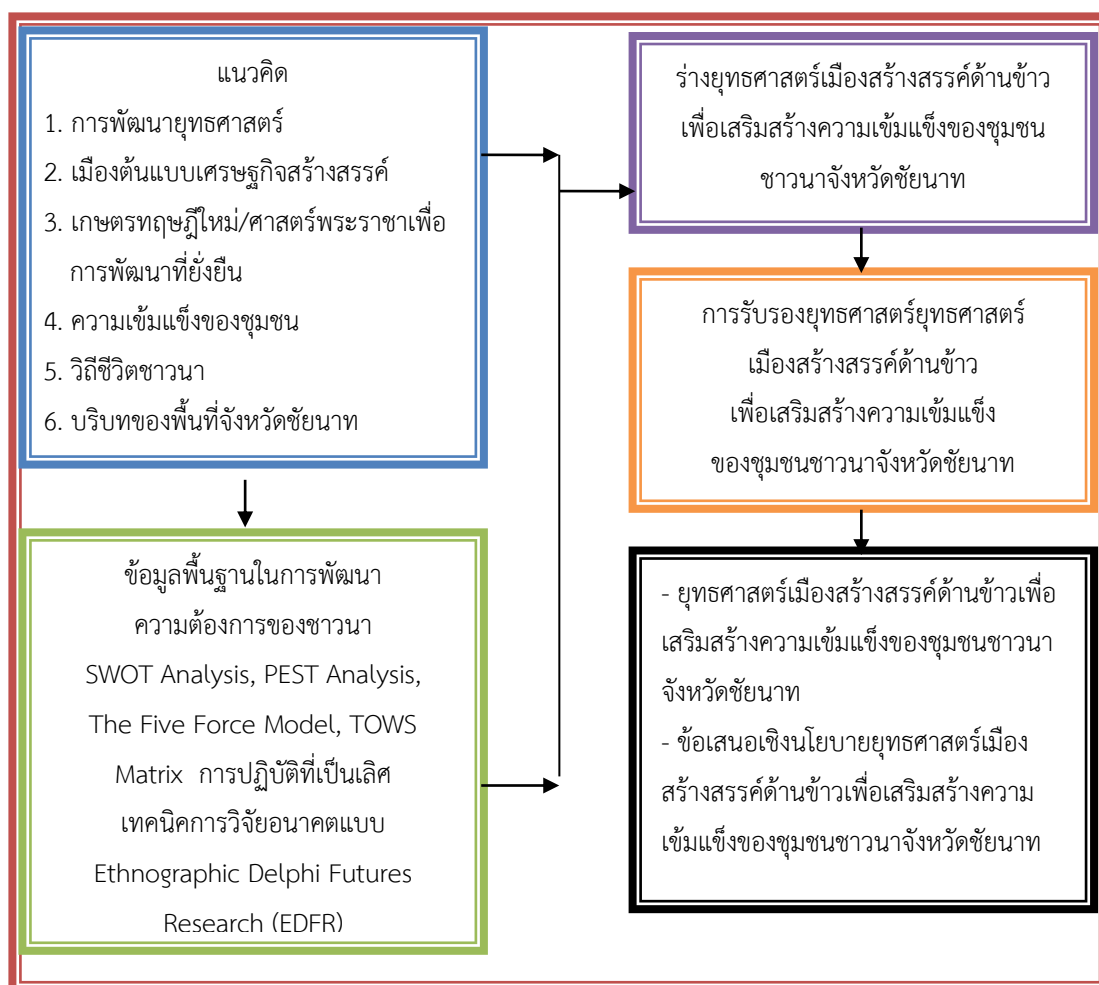
ความเป็นไปได้ ในการกลายเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจสร้างสรรค์ กรณีศึกษาประเทศคูราซอ (Curacao) (Miguel G., 2009) วัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อสำรวจว่าประเทศคูราซอ จะมีศักยภาพในการกลายเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้หรือไม่ และอะไรเป็นบทบาทที่ทำให้เกาะเล็ก ๆ ในทะเลแคริบเบียน (Caribbean Sea) นี้ก้าวไปสู่กระบวนการเป็นสากลและเพื่อสำรวจทฤษฎีต่าง ๆ (Knowledge Economy, Creative Economy, Experience Economy) ที่มีประโยชน์

เกี่ยวกับเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ที่จะนำมาใช้ในการวิเคราะห์เศรษฐกิจของเกาะเล็กๆ แห่งนี้ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ SWOT Analysis การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ด้วยวิธี Boston Consultancy Portfolio Matrix (BCG Matrix) ผลการวิจัยพบว่า เหตุผลสำคัญที่ทำให้ประเทศคูราโซ (Curacao) ไม่พัฒนาไปในทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เนื่องจากไม่มีการแบ่งปันวิสัยทัศน์ ที่จะทำให้ประสบความสำเร็จ รัฐบาลจำเป็นต้องให้ความสำคัญขององค์ประกอบต่าง ๆ (Creative Class) และวางนโยบายที่จะสนับสนุนหน่วยงานต่าง ๆ โดยให้ความสำคัญกับการจัดการองค์กร และประชาชน รวมทั้งความคิด เทคโนโลยี โดยไม่ทำให้องค์ประกอบหลักอ่อนแอลงไป

จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจำนวนทั้งสิ้น 33 เรื่อง ประกอบด้วยงานวิจัยเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ จำนวน 7 เรื่อง งานวิจัยเกี่ยวกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ จำนวน 10 เรื่อง งานวิจัยเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน จำนวน 6 เรื่อง งานวิจัยต่างประเทศ จำนวน 10 เรื่อง พบว่ารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์สามารถเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนและสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่รูปแบบของวิธีการพัฒนาควรได้รับการร่วมมือของทุกภาคส่วนโดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐควรจัดทำเป็นยุทธศาสตร์เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้วิเคราะห์โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนายุทธศาสตร์ (บำเพ็ญ ไมตรีโสภณ, 2555; วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ และคณะ, 2548) เมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (ธีระพงษ์ มาลัยทอง, 2553a; นรินทร์ สังข์รักษา และคณะ, 2557; สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) เกษตรทฤษฎีใหม่ (มูลนิธิชัยพัฒนา, ม.ป.ป.; สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2555) เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (สาวีณี รอดสิน, 2554) วิธีชีวิตชาวนา (เกียรติศักดิ์ แก้วมหาชัย, 2550), 2550 ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดชัยนาท (สำนักงานจังหวัดชัยนาท, 2557) ความต้องการของชาวนา SWOT Analysys การปฏิบัติที่เป็นเลิศ นำไปสู่การสร้างยุทธศาสตร์ รับรองยุทธศาสตร์ และข้อเสนอเชิงนโยบาย เพื่อสร้างยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท ดังภาพที่ 8

ภาพที่ 8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

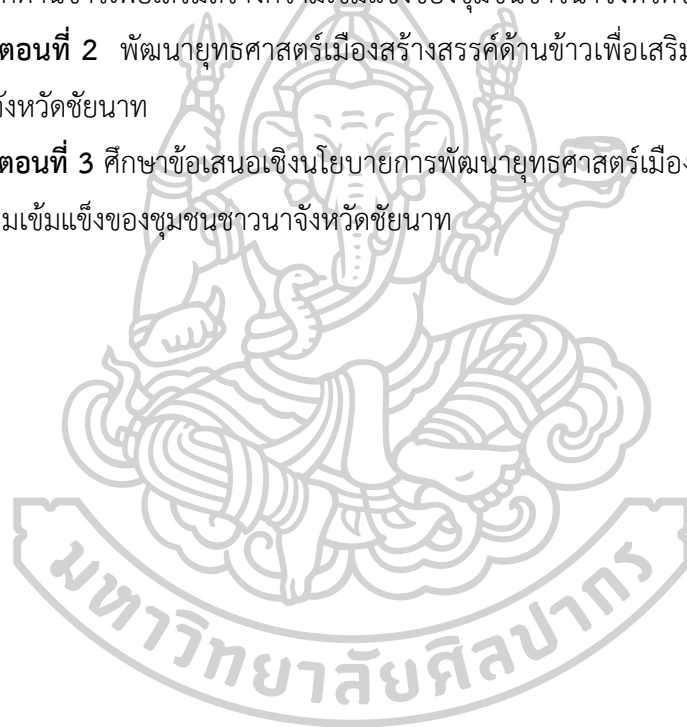
วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชัยนาทให้เป็นเมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนา ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงนโยบาย (Policy Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Data) และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน และความต้องการของชาวนาในการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

ภาพที่ 9 สรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความต้องการในการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้าน ข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

ขั้นตอนศึกษาข้อมูลพื้นฐาน และความต้องการในการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐาน และความต้องการในการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท ในประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนา การจัดการด้านข้าว แนวคิดเมืองสร้างสรรค์ เน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดชัยนาท วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน สภาพแวดล้อมภายนอกด้วย PEST Analysis The Five Force Mode และ SWOT Analysis วิเคราะห์ศักยภาพของจังหวัดชัยนาท จุดยืนทางยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชัยนาท วิเคราะห์กลยุทธ์ด้วยวิธี TOWS Matrix การสัมภาษณ์ระดับลึก (In-depth Interview) และการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ โดยการศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ รวมถึงความต้องการในการพัฒนาของชาวนาจังหวัดชัยนาทโดยมีวิธีดำเนินการดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

1.1. การวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis)

1.1.1 วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานและศักยภาพของจังหวัดชัยนาท เพื่ออธิบายแนวทางในการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

1.1.2 วิเคราะห์สภาพแวดล้อมด้วยกระบวนการ SWOT Analysis และสภาพแวดล้อมภายนอกด้วย PEST Analysis และ The Five Force Model ดังนี้

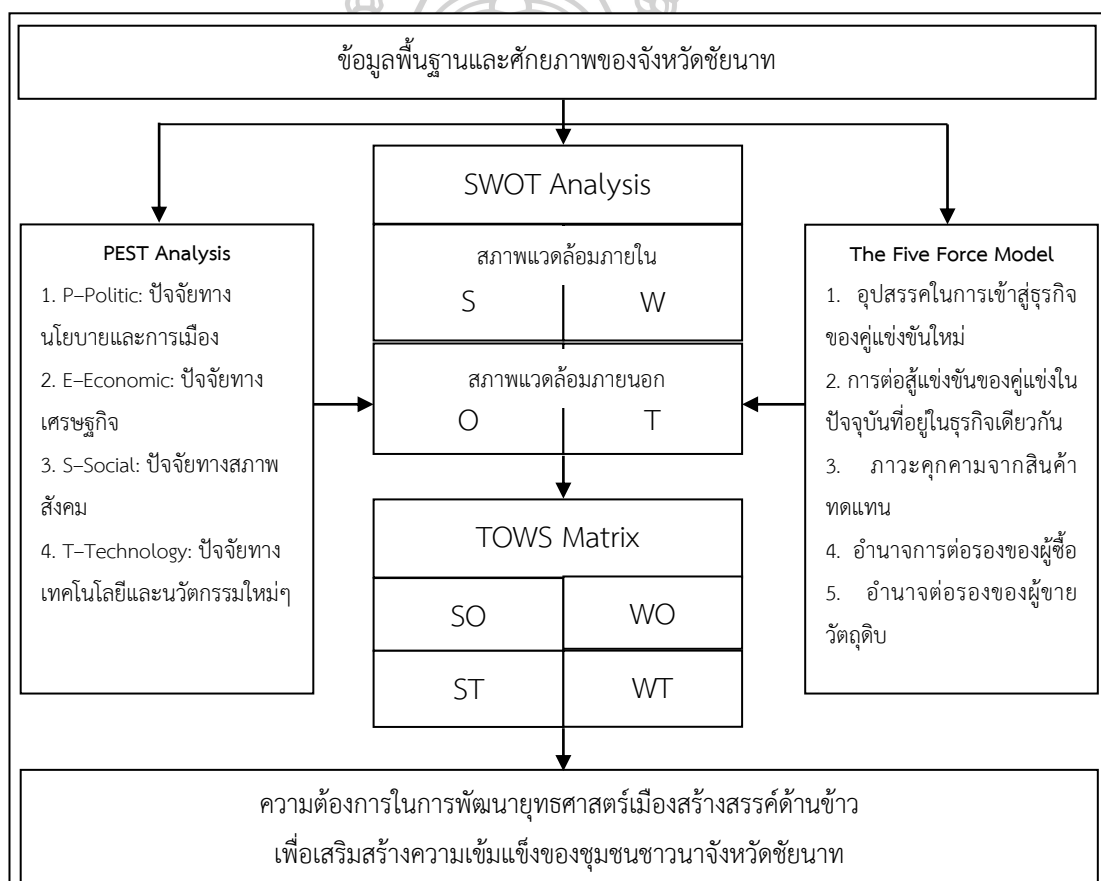
1) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน (Internal Environment) เป็นการวิเคราะห์เพื่อหาจุดแข็ง (S) และหาจุดอ่อน (W) ของการจัดการด้านข้าวของจังหวัดชัยนาท โดยผู้วิจัยใช้หลักการ SWOT Analysis

2) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก (External Environment) เป็นการวิเคราะห์ จากสภาพแวดล้อมทั่วไปด้วย PEST Analysis ได้แก่ P-Politic: ปัจจัยทางนโยบายและการเมือง E-Economic: ปัจจัยทางเศรษฐกิจ S-Social: ปัจจัยทางสภาพสังคม และสุดท้าย T-Technology: ปัจจัยทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ รวมถึงการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการแข่งขันหรือสภาพแวดล้อมทางอุตสาหกรรม (Competitive or Industry Environment) โดยใช้ตัวแบบ The Five Force Model ของ Michael Porter รายละเอียด ดังนี้ 1) อุปสรรคในการเข้าสู่ธุรกิจของคู่แข่งใหม่ (Threat of New Entrants or Potential Competitors) 2) การต่อสู้

แข่งขันของคู่แข่งในปัจจุบันที่อยู่ในธุรกิจเดียวกัน (Rivalry Among Existing Firms) 3) ภาวะคุกคามจากสินค้าทดแทน (Treat of Substitute Product) 4) อำนาจการต่อรองของผู้ซื้อ (Bargaining Power of Buyers) และ 5) อำนาจต่อรองของผู้ขายวัตถุดิบ (Bargaining Power of Suppliers) และโอกาส (O) และอุปสรรค (T) ตามหลักการ SWOT Analysis

1.1.3 หลังจากได้ทำการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน และสภาพแวดล้อมภายนอก การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน และศักยภาพของจังหวัดชัยนาท จุดยืนทางยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชัยนาทแล้วนำมาข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ในรูปแบบความสัมพันธ์แบบเมตริกซ์โดยใช้ตาราง TOWS Matrix จะทำให้ทราบ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของการจัดการด้านข้าวของจังหวัดชัยนาท

การวิเคราะห์เอกสาร สามารถสรุปเป็นแผนภาพการดำเนินการได้ดังนี้

ภาพที่ 10 การวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis)

1.2 การสัมภาษณ์ระดับลึก

ผู้วิจัยศึกษาแนวคิด ทฤษฎีการจัดการเชิงกลยุทธ์ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นสร้างเครื่องมือการวิจัย ซึ่งเป็นแนวทางการสัมภาษณ์ระดับลึก ใช้สัมภาษณ์หน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการด้านข้าว และชาวนาจังหวัดชัยนาท โดยการเตรียมชุมชน และศึกษาพื้นที่ที่วิจัย ผู้วิจัยจัดเตรียมชุมชน และเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรที่เกี่ยวกับการจัดการด้านข้าวในจังหวัดชัยนาท โดยผู้วิจัยได้ชี้แจงรายละเอียดของการวิจัยให้ทราบ และจากผลการวิจัยเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับกระบวนการบริหารจัดการ สภาพการณ์ ปัญหาอุปสรรค รวมถึงความต้องการปัจจัยในด้านต่างๆ เพื่อสร้างโอกาสและแนวทางการจัดการด้านข้าวของจังหวัดชัยนาทให้ประสบความสำเร็จโดย ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1.2.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ระดับลึก (In-depth Interview) จำนวนทั้งสิ้น 30 คน ได้แก่ หัวหน้าหรือเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการผลิตข้าวและการพัฒนายุทธศาสตร์ ของจังหวัดชัยนาท 7 คน จาก 7 หน่วยงาน ได้แก่ สำนักงานจังหวัดชัยนาท ศูนย์วิจัยข้าวชัยนาท ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชัยนาท สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดชัยนาท สำนักงานเกษตรจังหวัดชัยนาท สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรเขต 7 สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดชัยนาท ผู้ประกอบการด้านข้าว จำนวน 12 คน และตัวแทนชาวนา จำนวน 11 คน ใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection)

1.2.2 สร้างเครื่องมือ และการสร้างเครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์ระดับลึก ดำเนินการดังนี้

1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีด้านข้าว ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาร่างแนวทางการสัมภาษณ์ระดับลึก ประกอบด้วย

1.1) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสภาพการณ์การจัดการด้านข้าวของจังหวัดชัยนาท

1.2) ปัจจัยจุดแข็ง และจุดอ่อน ของการจัดการด้านข้าวของจังหวัดชัยนาท

1.3) ความต้องการปัจจัยในด้านต่างๆ เพื่อสร้างโอกาสและแนวทางการพัฒนาการจัดการด้านข้าวของจังหวัดชัยนาทให้สำเร็จ

1.4) ปัญหา/อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการจัดการเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการด้านข้าวของจังหวัดชัยนาท

2) ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยการสังเกตกระบวนการการจัดการด้านข้าวของจังหวัดชัยนาท

1.2.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

1) ผู้วิจัยทำหนังสือถึงหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานจังหวัดชัยนาท ศูนย์วิจัยข้าวชัยนาท ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชัยนาท สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดชัยนาท สำนักงานเกษตรจังหวัดชัยนาท สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรเขต 7 และสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดชัยนาท เพื่อขอความร่วมมือจากผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อทำการสัมภาษณ์ระดับลึก

2) ผู้วิจัยติดต่อกับผู้ประกอบการด้านข้าว และชาวนาในจังหวัดชัยนาทเพื่อทำการสัมภาษณ์ระดับลึก

3) กำหนดวัน เวลาและสถานที่ เพื่อทำการสัมภาษณ์ระดับลึก รวบรวมข้อมูล โดยใช้เครื่องบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์ ตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ของข้อมูล ถอดเทป และตรวจสอบความถูกต้อง

1.2.4 การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) เป็นการรวบรวมข้อมูลหลายวิธีทั้งจากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์ระดับลึก

1.2.5 การรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมผลของข้อมูลพื้นฐานดังกล่าวข้างต้นทั้งหมด จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ สัมภาษณ์ระดับลึก มาดำเนินการวิเคราะห์ ในขั้นตอนที่ 2 เพื่อนำไปเป็นแนวทาง ในการจัดทำร่างยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชัยนาทให้เป็นเมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาต่อไป

1.2.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอแบบพรรณนาความ

2. การรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยศึกษาแนวคิด ทฤษฎีการพัฒนายุทธศาสตร์ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นสร้างเครื่องมือการวิจัยที่เป็นข้อมูลพื้นฐานและความต้องการ ด้วยแบบสอบถาม ได้แก่ ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชาวนาจังหวัดชัยนาท ศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ รวมถึงความต้องการในการพัฒนาของชาวนาจังหวัดชัยนาท

2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษาประกอบด้วย 3 กลุ่ม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.1 หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่หัวหน้าหรือเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานราชการของจังหวัดชัยนาท โดยผู้วิจัยคัดเลือกเฉพาะหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการด้านข้าวของจังหวัดชัยนาท จำนวน 7 คน จาก 7 หน่วยงาน ได้แก่ สำนักงานจังหวัดชัยนาท ศูนย์วิจัยข้าวชัยนาท ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชัยนาท สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดชัยนาท สำนักงานเกษตรจังหวัดชัยนาท สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรเขต 7 สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดชัยนาท

2.1.2 ผู้ประกอบการด้านข้าว จำนวนทั้งสิ้น 12 คน จากผู้ประกอบการด้านข้าว ด้านละ 3 คน คือ (1) ผู้ประกอบการในการขายอุปกรณ์ทางการเกษตร (2) ผู้ประกอบการในการขายพันธุ์ข้าว (3) ผู้ประกอบการในการขายปุ๋ยและยา (4) ผู้ประกอบการในการรับซื้อข้าว

2.1.3 ชาวนาในพื้นที่เมืองสร้างสรรค์ 2 ตำบล คือ ตำบลนางลือและตำบลท่าชัย อำเภอเมือง จังหวัดชัยนาท มีประชากรชาวนาทั้งสิ้น 3,556 ครัวเรือน (สำนักงานจังหวัดชัยนาท, 2557) ใช้วิธี Non-probability Sampling เลือกโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) ครัวเรือนละ 1 คนจำนวน 365 คน กำหนดขนาดตัวอย่างจากตารางของ Krejcie & Morgan (Krejcie R. V. & Morgan. D.W. , 1970) ที่ระดับความเชื่อมั่นในการสุ่มร้อยละ 95

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การพัฒนาเครื่องมือเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) จำนวน 1 ชุด คือ แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐาน ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ รวมถึงความต้องการในการพัฒนาของชาวนาจังหวัดชัยนาท แบ่งข้อคำถามออกเป็น 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 ความต้องการในการพัฒนาด้านข้าว และตอนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค แนวทางแก้ปัญหา และแนวทางพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว

2.3 การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

2.3.1 สร้างแบบสอบถามโดยให้ข้อมูลครอบคลุมเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการด้านข้าว

2.3.2 นำแบบวิเคราะห์เอกสารไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ที่เกี่ยวข้องกับการหา เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา ภาษาที่ใช้และนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (Index of Item Objective Congruence : IOC) โดยกำหนดเกณฑ์พิจารณา คือ

เห็นว่าสอดคล้อง	ให้คะแนน	+1
ไม่แน่ใจ	ให้คะแนน	0
เห็นว่าไม่สอดคล้อง	ให้คะแนน	-1

การวิเคราะห์ดัชนีความสอดคล้อง (IOC) คำนวณตามสูตร

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ $\sum R$ หมายถึง ผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

N หมายถึง จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

นำข้อมูลที่รวบรวมความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณหาค่า IOC โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง ของผู้เชี่ยวชาญ ที่คำนวณได้มีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0.50 ไว้ ซึ่งแบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้มีค่า IOC เท่ากับ .60 จำนวน 1 ข้อ .80 จำนวน 5 ข้อ และ 1.0 จำนวน 15 ข้อ

2.3.3 นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับชาวนาในจังหวัดชัยนาท จำนวน 30 คน แล้วนำมาคำนวณค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์ของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) ของแบบสอบถามซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา เท่ากับ .93

2.3.4 นำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมายที่ตั้งไว้

2.4 การรวบรวมข้อมูล

2.4.1 ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามด้วยตนเอง โดยการสอบถามชาวนาในพื้นที่เมืองสรรค์ 2 ตำบล คือ ตำบลนางลือและตำบลท่าชัย อำเภอเมือง จังหวัดชัยนาท

2.4.2 ผู้วิจัยตรวจสอบความครบถ้วนของแบบสอบถาม และตรวจสอบความถูกต้องของการตอบแบบสอบถาม

2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยร่วมกับแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและจัดทำรายงานผลการวิจัยตามที่ได้กำหนด การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ด้วยการอธิบายผลการวิจัยหาค่าสถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และคำถามปลายเปิด ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

2.6 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

2.6.1 การวิเคราะห์สถิติพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง ด้วยร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

2.6.2 การวิเคราะห์ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

สรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ขั้นตอนที่ 1

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน และความต้องการของชาวนาในการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท			
วิธีการวิจัย	แหล่งข้อมูล/ ผู้ให้ข้อมูล	เครื่องมือ	ผลที่ได้รับ
1. การรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ 1.1 วิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) 1.2 สัมภาษณ์ระดับลึก (In-depth Interview) 2. การรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถาม	1. เอกสารข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดชัยนาท 2. หน่วยงานภาครัฐ 3. ชาวนาในจังหวัดชัยนาท 4. ภาคเอกชนผู้ประกอบการด้านข้าว	1. แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐาน ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ รวมถึงความต้องการในการพัฒนาของชาวนาจังหวัดชัยนาท 2. แนวทางการสัมภาษณ์ระดับลึก	ข้อมูลพื้นฐาน และความต้องการของชาวนาในการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว

ภาพที่ 11 สรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ขั้นตอนที่ 1

ขั้นตอนที่ 2 สร้างยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

ขั้นตอนที่ 2 สร้างยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท มีวัตถุประสงค์เพื่อการสร้างยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท ในการวิจัยผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ Ethnographic Delphi Future Research (EDFR) โดยการสังเคราะห์ร่างยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท และรับรองยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทการ โดยมีขั้นตอน 3 ขั้น คือ

2.1 การพยากรณ์แนวโน้ม

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยดังนี้

2.1.1 เก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น (EDFR รอบที่ 1) จากขั้นตอนที่ 1 ได้จากการสัมภาษณ์หัวหน้าหรือเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานราชการของจังหวัดชัยนาท ผู้ประกอบการด้านข้าว และชาวนา เกี่ยวกับการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

2.1.2 EDFR รอบที่ 2 นำข้อมูลที่ได้จาก EDFR รอบที่ 1 มาสร้างเป็นแบบสอบถามการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญได้ทำการให้นำหน้าหน้าความเป็นไปได้ เป็นการทำให้ EDFR รอบที่ 2

1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการทำ EDFR รอบที่ 2 จำนวนทั้งสิ้น 17 คน ได้แก่ หัวหน้าหรือตัวแทนหน่วยงานราชการของจังหวัดชัยนาท จำนวน 7 คน ผู้ประกอบการด้านข้าว จำนวน 5 คน และชาวนา จำนวน 5 คน ได้ทำการให้นำนักความเป็นไปได้ เป็นการทำ EDFR รอบที่ 2 ใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection)

2) เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสอบถามเพื่อการวิจัย เดลฟายรอบที่ 2 เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท ดำเนินการดังนี้ คือ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีด้านข้าว ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาร่างแนวทางการสอบถาม ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสภาพการณ์การจัดการด้านข้าวของจังหวัดชัยนาท ปัจจัยจุดแข็ง และจุดอ่อน ของการจัดการด้านข้าวของจังหวัดชัยนาท ความต้องการปัจจัยในด้านต่างๆ เพื่อสร้างโอกาสและแนวทางการพัฒนาการจัดการด้านข้าวของจังหวัดชัยนาทให้สำเร็จ ปัญหา/อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการจัดการเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการด้านข้าวของจังหวัดชัยนาท

3) การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

3.1) สร้างแบบสอบถามโดยให้ข้อมูลครอบคลุมเกี่ยวกับการวิจัย เดลฟายรอบที่ 2 เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

3.2) นำแบบวิเคราะห์เอกสารไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา ภาษาที่ใช้และนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (Index of Item Objective Congruence : IOC) โดยกำหนดเกณฑ์พิจารณา คือ

เห็นว่าสอดคล้อง	ให้คะแนน	+1
ไม่แน่ใจ	ให้คะแนน	0
เห็นว่าไม่สอดคล้อง	ให้คะแนน	-1

การวิเคราะห์ดัชนีความสอดคล้อง (IOC) คำนวณตามสูตร

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ $\sum R$ หมายถึง ผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

N หมายถึง จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

นำข้อมูลที่รวบรวมความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณหาค่า IOC โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญ ที่คำนวณได้มีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0.50 ไว้ ซึ่งแบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้มีค่า IOC เท่ากับ 1.0 ทุกข้อ

3.3) นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับชาวนาในจังหวัดชัยนาท จำนวน 5 คน แล้วนำมาคำนวณค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์ของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) ดังนี้ วิเคราะห์หาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม ซึ่งมีสัมประสิทธิ์อัลฟาเท่ากับ .93

3.4) นำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมายที่ตั้งไว้

4) วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัยติดต่อประสานกับหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานจังหวัดชัยนาท ศูนย์วิจัยข้าวชัยนาท ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชัยนาท สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดชัยนาท สำนักงานเกษตรจังหวัดชัยนาท สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรเขต 7 และสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดชัยนาท ผู้ประกอบการด้านข้าว จำนวน 5 คน และชาวนา จำนวน 5 คน ได้ทำการให้น้ำหนักความเป็นไปได้การทำ EDFR รอบที่ 2

5) การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile range) และนำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ ข้อความ ข้อความใดมีค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ไม่เกิน 1.50 และค่าความแตกต่างระหว่างฐานนิยมกับมัธยฐานไม่เกิน 1.00 ข้อความนั้น มีความสอดคล้องกัน ในกรณีที่ ข้อความใดมีค่าพิสัยระหว่างควอไทล์และค่าความแตกต่างระหว่างฐานนิยมกับมัธยฐานไม่เป็นไปตามเกณฑ์ดังกล่าว จะถือว่าข้อความนั้นไม่สอดคล้องกัน

6) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range)

2.1.3 EDFR รอบที่ 3 โดยการนำข้อมูลที่ได้จาก EDFR รอบที่ 2 ให้ผู้เชี่ยวชาญ 17 คน ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านยุทธศาสตร์ เมืองสร้างสรรค์ การจัดการด้านข้าว และความเข้มแข็งของชุมชน ทำการยืนยันหรือทำการเปลี่ยนแปลงซึ่งครั้งนี้เป็นการทำ EDFR รอบที่ 3 โดยมีการรายงานให้ผู้เชี่ยวชาญได้ทราบความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยแสดงตำแหน่ง ค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile range) ที่คำนวณได้ และระบุคะแนนการตอบของท่านในรอบที่ 2 มาด้วย โดยใช้สัญลักษณ์ต่างๆ

1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการทำ EDFR รอบที่ 3 จำนวนทั้งสิ้น 17 คน ได้แก่ หน่วยงานราชการของจังหวัดชัยนาท จำนวน 7 คน ผู้ประกอบการด้านข้าว จำนวน 5 คน และชาวนา จำนวน 5 คน ได้ทำการให้นำนักความเป็นไปได้ เป็นการทำให้ EDFR รอบที่ 2 ใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection)

2) เครื่องมือ และการสร้างเครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคือ แบบสอบถามเพื่อการวิจัย เดลฟายรอบที่ 3 เรื่องการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท ดำเนินการดังนี้ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีการจัดการ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาร่างแนวทางสอบถาม ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสภาพการณ์การจัดการด้านข้าวของจังหวัดชัยนาท ปัจจัยจุดแข็ง และจุดอ่อน ของการจัดการด้านข้าวของจังหวัดชัยนาท ความต้องการปัจจัยในด้านต่างๆ เพื่อสร้างโอกาสและแนวทางการพัฒนาการจัดการด้านข้าวของจังหวัดชัยนาทให้สำเร็จ ปัญหา/อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการจัดการเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการด้านข้าวของจังหวัดชัยนาท โดยมีการรายงานให้ผู้เชี่ยวชาญได้ทราบความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยแสดงตำแหน่ง ค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile range) ที่คำนวณได้ และระบุคะแนนการตอบของท่านในรอบที่ 2 มาด้วย โดยใช้สัญลักษณ์ต่างๆ ดังนี้

- ▲ หมายถึง ค่ามัธยฐาน (Median) แสดงถึงความเหมาะสม
- ↔ หมายถึง ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range)
- ★ หมายถึง ค่าตอบเดิมของท่านในแบบสอบถามเดลฟายรอบที่ 2

3) การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัยติดต่อประสานกับหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานจังหวัดชัยนาท ศูนย์วิจัยข้าวชัยนาท ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชัยนาท สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดชัยนาท สำนักงานเกษตรจังหวัดชัยนาท สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรเขต 7 และสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดชัยนาท ผู้ประกอบการด้านข้าว จำนวน 5 คน และชาวนา จำนวน 5 คน ได้ทำการให้นำนักความเป็นไปได้การทำ EDFR รอบที่ 3

4) การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile range) และนำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ ข้อความ ข้อความใดมีค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ไม่เกิน 1.50 และค่าความแตกต่างระหว่างฐานนิยมกับมัธยฐานไม่เกิน 1.00 ข้อความนั้น มีความสอดคล้องกัน ในกรณีที่ ข้อความใดมีค่าพิสัยระหว่าง

ควอไทล์และค่าความแตกต่างระหว่างฐานนิยมกับมัธยฐานไม่เป็นไปตามเกณฑ์ดังกล่าว จะถือว่า ข้อความนั้นไม่สอดคล้องกัน

5) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile range)

2.2 สังเคราะห์ร่างยุทธศาสตร์

สังเคราะห์ร่างยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท โดยการนำผลการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน ด้วยกระบวนการ SWOT Analysis และสภาพแวดล้อมภายนอกด้วย PEST Analysis และ The Five Force Model การวิเคราะห์กลยุทธ์ด้วยวิธี TOWS Matrix การสัมภาษณ์ระดับลึก (In-depth Interview) ผลการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ รวมถึงความต้องการในการพัฒนาของชาวนาจังหวัดชัยนาท และผลการวิจัยอนาคตแบบ Ethnographic Delphi Futures Research (EDFR) มาสังเคราะห์เป็นร่างยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

2.3 รับรองยุทธศาสตร์

รับรองยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทมีวัตถุประสงค์เพื่อรับรองรูปแบบโดยการประเมินความเหมาะสมของยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชัยนาทให้เป็นเมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนา โดยมีวิธีดำเนินการดังต่อไปนี้

2.3.1 วิธีดำเนินการ

นำร่างยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทที่ผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ ไปตรวจสอบยุทธศาสตร์เพื่อหาความเหมาะสม โดยการสอบถามผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน เพื่อสอบถามเกี่ยวกับความเหมาะสมของยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชัยนาทให้เป็นเมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนา ซึ่งใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณด้วยการใช้แบบสอบถามที่มีลักษณะแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามวิธีการของลิเคิร์ต (Likert's Scale) ที่เป็นยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทที่ได้ดำเนินการสังเคราะห์เรียบร้อยแล้ว ไปรับรองรูปแบบ โดยการหาความเหมาะสมของรูปแบบ

2.3.2 กลุ่มเป้าหมาย ผู้ทรงคุณวุฒิ

กลุ่มเป้าหมาย ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คนซึ่งเลือกแบบเจาะจง เพื่อประเมินความเหมาะสมและรับรองยุทธศาสตร์ คัดเลือกคุณสมบัติของทรงคุณวุฒิ โดยใช้เกณฑ์พิจารณา ดังนี้ เป็นนักวิชาการหรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ทางด้านยุทธศาสตร์ เมืองสร้างสรรค์ การจัดการด้านข้าว และความเข้มแข็งของชุมชน เป็นผู้รู้ และมีประสบการณ์ในเรื่องการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนา

2.3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือคือแบบสอบถามเพื่อรับรองยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท มีขั้นตอนการสร้างดังนี้ ศึกษาเอกสารการสร้างแบบสอบถามเพื่อใช้รับรองและประเมินความเหมาะสม ตามวิธีของ Best & Kahn (Best & Kahn, 1993) สร้างแบบสอบถาม เพื่อใช้ตรวจสอบยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด ตามวิธีการของลิเคิร์ต (Likert's Scale)

2.3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามเพื่อใช้รับรองยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชัยนาทให้เป็นเมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนา โดยหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำค่าเฉลี่ยมาแปลความหมายตามเกณฑ์ ดังนี้ (Best & Kahn, 1993)

ค่าเฉลี่ย	ความหมาย
4.50 - 5.00	ความเหมาะสมในระดับมากที่สุด
3.50 - 4.49	ความเหมาะสมในระดับมาก
2.50 - 3.49	ความเหมาะสมในระดับปานกลาง
1.50 - 2.49	ความเหมาะสมในระดับน้อย
1.00 - 1.49	ความเหมาะสมในระดับน้อยที่สุด

สรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ขั้นตอนที่ 2

ขั้นตอนที่ 2 สร้างการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท			
วิธีการวิจัย	แหล่งข้อมูล/ ผู้ให้ข้อมูล	เครื่องมือ	ผลที่ได้รับ
การพยากรณ์แนวโน้ม เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ Ethnographic Delphi Futures Research (EDFR) EDFR รอบ 1	1. หน่วยงานภาครัฐ 2. ชาวนาในจังหวัดชัยนาท 3. ภาคเอกชน ผู้ประกอบการด้านข้าว	แบบสอบถาม แนวทางการสัมภาษณ์ที่มีต่อการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท	ร่างการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท
EDFR รอบ 2	1. หน่วยงานภาครัฐ 2. ชาวนาในจังหวัดชัยนาท 3. ภาคเอกชนผู้ประกอบการด้านข้าว	แบบสอบถามเพื่อการวิจัย เดลฟายรอบที่ 2 เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนา	
EDFR รอบ 3		แบบสอบถามเพื่อการวิจัย เดลฟายรอบที่ 3 เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนา	
			รับรองยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

ภาพที่ 12 สรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ขั้นตอนที่ 2

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท โดยมีวิธีดำเนินการดังต่อไปนี้

3.1 วิธีดำเนินการ

นายยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทที่ผ่านการรับรองจากผู้ทรงคุณวุฒิ ไปตรวจสอบข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อหาข้อเสนอเชิงนโยบาย โดยการสอบถามผู้ทรงคุณวุฒิ 30 คน เพื่อสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอเชิงนโยบายยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทซึ่งใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณด้วยการใช้แบบสอบถามที่มีลักษณะแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับตามวิธีการของลิเคิร์ต (Likert's Scale) รายละเอียดดังนี้

3.1.1 นายยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทที่ได้ดำเนินการรับรองเรียบร้อยแล้ว ไปตรวจสอบข้อเสนอเชิงนโยบาย โดยการตรวจสอบข้อเสนอเชิงนโยบาย ใช้การสอบถามผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 30 คน ซึ่งเลือกแบบเจาะจง เพื่อหาข้อเสนอเชิงนโยบาย

3.1.2 คัดเลือกคุณสมบัติของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยใช้เกณฑ์พิจารณา ดังนี้

1) เป็นนักวิชาการหรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ทางด้านยุทธศาสตร์ เมืองสร้างสรรค์ การจัดการด้านข้าว และความเข้มแข็งของชุมชน

2) เป็นผู้รู้ และมีประสบการณ์ในเรื่องการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนา

3.1.3 กำหนดประเด็นที่ใช้ในการสัมมนา เพื่อตรวจสอบข้อเสนอเชิงนโยบายยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

3.1.4 กลุ่มเป้าหมาย ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 30 คน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อตรวจสอบข้อเสนอเชิงนโยบายยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท มีขั้นตอนการสร้างดังนี้

3.2.1 ศึกษาเอกสารการสร้างแบบสอบถามเพื่อใช้ตรวจสอบข้อเสนอเชิงนโยบายตามวิธีของ Best & Kahn

3.2.2 สร้างแบบสอบถาม เพื่อใช้ตรวจสอบข้อเสนอเชิงนโยบายยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด ตามวิธีการของลิเคิร์ต (Likert's Scale)

3.2.3 นำแบบวิเคราะห์เอกสารไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา ภาษาที่ใช้และนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยกำหนดเกณฑ์พิจารณา คือ

เห็นว่าสอดคล้อง	ให้คะแนน	+1
ไม่แน่ใจ	ให้คะแนน	0
เห็นว่าไม่สอดคล้อง	ให้คะแนน	-1

การวิเคราะห์ดัชนีความสอดคล้อง (IOC) คำนวณตามสูตร

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ $\sum R$ หมายถึง ผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
 N หมายถึง จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

นำข้อมูลที่รวบรวมความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณหาค่า IOC โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญ ที่คำนวณได้มีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0.50 ไว้ ซึ่งแบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้มีค่า IOC เท่ากับ 1.0 ทุกข้อ

3.2.4 นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับชาวนาในจังหวัดชัยนาท จำนวน 5 คน แล้วนำมาคำนวณค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์ของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) ดังนี้ วิเคราะห์หาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม ซึ่งมีสัมประสิทธิ์อัลฟาเท่ากับ .93

3.2.5 ตรวจสอบข้อเสนอเชิงนโยบายยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท โดยใช้แบบสอบถามจำนวน 30 คน

3.2.6 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามตรวจสอบข้อเสนอเชิงนโยบายยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชัยนาทให้เป็นเมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนา โดยหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำค่าเฉลี่ยมาแปลความหมายตามเกณฑ์ ดังนี้ (Best & Kahn, 1993)

ค่าเฉลี่ย	ความหมาย
4.50 - 5.00	ความเหมาะสมในระดับมากที่สุด
3.50 - 4.49	ความเหมาะสมในระดับมาก
2.50 - 3.49	ความเหมาะสมในระดับปานกลาง
1.50 - 2.49	ความเหมาะสมในระดับน้อย
1.00 - 1.49	ความเหมาะสมในระดับน้อยที่สุด

สรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ขั้นตอนที่ 3

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาข้อเสนอเชิงนโยบายยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท			
วิธีการวิจัย	แหล่งข้อมูล/ ผู้ให้ข้อมูล	เครื่องมือ	ผลที่ได้รับ
สอบถามข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีความรู้ทางด้านยุทธศาสตร์ เมืองสร้างสรรค์ การจัดการด้านข้าว และความเข้มแข็งของชุมชน	แบบสอบถามเพื่อตรวจสอบข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

ภาพที่ 13 สรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ขั้นตอนที่ 3

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชัยนาทให้เป็นเมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนา ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงนโยบาย โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ และการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความต้องการของชาวนาในการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท 2) เพื่อศึกษาการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท นำเสนอผลการวิจัยตามขั้นตอนการวิจัย 3 ขั้นตอน เพื่อตอบโจทย์การวิจัยตามวัตถุประสงค์ 3 ข้อ ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความต้องการของชาวนาในการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความต้องการของชาวนาในการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ความต้องการในการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท การวิเคราะห์การจัดการเชิงกลยุทธ์ PEST Analysis The Five Force Model การวิเคราะห์ SWOT Analysis การวิเคราะห์กลยุทธ์ด้วยวิธี TOWS Matrix การสัมภาษณ์ระดับลึก (In-depth Interview) และการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ รวมถึงความต้องการในการพัฒนาของชาวนาจังหวัดชัยนาท พบว่าจังหวัดชัยนาทมีสภาพภูมิศาสตร์เหมาะสมต่อการปลูกข้าว เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มมีแม่น้ำไหลผ่าน เป็นแหล่งผลิตข้าวพันธุ์ดีของประเทศ และชาวนาจังหวัดชัยนาทมีความต้องการในการพัฒนายุทธศาสตร์ทั้ง 3 ด้านควบคู่กัน คือ ด้านการผลิต ด้านการตลาด และด้านการ

ส่งเสริมวิถีชีวิตชาวนา ในภาพรวมทั้ง 3 ด้านมีความต้องการอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านที่มีความต้องการสูงสุดคือด้านการตลาด โดยมีรายละเอียดผลการศึกษาดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์เอกสาร

พบว่า จังหวัดชัยนาทเป็นแหล่งผลิตข้าวคุณภาพดีของประเทศเนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำไหลผ่าน เป็นแหล่งผลิตข้าวพันธุ์ดีของประเทศ

1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานด้านข้าวของจังหวัดชัยนาท

จังหวัดชัยนาทมีพื้นที่ปลูกข้าวประมาณ 1,552,548 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 74.16 ของพื้นที่จังหวัดทั้งหมด สภาพพื้นที่โดยรวมเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำสายหลัก 3 สายไหลผ่าน ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีน และแม่น้ำน้อย มีระบบชลประทานที่สามารถรองรับการผลิตข้าวได้ดี พื้นที่อยู่ในเขตชลประทาน 698,592 ไร่ คิดเป็น 55.22 ของพื้นที่การเกษตรทั้งหมด ทำให้เกษตรกรสามารถผลิตข้าวได้ 2-3 ครั้ง/ปี หรือ 5 ครั้ง ใน 2 ปี จังหวัดการเป็นแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี จังหวัดชัยนาทมีศักยภาพที่จะส่งเสริมให้เป็นแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีของประเทศ เนื่องจากพื้นที่ร้อยละ 80 ของจังหวัด ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำนาข้าว ซึ่งในแต่ละปีมีการเพาะปลูกปีละ 2-3 ครั้ง เมล็ดพันธุ์ข้าวจึงจัดเป็นปัจจัยการผลิตพื้นฐานที่สำคัญ ที่สามารถเพิ่มผลผลิตและคุณภาพได้ประมาณ 15-20 เปอร์เซ็นต์ นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานวิชาการที่เกี่ยวข้องที่มีความพร้อมในการสนับสนุนการดำเนินงาน ได้แก่ สำนักงานเกษตรจังหวัด ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชัยนาท ศูนย์วิจัยข้าวชัยนาท และหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในจังหวัด สนับสนุนด้านวิชาการในการดำเนินการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีแก่เกษตรกรประกอบกับเกษตรกรมีการสั่งสมประสบการณ์มานานกว่า 30 ปี โดยได้ร่วมมือกับศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชัยนาทดำเนินการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวให้แก่ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อจำหน่ายมาตั้งแต่ปี 2522 จึงทำให้การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชัยนาทเป็นที่รู้จักของจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศ ปัจจุบันจังหวัดชัยนาท มีผู้ประกอบการและผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีมากกว่า 100 ราย มีศูนย์ข้าวชุมชน จำนวน 89 ศูนย์ มีผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวมากกว่า 51,800 ตัน/ปี ซึ่งยังคงไม่เพียงพอกับความต้องการของตลาด และเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาในการผลิตที่ไม่ได้คุณภาพ ผู้ประกอบการ จึงได้มีการจัดตั้งชมรมผู้ประกอบการผลิตและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัดชัยนาทขึ้น เมื่อเดือนมิถุนายน 2554 โดยมีผู้ประกอบการเข้าร่วมเป็นสมาชิกมากกว่า 60 ราย จังหวัดชัยนาทมีแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวแหล่งใหญ่อยู่ที่ ตำบลนางลือ และตำบลท่าชัย อำเภอเมืองชัยนาท ภายใต้ชื่อ กลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลนางลือ-ท่าชัย มีสมาชิกถือหุ้นประมาณ 170 ราย มีสมาชิกที่มีแปลงปลูกประมาณ 60 ราย มีโรงงานผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวกำลังผลิตวันละ 25 ตัน หรือปีละประมาณ 5,000 ตัน พันธุ์ข้าวที่ผลิต เป็นพันธุ์ข้าวเจ้าทั้งหมด ได้แก่

พิษณุโลก 2, กข.47, กข.31, กข.29 จำหน่ายกิโลกรัมละ 22 บาท เกษตรกรตำบลนางลือ-ท่าชัย มีการพัฒนาเมล็ดพันธุ์ข้าวให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ได้มาตรฐานของกรมการข้าว และได้รับรางวัล ซึ่งได้รับยืนยันว่าเมล็ดพันธุ์ข้าวของชัยนาทมีคุณภาพ อาทิ รางวัลชนะเลิศผู้มีผลงานอันเป็นประโยชน์ ต่อการพัฒนาข้าวไทย สาขากลุ่มผู้จัดทำแปลงขยายพันธุ์ข้าว จากกรมการข้าวกระทรวงเกษตรและ สหกรณ์ รางวัลชนะเลิศองค์กรที่มีผลงานด้านขยายพันธุ์พืชดีเด่น จากสมาคมปรับปรุงพันธุ์และ ขยายพันธุ์พืชแห่งประเทศไทย รางวัลเมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ด้านแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ของกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์

กลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลนางลือ-ท่าชัย นับว่าเป็นฐานการผลิตที่สำคัญของ จังหวัดที่เกิดมาจากการรวมกลุ่มของเกษตรกรในชุมชนที่ประสบความสำเร็จ และสามารถบริหารจัดการ ในเชิงธุรกิจได้ด้วยตนเอง และนอกจากแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของชุมชนแล้ว ในส่วนของ หน่วยงานราชการ ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชัยนาท ถือว่าเป็นแหล่งผลิตที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งที่มีการส่งเสริม เกษตรกรให้มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีจำหน่ายให้กับศูนย์ฯ โดยในแต่ละปีสามารถผลิตเมล็ด พันธุ์ข้าวได้ปีละ 40,000-50,000 ตัน จังหวัดชัยนาทเห็นศักยภาพในความเป็นเมืองข้าวของจังหวัด ผนวกกับปัจจัยพื้นฐานที่มีอยู่ อาทิ ความอุดมสมบูรณ์ของน้ำ ภูมิปัญญาของเกษตรกร ศูนย์ข้าว ชุมชนจำนวนมากในจังหวัด องค์ความรู้ของหน่วยงานวิชาการภาคการเกษตร ผนวกกับความต้องการ ของตลาดที่มีอยู่จำนวนมาก จะเป็นโอกาสของจังหวัดในการที่จะผลักดันให้จังหวัดเป็นแหล่งผลิต เมล็ดพันธุ์ข้าวที่สำคัญของประเทศได้ ทั้งนี้ เป้าหมายของจังหวัดคือ การเพิ่มผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว คุณภาพดีให้มากขึ้น โดยการเข้าไปส่งเสริมให้เกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนซึ่งมีอยู่ในจังหวัดชัยนาท จำนวน 89 ศูนย์ ได้มีความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว สร้างเครือข่ายการผลิต ที่เข้มแข็ง และสนับสนุนปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ในกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ให้ครบวงจร อาทิ เงินทุน หมุนเวียน ลานตากข้าว เครื่องคัดแยกและทำความสะอาดเมล็ดพันธุ์ เป็นต้น และสามารถผลิต เมล็ดพันธุ์ข้าวจำหน่ายในเชิงธุรกิจได้

1.2 ผลการวิเคราะห์ PEST Analysis ของจังหวัดชัยนาท

ผลการวิเคราะห์แนวโน้มของตลาด และวิเคราะห์ภาพรวมของธุรกิจในอนาคต ด้วย PEST Analysis โดยอาศัยการข้อมูลของการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายนอกต่าง ๆ ที่ไม่สามารถ ควบคุมได้ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ก็ประกอบไปด้วย P-Politic: ปัจจัยทางนโยบายและการเมือง E-Economic: ปัจจัยทางเศรษฐกิจ S-Social: ปัจจัยทางสภาพสังคม และสุดท้าย T-Technology: ปัจจัยทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ มีผลการวิเคราะห์ดังนี้

1) ปัจจัยทางนโยบายและการเมือง

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 มีแนวคิดในการพัฒนาฐาน การผลิตและบริการให้เข้มแข็งและมีคุณภาพบนฐานความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ และภูมิปัญญา

สร้างความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน ปรับโครงสร้างการผลิตและการบริโภคให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม พร้อมสร้างความเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม และสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) ส่งเสริมการปรับโครงสร้างการผลิตและการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจในแต่ละช่วงของห่วงโซ่มูลค่า โดยการพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งให้กับปัจจัยพื้นฐานและทุนทางเศรษฐกิจให้สนับสนุนการเพิ่มศักยภาพของฐานการผลิตและฐานรายได้เดิม และสร้างฐานการผลิตและรายได้ใหม่ให้กับระบบเศรษฐกิจ และยกระดับห่วงโซ่มูลค่าด้วยการใช้เทคโนโลยีวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างนวัตกรรมการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับความต้องการของตลาดรวมทั้งยกระดับมาตรฐานสินค้าและบริการ สร้างสังคมผู้ประกอบการที่มีทักษะในการทำธุรกิจทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี พัฒนาพื้นที่ชายแดนที่มีศักยภาพและพื้นที่เศรษฐกิจใหม่เพื่อรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจและขับเคลื่อนเศรษฐกิจเข้าสู่การเป็นประเทศรายได้สูงในอนาคต ส่งเสริมการปรับระบบการผลิตการเกษตรให้สอดคล้องกับพันธกรณีในด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและศักยภาพของพื้นที่รวมทั้งสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ทางวิชาการ เกษตร วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแบบมีส่วนร่วมที่เชื่อมโยงกับฐานทรัพยากรชีวภาพในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้สินค้าเกษตร มีความปลอดภัยไม่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน และสิ่งแวดล้อมของประเทศ เน้นการพัฒนากระบวนการที่ยั่งยืนและการขยายโอกาสในการเข้าถึงพื้นที่ทำกินของเกษตรกร ส่งเสริมการรวมกลุ่มทางการเกษตรจากกิจการเจ้าของคนเดียวเป็นการประกอบการในลักษณะสหกรณ์ ห้างหุ้นส่วน และบริษัทเพื่อให้เกิดการประหยัดต่อขนาด ลดการทำงานต่างระดับ และสามารถใช้ เทคโนโลยีการผลิตในระดับที่เหมาะสม รวมทั้งใช้กลไกตลาดในการป้องกันความเสี่ยง ส่งเสริมการเพิ่มศักยภาพฐานการผลิตและบริการเดิมและการต่อยอดไปสู่ฐานการผลิตและบริการให้โดยใช้เทคโนโลยีที่เข้มข้นและนวัตกรรม วางรากฐานการพัฒนาอุตสาหกรรมสำหรับอนาคตทั้งในด้านการเตรียมคนและโครงสร้างพื้นฐาน สร้างระบบกลไกและเครือข่ายที่เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพในการ เชื่อมโยงความร่วมมือของภาคธุรกิจในลักษณะคลัสเตอร์ ส่งเสริมการสร้าง ความเข้มแข็งของเศรษฐกิจกระแสใหม่ อาทิ เศรษฐกิจดิจิทัล เศรษฐกิจฐานชีวภาพ เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม และการพัฒนาวิสาหกิจตั้งใหม่ และวิสาหกิจเพื่อสังคม รวมถึงการสร้างสังคมผู้ประกอบการ เพื่อต่อยอดฐานการผลิตและบริการและฐานเดิมและสร้างฐานใหม่ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559a)

2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ

ผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น (OTOP) จังหวัดชัยนาท มีผู้ผลิตผู้ประกอบการ ที่ลงทะเบียนเป็นผู้ประกอบการ OTOP เมื่อปี 2553 จำนวน 208 กลุ่ม/ราย จำนวน 491 ผลิตภัณฑ์ ดังนี้ (สำนักงานจังหวัดชัยนาท, 2557)

อำเภอเมืองชัยนาท	จำนวน 52	กลุ่ม/ราย 57	ผลิตภัณฑ์
อำเภอมโนรมย์	จำนวน 14	กลุ่ม/ราย 55	ผลิตภัณฑ์
อำเภอสรรพยา	จำนวน 41	กลุ่ม/ราย 136	ผลิตภัณฑ์
อำเภอสรรคบุรี	จำนวน 21	กลุ่ม/ราย 37	ผลิตภัณฑ์
อำเภอวัดสิงห์	จำนวน 25	กลุ่ม/ราย 55	ผลิตภัณฑ์
อำเภอหันคา	จำนวน 19	กลุ่ม/ราย 82	ผลิตภัณฑ์
อำเภอเนินขาม	จำนวน 18	กลุ่ม/ราย 21	ผลิตภัณฑ์
อำเภอหนองมะโมง	จำนวน 18	กลุ่ม/ราย 48	ผลิตภัณฑ์

มีกลุ่มผู้ผลิต/ผู้ประกอบการ ขอขึ้นทะเบียนเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น จำนวน 229 กลุ่ม/ราย และส่งผลิตภัณฑ์เข้ารับการคัดสรรฯ จำนวน 76 ผลิตภัณฑ์ ซึ่งผลการคัดสรร มีดังนี้ ระดับ 5 ดาว จำนวน 8 ผลิตภัณฑ์ ระดับ 4 ดาว จำนวน 24 ผลิตภัณฑ์ ระดับ 3 ดาว จำนวน 17 ผลิตภัณฑ์ ระดับ 2 ดาว จำนวน 21 ผลิตภัณฑ์ ระดับ 1 ดาว จำนวน 4 ผลิตภัณฑ์

สำหรับผลิตภัณฑ์เด่นจังหวัด : PSO (Provincial Star OTOP) ที่มีเอกลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีคุณค่าเป็นที่นิยม มีศักยภาพด้านการผลิต มีความสามารถด้านการตลาดโดยพิจารณาจากผู้บริโภคและการส่งเสริมจากหน่วยงานที่ร่วมกันเป็นภาคีการทำงานโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ โดยกำหนดเป็นเป้าหมายในการพัฒนาและส่งเสริมผลิตภัณฑ์เด่นของจังหวัดในการ พัฒนาและส่งเสริมในด้านการผลิตการพัฒนาคุณภาพมาตรฐาน การตลาดและการท่องเที่ยว ประกอบด้วย ส้มโอขาวแตงกวา ผลิตภัณฑ์หุนฟางนกเล็ก ผ้าทอพื้นเมือง แชมพูสมุนไพร ผลิตภัณฑ์จักสานจากไม้ไผ่และผักตบชวา ฯลฯ

ตารางที่ 6 รายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น (OTOP)

ปี	จำนวน (ล้านบาท)	ร้อยละที่เพิ่มขึ้น
2550	288.422	-
2551	338.089	17.22
2552	356.738	5.52
2553	343.345	- 3.75
2554	361.627	5.33

ที่มา : สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดชัยนาท

3) ปัจจัยทางสภาพสังคม

ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2545-2554 พบว่า มีจำนวนประชากรโดยเฉลี่ย 340,031 คน เพศชายคิดเป็นร้อยละ 48.40 เพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 51.60 ผลต่างประชากรเพศชาย น้อยกว่าเพศหญิงโดยเฉลี่ย จำนวน 10,849 คน ประชากรมีแนวโน้มลดลงเล็กน้อยอย่างต่อเนื่อง โดยเฉลี่ย ปีละ 1,746 คน คิดเป็นร้อยละ 0.51 ต่อปี สืบเนื่องมาจากการเกิดลดน้อยลง การย้ายออกมีแนวโน้มมากขึ้น ขนาดของประชากรต่อพื้นที่ พบว่า อำเภอสรรคบุรีมีประชากรหนาแน่นมากที่สุด คิดเป็นอัตราส่วน 1 ตารางกิโลเมตรต่อประชากร 180 คน รองลงมาคืออำเภอสรรพยา คิดเป็นอัตราส่วน 1 ตารางกิโลเมตรต่อประชากร 143 คน และอำเภอมโนรมย์ คิดเป็นอัตราส่วน 1 ตารางกิโลเมตร ต่อประชากร 180 คน อำเภอที่มีประชากรหนาแน่นน้อยที่สุดคืออำเภอเนินขาม คิดเป็นอัตราส่วน 1 ตารางกิโลเมตรต่อประชากร 41 คน รองลงมาคืออำเภอนองมะโมง คิดเป็นอัตราส่วน 1 ตารางกิโลเมตรต่อประชากร 44 คน และอำเภอวัดสิงห์ คิดเป็นอัตราส่วน 1 ตารางกิโลเมตรต่อประชากร 71 คน เทศบาลที่มีประชากรต่อพื้นที่หนาแน่นมากที่สุดคือเทศบาลตำบลโพธิ์พิทักษ์ คิดเป็นอัตราส่วน 1 ตารางกิโลเมตรต่อประชากร 2,368 คน รองลงมาคือเทศบาลตำบลหันคา คิดเป็นอัตราส่วน 1 ตารางกิโลเมตรต่อประชากร 2,343 คน และเทศบาลเมืองชัยนาท คิดเป็นอัตราส่วน 1 ตารางกิโลเมตรต่อประชากร 2,144 คน เทศบาลที่มีประชากรหนาแน่นน้อยที่สุดคือเทศบาลตำบลเนินขาม คิดเป็นอัตราส่วน 1 ตารางกิโลเมตรต่อประชากร 49 คน รองลงมาคือเทศบาลตำบลวังตะเคียน คิดเป็นอัตราส่วน 1 ตารางกิโลเมตรต่อประชากร 68 คน และเทศบาลตำบลหนองแส คิดเป็นอัตราส่วน 1 ตารางกิโลเมตรต่อประชากร 69 คน (สำนักงานจังหวัดชัยนาท, 2557)

ภาวะทำงานของประชากรจังหวัดชัยนาท ไตรมาสที่ 4: ตุลาคม-ธันวาคม 2554 พบว่าจังหวัดชัยนาทมีจำนวนประชากรรวมทั้งสิ้น 366,776 คน เป็นผู้ที่มิอายุ 15 ปีขึ้นไป ซึ่งอยู่ในกำลังแรงงานรวม 210,169 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 57.3 ของประชากรรวม และเป็นผู้ที่มิอยู่

ในกำลังแรงงาน 100,861 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 27.5 ส่วนผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี จำนวน 55,746 คน หรือร้อยละ 15.2 สำหรับกลุ่มผู้ที่อยู่ในกำลังแรงงานทั้งหมด 210,169 คน นั้นแยกได้เป็น (สำนักงานจังหวัดชัยนาท, 2557)

1. ผู้มีงานทำ จำนวน 208,067 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 99.0 ของผู้อยู่ในกำลังแรงงาน
2. ผู้ว่างงาน ซึ่งหมายถึงผู้ไม่มีงานทำและพร้อมที่จะทำงานมีจำนวน 2,102 คน หรือคิดเป็นอัตรากว่างงาน ร้อยละ 1.0

ภาวะการจ้างงาน การจ้างงานในจังหวัดชัยนาท ส่วนใหญ่เป็นการจ้างงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้แรงงานในภาคเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาเป็นการจ้างงานในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการตามลำดับ ซึ่งตามที่กฎหมายกำหนดให้จ้างแรงงานในจังหวัดชัยนาท ไม่ต่ำกว่าวันละ 167 บาท ตามประกาศคณะกรรมการอัตราค่าจ้างขั้นต่ำมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2554 ส่วนลูกจ้างในภาคเกษตรจะได้รับค่าจ้าง ตามอัตราท้องที่ ประมาณวันละ 200-250 บาท แล้วแต่ลักษณะงาน

การอพยพเคลื่อนย้ายแรงงาน ระหว่างจังหวัดอยู่ในเกณฑ์ต่ำ เพราะราษฎรไม่ต้องการทำงานนอกพื้นที่ ถ้ามีการเคลื่อนย้ายจะเป็นช่วงว่างจากการทำงานภาคเกษตรกรรม การขอรับใบอนุญาตทำงานของแรงงานต่างด้าว แรงงานต่างด้าวที่เข้าเมืองโดยถูกกฎหมายประเภทชั่วคราว จำนวน 43 คน แรงงานต่างด้าวประเภทชุมชนพื้นที่สูง จำนวน 7 คน แรงงานต่างด้าวที่ได้รับการพิสูจน์สัญชาติ จำนวน 316 คน แรงงานต่างด้าวที่หลบหนีเข้าเมือง และผ่อนผันให้อยู่ในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราวเพื่อรอการส่งกลับจำนวน 1,217 คน แรงงานต่างด้าว แบ่งเป็น 3 สัญชาติ ดังนี้ พม่า 1,024 คน ลาว 82 คน กัมพูชา 111 คน

4) ปัจจัยทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่

จังหวัดชัยนาทมีการใช้เทคโนโลยีเพื่อช่วยลดต้นทุน ทุนแรง และเพิ่มผลผลิตจากการทำนา และมีการสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ในการจัดการด้านข้าว ทั้งเทคโนโลยีทางด้านเครื่องจักรกลในการผลิตข้าว เช่น การใช้รถไถดินแทนการใช้รถไถแบบเดินตามในการย่ำนา การใช้รถดำนาแทนการหว่านหรือการดำนาด้วยคนทำให้ลดเวลาการเพาะปลูก ลดแรงงานอีกทั้งยังทำให้ข้าวเกิดการแตกกอได้ดีขึ้น เทคโนโลยีในการแปรรูปข้าว โดยการสีข้าวไว้รับประทานเองมีเครื่องสีข้าวขนาดเล็ก เครื่องสีข้าวชุมชน อีกทั้งยังมีเครื่องมือในการบรรจุภัณฑ์อีกด้วย เทคโนโลยีทางการตลาดมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการขยายตลาดการค้าข้าวแบบดั้งเดิมสู่การค้าข้าวแบบออนไลน์ มีการใช้เทคโนโลยีในการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้น่าเชื่อถือและน่าใช้มากขึ้น สามารถส่งออกต่างประเทศได้

1.3 ผลการวิเคราะห์ The Five Force Model

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการแข่งขันจะใช้ The Five Force Model ของ Michael E. Porter เป็นตัวแบบในการวิเคราะห์ ซึ่ง Porter (1985) เสนอว่าการดำเนินงานของธุรกิจขึ้นอยู่กับสภาวะการแข่งขัน ในองค์กรธุรกิจนั้นดำรงอยู่ ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญ 5 ประการ ที่อาจเป็นได้ทั้งโอกาส และอุปสรรคต่อการดำเนินงานของธุรกิจ มีรายละเอียด ดังนี้ 1) อุปสรรคในการเข้าสู่ธุรกิจของคู่แข่งใหม่ (Threat of New Entrants or Potential Competitors) 2) การต่อสู้แข่งขันของคู่แข่งในปัจจุบันที่อยู่ในธุรกิจเดียวกัน (Rivalry Among Existing Firms) 3) ภาวะคุกคามจากสินค้าทดแทน (Threat of Substitute Product) 4) อำนาจการต่อรองของผู้ซื้อ (Bargaining Power of Buyers) และ 5) อำนาจต่อรองของผู้ขายวัตถุดิบ (Bargaining Power of Suppliers)

1) อุปสรรคในการเข้าสู่ธุรกิจของคู่แข่งใหม่

จังหวัดชัยนาทเป็นจังหวัดที่มีความเหมาะสมของดินและสภาพพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกสูงและส่วนใหญ่ของพื้นที่เพาะปลูกอยู่ในเขตพื้นที่ชลประทาน ทำให้การจัดสรรน้ำเพื่อการเพาะปลูกไปได้ทั่วถึง โดยรูปแบบการเพาะปลูกในบริเวณที่เป็นที่ราบลุ่มจะเป็นนาข้าวและสวนผลไม้ จังหวัดชัยนาทมีพื้นที่ปลูกข้าวประมาณ 1,552,548 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 74.16 ของพื้นที่จังหวัดทั้งหมด สภาพพื้นที่โดยรวมเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำสายหลัก 3 สายไหลผ่าน ได้แก่แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีน และแม่น้ำน้อย มีระบบชลประทานที่สามารถรองรับการผลิตข้าวได้ดี พื้นที่อยู่ในเขตชลประทาน 698,592 ไร่ คิดเป็น 55.22 ของพื้นที่การเกษตรทั้งหมด ทำให้เกษตรกรสามารถผลิตข้าวได้ 2-3 ครั้ง/ปี หรือ 5 ครั้ง ใน 2 ปี จังหวัดชัยนาทมีโอกาสและศักยภาพในการเป็นแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีของประเทศ เนื่องจากเกษตรกร มีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวให้แก่ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวมาตั้งแต่ปี 2522 และโดยจังหวัดชัยนาท มีศูนย์ข้าวชุมชน จำนวน 89 ศูนย์ นอกจากนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความพร้อมในการสนับสนุนการดำเนินงาน ได้แก่ สำนักงานเกษตรจังหวัด ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชัยนาท ศูนย์วิจัยข้าวชัยนาท และหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในจังหวัด จากบริบทของจังหวัดชัยนาททำให้จังหวัดชัยนาทมีศักยภาพในการผลิตและการจัดการด้านข้าวได้อย่างสร้างสรรค์ได้มากกว่าจังหวัดอื่น

2) การต่อสู้แข่งขันของคู่แข่งในปัจจุบันที่อยู่ในธุรกิจเดียวกัน

จังหวัดชัยนาทมีศักยภาพที่จะส่งเสริมให้เป็นแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีของประเทศ เนื่องจากพื้นที่ร้อยละ 80 ของจังหวัด ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำนาข้าว ซึ่งในแต่ละปีมีการเพาะปลูกปีละ 2-3 ครั้ง เมล็ดพันธุ์ข้าวจึงจัดเป็นปัจจัยการผลิตพื้นฐานที่สำคัญ ที่สามารถเพิ่มผลผลิตและคุณภาพได้ประมาณ 15-20 เปอร์เซ็นต์ นอกจากนี้ ยังมีหน่วยงานวิชาการที่เกี่ยวข้องที่มีความพร้อมในการสนับสนุนการดำเนินงาน ได้แก่ สำนักงานเกษตรจังหวัด ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชัยนาท ศูนย์วิจัยข้าวชัยนาท และหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ในจังหวัดสนับสนุนด้านวิชาการในการดำเนินการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีแก่เกษตรกร ประกอบกับเกษตรกรมีการสั่งสมประสบการณ์มานานกว่า 30 ปี โดยได้ร่วมมือกับศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชัยนาท ดำเนินการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวให้แก่ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อจำหน่ายมาตั้งแต่ปี 2522 จึงทำให้การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชัยนาทเป็นที่รู้จักของจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศมีผู้ประกอบการและผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีมากกว่า 100 ราย มีศูนย์ข้าวชุมชน จำนวน 89 ศูนย์ มีผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวมากกว่า 51,800 ตัน/ปี ซึ่งยังคงไม่เพียงพอกับความต้องการของตลาด และเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาในการผลิตที่ไม่ได้คุณภาพ ผู้ประกอบการ จึงได้มีการจัดตั้งชมรมผู้ประกอบการผลิตและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัดชัยนาทขึ้น เมื่อเดือนมิถุนายน 2554 โดยมีผู้ประกอบการเข้าร่วม เป็นสมาชิกมากกว่า 60 ราย จึงทำให้การต่อสู้แข่งขันของคู่แข่งในปัจจุบันที่อยู่ในธุรกิจเดียวกันมีน้อย เพราะการผลิตไม่เพียงพอกับความต้องการของตลาด และมีการจัดตั้งชมรมผู้ประกอบการผลิตและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัดชัยนาท

3) ภาวะคุกคามจากสินค้าทดแทน

ข้าว จัดเป็นอาหารหลักที่มีความสำคัญ ประเทศไทยเรานั้น มีการบริโภคข้าวเป็นอาหารหลัก เป็นแหล่งของอาหารที่ให้พลังงานแก่ชีวิตในแต่ละวันของคนไทยจึงทำให้ไม่มีภาวะคุกคามจากสินค้าทดแทนมากนัก

4) อำนาจการต่อรองของผู้ซื้อ

ผู้ประกอบการด้านข้าว มีการจัดตั้งชมรมผู้ประกอบการผลิตและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัดชัยนาทขึ้น เมื่อเดือนมิถุนายน 2554 โดยมีผู้ประกอบการเข้าร่วมเป็นสมาชิกมากกว่า 60 ราย จึงทำให้ผู้ประกอบการผลิตและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวสามารถในการกำหนดราคากลางลดการต่อรองราคาจากผู้ซื้อ แต่ผู้ประกอบการด้านข้าวเพื่อจำหน่ายให้กับโรงสีไม่สามารถต่อรองราคากับผู้ประกอบการในการรับซื้อได้

5) อำนาจต่อรองของผู้ขายวัตถุดิบ

การปลูกข้าวของเกษตรกรมีการแข่งขันการผลิตข้าวให้ได้ผลผลิตสูงสุด ทำให้มีการใช้ปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยเคมี และสารเคมีในอัตราสูงจนเกินความจำเป็น ด้วยภาวะการแข่งขันทำให้เกษตรกรชาวนาไม่สามารถรวมกลุ่มในการต่อรองราคาวัตถุดิบได้ ทำให้ราคาของวัตถุดิบเป็นไปตามการกำหนดของผู้ขาย ส่งผลต่อต้นทุนการผลิต

1.4 ผลการวิเคราะห์ SWOT Analysis ของจังหวัดชัยนาท

ผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เอกสาร นโยบาย แผนยุทธศาสตร์จังหวัดชัยนาท ปี 2557-2560 (สำนักงานจังหวัดชัยนาท, 2557) ภาวะเศรษฐกิจการเกษตร ปี 2559 และแนวโน้มปี 2560 (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 7,

2559) เกี่ยวกับสถานะแวดล้อมในด้านการทำเศรษฐกิจสร้างสรรค์จังหวัดชัยนาท โดยพิจารณาถึงปัจจัยด้านต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอก รวมถึงกรณีศึกษาการทำเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่ประสบผลสำเร็จ ดังนี้

จุดแข็ง

- 1) มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ โดยมีแม่น้ำสำคัญ 3 สายไหลผ่าน ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำน้อย และแม่น้ำท่าจีน และมีพื้นที่เกษตรอยู่ในเขตชลประทาน ร้อยละ 55.22 (พื้นที่ในเขตชลประทาน 698,592 ไร่ / พื้นที่การเกษตรทั้งหมด 1,265,166.25 ไร่)
- 2) มีหน่วยงานวิชาการด้านการเกษตรที่มีศักยภาพจำนวน 17 หน่วยงาน อาทิ ศูนย์วิจัยข้าว ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว ศูนย์วิจัยพืชไร่ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร เขต 7 เป็นต้น ทั้งนี้สามารถให้การสนับสนุนองค์ความรู้และพัฒนาศักยภาพแก่เกษตรกร ตลอดจนการดำเนินการด้านการวิจัยและพัฒนาผลผลิตด้านการเกษตรที่สำคัญของจังหวัด
- 3) เป็นแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพและมีชื่อเสียงในระดับประเทศ โดยมีอัตราการงอกของเมล็ดพันธุ์สูงถึงประมาณร้อยละ 90 และได้รับการรับรองจากกรมการข้าว และได้รับรางวัลเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากกระทรวงพาณิชย์
- 4) ทำเลที่ตั้งเหมาะสม เชื่อมโยงกับทุกภูมิภาคของประเทศ มีระยะทางห่างจากกรุงเทพ 195 กิโลเมตร การคมนาคมภายในจังหวัดสะดวกทุกพื้นที่ ใช้เวลาในการเดินทางน้อย
- 5) เป็นแหล่งปลาน้ำจืดหลากหลายชนิดโดยเฉพาะปลาที่หายากและมีราคาสูง อาทิ ปลาแดง ปลาน้ำเงิน ปลาแคตคัง ปลาเบ็ญ ทั้งจากแหล่งน้ำธรรมชาติและการเพาะเลี้ยง
- 6) มีโรงสีข้าวจำนวนมาก 58 แห่ง กำลังการผลิตของโรงสีขนาดใหญ่ๆ ประมาณ 10 ตัน/วัน กำลังการผลิตมากกว่าผลผลิตข้าวภายในจังหวัด
- 7) มีส้มโอขาวแตงกวาเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด ที่มีลักษณะเด่นต่างจากส้มโอพันธุ์อื่นๆ คือ เนื้อแห้ง กิ่งใหญ่ รสชาติหวานอมเปรี้ยว และเป็นที่ต้องการของตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ
- 8) ประชาชนมีวิถีชีวิตเรียบง่ายตามสังคมเกษตรกรรม โดยมีพื้นที่เกษตรร้อยละ 79.02 ของพื้นที่ทั้งหมด มีโรงงานอุตสาหกรรมน้อย

จุดอ่อน

- 1) ต้นทุนการผลิตสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้นทุนการผลิตข้าวซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจหลักของจังหวัด มีต้นทุนการผลิตประมาณ 5,000 บาท/ไร่ เนื่องจากปริมาณการใช้ปัจจัยการผลิต สารเคมี สูง การเช่าที่นาของเกษตรกรร้อยละ 50 ของเกษตรกร และการจ้างแรงงาน
- 2) ประชาชนมีปัญหาสุขภาพ ได้แก่ โรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ได้แก่ โรคหัวใจ/หลอดเลือดสมอง โรคมะเร็ง เนื่องจากพฤติกรรมบริโภคไม่ถูกต้อง/ไม่ออกกำลังกาย

3) มีแหล่งท่องเที่ยวน้อย ขาดแรงจูงใจนักท่องเที่ยว
 4) เกษตรกรมีพฤติกรรมในการเพาะปลูกที่มุ่งหวังรายได้มากกว่าการเพาะปลูกที่ปลอดภัย เนื่องจากราคาของผลผลิตไม่แตกต่างกัน และกระบวนการผลิตสินค้าเกษตรที่ปลอดภัยยุ่งยาก

5) การรวมกลุ่มของเกษตรกรไม่เข้มแข็ง และการปฏิบัติหน้าที่ของสถาบันเกษตรกรไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง

6) โรงเรียนในพื้นที่จังหวัดชัยนาทมีโรงเรียนขนาดเล็กที่มีนักเรียนจำนวน 120 คนลงมา จำนวน 104 โรงเรียน จากทั้งหมด 185 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 56 ส่งผลให้เด็กขาดโอกาสในการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ เนื่องจากบุคลากรทางการศึกษาไม่ครบทุกสาขาวิชา

7) ประชาชนไม่เคร่งครัดวินัยจราจร เนื่องจากสถิติการเกิดอุบัติเหตุจราจรซึ่งสาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากการไม่ปฏิบัติตามวินัยจราจร ไม่สวมหมวกกันน็อก และการไม่ปฏิบัติตามกฎจราจร

8) ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีคุณภาพได้มาตรฐานมีจำนวนน้อย โดยมีผลิตภัณฑ์ชุมชนได้มาตรฐาน 5 ดาว เพียง 8 ผลิตภัณฑ์ และผลิตภัณฑ์ชุมชนไม่ตรงตามความต้องการของตลาด
 โอกาส

1) กระแสโลกมีความต้องการบริโภคอาหารปลอดภัย/ผลิตภัณฑ์ที่ปลอดภัย/อาหารเพื่อสุขภาพ

2) นโยบายของรัฐบาลในการส่งเสริมสินค้าเกษตรที่ปลอดภัยได้มาตรฐาน

3) นโยบายรัฐบาลส่งเสริมการท่องเที่ยว

4) จังหวัดชัยนาทอยู่ในเขตอุตสาหกรรม BOI เขต 3 ส่งผลให้เกิดการขยายตัวภาคอุตสาหกรรม เกิดการจ้างแรงงานในพื้นที่

5) ความต้องการเมล็ดพันธุ์ดีตลาดภายในประเทศสูงทำให้จังหวัดสามารถส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดี เพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการของตลาด

6) การรวมกลุ่มของสมาชิก AEC ทำให้เกิดช่องทางการตลาด การค้าการบริการ และการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

อุปสรรค

1) ความผันผวนของราคาสินค้าเกษตร ทำให้รายได้ของเกษตรกรไม่แน่นอน ส่งผลต่อภาวะหนี้สินของเกษตรกรและภาวะเศรษฐกิจของจังหวัด

2) ความผันผวนของภาวะแวดล้อมและบรรยากาศของโลกส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล การแพร่ระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืชที่ผิดธรรมชาติและทำให้เกิดภัย

พิบัติธรรมชาติที่รุนแรงกว่าเดิม ส่งผลต่อคุณภาพผลผลิตทางการเกษตรและความเป็นอยู่ของประชาชน

3) การเปิดการค้าเสรี ทำให้เกิดการแข่งขันทางการตลาดสูง โดยเฉพาะสินค้าด้านการเกษตรที่มีต้นทุนการผลิตสูงจะเสียเปรียบคู่แข่งที่มีต้นทุนการผลิตที่ต่ำกว่า

4) การกีดกันทางการค้า ส่งผลต่อการส่งออกผลผลิตทางการเกษตร

5) วิกฤตเศรษฐกิจ ส่งผลกระทบต่อการส่งออก และความเป็นอยู่ของประชาชน เช่น ราคาสินค้าสูงขึ้น

6) โรคอุบัติใหม่ เช่น ไข้หวัดนก H5N1, ไข้หวัดใหญ่ สายพันธุ์ใหม่ H1N1 ส่งผลต่อความเป็นอยู่ของประชาชนและภาวะเศรษฐกิจของจังหวัด

7) การแพร่ระบาดของยาเสพติด ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมเพิ่มขึ้น เช่น คดีอาชญากรรม คดียาเสพติด

1.5 ผลการวิเคราะห์กลยุทธ์ด้วยวิธี TOWS Matrix

ผลการวิเคราะห์กลยุทธ์ด้วยวิธี TOWS Matrix ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาทั้งหมดมาจัดทำเป็นแผนยุทธศาสตร์เมื่อสร้างสรรค์ชัยนาท โดยใช้แนวคิดการวางแผนยุทธศาสตร์ด้วยวิธี TOWS Matrix โดยการจัดทำแผนกลยุทธ์โดยใช้ TOWS Matrix จากผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกและสภาพแวดล้อมภายในจังหวัดชัยนาทในกลยุทธ์ของจุดอ่อน จุดแข็ง และอุปสรรค (SWOT Analysis) ดังตารางที่ 7 สรุปผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกและสภาพแวดล้อมภายในจังหวัดชัยนาท

ตารางที่ 7 สรุปผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกและสภาพแวดล้อมภายในจังหวัดชัยนาท

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<p>S1 มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ โดยมีแม่น้ำสำคัญ 3 สายไหลผ่าน ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำน้อย และแม่น้ำท่าจีน และมีพื้นที่เกษตรอยู่ในเขตชลประทาน ร้อยละ 55.22</p>	<p>W1 ต้นทุนการผลิตสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้นทุนการผลิตข้าวซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจหลักของจังหวัด มีต้นทุนการผลิตประมาณ 5,000 บาท/ไร่ เนื่องจากปริมาณการใช้ปัจจัยการผลิต สารเคมี สูง การเช่าที่นาของเกษตรกรร้อยละ 50 ของเกษตรกร และการจ้างแรงงาน</p>

ตารางที่ 7 สรุปผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกและสภาพแวดล้อมภายในจังหวัดชัยนาท (ต่อ)

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<p>S2 มีหน่วยงานวิชาการด้านการเกษตรที่มีศักยภาพจำนวน 17 หน่วยงาน อาทิ ศูนย์วิจัยข้าว ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว ศูนย์วิจัยพืชไร่ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร เขต 7 เป็นต้น ทั้งนี้ สามารถให้การสนับสนุนองค์ความรู้และพัฒนาศักยภาพแก่เกษตรกร ตลอดจนการดำเนินการด้านการวิจัยและพัฒนาผลผลิตด้านการเกษตรที่สำคัญของจังหวัด</p> <p>S3 เป็นแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพ และมีชื่อเสียงในระดับประเทศ โดยมีอัตราการงอกของเมล็ดพันธุ์สูงถึงประมาณร้อยละ 90 และได้รับการรับรองจากกรมการข้าว และได้รับรางวัลเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากกระทรวงพาณิชย์</p> <p>S4 ทำเลที่ตั้งเหมาะสม เชื่อมโยงกับทุกภูมิภาคของประเทศ มีระยะทางห่างจากกรุงเทพฯ 195 กิโลเมตร การคมนาคมภายในจังหวัดสะดวกทุกพื้นที่ ใช้เวลาในการเดินทางน้อย</p> <p>S5 เป็นแหล่งปลาน้ำจืดหลากหลายชนิด โดยเฉพาะปลาที่หายากและมีราคาสูง อาทิ ปลาแดง ปลาน้ำเงิน ปลาตกคัง ปลาเปี้ยว ทั้งจากแหล่งน้ำธรรมชาติและการเพาะเลี้ยง</p> <p>S6 มีโรงสีข้าวจำนวนมาก 58 แห่ง กำลังการผลิตของโรงสีขนาดใหญ่ ๆ ประมาณ 10 ตัน/วัน กำลังการผลิตมากกว่าผลผลิตข้าวภายในจังหวัด</p> <p>S7 มีส้มโอขาวแตงกวาเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด ที่มีลักษณะเด่นต่างจากส้มโอพันธุ์อื่น ๆ คือ เนื้อแห้ง กิ่งใหญ่ รสชาติหวานอมเปรี้ยว และเป็นที่ต้องการของตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ</p>	<p>W2 ประชาชนมีปัญหาสุขภาพ ได้แก่ โรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ได้แก่ โรคหัวใจ/หลอดเลือดสมอง โรคมะเร็ง เนื่องจากพฤติกรรม การบริโภคไม่ถูกต้อง/ไม่ออกกำลังกาย</p> <p>W3 มีแหล่งท่องเที่ยววัน้อย ขาดแรงจูงใจนักท่องเที่ยว</p> <p>W4 เกษตรกรมีพฤติกรรมในการเพาะปลูกที่มุ่งหวังรายได้มากกว่าการเพาะปลูกที่ปลอดภัย เนื่องจากราคาของผลผลิตไม่แตกต่าง และกระบวนการผลิตสินค้าเกษตรที่ปลอดภัยยุ่งยาก</p> <p>W5 การรวมกลุ่มของเกษตรกรไม่เข้มแข็ง และการปฏิบัติหน้าที่ของสถาบันเกษตรกรไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง</p> <p>W6 โรงเรียนในพื้นที่จังหวัดชัยนาทมีโรงเรียนขนาดเล็กที่มีนักเรียนจำนวน 120 คนลงมา จำนวน 104 โรงเรียน จากทั้งหมด 185 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 56 ส่งผลให้เด็กขาดโอกาสในการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ เนื่องจากบุคลากรทางการศึกษาไม่ครบทุกสาขาวิชา</p> <p>W7 ประชาชนไม่เคร่งครัดวินัยจราจร เนื่องจากสถิติการเกิดอุบัติเหตุจราจรซึ่งสาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากการไม่ปฏิบัติตามวินัยจราจร ไม่สวมหมวกกันน็อกและไม่ปฏิบัติตามกฎจราจร</p>

ตารางที่ 7 สรุปผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกและสภาพแวดล้อมภายในจังหวัดชัยนาท (ต่อ)

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<p>S8 ประชาชนมีวิถีชีวิตเรียบง่ายตามสังคมเกษตรกรรม โดยมีพื้นที่เกษตรร้อยละ 79.02 ของพื้นที่ทั้งหมด มีโรงงานอุตสาหกรรมน้อย</p>	<p>W8 ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีคุณภาพได้มาตรฐานมีจำนวนน้อย โดยมีผลิตภัณฑ์ชุมชนได้มาตรฐาน 5 ดาว เพียง 8 ผลิตภัณฑ์ และผลิตภัณฑ์ชุมชนไม่ตรงความต้องการของตลาด</p>
โอกาส	ภัยคุกคาม
<p>O1 กระแสโลกมีความต้องการบริโภคอาหารปลอดภัย/ผลิตภัณฑ์ที่ปลอดภัย/อาหารเพื่อสุขภาพ</p> <p>O2 นโยบายของรัฐบาลในการส่งเสริมสินค้าเกษตรที่ปลอดภัยได้มาตรฐาน</p> <p>O3 นโยบายรัฐบาลส่งเสริมการท่องเที่ยว</p> <p>O4 จังหวัดชัยนาทอยู่ในเขตอุตสาหกรรม BOI เขต 3 ส่งผลให้เกิดการขยายตัวภาคอุตสาหกรรม เกิดการจ้างแรงงานในพื้นที่</p> <p>O5 ความต้องการเมล็ดพันธุ์ดีตลาดภายในประเทศสูงทำให้จังหวัดสามารถส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดี เพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการของตลาด</p> <p>O6 การรวมกลุ่มของสมาชิก AEC ทำให้เกิดช่องทางการตลาด การค้า การบริการ และการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น</p>	<p>T1 ความผันผวนของราคาสินค้าเกษตร ทำให้รายได้ของเกษตรกรไม่แน่นอน ส่งผลต่อภาวหนี้สินของเกษตรกรและภาวะเศรษฐกิจ</p> <p>T2 ความผันผวนของภาวะแวดล้อมและบรรยากาศของโลกส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล การแพร่ระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืชที่ผิดธรรมชาติและทำให้เกิดภัยพิบัติธรรมชาติที่รุนแรงกว่าเดิม ส่งผลต่อคุณภาพผลผลิตทางการเกษตรและความเป็นอยู่ของประชาชน</p> <p>T3 การเปิดการค้าเสรี ทำให้เกิดการแข่งขันทางการตลาดสูง โดยเฉพาะสินค้าด้านการเกษตรที่มีต้นทุนการผลิตสูงจะเสียเปรียบคู่แข่งที่มีต้นทุนการผลิตที่ต่ำกว่า</p> <p>T4 การกีดกันทางการค้า ส่งผลต่อการส่งออกผลผลิตทางการเกษตร</p> <p>T5 วิกฤตเศรษฐกิจ ส่งผลกระทบต่อการส่งออก และเป็นอยู่ของประชาชน เช่น ราคาสินค้าสูงขึ้น</p>

ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาทั้งหมดมาจัดทำเป็นแผนยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ชัยนาท โดยใช้แนวคิดการวางแผนยุทธศาสตร์ด้วยวิธี TOWS Matrix โดยการจัดทำแผนกลยุทธ์โดยใช้ TOWS Matrix มีแนวทางในการจัดทำกลยุทธ์ คือ

1. กลยุทธ์ SO (SO strategies) จัดทำกลยุทธ์โดยใช้จุดแข็ง เพื่อสร้างความได้เปรียบจากโอกาส
2. กลยุทธ์ WO (WO strategies) จัดทำกลยุทธ์โดยเอาชนะจุดอ่อนเพื่อใช้ประโยชน์จากโอกาส
3. กลยุทธ์ ST (ST strategies) จัดทำกลยุทธ์โดยใช้จุดแข็งเพื่อหลีกเลี่ยงอุปสรรค
4. กลยุทธ์ WT (WT strategies) จัดทำกลยุทธ์เพื่อลดจุดอ่อนและหลีกเลี่ยงอุปสรรค

ผังตารางที่ 8 การสร้างกลยุทธ์จาก TOWS Matrix

ตารางที่ 8 การสร้างกลยุทธ์จาก TOWS Matrix

กลยุทธ์ SO (SO strategies)	กลยุทธ์ WO (WO strategies)
S1O1O2 ส่งเสริมการปลูกข้าวปลอดสารพิษ S2O1O2 ส่งเสริมการสร้างองค์ความรู้และพัฒนาศักยภาพการจัดการด้านข้าวแก่เกษตรกร S3O5 ส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว S4O6 ส่งเสริมการกระจายสินค้าและการส่งออกเมล็ดพันธุ์ข้าว S5S7O1O2 ส่งเสริมการปลูกข้าวแบบเกษตรผสมผสาน S8O6 ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างสร้างสรรค์	W1W2W4O1O2 ส่งเสริมการปลูกข้าวแบบปลอดสารพิษ W3O3 ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ W8O4 ส่งเสริมการสร้างผลิตภัณฑ์จากข้าวที่ได้มาตรฐาน
กลยุทธ์ ST (ST strategies)	กลยุทธ์ WT (WT strategies)
S1T1 ส่งเสริมการปลูกข้าวแบบปลอดสารพิษ S5T2 ส่งเสริมการปลูกข้าวแบบเกษตรผสมผสาน S3T3 ส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	W1W2W4T5 ส่งเสริมการปลูกข้าวแบบปลอดสารพิษ W3T3 ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ W4T2 ส่งเสริมการปลูกข้าวแบบเกษตรผสมผสาน W2T5 ส่งเสริมการสีข้าวไว้รับประทานเอง

1.2 ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก สภาพการณ์ด้านข้าวของจังหวัดชัยนาท ปัญหา อุปสรรค การจัดการด้านข้าวของจังหวัดชัยนาท และความต้องการในการจัดการด้านข้าวของจังหวัดชัยนาท มีผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1.2.1 สภาพการณ์ด้านข้าวของจังหวัดชัยนาท

1) ด้านภูมิศาสตร์ จังหวัดชัยนาทมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบลุ่มมีแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำน้อย ไหลผ่านพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วทุกอำเภอ เช่น แม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านอำเภอมโนรมย์ อำเภอวัดสิงห์ อำเภอเมืองชัยนาท และอำเภอสรรพยา แม่น้ำท่าจีนหรือแม่น้ำมะขามเต่า ไหลผ่านอำเภอเมืองชัยนาท อำเภอวัดสิงห์ และอำเภอหันคา แม่น้ำน้อยไหลผ่านอำเภอเมืองชัยนาท อำเภอสรรคบุรี และยังมีคลองชลประทาน ซึ่งมีหลายสายไหลผ่านพื้นที่ต่าง ๆ ได้แก่ คลองอนุศาสนนันท์ คลองมหาราช คลองพลเทพ เป็นต้น ล้วนเป็นแหล่งน้ำสำคัญสำหรับการเพาะปลูกข้าว ดัง ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยข้าวชัยนาท (นริศรา จำรูญวงษ์, 2560) กล่าวว่า

“....จังหวัดชัยนาทมีต้นทุนทางด้านภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมต่อการปลูกข้าว เนื่องจากเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์ เกิดจากการทับถมของตะกอนจากแม่น้ำสายสำคัญหลายสาย อีกทั้งมีการจัดการชลประทานที่เอื้อต่อการเพาะปลูก....”

2) ด้านการผลิต ปัญหาต้นทุนการผลิต ชาวนานำวิธีการผลิตแบบสมัยใหม่ด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อวัตถุประสงค์ในการเพิ่มปริมาณผลผลิตทางการเกษตร ได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวนาจากชาวนา เป็นผู้จัดการนา พร้อมกับการมีค่าใช้จ่ายของต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้นด้วย นอกจากนี้ยังมีค่าแรงงานและค่าจ้างที่มาจากภายนอก จากการลงทุนเช่นนี้เมื่อเทียบกับรายได้จากการขายข้าวแล้วพบว่าชาวนาจะขาดทุนจากการทำนาเนื่องจากต้นทุนในการผลิตข้าวสูง อีกทั้งชาวนาบางส่วนทำนาเช่าต้องมีต้นทุนที่สูงขึ้นจากค่าเช่าอีก ดังชาวนาท่านหนึ่ง (สมชาย เปี่ยมศิลป์, 2560) ได้กล่าวว่า

“....ปัจจุบันชาวนาที่เป็นชาวนาจริง ๆ มีน้อยเนื่องจากปัจจุบันชาวนาไม่ได้ปลูกและดูแลข้าวด้วยตัวเอง ใช้วิธีการจ้างชะส่วนใหญ่ น่าจะเรียกว่า ผู้จัดการนา มากกว่าชาวนา ทำให้ต้นทุนในการผลิตสูงขึ้น ส่วนคนที่เป็ชาวนาก็มีทุนน้อย ไม่มีที่นาเป็นของตัวเองหรือมีก็มึน้อย จึงทำให้ชาวนาได้เป็นผู้รับจ้างทำนาชะส่วนใหญ่....”

อีกทั้งปัจจัยที่ทำให้ต้นทุนในการผลิตสูงขึ้น มาจากการนำเครื่องจักรกลการเกษตรมาใช้แทนแรงงานคนและสัตว์ เช่น รถไถนาแบบเดินตาม รถดำนา เครื่องพ่นยา เครื่องสูบน้ำ รถเกี่ยวข้าว เป็นต้น ดังชาวนาท่านหนึ่ง (วัฒนา การเวกโสม, 2560) ได้กล่าวไว้ว่า

“....ปัจจุบันการทำนามีต้นทุนสูงเนื่องการต้องอาศัยเครื่องจักรกลมาช่วยในการทำนาเพื่อให้ทันต่อยุคสมัย และวงรอบการเพาะปลูก เช่น รถไถนาแบบเดินตาม เครื่องพ่น

ยา เครื่องสูบน้ำ เครื่องจักรบางอย่างมีราคาสูงชาวนาไม่สามารถลงทุนเป็นของตนเองได้ ก็จำเป็นต้องจ้าง เช่น รถไถนา รถดำนา และรถเกี่ยวข้าว ซึ่งไม่มีอำนาจในการต่อรองราคาค่าจ้างได้ ทำให้แทบไม่มีกำไรจากการทำนา....”

การใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลงและยากำจัดศัตรูพืชเนื่องจากจังหวัดชัยนาทในพื้นที่ตำบลนางลือ และตำบลท่าชัยเป็นพื้นที่ที่มีการทำนาแบบนาปรัง จึงทำให้ดินไม่สามารถปรับคุณภาพตามธรรมชาติได้ อีกทั้งยังทำให้แมลงศัตรูพืชมีวงจรชีวิตอย่างต่อเนื่อง ต้องใช้สารเคมีเพื่อกำจัดแมลงศัตรูพืช และใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อปรับปรุงคุณภาพดินอีก เป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิตและเสี่ยงต่อสารพิษตกค้างในร่างกาย ดังรองนายกเทศมนตรีตำบลนางลือ (วรพล แยมเลี้ยง, 2560) ได้กล่าวว่า

“.....การปลูกข้าวมีต้นทุนการผลิตสูง บางคราวไม่คุ้มค่าต่อการลงทุน เนื่องจากต้องใช้ยาฆ่าเพลี้ย ยาหยอดหอย ยาฆ่าหญ้า ปุ๋ยเคมี ไม่ใช่ก็ได้ผลผลิต อีกทั้งยังทำให้ชาวนาได้รับสารพิษตกค้างในร่างกาย หรือตกค้างยังผู้บริโภคด้วย.....”

3) ด้านการตลาด การผลิตข้าวส่วนใหญ่เป็นการผลิตเพื่อจำหน่ายให้กับโรงสีโดยตรง ทำชาวนาขาดอำนาจในการต่อรองราคา ราคาข้าวขึ้นอยู่กับโรงสีกำหนดและความขึ้นของข้าว บางส่วนผลิตข้าวเพื่อการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ แต่การผลิตข้าวเพื่อจำหน่ายเมล็ดพันธุ์มีกระบวนการผลิตที่ยากกว่า ลงทุนสูงกว่า ปริมาณผลผลิตและจำนวนไร่ที่ทำน้อยกว่า อีกทั้งต้องได้ผ่านการรับรองเมล็ดพันธุ์ข้าวจึงทำให้นิยมปลูกเพื่อจำหน่ายเมล็ดพันธุ์เป็นส่วนน้อย การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าวมีชาวนาเป็นส่วนน้อยที่จะมีกระบวนการสีข้าวไว้รับประทานเอง หรือแปรรูปเป็นสินค้าอื่น เนื่องจากขาดความรู้ เครื่องมือ และความคุ้มค่าต่อการแปรรูป อีกทั้งตลาดสินค้าที่เกิดจากการแปรรูปสินค้าจากข้าวยังไม่เป็นที่แพร่หลาย ดังเจ้าของ Family Organic Farm Chainat (สิทธิชัย รื่นภาคแคน, 2560) ได้กล่าวว่า

“....ชาวนาส่วนใหญ่ยังปลูกข้าวเพื่อขายให้แก่โรงสีซะส่วนใหญ่ ซึ่งอาจจะเหมาะต่อการทำจำนวนมาก อาศัยจำนวนในการผลิตจำนวนมาก แต่ก็มีบางส่วนที่ผลิตข้าวเพื่อการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ แต่การผลิตข้าวเพื่อจำหน่ายเมล็ดพันธุ์มีกระบวนการผลิตที่ยากกว่า ลงทุนสูงกว่า ปริมาณผลผลิตและจำนวนไร่ที่ทำน้อยกว่า อีกทั้งต้องได้ผ่านการรับรองเมล็ดพันธุ์ข้าวจึงทำให้นิยมปลูกเพื่อจำหน่าย.....”

4) ด้านวิถีชีวิตชาวนาจังหวัดชัยนาทมีภูมิศาสตร์และระบบชลประทานเข้าถึงสามารถทำนาได้ตลอดทั้งปี รวมทั้งแรงงานภาคการเกษตรที่ลดลงทำให้ต้องมีการจ้างแรงงานในการทำนาตั้งแต่ขั้นตอนการเตรียมดิน การหว่าน การใส่ปุ๋ย การฉีดยาป้องกันศัตรูพืช การจ้างรถเกี่ยวข้าว รถขนข้าว ทำให้ชาวนาเปลี่ยนวิถีชีวิตจากชาวนาเป็นผู้จัดการนา แต่ก็มีชาวนาบางส่วนได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยว โดยการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทำเกษตรทฤษฎีใหม่ปลูกพืชผสมผสานทำให้วิถีชีวิตของชาวนาเปลี่ยนไปจากเดิม ดังชาวนาท่านหนึ่งที่

ได้รับรางวัล เกษตรทหารผ่านศึกดีเด่น จากองค์การส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ ประจำปี 2558 (บุญสร้าง เลิศล้ำพิทยากุล, 2560) ได้กล่าวว่า

“....บางครั้งการปลูกข้าวอย่างเดียวก็เสี่ยงเกินไป เพราะกำไรขึ้นอยู่กับราคาของตลาดข้าวที่ชาวนาไม่สามารถควบคุมราคาได้ สภาพอากาศ ศัตรูพืช ฯลฯ เราจึงต้องวางแผนรองรับความเสี่ยงโดยการทำเกษตรผสมผสาน ทั้งปลูกข้าวที่เป็นผลผลิตหลัก ควบคู่กับการการทำสวนมะม่วง ส้มโอ ถั่วฝักยาว การเพาะเห็ดนางฟ้า พืชผักสวนครัว และเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ ปลา ควบคู่กันไปด้วย เพราะการปลูกข้าวมีช่วงเวลาในการปลูกเมื่อว่างจากการทำนา ก็ทำอย่างอื่นควบคู่ไปด้วย ทำให้เรามีรายได้เพิ่มขึ้นหรือลดรายจ่ายบางส่วนได้ และเกิดความภาคภูมิใจเมื่อได้เห็นการเปลี่ยนแปลง การเจริญเติบโต และการแบ่งปันผลผลิตที่ได้....”

1.2.2 ปัญหาอุปสรรคการจัดการด้านข้าวของจังหวัดชัยนาท

ปัญหานี้สินของชาวนาเป็นปัญหาเรื้อรังที่ส่งผลกระทบต่อการผลิต รายได้ และความเป็นอยู่ของชาวนา เกิดจากการที่ชาวนาไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ทั้งในด้านการผลิต และการตลาด ต้นทุนการทำนาจึงเพิ่มมากขึ้น ขณะที่ราคาข้าวตกต่ำ เมื่อรายได้ไม่พอกับค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และค่านิยมการใช้จ่ายที่ไม่เหมาะสมกับรายรับ ชาวนาจึงต้องกู้ยืมเงินเพื่อการใช้จ่าย เกิดเป็นปัญหาเรื้อรัง และนับวันก็จะยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น ดังชาวนาท่านหนึ่ง (นางประจวบ ทังทอง, 2560) ได้กล่าวไว้ว่า

“....ชาวนาที่ทำนาของตนเอง ลงแรงด้วยตัวเอง อาจจะมีการจ้างบ้าง บางส่วนเฉพาะที่ตนไม่สามารถทำได้เช่น การเกี่ยวที่ต้องใช้รถเกี่ยว นั้นมีกำไรคุ้มต่อการลงทุน แต่ที่ชาวนาไม่สามารถพึ่งตนเองได้เนื่องจากปัญหาเรื่องหนี้สิน และการทำนาเช่า และค่านิยมในการใช้จ่ายของแต่ละครอบครัว ถ้าไรที่ได้จากการทำนาจึงต้องใช้จ่ายไปกับดอกเบี้ย ค่าเช่านา และการใช้จ่ายเกินความจำเป็น จึงทำให้ต้องไปกู้เงินมาใช้จ่ายและเกิดเป็นวงจรแบบนี้ไปเรื่อย ๆ....”

ปัญหาราคาข้าวเป็นปัญหาสำคัญที่กระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวนา ทำให้ชาวนาต้องตกอยู่ในฐานะที่ยากจน ในอดีตนั้นปัญหาราคาข้าวอาจมีสาเหตุจากการเอารัดเอาเปรียบของพ่อค้าคนกลาง เนื่องจากชาวนาไทยขาดความรู้ ความเข้าใจในด้านธุรกิจการตลาด จึงขาดอำนาจการต่อรอง และถูกกดราคา อีกทั้งราคาข้าวต้องขึ้นอยู่กับกลไกของตลาดภายนอกอีกด้วย กระทั่งปัจจุบันปัญหาราคาข้าวก็ยังส่งผลกระทบต่อรุ่นแรงกับชาวนา ซึ่งมีสาเหตุจากสถานการณ์ทั้งภายในประเทศและส่งออก กล่าวคือปริมาณข้าวที่มีการเก็บกักตุนไว้ของภาครัฐและภาคเอกชนมีปริมาณมาก ไม่สามารถระบายออกได้ ทำให้โรงสีรับซื้อข้าวได้ในปริมาณจำกัด หรือรับซื้อในราคาต่ำ แต่ปริมาณการผลิตข้าวของชาวนายังอยู่ในเกณฑ์สูง เนื่องจากมีปัจจัยเสริมด้านราคาข้าวจากนโยบายรัฐบาลเป็นแรงจูงใจให้ขยายพื้นที่ปลูกข้าวเพิ่มมากขึ้น ขณะที่ต้องเผชิญกับการแข่งขันทางการตลาดอย่างรุนแรงจากประเทศคู่แข่งการผลิตข้าวของไทย เช่น เวียดนาม นอกจากนี้ประเทศผู้นำเข้าข้าว

บางประเทศมีความต้องการบริโภคข้าวลดลงและหันไปบริโภคธัญพืชอย่างอื่นแทน หรือการพยายามที่จะปลูกข้าวเพื่อใช้บริโภคภายในประเทศของตนเอง และนี่เองที่เป็นผลให้ราคาข้าวปรับตัวลดลงดังเจ้าของ Family Organic Farm Chainat (สิทธิชัย รื่นภาคแคน, 2560) ได้กล่าวว่า

“.....ปัญหาราคาข้าวเป็นปัญหาที่เกิดจากหลายปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านอุปสงค์ อุปทานที่ไม่สมดุลกัน ซึ่งอาจเกิดจากนโยบายเอาใจประชาชนของรัฐบาลโดยการแทรกแซงราคาสินค้าทางการเกษตรจึงทำให้อัตราการผลิตไม่สมดุลกับความต้องการ ปัจจัยทางการวางแผนทางการค้าส่งออกข้าวของรัฐบาล ปัจจัยทางการรวมกลุ่มเพื่อต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลางหรือโรงสี และการปรับตัวทางการผลิต การตลาดให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ของชาวนาเอง.....”

ปัญหาต้นทุนการผลิต โดยการนำวิธีการผลิตแบบสมัยใหม่ด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อวัตถุประสงค์ในการเพิ่มปริมาณผลผลิตทางการเกษตร ได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวนาจากชาวนา เป็นผู้จัดการนา พร้อมกับการมีค่าใช้จ่ายของต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้นด้วย ซึ่งปัจจัยที่ทำให้ต้นทุนสูงขึ้น มาจากการนำเครื่องจักรกลการเกษตรมาใช้แทนแรงงานคนและสัตว์ เช่น รถไถนาแบบเดินตาม รถดำนา เครื่องพ่นยา เครื่องสูบน้ำ รถเกี่ยวข้าว เป็นต้น การใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลงและยากำจัดศัตรูพืชที่มีราคาสูง นอกจากนี้ยังมีค่าแรงงานและค่าจ้างที่มาจากภายนอก จากการลงทุนเช่นนี้เมื่อเทียบกับรายได้จากการขายข้าวแล้วพบว่าชาวนาจะขาดทุนจากการทำนาเนื่องจากต้นทุนในการผลิตข้าวสูง

ปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกินของชาวนา เป็นปัญหาสำคัญยิ่งในปัจจุบัน เป็นเหตุให้ผลผลิตข้าวอยู่ในระดับต่ำ ไม่เพียงพอต่อการบริโภค ปัญหาเรื่องที่ดินทำกินนั้นสะสมมานานและทวีความรุนแรงมากขึ้น การไร้ที่ดินทำกิน หมายถึงการไม่มีที่ดินเป็นของตนเองในการประกอบอาชีพด้วยการเพาะปลูกพืช การที่ต้องเช่าที่ดิน และการสูญเสียที่ดินทำกิน ซึ่งเกิดจากการที่แนวโน้มของต้นทุนการทำนาสูงขึ้น ในขณะที่ราคาผลผลิตตกต่ำ อีกทั้งชาวนายังต้องเผชิญกับภาวะความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ จนในที่สุดชาวนาต้องเป็นหนี้ และขายที่ดินมาชดเชยหนี้สิน หรือขายที่ดินเพื่อการลงทุนในการประกอบอาชีพอื่นที่มีหลักประกันความมั่นคงที่ดีกว่า นอกจากนี้แล้วสาเหตุการไร้ที่ดินทำกินยังเกิดจากนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการการกระตุ้นเศรษฐกิจ และการดึงนักลงทุนต่างประเทศเข้ามาลงทุนในประเทศไทย โดยการเปิดเสรีให้ทุนต่างชาติเช่าที่ดินในประเทศไทยได้ถึง 90 ปี หรือขายให้สิทธิขาดได้ รวมทั้งการปรับเปลี่ยนแก้ไขสัดส่วนการถือครองหุ้นของบริษัทต่างชาติในการครอบครองที่ดินให้มีความชัดเจนขึ้น กลุ่มนายทุนขนาดใหญ่จึงหันมากว้านซื้อที่ดินของชาวนาเพื่อแสวงหาประโยชน์ อีกทั้งนโยบายในการประกาศพื้นที่ป่าสงวนและอุทยานแห่งชาติทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวนาทำให้ชาวนาต้องสูญเสียที่ดินในการประกอบอาชีพ จนกลายเป็นปัญหาของชาวนาในปัจจุบัน

ปัญหาความผันผวนของสภาพภูมิอากาศทำให้การทำนาไม่เป็นไปตามฤดูกาล ทำให้ต้องลงทุนในการควบคุมปริมาณน้ำในการทำนา อีกทั้งยังส่งผลต่อผลผลิต เช่นลมแรงทำให้

ต้นข้าวล้ม ในช่วงข้าวออกรวงมีฝนตกทำให้ต้นข้าวล้มรวงข้าวแช่น้ำ ในช่วงเก็บเกี่ยวผลผลิตฝนตกทำให้ความชื้นเยอะไม่ได้ราคา ในช่วงฤดูฝนน้ำท่วมทำให้ต้นข้าวตาย เป็นต้น

ปัญหาศัตรูพืช เช่น เพลี้ย หนู หอย ปู และวัชพืช ทำให้ชาวนาต้องเสียค่าใช้จ่ายเพื่อควบคุมและกำจัดศัตรูพืชเหล่านี้ อีกทั้งหากศัตรูพืชมีมากเกินไปจะทำให้ได้ผลผลิตน้อย ไม่คุ้มค่ากับการลงทุน

1.2.3 ความต้องการในการจัดการด้านข้าวของจังหวัดชัยนาท

รัฐบาลควรส่งเสริมและฟื้นฟูระบบตลาดกลางค้าข้าวในพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อเป็นการสร้างความยุติธรรมในราคาข้าว เพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองราคาสินค้า เพื่อเป็นคู่แข่งทางการตลาดกับโรงสีหรือพ่อค้าคนกลาง ดังผู้ใหญ่วัย 3 ตำบลนางลือ (ไฉน มีมาก, 2559) ได้กล่าวว่า

“....ชาวนาต้องการให้รัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการรวมตัวชาวบ้านเพื่อส่งเสริมและฟื้นฟูระบบตลาดกลางข้าว ให้ชาวนาสามารถมีอำนาจในการต่อรองราคาข้าวได้ เพราะการรวมตัวของชาวนาเองเป็นไปได้ยากและขาดความน่าเชื่อถือ และเป็นคู่แข่งทางการตลาดกับโรงสี .....”

ส่งเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้กลุ่มเกษตรกรชาวนาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกร และสหกรณ์การเกษตร โดยการเป็นผู้ประสานในการรวมกลุ่ม ให้ความรู้และฝึกทักษะที่จำเป็น

ส่งเสริมให้ชาวนาสามารถพึ่งตนเองได้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการยึดหลักเกษตรทฤษฎีใหม่ มีการปลูกพืชผสมผสาน เน้นการทำนาแบบชีวภาพ หาประโยชน์ด้านอื่นจากนา เช่น พืชผักที่อยู่บริเวณนา มีการเลี้ยงหรือหาปลาควบคู่กับการทำนา มีความพอประมาณในการใช้จ่ายให้เหมาะสมกับสถานะภาพของตน มีเหตุผลในการใช้ชีวิต มีภูมิคุ้มกันในด้านการใช้ชีวิต

การพัฒนา และวางแผนระบบชลประทานให้สอดคล้องกับฤดูทำนามีแผนการปล่อยน้ำที่ชัดเจน มีการประชาสัมพันธ์การจัดการน้ำและภาวะผันผวนของฤดูกาล

การควบคุม และรับรองคุณภาพของเมล็ดพันธุ์ข้าวให้มีคุณภาพเป็นที่ต้องการของตลาด รวมถึงการประชาสัมพันธ์การส่งเสริมตลาดเมล็ดพันธุ์ข้าวให้เป็นที่รู้จักและน่าเชื่อถือ

การสร้างความมั่นคง ความเชื่อมั่นในอาชีพชาวนา โดยการส่งเสริมสุขภาพของชาวนาเนื่องจากใกล้ขีดसारเคมี และโรคระบาดต่าง ๆ ยกย่องอาชีพชาวนาเป็นอาชีพที่มีเกียรติเป็นกำลังหลักในการพัฒนาประเทศ ดังชาวนาท่านหนึ่ง (เสวย เปี่ยมรอด, 2560) ได้กล่าวว่า

“....ส่วนหนึ่งของการที่จะให้การผลิตข้าวได้ผลดีและการที่จะทำให้ชาวนามีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นด้วยต้อง ลด ละ เลิก การใช้สารเคมี ยกย่องเสริมสร้างความภาคภูมิใจ

ให้กับชาวนา โดยการประกวดหรือคัดเลือกชาวนาดีเด่นทางด้านต่าง ๆ ประกาศเกียรติคุณให้กับชาวนา.....”

การส่งเสริมในการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชาวนาเป็นการเพิ่มอัตลักษณ์ให้ชาวนา เพื่อช่วยส่งเสริมอัตลักษณ์และมูลค่าให้กับสินค้า รวมถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตั้ง เจ้าของ Family Organic Farm Chainat (สิทธิชัย รื่นภาคแคน, 2560) ได้กล่าวว่า

“.....ชาวนาต้องปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตและการจำหน่ายโดยการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า สร้างอัตลักษณ์และมูลค่าให้กับสินค้า ตัวอย่างเช่น Family Organic Farm Chainat ได้ปลูกข้าว Riceberry Organic ซึ่งเป็นการเพิ่มมูลค่าได้ถึง 6 - 8 เท่าตัว อีกทั้งแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อื่น เช่น สบู่ข้าว ครีมทาผิว ชาจมูกข้าว ซาลาเปาข้าว Riceberry ฯลฯ อีกทั้งยังฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ และจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวไปพร้อมกันด้วย.....”

2. ผลการวิเคราะห์แบบสอบถาม

ผลการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง คือชาวนาในพื้นที่เมืองสร้างสรรค์ 2 ตำบล คือตำบลนางลือและตำบลท่าชัย อำเภอเมือง จังหวัดชัยนาท จำนวน 346 ฉบับ ได้รับการตอบกลับ 346 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 เป็นแบบสอบถามที่สมบูรณ์ 340 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 98.27 รายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 9 จำนวนและร้อยละของสถานภาพของชาวนาจังหวัดชัยนาท

		(n=340)
สถานภาพของชาวนาจังหวัดชัยนาท		ร้อยละ
เพศ	ชาย	59.10
	หญิง	40.90
อายุ	น้อยกว่าหรือเท่ากับ 30 ปี	17.90
	31-40 ปี	12.10
	41-50 ปี	28.50
	51-60 ปี	31.50
	มากกว่า 60 ปี	10.00

ตารางที่ 9 จำนวนและร้อยละของสถานภาพของชานาจังหวัดชัยนาท (ต่อ)

สถานภาพของชานาจังหวัดชัยนาท	ร้อยละ
การศึกษา	
ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า	50.00
มัธยมศึกษาตอนต้น	11.80
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช./ปวส./อนุปริญญา	30.00
ปริญญาตรีหรือสูงกว่า	8.20
พื้นที่ ที่ใช้ทำนา	
นาตนเอง	39.1
นาเช่า	2.4
นาตนเองและนาเช่าร่วมกัน	58.5
สถานที่ทำนา	
ตำบลนางลือ	51.50
ตำบลท่าชัย	48.50
อาชีพการทำนา	
อาชีพทำนาอย่างเดียว	41.20
อาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก	38.80
อาชีพทำนาเป็นอาชีพเสริม	20.00
ประเภทของนา	
นาปรัง	100.00
จำนวนไร่ที่เพาะปลูก	
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่	10.00
11 - 30 ไร่	40.00
31 - 50 ไร่	30.00
51 - 70 ไร่	11.20
71 - 90 ไร่	8.80
มากกว่า 90 ไร่	0.00

ตารางที่ 9 จำนวนและร้อยละของสถานภาพของชาวนาจังหวัดชัยนาท (ต่อ)

สถานภาพของชาวนาจังหวัดชัยนาท	ร้อยละ
การลงทุนทำนา	
ทุนตนเอง	40.00
ทุนจากการกู้ยืม	60.00
ปริมาณผลผลิตข้าวนาปรังต่อไร่ต่อปี	
0.5 – 1.0 ตัน	100.00
วัตถุประสงค์ของการเพาะปลูกข้าว	
ปลูกข้าวเพื่อขายให้กับโรงสี	90.00
ปลูกข้าวเพื่อขายเมล็ดพันธุ์	48.20
ปลูกข้าวเพื่อเก็บไว้บริโภค	40.00
ปลูกข้าวเพื่อประกอบธุรกิจท่องเที่ยว	1.50

จากตารางที่ 9 จำนวนและร้อยละของสถานภาพของชาวนาจังหวัดชัยนาท พบว่า จำนวนและร้อยละของสถานภาพของชาวนาจังหวัดชัยนาทเป็นเพศชาย 201 คน คิดเป็นร้อยละ 59.10 เพศหญิง 139 คน คิดเป็นร้อยละ 40.90 อายุน้อยกว่าหรือเท่ากับ 30 ปี 61 คน คิดเป็นร้อยละ 17.90 อายุ 31-40 ปี 41 คน คิดเป็นร้อยละ 12.10 อายุ 41-50 ปี 97 คนคิดเป็นร้อยละ 28.50 อายุ 51-60 ปี 107 คน คิดเป็นร้อยละ 31.50 อายุมากกว่า 60 ปี 34 คน คิดเป็นร้อยละ 10.00 การศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า 170 คน คิดเป็นร้อยละ 50.00 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 40 คน คิดเป็นร้อยละ 11.80 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ปวช. ปวส. หรืออนุปริญญา 102 คน คิดเป็นร้อยละ 30.00 ระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า 28 คน คิดเป็นร้อยละ 8.20พื้นที่ที่ใช้ทำนาตนเอง 133 คน คิดเป็นร้อยละ 39.1 นาเช่า 8 คน คิดเป็นร้อยละ 2.4 นาตนเองและนาเช่าร่วมกัน 199 คน คิดเป็นร้อยละ 58.5 สถานที่ทำนา ตำบลนางสี 175 คน คิดเป็นร้อยละ 51.50 ตำบลท่าชัย 165 คน คิดเป็นร้อยละ 48.50 อาชีพการทำนา อาชีพทำนาอย่างเดียว 140 คนคิดเป็นร้อยละ 41.20 อาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก 132 คน คิดเป็นร้อยละ 38.80 อาชีพทำนาเป็นอาชีพเสริม 68 คน คิดเป็นร้อยละ 20.00 ประเภทของนา นาปีไม่มีประเภทนาปี นาปรัง 340 คนคิดเป็นร้อยละ 100.00 จำนวนไร่ที่เพาะปลูก น้อยกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่ 34 คน คิดเป็นร้อยละ 10.00 11 - 30 ไร่ 136 คน คิดเป็นร้อยละ 40.00 31 - 50 ไร่ 102 คน คิดเป็น ร้อยละ 30.00 51 - 70 ไร่ 38 คน คิดเป็นร้อยละ 11.20 71 - 90 ไร่ 30 คน คิดเป็นร้อยละ 8.80 ไม่มีจำนวนผู้เพาะปลูกมากกว่า 90 ไร่ การลงทุนทำนา ทุนตนเอง 136 คน คิดเป็นร้อยละ 40.00 ทุนจากการกู้ยืม 204 คนคิดเป็นร้อยละ 60.00 ไม่มีผู้ใช้

ทุนจากบริษัท ปริมาณผลผลิตข้าวนาปรัง ต่อไร่ต่อปี อยู่ระหว่าง 0.5 – 1.0 ตัน วัตถุประสงค์ของการเพาะปลูกข้าว ปลูกข้าวเพื่อขายให้กับโรงสี 306 คน คิดเป็นร้อยละ 90.00 ปลูกข้าวเพื่อขายเมล็ดพันธ์ 164 คน คิดเป็นร้อยละ 48.20 ปลูกข้าวเพื่อเก็บไว้บริโภค 136 คน คิดเป็นร้อยละ 40.00 ปลูกข้าวเพื่อประกอบธุรกิจท่องเที่ยว 5 คน คิดเป็นร้อยละ 1.50

ตารางที่ 10 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การแปลผลและลำดับที่ของระดับปฏิบัติหรือความต้องการการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

(n=340)

ระดับปฏิบัติหรือความต้องการ	ระดับความคิดเห็น			
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	ลำดับที่
ด้านการผลิต	4.85	.32	มากที่สุด	2
ด้านการตลาด	4.96	.13	มากที่สุด	1
ด้านวิถีชีวิตชาวนา	4.77	.20	มากที่สุด	3
รวม	4.86	.19	มากที่สุด	

จากตารางที่ 10 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การแปลผลและลำดับที่ของระดับปฏิบัติหรือความต้องการการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท พบว่าความต้องการการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านมีผลการปฏิบัติหรือความต้องการจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านการตลาด อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.96, S.D. = .13) รองลงมาคือ ด้านการผลิตอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.85, S.D. = .32) และด้านวิถีชีวิตชาวนาอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.77, S.D. = .20) ตามลำดับ

ตารางที่ 11 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับปฏิบัติหรือความต้องการการพัฒนา ยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนา จังหวัดชัยนาท ด้านการผลิต

(n=340)

ระดับปฏิบัติหรือความต้องการด้านการผลิต	ระดับความคิดเห็น			
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	ลำดับที่
การได้รับการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการทำนาจากภาครัฐ หรือภาคเอกชน	4.80	.40	มากที่สุด	2
ปัญหาการบริหารจัดการน้ำ และชลประทานให้เหมาะสมกับ ฤดูกาลทำนา	4.80	.40	มากที่สุด	2
การพัฒนาเมล็ดพันธุ์ และการรับรองคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าว	4.90	.30	มากที่สุด	1
ความรู้ด้านเทคโนโลยีเครื่องมืออุปกรณ์ในการทำนา	4.80	.40	มากที่สุด	2
ความรู้ วิธีการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคและศัตรูข้าว	4.80	.40	มากที่สุด	2
ความรู้ วิธีการใช้เคมีภัณฑ์ สารชีวภาพในการรักษาโรคและ การกำจัดศัตรูข้าว	4.90	.30	มากที่สุด	1
ความรู้ วิธีการใช้ปุ๋ย เคมีภัณฑ์และสารชีวภาพในการบำรุงข้าว	4.90	.30	มากที่สุด	1
ความรู้ วิธีการรับมือกับความผันผวนของสภาวะแวดล้อม และบรรยากาศ	4.90	.30	มากที่สุด	1
รวม	4.85	.32	มากที่สุด	

จากตารางที่ 11 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การแปลผลและลำดับที่ของระดับ ปฏิบัติหรือความต้องการการพัฒนา ยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท ด้านการผลิต พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.85$, S.D. = .32) เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นจากมากไปน้อยมีระดับปฏิบัติหรือความต้องการ ดังนี้ การ พัฒนาเมล็ดพันธุ์ และการรับรองคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าวอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.90$, S.D. = .30) ความรู้ วิธีการใช้เคมีภัณฑ์ สารชีวภาพในการรักษาโรคและการกำจัดศัตรูข้าว อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.90$, S.D. = .30) ความรู้ วิธีการรับมือกับความผันผวนของสภาวะแวดล้อมและบรรยากาศ อยู่ ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.90$, S.D. = .30) การได้รับการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการทำนาจากภาครัฐ หรือภาคเอกชน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.80$, S.D. = .40) ปัญหาการบริหารจัดการน้ำ และ ชลประทานให้เหมาะสมกับฤดูกาลทำนา อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.80$, S.D. = .40) ความรู้ด้าน เทคโนโลยีเครื่องมืออุปกรณ์ในการทำนา อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.80$, S.D. = .40) และความรู้

วิธีการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคและศัตรูข้าว อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.80, S.D. = .40) ตามลำดับ

ตารางที่ 12 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับปฏิบัติหรือความต้องการการพัฒนา ยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนา จังหวัดชัยนาท ด้านการตลาด

(n=340)

ระดับปฏิบัติหรือความต้องการด้านการตลาด	ระดับความคิดเห็น			
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	ลำดับที่
ความรู้และการแนะนำแหล่งจำหน่าย การจัดเก็บผลผลิต จากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน	4.90	.30	มากที่สุด	2
การได้รับความช่วยเหลือด้านการชดเชยราคาข้าวจากรัฐบาล	5.00	.00	มากที่สุด	1
ความรู้และวิธีการแปรรูป และการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ที่ได้ จากข้าว	4.90	.30	มากที่สุด	2
ความรู้ และวิธีการรับมือกับความผันผวนของตลาดและ ราคาข้าว	4.90	.30	มากที่สุด	2
การรวมกลุ่มของเกษตรกรชาวนาเพื่อสร้างเครือข่ายการ ผลิต และการต่อรองราคาข้าว	5.00	.00	มากที่สุด	1
การเพิ่มช่องทางการจำหน่าย	5.00	.00	มากที่สุด	1
เพิ่มการโฆษณาผลผลิตข้าวที่มีคุณภาพ	5.00	.00	มากที่สุด	1
รวม	4.96	.13	มากที่สุด	

จากตารางที่ 12 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การแปลผลและลำดับที่ของ ระดับปฏิบัติหรือความต้องการการพัฒนา ยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท ด้านการตลาด พบว่าระดับปฏิบัติหรือความต้องการใน ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.96, S.D. = .32) เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นจากมากไปน้อยมี ระดับปฏิบัติหรือความต้องการ ดังนี้ การได้รับความช่วยเหลือด้านการชดเชยราคาข้าวจากรัฐบาลอยู่ ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X}$ = 5.00, S.D. = .00) การรวมกลุ่มของเกษตรกรชาวนาเพื่อสร้างเครือข่ายการ ผลิต และการต่อรองราคาข้าว อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 5.00, S.D. = .00) การเพิ่มช่องทางการ จำหน่าย อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 5.00, S.D. = .00) เพิ่มการโฆษณาผลผลิตข้าวที่มีคุณภาพ อยู่ใน ระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 5.00, S.D. = .00) ความรู้และการแนะนำแหล่งจำหน่าย การจัดเก็บผลผลิต

จากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.90$, S.D. = .30) ความรู้และวิธีการแปรรูป และการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ที่ได้จากข้าว อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.90$, S.D. = .30) และความรู้และวิธีการรับมือกับความผันผวนของตลาดและราคาข้าว อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.90$, S.D. = .30) ตามลำดับ

ตารางที่ 13 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับปฏิบัติหรือความต้องการการพัฒนา ยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนา จังหวัดชัยนาท ด้านวิถีชีวิตชาวนา

(n=340)

ระดับปฏิบัติหรือความต้องการด้านวิถีชีวิตชาวนา	ระดับความคิดเห็น			
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	ลำดับที่
การได้รับการส่งเสริม และแนะนำการดำเนินชีวิตตามหลักของเศรษฐกิจพอเพียงจากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน	4.90	.30	มากที่สุด	2
ความรู้ วิธีการปลูกพืชชนิดอื่นควบคู่ไปกับการทำนา	4.90	.30	มากที่สุด	2
ความรู้ วิธีการเลี้ยงสัตว์ควบคู่ไปกับการทำนา	4.80	.40	มากที่สุด	3
การจัดการด้านหนี้สินของชาวนา	5.00	.00	มากที่สุด	1
การเสริมสร้างรายได้ หรืออาชีพเสริม	5.00	.00	มากที่สุด	1
การรวมกลุ่มของเกษตรกรชาวนาเพื่อพัฒนาวิถีชีวิตที่ดีขึ้น	5.00	.00	มากที่สุด	1
ความรู้สึกรับประกันในอาชีพการทำนา	3.80	.75	มากที่สุด	4
รวม	4.77	.20	มากที่สุด	

จากตารางที่ 13 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การแปลผลและลำดับที่ของระดับปฏิบัติหรือความต้องการการพัฒนา ยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท ด้านวิถีชีวิตชาวนา พบว่าระดับปฏิบัติหรือความต้องการในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.77$, S.D. = .20) เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นจากมากไปน้อย มีระดับปฏิบัติหรือความต้องการ ดังนี้ การจัดการด้านหนี้สินของชาวนา อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 5.00$, S.D. = .00) การเสริมสร้างรายได้ หรืออาชีพเสริม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 5.00$, S.D. = .00) การรวมกลุ่มของเกษตรกรชาวนาเพื่อพัฒนาวิถีชีวิตที่ดีขึ้น อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 5.00$, S.D. = .00) การได้รับการส่งเสริม และแนะนำการดำเนินชีวิตตามหลักของเศรษฐกิจพอเพียงจากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.90$, S.D. = .30) ความรู้ วิธีการปลูกพืชชนิดอื่นควบคู่ไปกับการทำนา อยู่ในระดับมากที่สุด

($\bar{X}$ = 4.90, S.D. = .30) ความรู้ วิธีการเลี้ยงสัตว์ควบคู่ไปกับการทำนา อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.80, S.D. = .40) และความรู้สึกมั่นคงในอาชีพการทำนา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.80, S.D. = .40) ตามลำดับ

ตารางที่ 14 ความถี่และร้อยละของปัญหา อุปสรรค แนวทางแก้ปัญหา และแนวทางพัฒนา
ยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว

(n = 340)

ประเด็น	รายการ	ความถี่	ร้อยละ
ปัญหา อุปสรรค	- ราคาข้าวต่ำ ไม่คุ้มค่าต่อการลงทุน	33	9.71
	- การจัดการน้ำไม่เหมาะสมกับฤดูกาลเพาะปลูก	23	6.76
	- ปัญหาศัตรูพืช เช่น เพลี้ย หนอน หอย ปู และวัชพืช	21	6.18
	- การทำนาเช่า ไม่ใช่ที่นาของตนเอง	18	5.29
	- ปุ๋ย และเคมีภัณฑ์ราคาสูง	11	3.24
	- ค่าแรง และค่าจ้างสูง	8	2.35
	- ขาดแคลนทุนในการทำนา	6	1.76
	- การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ให้ผ่านการรับรองเมล็ดพันธุ์ข้าว	3	.88
	- การกวดราคาของพ่อค้าคนกลางหรือโรงสี	3	.88
	แนวทางแก้ปัญหา	- การขุดเชิญราคาข้าวจากรัฐบาล	24
- การผลิตข้าวเพื่อจำหน่ายเมล็ดพันธุ์		13	5.42
- การจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนการใช้จ่าย		9	2.65
- การทำบัญชีการลงทุนและผลกำไรจากการทำนา		8	2.35
- การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าวและการท่องเที่ยว		7	2.06
แนวทางพัฒนา ยุทธศาสตร์เมือง สร้างสรรค์ด้านข้าว	- สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชาวนาให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง	19	5.59
	- การทำเกษตรผสมผสาน	16	4.71
	- การส่งเสริมการผลิตข้าวเพื่อจำหน่ายเมล็ดพันธุ์	13	3.82
	- การส่งเสริมการแปรรูปข้าวและการท่องเที่ยว	7	2.06

จากตารางที่ 14 ปัญหา อุปสรรค แนวทางแก้ปัญหา และแนวทางพัฒนา ยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว พบว่า ปัญหา อุปสรรคของการทำนา คือ ราคาข้าวต่ำ ไม่คุ้มค่า ต่อการลงทุน การจัดการน้ำ ปัญหาศัตรูพืช เช่น เพลี้ย หนู หอย ปู และวัชพืช การทำนาเช่า ไม่ใช่ที่นา ของตนเอง ปุ๋ย และเคมีภัณฑ์ราคาสูง ค่าแรง และค่าจ้างสูง ขาดแคลนทุนในการทำนา การผลิตเมล็ด พันธุ์ข้าว ให้ผ่านการรับรองเมล็ดพันธุ์ข้าว การกตราคาของพ่อค้าคนกลางหรือโรงสี แนวทางแก้ปัญหา คือ การชดเชยราคาข้าวจากรัฐบาล การผลิตข้าวเพื่อจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ การจัดทำบัญชีครัวเรือน การ ทำบัญชีการลงทุนและผลกำไรจากการทำนา การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าวและการท่องเที่ยว แนวทาง พัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชาวนาให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง การทำเกษตรผสมผสาน การส่งเสริมการผลิตข้าวเพื่อจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ การส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าวและการท่องเที่ยว ตามลำดับ

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของ ชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของ ชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทมีวัตถุประสงค์เพื่อการสร้างยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท ในการวิจัยผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการวิจัยอนาคต แบบ Ethnographic Delphi Futures Research (EDFR) โดยมีขั้นตอน 3 ขั้นตอน คือ

2.1 การพยากรณ์แนวโน้ม

2.1.1 เก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น (EDFR รอบที่ 1) จากขั้นตอนที่ 1 ได้จากการ สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทั้งสิ้น 17 คน โดยออกเป็นหน่วยงานราชการของจังหวัดชัยนาท จำนวน 7 คน ผู้ประกอบการด้านข้าว จำนวน 5 คน และชาวนา จำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามเพื่อการวิจัย เดลฟายรอบที่ 1 เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท มีวัตถุประสงค์เพื่อแนวทางการสร้าง ยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท โดย แบบสอบถามเป็นคำถามปลายเปิดมีจำนวน 3 ข้อ คือ ข้อที่ 1 ท่านคิดว่าภาครัฐควรมีนโยบายอย่างไร เพื่อส่งเสริมการผลิตข้าวของชาวนาจังหวัดชัยนาท ข้อที่ 2 ท่านคิดว่าภาครัฐควรมีนโยบายอย่างไร เพื่อส่งเสริมการตลาดของชาวนาจังหวัดชัยนาท และข้อที่ 3 ท่านคิดว่าภาครัฐควรมีนโยบายอย่างไร เพื่อส่งเสริมวิถีชีวิตชาวนาของชาวนาจังหวัดชัยนาท มีผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

2.1.1.1 นโยบายที่ส่งเสริมการผลิตข้าวของชาวนาจังหวัดชัยนาท

ขยายและปรับปรุงระบบชลประทาน ส่งเสริมการจัดรูปที่ดินเพื่อการเพาะปลูกข้าว

สร้างเสริมความสามารถของชาวนาให้รู้จักบริหารความเสี่ยงจากการตัดสินใจภายใต้กลไกการตลาด และภัยธรรมชาติ

ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการผลิตข้าว สนับสนุนการพัฒนาเครื่องจักรกลการผลิตข้าว

ส่งเสริมประสิทธิภาพการถ่ายทอดองค์ความรู้การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร การใช้ปุ๋ยเคมี การใช้ยาปราบศัตรูพืชให้เหมาะสม

พัฒนาศูนย์การเรียนรู้การจัดการด้านข้าว

ส่งเสริมการปลูกข้าวอินทรีย์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

พัฒนาระบบและเพิ่มประสิทธิภาพการตรวจสอบและรับรองคุณภาพข้าวและผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานสากล

2.1.1.2 นโยบายที่ส่งเสริมการตลาดของชาวนาจังหวัดชัยนาท

ส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าข้าว การสร้างอัตลักษณ์ของสินค้าข้าว การตราสินค้าข้าวและผลิตภัณฑ์

ส่งเสริมและฟื้นฟูระบบตลาดกลางค้าข้าว

ส่งเสริมความเข้มแข็งให้กลุ่มเกษตรกรชาวนาในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกร และสหกรณ์การเกษตร

ส่งเสริมการเชื่อมโยงผู้ผลิต ผู้ประกอบการ และผู้บริโภคข้าว

ส่งเสริมให้จังหวัดชัยนาทเป็นศูนย์กลางการค้าข้าวทั้งเมล็ดพันธุ์ข้าวและเพื่อบริโภค

ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิถีชีวิตชาวนา

2.1.1.3 นโยบายที่ส่งเสริมวิถีชีวิตชาวนาของชาวนาจังหวัดชัยนาท

อนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมภูมิปัญญาข้าวไทย

สร้างยุวชาวนาให้เป็นผู้ประกอบการเปลี่ยนแปลงในชุมชนและสืบสานอาชีพการทำนาผสมผสานการใช้เทคโนโลยีในการจัดการ

เสริมสร้างค่านิยมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ส่งเสริมการจัดทำเกษตรผสมผสานและพัฒนาอาชีพเสริมให้แก่ชาวนา

ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาและองค์กรชาวนา จัดให้มีระบบสวัสดิการชาวนาโดยจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชาวนาส่งเสริมการจัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนการใช้จ่าย

2.1.2 นำข้อมูลที่ได้จาก EDFR รอบที่ 1 มาสร้างเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามเพื่อการวิจัย เติลพายรอบที่ 2 เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญทั้งสิ้น 17 คน โดยแบ่งออกเป็นหน่วยงานราชการของจังหวัดชัยนาท จำนวน 7 คน ผู้ประกอบการด้านข้าว จำนวน 5 คน และชาวนา จำนวน 5 คน ได้ทำการให้น้ำหนักความเป็นไปได้ เป็นการทำ EDFR รอบที่ 2 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile range)

ตารางที่ 15 ค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile range) ยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทจากแบบสอบถามเติลพายรอบที่ 2

(n = 17)

ที่	ยุทธศาสตร์/ กลยุทธ์	Mdn.	IR	แปลค่า (เหมาะสม/สอดคล้อง)
1. ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการผลิตข้าวของชาวนาจังหวัดชัยนาท				
1.1	ขยายและปรับปรุงระบบชลประทาน ส่งเสริมการจัดรูปที่ดินเพื่อการเพาะปลูกข้าว	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก
1.2	สร้างเสริมความสามารถของชาวนาให้รู้จักบริหารความเสี่ยงจากการตัดสินใจภายใต้กลไกการตลาดและภัยธรรมชาติ	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก
1.3	ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการผลิตข้าว สนับสนุนการพัฒนาเครื่องจักรกลการผลิตข้าว	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก
1.4	ส่งเสริมประสิทธิภาพการถ่ายทอดองค์ความรู้ การใช้ปุ๋ยเคมี การไถยปราบศัตรูพืชให้เหมาะสม	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก
1.5	พัฒนาศูนย์การเรียนรู้การจัดการด้านข้าว	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก
1.6	ส่งเสริมการปลูกข้าวอินทรีย์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก
1.7	พัฒนาระบบและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ตรวจสอบและรับรองคุณภาพข้าวและผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานสากล	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก

ตารางที่ 15 ค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile range) ยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนา จังหวัดชัยนาทจากแบบสอบถามเดลฟายรอบที่ 2 (ต่อ)

(n = 17)

ที่	ยุทธศาสตร์/ กลยุทธ์	Mdn.	IR	แปลค่า (เหมาะสม/สอดคล้อง)
2. ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการตลาด ของชาวนาจังหวัดชัยนาท				
2.1	ส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าข้าว การสร้างอัตลักษณ์ของสินค้าข้าว การตราสินค้าข้าวและผลิตภัณฑ์	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก
2.2	ส่งเสริมและฟื้นฟูระบบตลาดกลางค้าข้าว	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก
2.3	ส่งเสริมความเข้มแข็งให้กลุ่มเกษตรกรชาวนาในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกร และสหกรณ์การเกษตร	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก
2.4	ส่งเสริมการเชื่อมโยงผู้ผลิต ผู้ประกอบการ และผู้บริโภคข้าว	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก
2.5	ส่งเสริมให้จังหวัดชัยนาทเป็นศูนย์กลางการค้าข้าว ทั้งเมล็ดพันธุ์ข้าว และข้าวเพื่อการบริโภค	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก
2.6	ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิถีชีวิตชาวนา	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก
3. ยุทธศาสตร์ส่งเสริมวิถีชีวิตชาวนาของชาวนาจังหวัดชัยนาท				
3.1	อนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมภูมิปัญญาข้าวไทย	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก
3.2	สร้างยุวชาวนาให้เป็นผู้ประกอบการเปลี่ยนแปลงในชุมชนและสืบสานอาชีพการทำนาผสมผสานการใช้เทคโนโลยีในการจัดการ	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก
3.3	เสริมสร้างค่านิยมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก
3.4	ส่งเสริมการจัดทำเกษตรผสมผสานและพัฒนาอาชีพเสริมให้แก่ชาวนา	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก

ตารางที่ 15 ค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile range) ยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนา จังหวัดชัยนาทจากแบบสอบถามเดลฟายรอบที่ 2 (ต่อ)

(n = 17)

ที่	ยุทธศาสตร์/ กลยุทธ์	Mdn.	IR	แปลค่า (เหมาะสม/สอดคล้อง)
3.5	ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาและองค์กรชาวนา จัดให้มีระบบสวัสดิการชาวนาโดยจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชาวนา	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก
3.6	ส่งเสริมการจัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนการใช้จ่าย	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก

จากตารางที่ 15 ค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile range) ยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทจากแบบสอบถามเดลฟายรอบที่ 2 พบว่า ยุทธศาสตร์และกลยุทธ์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดทุกยุทธศาสตร์และกลยุทธ์มีความเหมาะสมมากที่สุดและสอดคล้องมากที่สุด (Mdn = 5.00, IR = .00)

2.1.3 นำข้อมูลที่ได้จาก EDFR รอบที่ 2 มาทำเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่าเหมือนกับเดลฟายรอบที่ 3 แต่มีการรายงานให้ผู้เชี่ยวชาญได้ทราบความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญโดยแสดงตำแหน่งค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile range) โดยมีผู้เชี่ยวชาญทั้งสิ้น 17 คน โดยออกเป็นหน่วยงานราชการของจังหวัดชัยนาท จำนวน 7 คน ผู้ประกอบการด้านข้าว จำนวน 5 คน และชาวนา จำนวน 5 คน ได้ทำการให้นำนักความเป็นไปได้ เป็นการนำ EDFR รอบที่ 3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามเพื่อการวิจัย เดลฟายรอบที่ 3 เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile range) มีผลการการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

ตารางที่ 16 ค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile range) ยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนา จังหวัดชัยนาทจากแบบสอบถามเดลฟายรอบที่ 3

(n = 17)

ที่	ยุทธศาสตร์/ กลยุทธ์	Mdn.	IR	แปลค่า (เหมาะสม/สอดคล้อง)
1. ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการผลิตข้าวของชาวนาจังหวัดชัยนาท				
1.1	ขยายและปรับปรุงระบบชลประทาน ส่งเสริมการจัดรูปที่ดินเพื่อการเพาะปลูกข้าว	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก
1.2	สร้างเสริมความสามารถของชาวนาให้รู้จักบริหารความเสี่ยงจากการตัดสินใจภายใต้กลไกการตลาดและภัยธรรมชาติ	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก
1.3	ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการผลิตข้าว สนับสนุนการพัฒนาเครื่องจักรกลการผลิตข้าว	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก
1.4	ส่งเสริมประสิทธิภาพการถ่ายทอดองค์ความรู้การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร การใช้ปุ๋ยเคมี การใช้ยาปราบศัตรูพืชให้เหมาะสม	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก
1.5	พัฒนาศูนย์การเรียนรู้การจัดการด้านข้าว	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก
1.6	ส่งเสริมการปลูกข้าวอินทรีย์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก
1.7	พัฒนาระบบและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ตรวจสอบและรับรองคุณภาพข้าวและผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานสากล	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก
2. ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการตลาด ของชาวนาจังหวัดชัยนาท				
2.1	ส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าข้าว การสร้างอัตลักษณ์ของสินค้าข้าว การตราสินค้าข้าวและผลิตภัณฑ์	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก
2.2	ส่งเสริมและฟื้นฟูระบบตลาดกลางค้าข้าว	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก

ตารางที่ 16 ค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile range) ยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนา จังหวัดชัยนาทจากแบบสอบถามเดลฟายรอบที่ 3 (ต่อ)

ที่	ยุทธศาสตร์/ กลยุทธ์	Mdn.	IR	แปลค่า (เหมาะสม/สอดคล้อง)
2.3	ส่งเสริมความเข้มแข็งให้กลุ่มเกษตรกรชาวนาในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกร และสหกรณ์การเกษตร	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก
2.4	ส่งเสริมการเชื่อมโยงผู้ผลิต ผู้ประกอบการ และผู้บริโภคข้าว	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก
2.5	ส่งเสริมให้จังหวัดชัยนาทเป็นศูนย์กลางการค้าข้าว ทั้งเมล็ดพันธุ์ข้าว และข้าวเพื่อการบริโภค	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก
2.6	ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิถีชีวิตชาวนา	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก
3. ยุทธศาสตร์ส่งเสริมวิถีชีวิตชาวนาของชาวนาจังหวัดชัยนาท				
3.1	อนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมภูมิปัญญาข้าวไทย	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก
3.2	สร้างยุวชาวนาให้เป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงในชุมชนและสืบสานอาชีพการทำนาผสมผสานการใช้เทคโนโลยีในการจัดการ	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก
3.3	เสริมสร้างค่านิยมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก
3.4	ส่งเสริมการจัดทำเกษตรผสมผสานและพัฒนาอาชีพเสริมให้แก่ชาวนา	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก
3.5	ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาและองค์กรชาวนา จัดให้มีระบบสวัสดิการชาวนาโดยจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชาวนา	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก
3.6	ส่งเสริมการจัดทำบัญชีครัวเรือน	5.00	.00	เหมาะสมมากที่สุด/ สอดคล้องสูงมาก

จากตารางที่ 16 ค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile range) ยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทจากแบบสอบถามเดลฟายรอบที่ 3 พบว่า ยุทธศาสตร์และกลยุทธ์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดทุกยุทธศาสตร์และกลยุทธ์มีความเหมาะสมมากที่สุดและสอดคล้องมากที่สุด (Mdn = 5.00, IR = .00)

จากค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile range) ยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทจากแบบสอบถามเดลฟายรอบที่ 2 และ 3 ยุทธศาสตร์และกลยุทธ์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดทุกยุทธศาสตร์และกลยุทธ์มีความเหมาะสมมากที่สุดและสอดคล้องมากที่สุด (Mdn = 5.00, IR = .00) ทุกยุทธศาสตร์และกลยุทธ์

2.2 สังเคราะห์ร่างยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

จากแบบสอบถามทั้ง 3 ชุด สามารถสรุปเป็นร่างยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท ได้ดังนี้

วิสัยทัศน์

“จังหวัดชัยนาทเป็นเมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว ชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทมีความเข้มแข็งมีวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”

พันธกิจ

1. ส่งเสริมด้านการผลิตข้าวของชาวนาจังหวัดชัยนาท
2. ส่งเสริมด้านการตลาดข้าวของชาวนาจังหวัดชัยนาท
3. ส่งเสริมด้านวิถีชีวิตชาวนาของชาวนาจังหวัดชัยนาท

ยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมการผลิตข้าวของชาวนาจังหวัดชัยนาท

มีกลยุทธ์ในการดำเนินการ 7 กลยุทธ์

1.1 ขยายและปรับปรุงระบบชลประทาน ส่งเสริมการจัดรูปที่ดินเพื่อการเพาะปลูกข้าว

1.2 สร้างเสริมความสามารถของชาวนาให้รู้จักบริหารความเสี่ยงจากการตัดสินใจภายใต้กลไกการตลาด และภัยธรรมชาติ

1.3 ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการผลิตข้าว สนับสนุนการพัฒนาเครื่องจักรกลการผลิตข้าว

1.4 ส่งเสริมประสิทธิภาพการถ่ายทอดองค์ความรู้การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร การใช้ปุ๋ยเคมี การใช้ยาปราบศัตรูพืชให้เหมาะสม

1.5 พัฒนาศูนย์การเรียนรู้การจัดการด้านข้าว

1.6 ส่งเสริมการปลูกข้าวอินทรีย์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.7 พัฒนาระบบและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตตรวจสอบและรับรองคุณภาพข้าวและผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานสากล

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมการตลาด ของชาวนาจังหวัดชัยนาท

มีกลยุทธ์ในการดำเนินการ 6 กลยุทธ์

2.1 ส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าข้าว การสร้างอัตลักษณ์ของสินค้าข้าว การตราสินค้าข้าวและผลิตภัณฑ์

2.2 ส่งเสริมและฟื้นฟูระบบตลาดกลางค้าข้าว

2.3 ส่งเสริมความเข้มแข็งให้กลุ่มเกษตรกรชาวนาในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกร และสหกรณ์การเกษตร

2.4 ส่งเสริมการเชื่อมโยงผู้ผลิต ผู้ประกอบการ และผู้บริโภคข้าว

2.5 ส่งเสริมให้จังหวัดชัยนาทเป็นศูนย์กลางการค้าข้าวทั้งเมล็ดพันธุ์ข้าว และข้าวเพื่อการบริโภค

2.6 ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิถีชีวิตชาวนา

ยุทธศาสตร์ 3 ส่งเสริมวิถีชีวิตชาวนาของชาวนาจังหวัดชัยนาท

มีกลยุทธ์ในการดำเนินการ 6 กลยุทธ์

3.1 อนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมภูมิปัญญาข้าวไทย

3.2 สร้างยุวชาวนาให้เป็นผู้ประกอบการเปลี่ยนแปลงในชุมชนและสืบสานอาชีพการทำนาผสมผสานการใช้เทคโนโลยีในการจัดการ

3.3 เสริมสร้างค่านิยมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3.4 ส่งเสริมการจัดทำเกษตรผสมผสานและพัฒนาอาชีพเสริมให้แก่ชาวนา

3.5 ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาและองค์กรชาวนา จัดให้มีระบบสวัสดิการชาวนาโดยจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชาวนา

3.6 ส่งเสริมการจัดทำบัญชีครัวเรือน

โดยสามารถสรุปเป็นแผนภาพยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทได้ดังภาพที่ 7 ภาพยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

ภาพที่ 14 ยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวของจังหวัดชัยนาท

2.3 การรับรองยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

การรับรองยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทมีวัตถุประสงค์เพื่อรับรองรูปแบบโดยการประเมินความเหมาะสมของยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชัยนาทให้เป็นเมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนา โดยนำร่างยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทที่ผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ ไปตรวจสอบยุทธศาสตร์เพื่อหาความเหมาะสม โดยการสอบถามผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน เพื่อสอบถามเกี่ยวกับความเหมาะสมของยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชัยนาทให้เป็นเมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนา ซึ่งใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณด้วยการใช้แบบสอบถามที่มีลักษณะแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามวิธีการของลิเคิร์ต (Likert's Scale) มีผลการรับรองยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชัยนาทให้เป็นเมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนา ดังนี้

ตารางที่ 17 ผลการรับรองยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชัยนาทให้เป็นเมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนา

ที่	ยุทธศาสตร์	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการผลิตข้าวของชาวนาจังหวัดชัยนาท	5.00	.00	มากที่สุด
1.1	ขยายและปรับปรุงระบบชลประทาน ส่งเสริมการจัดรูปที่ดินเพื่อการเพาะปลูกข้าว	5.00	.00	มากที่สุด
1.2	สร้างเสริมความสามารถของชาวนาให้รู้จักบริหารความเสี่ยงจากการตัดสินใจภายใต้กลไกการตลาด และภัยธรรมชาติ	5.00	.00	มากที่สุด
1.3	ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการผลิตข้าว สนับสนุนการพัฒนาเครื่องจักรกลการผลิตข้าว	5.00	.00	มากที่สุด
1.4	ส่งเสริมประสิทธิภาพการถ่ายทอดองค์ความรู้การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร การใช้ปุ๋ยเคมี การใชยาปราบศัตรูพืชให้เหมาะสม	5.00	.00	มากที่สุด

ตารางที่ 17 ผลการรับรองยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชัยนาทให้เป็นเมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนา (ต่อ)

(n=5)

ที่	ยุทธศาสตร์	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1.5	พัฒนาศูนย์การเรียนรู้การจัดการด้านข้าว	5.00	.00	มากที่สุด
1.6	ส่งเสริมการปลูกข้าวอินทรีย์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	5.00	.00	มากที่สุด
1.7	พัฒนาระบบและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตตรวจสอบและรับรองคุณภาพข้าวและผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานสากล	5.00	.00	มากที่สุด
2	ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการตลาดของชาวนาจังหวัดชัยนาท	5.00	.00	มากที่สุด
2.1	ส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าข้าว การสร้างอัตลักษณ์ของสินค้าข้าว การตราสินค้าข้าวและผลิตภัณฑ์	5.00	.00	มากที่สุด
2.2	ส่งเสริมและฟื้นฟูระบบตลาดกลางค้าข้าว	5.00	.00	มากที่สุด
2.3	ส่งเสริมความเข้มแข็งให้กลุ่มเกษตรกรชาวนาในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกร และสหกรณ์การเกษตร	5.00	.00	มากที่สุด
2.4	ส่งเสริมการเชื่อมโยงผู้ผลิต ผู้ประกอบการ และผู้บริโภคข้าว	5.00	.00	มากที่สุด
2.5	ส่งเสริมให้จังหวัดชัยนาทเป็นศูนย์กลางการค้าข้าวทั้งเมล็ดพันธุ์ข้าว และข้าวเพื่อการบริโภค	5.00	.00	มากที่สุด
2.6	ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิถีชีวิตชาวนา	5.00	.00	มากที่สุด
3	ยุทธศาสตร์ส่งเสริมวิถีชีวิตชาวนาของชาวนาจังหวัดชัยนาท	5.00	.00	มากที่สุด
3.1	อนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมภูมิปัญญาข้าวไทย	5.00	.00	มากที่สุด
3.2	สร้างยุวชาวนาให้เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชนและสืบสานอาชีพการทำนาผสมผสานการใช้เทคโนโลยีในการจัดการ	5.00	.00	มากที่สุด

ตารางที่ 17 ผลการรับรองยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชัยนาทให้เป็นเมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนา (ต่อ)

(n=5)

ที่	ยุทธศาสตร์	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
3.3	เสริมสร้างค่านิยมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	5.00	.00	มากที่สุด
3.4	ส่งเสริมการจัดทำเกษตรผสมผสานและพัฒนาอาชีพเสริมให้แก่ชาวนา	5.00	.00	มากที่สุด
3.5	ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาและองค์กรชาวนา จัดให้มีระบบสวัสดิการชาวนาโดยจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชาวนา	5.00	.00	มากที่สุด
3.6	ส่งเสริมการจัดทำบัญชีครัวเรือน	5.00	.00	มากที่สุด
	รวม	5.00	.00	มากที่สุด

จากตารางที่ 17 ผลการรับรองยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชัยนาทให้เป็นเมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนา พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 5.00$, S.D. = .00) และเมื่อพิจารณารายยุทธศาสตร์พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 5.00$, S.D. = .00) เช่นกัน ทั้งยุทธศาสตร์ส่งเสริมการผลิตข้าวของชาวนาจังหวัดชัยนาท ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการตลาด ของชาวนาจังหวัดชัยนาท และยุทธศาสตร์ส่งเสริมวิถีชีวิตชาวนาของชาวนาจังหวัดชัยนาท และผ่านการรับรองจากผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท จากการสอบถามข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท แล้วพบว่า

ตารางที่ 18 ผลการสอบถามข้อเสนอเชิงนโยบายยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชัยนาทให้เป็นเมือง
สร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนา

(n=30)

ที่	ยุทธศาสตร์	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการผลิตข้าวของชาวนาจังหวัดชัยนาท	4.86	.24	มากที่สุด
1.1	ขยายและปรับปรุงระบบชลประทาน ส่งเสริมการจัดรูปที่ดินเพื่อการเพาะปลูกข้าว	4.70	.53	มากที่สุด
1.2	สร้างเสริมความสามารถของชาวนาให้รู้จักบริหารความเสี่ยงจากการตัดสินใจภายใต้กลไกการตลาด และภัยธรรมชาติ	4.80	.48	มากที่สุด
1.3	ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการผลิตข้าว สนับสนุนการพัฒนาเครื่องจักรกลการผลิตข้าว	4.93	.25	มากที่สุด
1.4	ส่งเสริมประสิทธิภาพการถ่ายทอดองค์ความรู้การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร การใช้ปุ๋ยเคมี การใช้ยาปราบศัตรูพืชให้เหมาะสม	5.00	.00	มากที่สุด
1.5	พัฒนาศูนย์การเรียนรู้การจัดการด้านข้าว	4.90	.30	มากที่สุด
1.6	ส่งเสริมการปลูกข้าวอินทรีย์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	4.70	.53	มากที่สุด
1.7	พัฒนาระบบและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตตรวจสอบและรับรองคุณภาพข้าวและผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานสากล	5.00	.00	มากที่สุด
2	ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการตลาดของชาวนาจังหวัดชัยนาท	4.93	.12	มากที่สุด
2.1	ส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าข้าว การสร้างอัตลักษณ์ของสินค้าข้าว การตราสินค้าข้าวและผลิตภัณฑ์	4.87	.35	มากที่สุด
2.2	ส่งเสริมและฟื้นฟูระบบตลาดกลางค้าข้าว	5.00	.00	มากที่สุด
2.3	ส่งเสริมความเข้มแข็งให้กลุ่มเกษตรกรชาวนาในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกร และสหกรณ์การเกษตร	4.97	0.18	มากที่สุด

ตารางที่ 18 ผลการสอบถามข้อเสนอเชิงนโยบายยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชัยนาทให้เป็นเมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนา (ต่อ)

(n=30)

ที่	ยุทธศาสตร์	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
2.4	ส่งเสริมการเชื่อมโยงผู้ผลิตผู้ประกอบการและผู้บริโภค	4.87	.35	มากที่สุด
2.5	ส่งเสริมให้จังหวัดชัยนาทเป็นศูนย์กลางการค้าข้าวทั้งเมล็ดพันธุ์ข้าว และข้าวเพื่อการบริโภค	4.87	.35	มากที่สุด
2.6	ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิถีชีวิตชาวนา	5.00	.00	มากที่สุด
3	ยุทธศาสตร์ส่งเสริมวิถีชีวิตชาวนาของชาวนาจังหวัดชัยนาท	4.92	.14	มากที่สุด
3.1	อนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมภูมิปัญญาข้าวไทย	4.90	.31	มากที่สุด
3.2	สร้างยุวชาวนาให้เป็นผู้ประกอบการเปลี่ยนแปลงในชุมชนและสืบสานอาชีพการทำนาผสมผสานการใช้เทคโนโลยีในการจัดการ	4.87	.35	มากที่สุด
3.3	เสริมสร้างค่านิยมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	5.00	.00	มากที่สุด
3.4	ส่งเสริมการจัดทำเกษตรผสมผสานและพัฒนาอาชีพเสริมให้แก่ชาวนา	4.80	.41	มากที่สุด
3.5	ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาและองค์กรชาวนา จัดให้มีระบบสวัสดิการชาวนาโดยจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชาวนา	5.00	.00	มากที่สุด
3.6	ส่งเสริมการจัดทำบัญชีครัวเรือน	4.97	.18	มากที่สุด
	รวม	4.90	.12	มากที่สุด

จากตารางที่ 18 ผลการสอบถามข้อเสนอเชิงนโยบายยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชัยนาทให้เป็นเมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนา พบว่าในภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.90$, S.D. = .12) และเมื่อพิจารณารายด้านยุทธศาสตร์พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกยุทธศาสตร์ โดยเรียงลำดับตามนี้

ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการตลาด ของชาวนาจังหวัดชัยนาท อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.93$, S.D. = .12) โดยมีผลการประเมินรายประเด็นยุทธศาสตร์ดังนี้ ส่งเสริมและฟื้นฟูระบบ

ตลาดกลางค้าข้าว อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 5.00$, S.D. = .00) ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิถีชีวิตชาวนาอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 5.00$, S.D. = .00) ส่งเสริมความเข้มแข็งให้กลุ่มเกษตรกรชาวนาในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกร และสหกรณ์การเกษตร อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.97$, S.D. = .18) ส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าข้าว การสร้างอัตลักษณ์ของสินค้าข้าว การตราสินค้าข้าวและผลิตภัณฑ์ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.87$, S.D. = .35) ส่งเสริมการเชื่อมโยงผู้ผลิตผู้ประกอบการ และผู้บริโภคข้าว อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.87$, S.D. = .35) ส่งเสริมให้จังหวัดชัยนาทเป็นศูนย์กลางการค้าข้าวทั้งเมล็ดพันธุ์ข้าว และข้าวเพื่อการบริโภค อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.87$, S.D. = .35)

ยุทธศาสตร์ส่งเสริมวิถีชีวิตชาวนาของชาวนาจังหวัดชัยนาท อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.92$, S.D. = .14) โดยมีผลการประเมินรายประเด็นยุทธศาสตร์ดังนี้ เสริมสร้างค่านิยมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 5.00$, S.D. = .00) ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาและองค์กรชาวนา จัดให้มีระบบสวัสดิการชาวนาโดยจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชาวนา อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 5.00$, S.D. = .00) ส่งเสริมการจัดทำบัญชีครัวเรือนอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.97$, S.D. = .18) อนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมภูมิปัญญาข้าวไทยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.90$, S.D. = .31) สร้างยุวชาวนาให้เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชนและสืบสานอาชีพการทำนาผสมผสานการใช้เทคโนโลยีในการจัดการ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.87$, S.D. = .35) ส่งเสริมการจัดทำเกษตรผสมผสานและพัฒนาอาชีพเสริมให้แก่ชาวนาอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.80$, S.D. = .41)

ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการผลิตข้าวของชาวนาจังหวัดชัยนาท อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.86$, S.D. = .24) โดยมีผลการประเมินรายประเด็นยุทธศาสตร์ดังนี้ ส่งเสริมประสิทธิภาพการถ่ายทอดองค์ความรู้การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร การใช้ปุ๋ยเคมี การใช้ยาปราบศัตรูพืชให้เหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 5.00$, S.D. = .00) พัฒนาระบบและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตตรวจสอบและรับรองคุณภาพข้าวและผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานสากล อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 5.00$, S.D. = .00) ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการผลิตข้าว สนับสนุนการพัฒนาเครื่องจักรกลการผลิตข้าวอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.93$, S.D. = .25) พัฒนาศูนย์การเรียนรู้การจัดการด้านข้าว อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = .49$, S.D. = .30) สร้างเสริมความสามารถของชาวนาให้รู้จักบริหารความเสี่ยงจากการตัดสินใจภายใต้กลไกการตลาด และภัยธรรมชาติ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.8$, S.D. = .48) ขยายและปรับปรุงระบบชลประทาน ส่งเสริมการจัดรูปที่ดินเพื่อการเพาะปลูกข้าว อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.7$, S.D. = .53) ส่งเสริมการปลูกข้าวอินทรีย์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.7$, S.D. = .53)

ข้อเสนอเชิงนโยบาย

1. การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท ต้องมีกลยุทธ์ในการดำเนินการอย่างเป็นระบบเชื่อมโยงและต่อเนื่อง ดัง รองนายกเทศมนตรีตำบลนางลือ (วรพล แยมเลี้ยง, 2560) ได้กล่าวว่า “.....การที่จะทำให้จังหวัดชัยนาทเป็นเมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว และจะให้ชาวนาเกิดความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ เบื้องต้นต้องได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ กำหนดเป็นแผน ยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ที่เชื่อมโยงกัน และดำเนินการอย่างต่อเนื่องไม่ใช่ทำเพื่อสร้างภาพ.....”
2. การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท ต้องประสานความร่วมมือทั้งระบบ จากหลายฝ่ายทั้งหน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการ ชาวนา และผู้บริโภค ดัง เจ้าของ Family Organic Farm Chainat (สิทธิชัย รื่นภาคแคน, 2560) ได้กล่าวว่า “.....การที่จะผลักดันให้การทำข้าวประสบความสำเร็จได้นั้น จำเป็นต้องมีการประสานความร่วมมือทั้งระบบ จากหลายฝ่ายทั้งหน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการ ชาวนา และผู้บริโภค มีการวางแผนว่าตลาดต้องการผลผลิตจากข้าวในรูปแบบใดบ้างและปริมาณเท่าไร เกษตรกรชาวนาควรปลูกและแปรรูปข้าวในรูปแบบใดบ้าง และหน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมช่วยเหลือทางด้านไหนบ้าง.....”
3. การขยายปรับปรุงระบบชลประทาน ส่งเสริมการจัดรูปที่ดินเพื่อการเพาะปลูกข้าว เป็นรูปแบบการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน แต่ต้องอาศัยความร่วมมือจากเกษตรกรชาวนา จึงต้องมีการประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจถึงประโยชน์ของการจัดรูปที่ดิน ดังชาวนาท่านหนึ่ง (สมชาย เปี่ยมศิลป์, 2560) ได้กล่าวว่า “.....การจะทำนาให้ง่ายสะดวกลดต้นทุนในการผลิตนั้น ชาวนาต้องเปลี่ยนรูปแบบการชลประทานและการจัดรูปที่ดินซะใหม่ โดยการปรับที่นาทั้งหมดให้ได้ตามระดับการไหลของน้ำ วางผังการทำถนน และคลองส่งน้ำให้ได้สัดส่วนตามพื้นที่ ซึ่งอาจเป็นการลงทุนสูง แต่เป็นการลงทุนเพียงแค่นี้.....”
4. การส่งเสริมประสิทธิภาพการถ่ายทอดองค์ความรู้การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร การใช้ปุ๋ยเคมี การใช้ยาปราบศัตรูพืชให้เหมาะสม ควรได้รับการถ่ายทอดจากหน่วยงานราชการ เพราะเอกชนหรือผู้ประกอบการจะให้ข้อมูลเพื่อเอื้อประโยชน์แก่ตนเอง ดังชาวนาท่านหนึ่ง (เสวย เปี่ยมรอด, 2560) ได้กล่าวว่า “.....ปัจจุบันชาวนาไม่สามารถเลิกใช้ปุ๋ยเคมี และยาปราบศัตรูพืชได้ ดังหน่วยงานราชการ เพราะเอกชนหรือผู้ประกอบการควรเข้ามามีส่วนร่วมในการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการใช้ปุ๋ยเคมี และยาปราบศัตรูพืชให้ถูกวิธี ในปริมาณที่เหมาะสม เพื่อลดความเสี่ยงต่อการสารตกค้างในข้าวและชาวนา.....”
5. การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้การจัดการด้านข้าวเป็นแหล่งเรียนรู้แก่ชาวนาในพื้นที่เป็นอย่างดี แต่ต้องมีการคงสภาพศูนย์การเรียนรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง และพร้อมเป็นแหล่ง

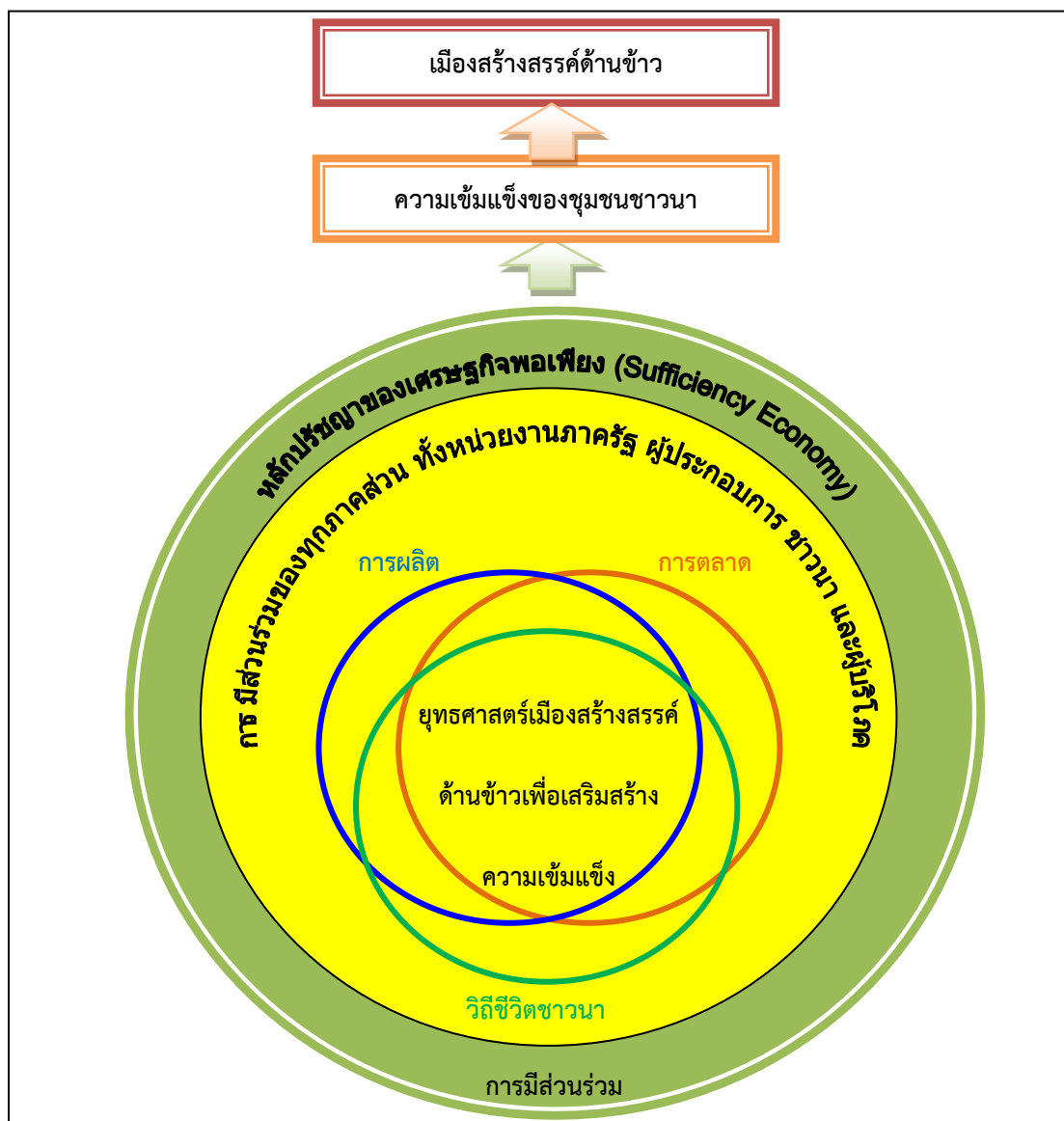
เรียนรู้ตลอดเวลา ดังขานนาที่ได้รับรางวัล เกษตรทหารผ่านศึกดีเด่น จากองค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกฯ ประจำปี 2558 (บุญสร้าง เลิศล้ำพิทยากุล, 2560) ได้กล่าวว่า “.....ขานนาบางส่วนทำนาตามวิถีชีวิตเดิมเคยทำอะไรก็ทำอย่างนั้น ไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและศัตรูพืช จึงจำเป็นต้องมีแหล่งเรียนรู้หรือศูนย์การเรียนรู้ที่มีการพัฒนาองค์ความรู้ และพร้อมที่จะให้ความรู้อยู่เสมอ และส่งเสริมให้ขานนาเข้ามาศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำนาให้มีประสิทธิภาพ.....”

6. การเพิ่มมูลค่าข้าว การสร้างอัตลักษณ์ของสินค้าข้าว การตราสินค้าข้าว และผลิตภัณฑ์ ควรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในการช่วยหาช่องทางในการตลาด การผลิตที่ได้มาตรฐานให้แก่เกษตรกร ดัง เจ้าของ Family Organic Farm Chainat (สิทธิชัย รื่นภาคแคน, 2560) ได้กล่าวว่า “.....การทำนาโดยใช้วิถีชีวิตเดิมของขานนาบางครั้งไม่สามารถต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่ได้ ดังนั้นขานนาจึงจำเป็นต้องรู้ทันถึงการเปลี่ยนแปลง รู้จักปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตให้ทันต่อแฟชั่น ทันยุคทันสมัย เมื่อทำนาเพื่อขายข้าวให้กับโรงสีแล้วได้กำไรน้อยก็ควรลองเปลี่ยนรูปแบบการผลิต แปรรูปข้าว เพิ่มมูลค่าให้กับข้าว สร้างอัตลักษณ์ให้กับสินค้า แต่เริ่มแรกก็ต้องอาศัยหน่วยงานภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการละลายความคิดและช่วยเหลือเบื้องต้น.....”

7. การทำเกษตรผสมผสานยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตขานนาอย่างยั่งยืน แต่ขานนาส่วนใหญ่ยังไม่เข้าการวางแผนการจัดการ เพราะต้องใช้ต้นทุนในการปรับเปลี่ยนพื้นที่ ต้องใช้เวลาในการรอผลผลิต ซึ่งต้องใช้เวลานาน เมื่อเปรียบเทียบกับระยะสั้นกับการทำนาปัจจุบัน ขานนาไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้ ดังขานนาท่านหนึ่ง (บุญสร้าง เลิศล้ำพิทยากุล, 2560) ได้กล่าวว่า “.....บางครั้งการปลูกข้าวอย่างเดียวก็เสี่ยงเกินไป เพราะกำไรขึ้นอยู่กับราคาของตลาดข้าวที่ขานนาไม่สามารถควบคุมราคาได้ สภาพอากาศ ศัตรูพืช ฯลฯ เราจึงต้องวางแผนรองรับความเสี่ยงโดยการทำเกษตรผสมผสาน ทั้งปลูกข้าวที่เป็นผลผลิตหลัก ควบคู่กับการทำสวนมะม่วง ส้มโอ กล้วย การเพาะเห็ดนางฟ้า พืชผักสวนครัว และเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ ปลา ควบคู่กันไปด้วย เพราะการปลูกข้าวมีช่วงเวลาในการปลูกเมื่อว่างจากการทำนาก็ทำอย่างอื่นควบคู่ไปด้วย ทำให้เรามีรายได้เพิ่มขึ้นหรือลดรายจ่ายบางส่วนได้ และเกิดความภาคภูมิใจเมื่อได้เห็นการเปลี่ยนแปลง การเจริญเติบโต และการแบ่งปันผลผลิตที่ได้.....”

จากการศึกษายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนขานนาจังหวัดชัยนาทมี 3 ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมการผลิตข้าวของขานนาจังหวัดชัยนาท ยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมการตลาดของขานนาจังหวัดชัยนาท และยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมวิถีชีวิตขานนาของขานนาจังหวัดชัยนาท และต้องมีกลยุทธ์ในการดำเนินการอย่างเป็นระบบ เชื่อมโยงและต่อเนื่องต้องประสานความร่วมมือทั้งระบบ จากหลายฝ่ายทั้งหน่วยงานภาครัฐ

ผู้ประกอบการ ชวนา และผู้บริโภคร ปรับปรุงระบบชลประทาน ส่งเสริมการจัดรูปที่ดินเพื่อการเพาะปลูกข้าว เพิ่มมูลค่าข้าว การสร้างอัตลักษณ์ของสินค้าข้าว การตราสินค้าข้าวและผลิตภัณฑ์ทำเกษตรผสมผสานยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาให้จังหวัดชัยนาทให้เป็นเมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชวนาได้อย่างยั่งยืนสามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 15 ยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชวนาจังหวัดชัยนาท

บทที่ 5

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชัยนาทให้เป็นเมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนา ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงนโยบาย โดยการเก็บรวบรวม ข้อมูลเชิงปริมาณ และการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาข้อมูล พื้นฐาน และความต้องการของชาวนาในการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท 2) เพื่อศึกษาการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอเชิง นโยบายการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนา จังหวัดชัยนาท นำเสนอผลการวิจัยตามขั้นตอนการวิจัย 3 ขั้นตอน เพื่อตอบโจทย์การวิจัยตาม วัตถุประสงค์ 3 ข้อ ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน และความต้องการของชาวนาในการพัฒนา ยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

ตอนที่ 2 ผลการสร้างการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ ด้านข้าว เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

จากการดำเนินการครบขั้นตอนของการวิจัยครบ 3 ขั้นตอนแล้ว มีสรุป อภิปราย และ ข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชัยนาทให้เป็นเมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว เพื่อ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนา สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานและความต้องการของชาวนาในการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้าน ข้าวของจังหวัดชัยนาท พบว่า จังหวัดชัยนาทมีสภาพภูมิศาสตร์เหมาะสมต่อการปลูกข้าว เนื่องจาก พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มมีแม่น้ำไหลผ่าน เป็นแหล่งผลิตข้าวพันธุ์ดีของประเทศ และชาวนาจังหวัด ชัยนาทมีความต้องการในการพัฒนายุทธศาสตร์ทั้ง 3 ด้านควบคู่กัน คือ ด้านการผลิต ด้านการตลาด และด้านการส่งเสริมวิถีชีวิตชาวนา ในภาพรวมทั้ง 3 ด้านมีความต้องการอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านที่มี ความต้องการสูงสุดคือด้านการตลาด โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 สภาพการณ์ด้านข้าวของจังหวัดชัยนาท พบว่า ด้านภูมิศาสตร์ จังหวัดชัยนาทมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบลุ่มมีแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำน้อย ไหลผ่านพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วทุกอำเภอ เช่น แม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านอำเภอมโนรมย์ อำเภอวัดสิงห์ อำเภอเมืองชัยนาท และอำเภอสรรพยา แม่น้ำท่าจีนหรือแม่น้ำมะขามเฒ่า ไหลผ่านอำเภอเมืองชัยนาท อำเภอวัดสิงห์ และอำเภอหันคา แม่น้ำน้อยไหลผ่านอำเภอเมืองชัยนาท อำเภอสรรคบุรี และยังมีคลองชลประทาน ซึ่งมีหลายสายไหลผ่านพื้นที่ต่าง ๆ ได้แก่ คลองอนุศาสนนันท์ คลองมหาราช คลองพลเทพ เป็นต้น ล้วนเป็นแหล่งน้ำสำคัญสำหรับการเพาะปลูกข้าว ด้านการผลิต ปัญหาต้นทุนการผลิต ชาวนานำวิธีการผลิตแบบสมัยใหม่ด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อวัตถุประสงค์ในการเพิ่มปริมาณผลผลิตทางการเกษตร ได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวนาจากชาวนา เป็นผู้จัดการนา พร้อมกับการมีค่าใช้จ่ายของต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้นด้วย นอกจากนี้ยังมีค่าแรงงานและค่าจ้างที่มาจากภายนอก จากการลงทุนเช่นนี้เมื่อเทียบกับรายได้จากการขายข้าวแล้วพบว่าชาวนาจะขาดทุนจากการทำนาเนื่องจากต้นทุนในการผลิตข้าวสูง อีกทั้งชาวนาบางส่วนทำนาเช่าต้องมีต้นทุนที่สูงขึ้นจากค่าเช่าอีก ด้านการตลาด การผลิตข้าวส่วนใหญ่เป็นการผลิตเพื่อจำหน่ายให้กับโรงสีโดยตรง ทำชาวนาขาดอำนาจในการต่อรองราคา ราคาข้าวขึ้นอยู่กับราคากลางที่รัฐบาลกำหนดและความชื้นของข้าว บางส่วนผลิตข้าวเพื่อการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ แต่การผลิตข้าวเพื่อจำหน่ายเมล็ดพันธุ์มีกระบวนการผลิตที่ยากกว่า ลงทุนสูงกว่า ปริมาณผลผลิตและจำนวนไร่ที่ทำน้อยกว่า อีกทั้งต้องได้ผ่านการรับรองเมล็ดพันธุ์ข้าวจึงทำให้นิยมปลูกเพื่อจำหน่ายเมล็ดพันธุ์เป็นส่วนน้อย การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าวมีชาวนาเป็นส่วนน้อยที่จะมีกระบวนการสีข้าวไว้รับประทานเอง หรือแปรรูปเป็นสินค้าอื่น เนื่องจากขาดความรู้ เครื่องมือ และความคุ้มค่าต่อการแปรรูป อีกทั้งตลาดสินค้าที่เกิดจากการแปรรูปสินค้าจากข้าวยังไม่เป็นที่แพร่หลาย

1.2 การวิเคราะห์ความต้องการการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทพบว่าความต้องการการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านมีผลการปฏิบัติหรือความต้องการจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านการตลาด รองลงมาคือ ด้านการผลิต และด้านวิถีชีวิตชาวนา โดยด้านการผลิต พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นจากมากไปน้อยมีระดับปฏิบัติหรือความต้องการ ดังนี้ การพัฒนาเมล็ดพันธุ์ และการรับรองคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าว ความรู้ วิธีการใช้เคมีภัณฑ์ สารชีวภาพในการรักษาโรคและการกำจัดศัตรูข้าว ความรู้ วิธีการรับมือกับความผันผวนของสภาวะแวดล้อมและบรรยากาศ การได้รับการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการทำนาจากภาครัฐ หรือภาคเอกชน ปัญหาการบริหารจัดการน้ำ และชลประทานให้เหมาะสมกับฤดูกาลทำนา ความรู้ด้านเทคโนโลยี เครื่องมืออุปกรณ์ในการทำนา และความรู้ วิธีการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคและศัตรูข้าว ตามลำดับ ด้านการตลาดพบว่าระดับปฏิบัติหรือความต้องการในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อ

พิจารณาเป็นรายประเด็นจากมากไปน้อยมีระดับปฏิบัติหรือความต้องการ ดังนี้ การได้รับความช่วยเหลือด้านการชดเชยราคาข้าวจากรัฐบาล การรวมกลุ่มของเกษตรกรชาวนาเพื่อสร้างเครือข่ายการผลิต และการต่อรองราคาข้าว การเพิ่มช่องทางการจำหน่าย เพิ่มการโฆษณาผลผลิตข้าวที่มีคุณภาพ ความรู้และการแนะนำแหล่งจำหน่าย การจัดเก็บผลผลิต จากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน ความรู้และวิธีการแปรรูป และการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ที่ได้จากข้าว และความรู้และวิธีการรับมือกับความผันผวนของตลาดและราคาข้าว ตามลำดับ ด้านวิถีชีวิตชาวนา พบว่าระดับปฏิบัติหรือความต้องการในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นจากมากไปน้อยมีระดับปฏิบัติหรือความต้องการ ดังนี้ การจัดการด้านหนี้สินของชาวนา การเสริมสร้างรายได้ หรืออาชีพเสริม อยู่ใน การรวมกลุ่มของเกษตรกรชาวนาเพื่อพัฒนาวิถีชีวิตที่ดีขึ้น การได้รับการส่งเสริม และแนะนำการดำเนินชีวิตตามหลักของเศรษฐกิจพอเพียงจากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน ความรู้ วิธีการปลูกพืชชนิดอื่นควบคู่ไปกับการทำนา ความรู้ วิธีการเลี้ยงสัตว์ควบคู่ไปกับการทำนา อยู่ในระดับมากที่สุด และความรู้สึกรับประกันในอาชีพการทำนา ตามลำดับ และรัฐบาลควรส่งเสริมและฟื้นฟูระบบตลาดกลางข้าวในพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อเป็นการสร้างความยุติธรรมในราคาข้าว เพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองราคาสินค้า เพื่อเป็นคู่แข่งทางการตลาดกับโรงสีหรือพ่อค้าคนกลาง ส่งเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้กลุ่มเกษตรกรชาวนาในรูปแบบต่าง ๆ เช่นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกร และสหกรณ์การเกษตร โดยการเป็นผู้ประสานในการรวมกลุ่ม ให้ความรู้และฝึกทักษะที่จำเป็น ส่งเสริมให้ชาวนาสามารถพึ่งตนเองได้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการยึดหลักเกษตรทฤษฎีใหม่ มีการปลูกพืชผสมผสาน เน้นการทำนาแบบชีวภาพ หาประโยชน์ด้านอื่นจากนา เช่นพืชผักที่อยู่บริเวณนา มีการเลี้ยงหรือหาปลาควบคู่กับการทำนา มีความพอประมาณในการใช้จ่ายให้เหมาะสมกับสถานะภาพของตน มีเหตุผลในการใช้ชีวิต มีภูมิคุ้มกันในด้านการใช้ชีวิตการพัฒนา และวางแผนระบบชลประทานให้สอดคล้องกับฤดูทำนา มีแผนการปล่อยน้ำที่ชัดเจน มีการประชาสัมพันธ์การจัดการน้ำและภาวะผันผวนของฤดูการ การควบคุม และรับรองคุณภาพของเมล็ดพันธุ์ข้าวให้มีคุณภาพเป็นที่ต้องการของตลาด รวมถึงการประชาสัมพันธ์การส่งเสริมตลาดเมล็ดพันธุ์ข้าวให้เป็นที่รู้จักและน่าเชื่อถือ การสร้างความมั่นคง ความเชื่อมั่นในอาชีพชาวนา โดยการส่งเสริมสุขภาพของชาวนาเนื่องจากใกล้ขีดสารเคมีและโรคระบาดต่าง ๆ ยกย่องอาชีพชาวนาเป็นอาชีพที่มีเกียรติเป็นกำลังหลักในการพัฒนาประเทศ การส่งเสริมในการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชาวนาเป็นการเพิ่มอัตลักษณ์ให้ชาวนา เพื่อช่วยส่งเสริมอัตลักษณ์และมูลค่าให้กับสินค้า รวมถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1.3 ปัญหาอุปสรรคการจัดการด้านข้าวของจังหวัดชัยนาท

ผลการศึกษาพบว่าปัญหาหนี้สินของชาวนาเป็นปัญหาเรื้อรังที่ส่งผลกระทบต่อการผลิต รายได้ และความเป็นอยู่ของชาวนา เกิดจากการที่ชาวนาไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ทั้งในด้านการผลิต และการตลาด ต้นทุนการทำนาจึงเพิ่ม มากขึ้น ขณะที่ราคาข้าวตกต่ำ เมื่อรายได้ไม่พอกับค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ชาวนาจึงต้องกู้ยืมเงินเพื่อการใช้จ่าย เกิดเป็นปัญหาเรื้อรัง และนับวันก็จะยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น

ปัญหาราคาข้าวเป็นปัญหาสำคัญที่กระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวนา ทำให้ชาวนาต้องตกอยู่ในฐานะที่ยากจน ในอดีตนั้นปัญหาราคาข้าวอาจมีสาเหตุจากการเอาเปรียบของพ่อค้าคนกลาง เนื่องจากชาวนาไทยขาดความรู้ ความเข้าใจในด้านธุรกิจการตลาด จึงขาดอำนาจการต่อรอง และถูกกดราคา อีกทั้งราคาข้าวต้องขึ้นอยู่กับกลไกของตลาดภายนอกอีกด้วยกระทั่งปัจจุบันปัญหาราคาข้าวก็ยังส่งผลกระทบต่อที่รุนแรงกับชาวนา ซึ่งมีสาเหตุจากสถานการณ์ทั้งภายในประเทศและส่งออก กล่าวคือปริมาณข้าวที่มีการเก็บกักตุนไว้ของภาครัฐและภาคเอกชนมีปริมาณมาก ไม่สามารถระบายออกได้ ทำให้โรงสีรับซื้อข้าวได้ในปริมาณจำกัด หรือรับซื้อในราคาต่ำ แต่ปริมาณการผลิตข้าวของชาวนายังอยู่ในเกณฑ์สูง เนื่องจากมีปัจจัยเสริมด้านราคาข้าวจากนโยบายรัฐบาลเป็นแรงจูงใจให้ขยายพื้นที่ปลูกข้าวเพิ่มมากขึ้น ขณะที่ต้องเผชิญกับการแข่งขันทางการตลาดอย่างรุนแรงจากประเทศคู่แข่งการผลิตข้าวของไทย เช่น เวียดนาม นอกจากนี้ประเทศผู้นำเข้าข้าวบางประเทศมีความต้องการบริโภคข้าวลดลงและหันไปบริโภคธัญพืชอย่างอื่นแทน หรือการพยายามที่จะปลูกข้าวเพื่อใช้บริโภคภายในประเทศของตนเอง และนี่เองที่เป็นผลให้ราคาข้าวปรับตัวลดลง

ปัญหาด้านต้นทุนการผลิต โดยการนำวิธีการผลิตแบบสมัยใหม่ด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อวัตถุประสงค์ในการเพิ่มปริมาณผลผลิตทางการเกษตร ได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวนาจากชาวนา เป็นผู้จัดการนา พร้อมกับการมีค่าใช้จ่ายของต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้นด้วย ซึ่งปัจจัยที่ทำให้ต้นทุนสูงขึ้น มาจากการนำเครื่องจักรกลการเกษตรมาใช้แทนแรงงานคนและสัตว์ เช่น รถไถนาแบบเดินตาม รถดำนา เครื่องพ่นยา เครื่องสูบน้ำ รถเกี่ยวข้าว เป็นต้น การใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลงและยากำจัดศัตรูพืชที่มีราคาสูง นอกจากนี้ยังมีค่าแรงงานและค่าจ้างที่มาจากภายนอก จากการลงทุนเช่นนี้เมื่อเทียบกับรายได้จากการขายข้าวแล้วพบว่าชาวนาจะขาดทุนจากการทำนาเนื่องจากต้นทุนในการผลิตข้าวสูง

ปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกินของชาวนา เป็นปัญหาสำคัญยิ่งในปัจจุบัน เป็นเหตุให้ผลผลิตข้าวอยู่ในระดับต่ำ ไม่เพียงพอต่อการบริโภค ปัญหาเรื่องที่ดินทำกินนั้นสะสมมานาน และทวีความรุนแรงมากขึ้น การไร้ที่ดินทำกิน หมายถึงการไม่มีที่ดินเป็นของตนเองในการประกอบอาชีพด้วยการเพาะปลูกพืช การที่ต้องเช่าที่ดิน และการสูญเสียที่ดินทำกิน ซึ่งเกิดจากการที่แนวโน้มของต้นทุนการทำนาสูงขึ้น ในขณะที่ราคาผลผลิตตกต่ำ อีกทั้งชาวนายังต้องเผชิญกับภาวะความเสี่ยง

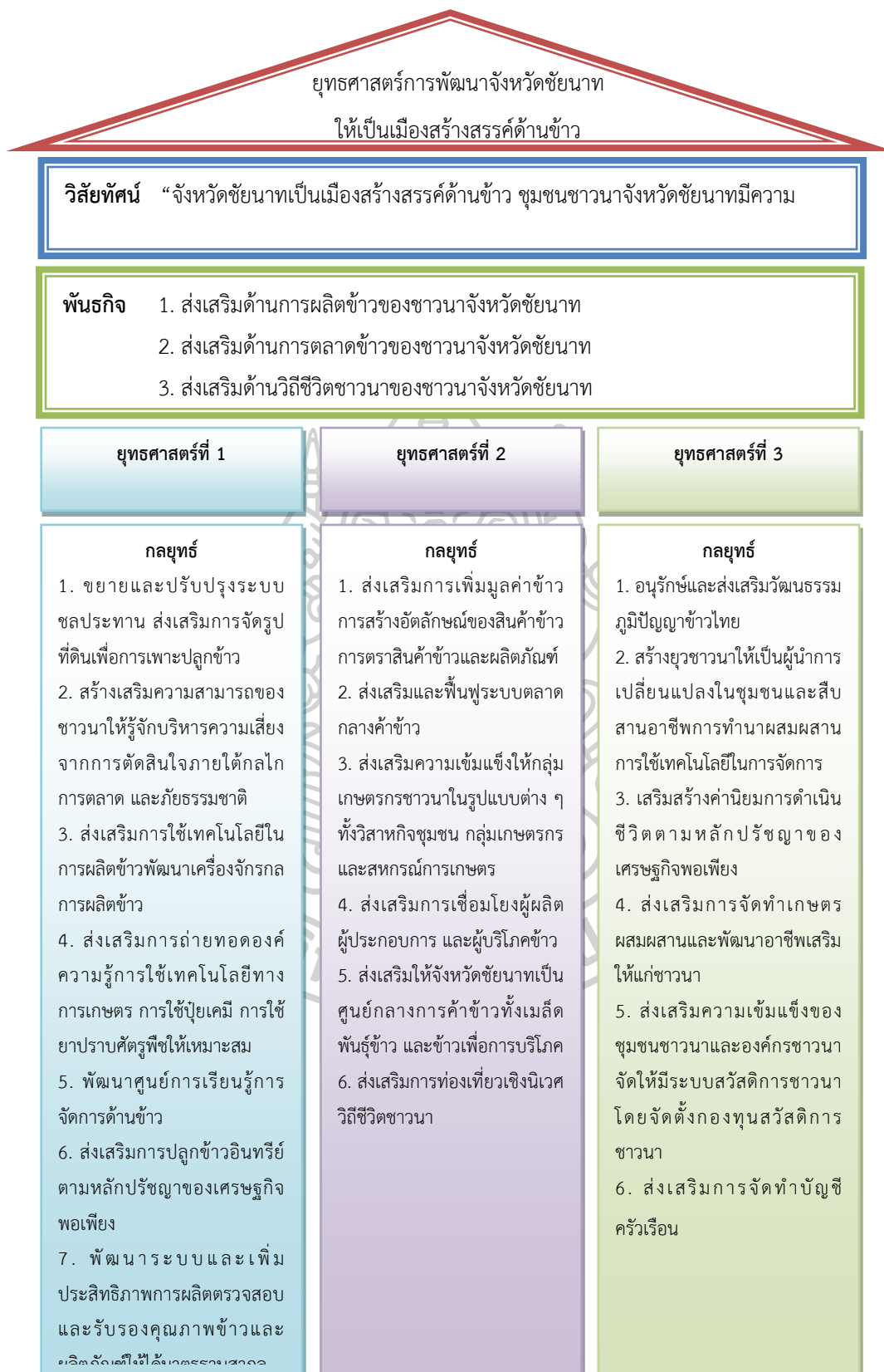
จากภัยธรรมชาติ จนในที่สุดชาวนาต้องเป็นหนี้ และขายที่ดินมาชดใช้หนี้สิน หรือขายที่ดินเพื่อการลงทุนในการประกอบอาชีพอื่นที่มีหลักประกันความมั่นคงที่ดีกว่า นอกจากนี้แล้วสาเหตุการไร้ที่ดินทำกินยังเกิดจากนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการการกระตุ้นเศรษฐกิจ และการดึงนักลงทุนต่างประเทศเข้ามาลงทุนในประเทศไทย โดยการเปิดเสรีให้ทุนต่างชาติเช่าที่ดินในประเทศไทยได้ถึง 90 ปี หรือขายให้สิทธิขาดได้ รวมทั้งการปรับเปลี่ยนแก้ไขสัดส่วนการถือครองหุ้นของบริษัทต่างชาติในการครอบครองที่ดินให้มีความชัดเจนขึ้น กลุ่มนายทุนขนาดใหญ่จึงหันมาคว้านซื้อที่ดินของชาวนาเพื่อแสวงหาประโยชน์ อีกทั้งนโยบายในการประกาศพื้นที่ป่าสงวนและอุทยานแห่งชาติทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวนาทำให้ชาวนาต้องสูญเสียที่ดินในการประกอบอาชีพ จนกลายเป็นปัญหาของชาวนาในปัจจุบัน

ปัญหาความผันผวนของสภาพภูมิอากาศทำให้การทำนาไม่เป็นไปตามฤดูกาล ทำให้ต้องลงทุนในการควบคุมปริมาณน้ำในการทำนา อีกทั้งยังส่งผลต่อผลผลิต เช่นลมแรงทำให้ต้นข้าวล้ม ในช่วงข้าวออกรวงมีฝนตกทำให้ต้นข้าวล้มรวงข้าวแช่น้ำ ในช่วงเก็บเกี่ยวผลผลิตฝนตกทำให้ความชื้นสูงไม่ได้ราคา ในช่วงฤดูฝนน้ำท่วมทำให้ต้นข้าวตาย เป็นต้น

ปัญหาศัตรูพืช เช่น เพลี้ย หนู หอย ปู และวัชพืช ทำให้ชาวนาต้องเสียค่าใช้จ่ายเพื่อควบคุมและกำจัดศัตรูพืชเหล่านี้ อีกทั้งหากศัตรูพืชมีมากเกินไปจะทำให้ได้ผลผลิตน้อยไม่คุ้มค่ากับการลงทุน

2. การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท พบว่า ร้างยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทประกอบด้วย 3 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

ภาพที่ 18 สรุปยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชัยนาทให้เป็นเมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมการผลิตข้าวของชาวนาจังหวัดชัยนาท ผลการวิจัยพบว่า ประเด็นหลักของการส่งเสริมการผลิตข้าวของชาวนาจังหวัดชัยนาท คือ ขยายและปรับปรุงระบบชลประทาน ส่งเสริมการจัดรูปที่ดินเพื่อการเพาะปลูก สร้างเสริมความสามารถของชาวนาให้รู้จักบริหารความเสี่ยงจากการตัดสินใจภายใต้กลไกการตลาดและภัยธรรมชาติ ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการผลิตข้าว สนับสนุนการพัฒนาเครื่องจักรกลการผลิตข้าว ส่งเสริมประสิทธิภาพการถ่ายทอดองค์ความรู้การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร การใช้ปุ๋ยเคมี การใช้ยาปราบศัตรูพืชให้เหมาะสม พัฒนาศูนย์การเรียนรู้การจัดการด้านข้าว ส่งเสริมการปลูกข้าวอินทรีย์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาระบบและเพิ่มประสิทธิภาพการตรวจสอบและรับรองคุณภาพข้าวและผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานสากล ซึ่งข้อค้นพบจากงานวิจัยครั้งนี้พบว่าผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณระดับปฏิบัติหรือความต้องการการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท ด้านการผลิตอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นจากมากไปน้อยมีระดับปฏิบัติหรือความต้องการ ดังนี้ การพัฒนาเมล็ดพันธุ์ และการรับรองคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าวอยู่ในระดับมากที่สุด ความรู้ วิธีการใช้เคมีภัณฑ์ สารชีวภาพในการรักษาโรคและการกำจัดศัตรูข้าว อยู่ในระดับมากที่สุด ความรู้ วิธีการรับมือกับความผันผวนของสภาวะแวดล้อมและบรรยากาศอยู่ในระดับมากที่สุด การได้รับการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการทำนาจากภาครัฐ หรือภาคเอกชน อยู่ในระดับมากที่สุด ปัญหาการบริหารจัดการน้ำ และชลประทานให้เหมาะสมกับฤดูกาลทำนา อยู่ในระดับมากที่สุด ความรู้ด้านเทคโนโลยีเครื่องมืออุปกรณ์ในการทำนา อยู่ในระดับมากที่สุด และความรู้วิธีการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคและศัตรูข้าว อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ ซึ่งข้อค้นพบจากงานวิจัยเชิงปริมาณดังกล่าวสอดคล้องกับผลจากข้อมูลเชิงคุณภาพ ในครั้งนี้ที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวไว้ว่า ปัญหาต้นทุนการผลิต ชาวนานำวิธีการผลิตแบบสมัยใหม่ด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อวัตถุประสงค์ในการเพิ่มปริมาณผลผลิตทางการเกษตร ได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวนาจากชาวนา เป็นผู้จัดการนาพร้อมกับการมีค่าใช้จ่ายของต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้นด้วย นอกจากนี้ยังมีค่าแรงงานและค่าจ้างที่มาจากภายนอก จากการลงทุนเช่นนี้เมื่อเทียบกับรายได้จากการขายข้าวแล้วพบว่าชาวนาจะขาดทุนจากการทำนาเนื่องจากต้นทุนในการผลิตข้าวสูง อีกทั้งชาวนาบางส่วนทำนาเช่าต้องมีต้นทุนที่สูงขึ้นจากค่าเช่าอีก อีกทั้งปัจจัยที่ทำให้ต้นทุนในการผลิตสูงขึ้น มาจากการนำเครื่องจักรกลการเกษตรมาใช้แทนแรงงานคนและสัตว์ เช่น รถไถนาแบบเดินตาม รถดำนา เครื่องพ่นยา เครื่องสูบน้ำ รถเกี่ยวข้าว เป็นต้น การใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลงและยากำจัดศัตรูพืชเนื่องจากจังหวัดชัยนาทในพื้นที่ อำเภอนางลิ้อ และอำเภอนาโพธิ์เป็นพื้นที่ที่มีการทำนาแบบนาปรัง จึงทำให้ดินไม่สามารถปรับคุณภาพตามธรรมชาติได้ อีกทั้งยังทำให้แมลงศัตรูพืชมีวงจรชีวิตอย่างต่อเนื่อง ต้องใช้สารเคมีเพื่อกำจัดแมลงศัตรูพืช และใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อปรับปรุงคุณภาพดินอีก เป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิตและเสี่ยงต่อสารพิษตกค้างในร่างกาย

อีกทั้งยังผ่านการรับรองยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชัยนาทให้เป็นเมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาอยู่ในระดับมากที่สุด

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ และการรับรองยุทธศาสตร์สามารถกำหนดกลยุทธ์ในการดำเนินการ ด้านการผลิตได้ 7 กลยุทธ์ คือ

กลยุทธ์ที่ 1.1 ขยายและปรับปรุงระบบชลประทาน ส่งเสริมการจัดรูปที่ดินเพื่อการเพาะปลูก

กลยุทธ์ที่ 1.2 สร้างเสริมความสามารถของชาวนาให้รู้จักบริหารความเสี่ยงจากการตัดสินใจภายใต้กลไกการตลาด และภัยธรรมชาติ

กลยุทธ์ที่ 1.3 ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการผลิตข้าว สนับสนุนการพัฒนาเครื่องจักรกลการผลิตข้าว

กลยุทธ์ที่ 1.4 ส่งเสริมประสิทธิภาพการถ่ายทอดองค์ความรู้การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร การใช้ปุ๋ยเคมี การใช้ยาปราบศัตรูพืชให้เหมาะสม

กลยุทธ์ที่ 1.5 พัฒนาศูนย์การเรียนรู้การจัดการด้านข้าว

กลยุทธ์ที่ 1.6 ส่งเสริมการปลูกข้าวอินทรีย์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กลยุทธ์ที่ 1.7 พัฒนาระบบและเพิ่มประสิทธิภาพการตรวจสอบและรับรองคุณภาพข้าวและผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานสากล

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมการตลาดของชาวนาจังหวัดชัยนาท ผลการวิจัยพบว่าประเด็นหลักของการส่งเสริมการตลาดข้าวของชาวนาจังหวัดชัยนาท คือ ส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าข้าว การสร้างอัตลักษณ์ของสินค้าข้าว การตราสินค้าข้าวและผลิตภัณฑ์ ส่งเสริมและฟื้นฟูระบบตลาดกลางค้าข้าว ส่งเสริมความเข้มแข็งให้กลุ่มเกษตรกรชาวนาในรูปแบบต่างๆ ทั้งวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกร และสหกรณ์การเกษตร ส่งเสริมการเชื่อมโยงผู้ผลิต ผู้ประกอบการ และผู้บริโภคข้าว ส่งเสริมให้จังหวัดชัยนาทเป็นศูนย์กลางการค้าข้าวทั้งเมล็ดพันธุ์ข้าว และข้าวเพื่อการบริโภค ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิถีชีวิตชาวนา ซึ่งข้อค้นพบจากงานวิจัยครั้งนี้พบว่าผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ระดับปฏิบัติหรือความต้องการการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทด้านการตลาด พบว่าระดับปฏิบัติหรือความต้องการในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นจากมากไปน้อยมีระดับปฏิบัติหรือความต้องการ ดังนี้ การได้รับความช่วยเหลือด้านการชดเชยราคาข้าวจากรัฐบาลอยู่ในระดับ มากที่สุด การรวมกลุ่มของเกษตรกรชาวนาเพื่อสร้างเครือข่ายการผลิต และการต่อรองราคาข้าว อยู่ในระดับมากที่สุด การเพิ่มช่องทางการจำหน่าย อยู่ในระดับมากที่สุด เพิ่มการโฆษณาผลผลิตข้าวที่มีคุณภาพ อยู่ในระดับมากที่สุด ความรู้และการแนะนำแหล่งจำหน่าย การจัดเก็บผลผลิต จากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน อยู่ในระดับมากที่สุด ความรู้และวิธีการแปรรูป และการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ที่ได้จากข้าว

อยู่ในระดับมากที่สุด และความรู้และวิธีการรับมือกับความผันผวนของตลาดและราคาข้าว อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ ซึ่งข้อค้นพบจากข้อมูลเชิงปริมาณดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลเชิงคุณภาพ ในครั้งนี้ที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวไว้ว่าการผลิตข้าวส่วนใหญ่เป็นการผลิตเพื่อจำหน่ายให้กับโรงสีโดยตรง ทำชวานาขาดอำนาจในการต่อรองราคา ราคาข้าวขึ้นอยู่กับราคากลางที่รัฐบาลกำหนดและความขึ้นของข้าว บางส่วนผลิตข้าวเพื่อการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ แต่การผลิตข้าวเพื่อจำหน่ายเมล็ดพันธุ์มีกระบวนการผลิตที่ยากกว่า ลงทุนสูงกว่า ปริมาณผลผลิตและจำนวนไร่ที่ทำน้อยกว่า อีกทั้งต้องได้ผ่านการรับรองเมล็ดพันธุ์ข้าวจึงทำให้นิยมปลูกเพื่อจำหน่ายเมล็ดพันธุ์เป็นส่วนน้อย การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าวมีชวานาเป็นส่วนน้อยที่จะมีกระบวนการสีข้าวไว้รับประทานเอง หรือแปรรูปเป็นสินค้าอื่น เนื่องจากชวานารู้ เครื่องมือ และความคุ้มค่าต่อการแปรรูป อีกทั้งตลาดสินค้าที่เกิดจากการแปรรูปสินค้าจากข้าวยังไม่เป็นที่แพร่หลาย ปัญหาราคาข้าวเป็นปัญหาสำคัญที่กระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชวานา ทำให้ชวานาต้องตกอยู่ในฐานะที่ยากจน ในอดีตนั้นปัญหาราคาข้าวอาจมีสาเหตุจากการเอารัดเอาเปรียบของพ่อค้าคนกลาง เนื่องจากชวานาไทยขาดความรู้ ความเข้าใจในด้านธุรกิจการตลาด จึงขาดอำนาจการต่อรอง และถูกกดราคา อีกทั้งราคาข้าวต้องขึ้นอยู่กับกลไกของตลาดภายนอกอีกด้วยกระทั่งปัจจุบันปัญหาราคาข้าวก็ยังส่งผลกระทบต่อรุนแรงกับชวานา ซึ่งมีสาเหตุจากสถานการณ์ทั้งภายในประเทศและส่งออก กล่าวคือปริมาณข้าวที่มีการเก็บกักตุนไว้ของภาครัฐ และภาคเอกชนมีปริมาณมาก ไม่สามารถระบายออกได้ ทำให้โรงสีรับซื้อข้าวได้ในปริมาณจำกัด หรือรับซื้อในราคาต่ำ แต่ปริมาณการผลิตข้าวของชวานายังอยู่ในเกณฑ์สูง เนื่องจากมีปัจจัยเสริมด้านราคาข้าวจากนโยบายรัฐบาลเป็นแรงจูงใจให้ขยายพื้นที่ปลูกข้าวเพิ่มมากขึ้น ขณะที่ต้องเผชิญกับการแข่งขันทางการตลาดอย่างรุนแรงจากประเทศคู่แข่งการผลิตข้าวของไทย เช่น เวียดนาม นอกจากนี้ประเทศผู้นำเข้าข้าวบางประเทศมีความต้องการบริโภคข้าวลดลงและหันไปบริโภคธัญพืชอย่างอื่นแทน หรือการพยายามที่จะปลูกข้าวเพื่อใช้บริโภคภายในประเทศของตนเอง และนี่เองที่เป็นผลให้ราคาข้าวปรับตัวลดลง ปัญหาต้นทุนการผลิต โดยการนำวิธีการผลิตแบบสมัยใหม่ด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อวัตถุประสงค์ในการเพิ่มปริมาณผลผลิตทางการเกษตร ได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชวานาจากชวานา เป็นผู้จัดการนา พร้อมกับค่าใช้จ่ายของต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้นด้วย ซึ่งปัจจัยที่ทำให้ต้นทุนสูงขึ้น มาจากการนำเครื่องจักรกลการเกษตรมาใช้แทนแรงงานคนและสัตว์ เช่น รถไถนาแบบเดินตาม รถดำนา เครื่องพ่นยา เครื่องสูบน้ำ รถเกี่ยวข้าว เป็นต้น การใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลงและยากำจัดศัตรูพืชที่มีราคาสูง นอกจากนี้ยังมีค่าแรงงานและค่าจ้างที่มาจากภายนอก จากการลงทุนเช่นนี้เมื่อเทียบกับรายได้จากการขายข้าวแล้วพบว่าชวานาจะขาดทุนจากการทำนาเนื่องจากต้นทุนในการผลิตข้าวสูง

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ และการรับรองยุทธศาสตร์ สามารถกำหนดกลยุทธ์ในการดำเนินการ ด้านการตลาดได้ 6 กลยุทธ์ คือ

กลยุทธ์ที่ 2.1 ส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าข้าว การสร้างอัตลักษณ์ของสินค้าข้าว การตราสินค้าข้าวและผลิตภัณฑ์

กลยุทธ์ที่ 2.2 ส่งเสริมและฟื้นฟูระบบตลาดกลางข้าว

กลยุทธ์ที่ 2.3 ส่งเสริมความเข้มแข็งให้กลุ่มเกษตรกรชาวนาในรูปแบบต่างๆ ทั้งวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกร และสหกรณ์การเกษตร

กลยุทธ์ที่ 2.4 ส่งเสริมการเชื่อมโยงผู้ผลิต ผู้ประกอบการ และผู้บริโภคข้าว

กลยุทธ์ที่ 2.5 ส่งเสริมให้จังหวัดชัยนาทเป็นศูนย์กลางการค้าข้าวทั้งเมล็ดพันธุ์ข้าวและข้าวเพื่อการบริโภค

กลยุทธ์ที่ 2.6 ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิถีชีวิตชาวนา

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมวิถีชีวิตชาวนาของชาวนาจังหวัดชัยนาท ผลการวิจัยพบว่าประเด็นหลักของการส่งเสริมวิถีชีวิตของชาวนาจังหวัดชัยนาท คือ อนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมภูมิปัญญาข้าวไทย สร้างยุวชาวนาให้เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชนและสืบสานอาชีพการทำนาผสมผสานการใช้เทคโนโลยีในการจัดการ เสริมสร้างค่านิยมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมการจัดทำเกษตรผสมผสานและพัฒนาอาชีพเสริมให้แก่ชาวนา ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาและองค์กรชาวนา จัดให้มีระบบสวัสดิการชาวนาโดยจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชาวนา ส่งเสริมการจัดทำบัญชีครัวเรือน ซึ่งข้อค้นพบจากงานวิจัยครั้งนี้พบว่าผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ระดับปฏิบัติหรือความต้องการการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทด้านวิถีชีวิตชาวนา พบว่าระดับปฏิบัติหรือความต้องการในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นจากมากไปน้อยมีระดับปฏิบัติหรือความต้องการ ดังนี้ การจัดการด้านหนี้สินของชาวนา อยู่ในระดับมากที่สุด การเสริมสร้างรายได้ หรืออาชีพเสริม อยู่ในระดับมากที่สุด การรวมกลุ่มของเกษตรกรชาวนาเพื่อพัฒนาวิถีชีวิตที่ดีขึ้น อยู่ในระดับมากที่สุด การได้รับการส่งเสริม และแนะนำการดำเนินชีวิตตามหลักของเศรษฐกิจพอเพียงจากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน อยู่ในระดับมากที่สุด ความรู้ วิธีการปลูกพืชชนิดอื่นควบคู่ไปกับการทำนา อยู่ในระดับมากที่สุด ความรู้ วิธีการเลี้ยงสัตว์ควบคู่ไปกับการทำนา อยู่ในระดับมากที่สุด และความรู้สึกรับประกันในอาชีพการทำนา อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ ซึ่งข้อค้นพบจากข้อมูลเชิงปริมาณดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลเชิงคุณภาพ ในครั้งนี้ที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวไว้ว่า จังหวัดชัยนาทมีภูมิศาสตร์และระบบชลประทานเข้าถึงสามารถทำนาได้ตลอดทั้งปี รวมทั้งแรงงานภาคการเกษตรที่ลดลงทำให้ต้องมีการจ้างแรงงานในการทำนาตั้งแต่ขั้นตอนการเตรียมดิน การหว่าน การใส่ปุ๋ย การฉีดยาป้องกันศัตรูพืช การจ้างรถเกี่ยวข้าว รถขนข้าว ทำให้ชาวนาเปลี่ยนวิถีชีวิตจากชาวนา

เป็นผู้จัดการนา แต่ก็มีชาวนาบางส่วนได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยว โดยการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทำเกษตรทฤษฎีใหม่ปลูกพืชผสมผสานทำให้วิถีชีวิตของชาวนาเปลี่ยนไปจากเดิม การสร้างความมั่นคงความเชื่อมั่นในอาชีพชาวนา โดยการส่งเสริมสุขภาพของชาวนาเนื่องจากใกล้ขีดสารเคมี และโรคระบาดต่างๆ ยกย่องอาชีพชาวนาเป็นอาชีพที่มีเกียรติเป็นกำลังหลักในการพัฒนาประเทศ การส่งเสริมในการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชาวนาเป็นการเพิ่มอัตลักษณ์ให้ชาวนา เพื่อช่วยส่งเสริมอัตลักษณ์และมูลค่าให้กับสินค้า รวมถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อีกทั้งยังผ่านการรับรองยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด ชัยนาทให้เป็นเมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาอยู่ในระดับมากที่สุด

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ และการรับรองยุทธศาสตร์ สามารถกำหนดกลยุทธ์ในการดำเนินการ ด้านวิถีชีวิตชาวนาได้ 6 กลยุทธ์ คือ

กลยุทธ์ที่ 3.1 อนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมภูมิปัญญาข้าวไทย

กลยุทธ์ที่ 3.2 สร้างยุวชาวนาให้เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชนและสืบสานอาชีพการทำนาผสมผสานการใช้เทคโนโลยีในการจัดการ

กลยุทธ์ที่ 3.3 เสริมสร้างค่านิยมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กลยุทธ์ที่ 3.4 ส่งเสริมการจัดทำเกษตรผสมผสานและพัฒนาอาชีพเสริมให้แก่ชาวนา

กลยุทธ์ที่ 3.5 ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาและองค์กรชาวนา จัดให้มีระบบสวัสดิการชาวนาโดยจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชาวนา

กลยุทธ์ที่ 3.6 ส่งเสริมการจัดทำบัญชีครัวเรือน

3. ข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท พบว่า

ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการตลาด ของชาวนาจังหวัดชัยนาท อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีผลการประเมินรายประเด็นยุทธศาสตร์ดังนี้ ส่งเสริมและฟื้นฟูระบบตลาดกลางค้าข้าว ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิถีชีวิตชาวนา ส่งเสริมความเข้มแข็งให้กลุ่มเกษตรกรชาวนาในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกร และสหกรณ์การเกษตร อยู่ในระดับมากที่สุด ส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าข้าว การสร้างอัตลักษณ์ของสินค้าข้าว การตราสินค้าข้าวและผลิตภัณฑ์ ส่งเสริมการเชื่อมโยงผู้ผลิตผู้ประกอบการ และผู้บริโภคข้าว และส่งเสริมให้จังหวัดชัยนาทเป็นศูนย์กลางการค้าข้าวทั้งเมล็ดพันธุ์ข้าว และข้าวเพื่อการบริโภค

ยุทธศาสตร์ส่งเสริมวิถีชีวิตชาวนาของชาวนาจังหวัดชัยนาท อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีผลการประเมินรายประเด็นยุทธศาสตร์ดังนี้ เสริมสร้างค่านิยมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาและองค์กรชาวนา จัดให้มีระบบสวัสดิการชาวนาโดยจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชาวนา ส่งเสริมการจัดทำบัญชีครัวเรือน อนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมภูมิปัญญาข้าวไทย สร้างยุวชาวนาให้เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชนและสืบสานอาชีพการทำงานผสมผสานการใช้เทคโนโลยีในการจัดการ และส่งเสริมการจัดทำเกษตรผสมผสานและพัฒนาอาชีพเสริมให้แก่ชาวนา

ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการผลิตข้าวของชาวนาจังหวัดชัยนาท อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีผลการประเมินรายประเด็นยุทธศาสตร์ดังนี้ ส่งเสริมประสิทธิภาพการถ่ายทอดองค์ความรู้การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร การใช้ปุ๋ยเคมี การใช้ยาปราบศัตรูพืชให้เหมาะสม พัฒนาระบบและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตตรวจสอบและรับรองคุณภาพข้าวและผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานสากล ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการผลิตข้าว สนับสนุนการพัฒนาเครื่องจักรกลการผลิตข้าวพัฒนาศูนย์การเรียนรู้การจัดการด้านข้าว สร้างเสริมความสามารถของชาวนาให้รู้จักบริหารความเสี่ยงจากการตัดสินใจภายใต้ตลาดโลกการตลาด และภัยธรรมชาติ ขยายและปรับปรุงระบบชลประทาน ส่งเสริมการจัดรูปที่ดินเพื่อการเพาะปลูกข้าว ส่งเสริมการปลูกข้าวอินทรีย์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อเสนอเชิงนโยบายที่จะส่งเสริมยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

1. การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท ต้องมีกลยุทธ์ในการดำเนินการอย่างเป็นระบบเชื่อมโยงและต่อเนื่อง
2. การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท ต้องประสานความร่วมมือทั้งระบบ จากหลายฝ่ายทั้งหน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการ ชาวนา และผู้บริโภค
3. การขยายปรับปรุงระบบชลประทาน ส่งเสริมการจัดรูปที่ดินเพื่อการเพาะปลูกข้าว เป็นรูปแบบการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน แต่ต้องอาศัยความร่วมมือจากเกษตรกรชาวนา จึงต้องมีการประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจถึงประโยชน์ของการจัดรูปที่ดิน
4. การส่งเสริมประสิทธิภาพการถ่ายทอดองค์ความรู้การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร การใช้ปุ๋ยเคมี การใช้ยาปราบศัตรูพืชให้เหมาะสม ควรได้รับการถ่ายทอดจากหน่วยงานราชการ เพราะเอกชนหรือผู้ประกอบการจะให้ข้อมูลเพื่อเอื้อประโยชน์แก่ตนเอง
5. การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้การจัดการด้านข้าวเป็นแหล่งเรียนรู้แก่ชาวนาในพื้นที่เป็นอย่างดี แต่ต้องมีการคงสภาพศูนย์การเรียนรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง และพร้อมเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดเวลา

6. การเพิ่มมูลค่าข้าว การสร้างอัตลักษณ์ของสินค้าข้าว การตราสินค้าข้าวและผลิตภัณฑ์ ควรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในการช่วยหาช่องทางในการตลาด การผลิตที่ได้มาตรฐานให้แก่เกษตรกร

7. การทำเกษตรผสมผสานเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวนาอย่างยั่งยืน แต่ชาวนาส่วนใหญ่ยังไม่เข้าการวางแผนการจัดการ เพราะต้องใช้ต้นทุนในการปรับเปลี่ยนพื้นที่ ต้องใช้เวลาในการรอผลผลิต ซึ่งต้องใช้เวลานาน เมื่อเปรียบเทียบกับระยะสั้นกับการทำนาปัจจุบัน ชาวนาไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้

การอภิปรายผล

จากการวิจัยและข้อค้นพบดังที่ได้กล่าวมาในผลการวิจัยนั้น ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัย 3 ประเด็นที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน และความต้องการของชาวนาในการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท พบว่า ความต้องการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท ด้านการตลาด ด้านการผลิต และด้านวิถีชีวิตชาวนา โดยด้านการผลิต พบว่ามีความต้องการ ดังนี้ การพัฒนาเมล็ดพันธุ์ และการรับรองคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าว ความรู้ วิธีการใช้เคมีภัณฑ์สารชีวภาพในการรักษาโรคและการกำจัดศัตรูข้าว ความรู้ วิธีการรับมือกับความผันผวนของสภาวะแวดล้อมและบรรยากาศ การได้รับการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการทำนาจากภาครัฐ หรือภาคเอกชน ปัญหาการบริหารจัดการน้ำ และชลประทานให้เหมาะสมกับฤดูกาลทำนา ความรู้ด้านเทคโนโลยีเครื่องมืออุปกรณ์ในการทำนา และความรู้ วิธีการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคและศัตรูข้าว ตามลำดับ ด้านการตลาดพบว่ามีความต้องการ ดังนี้ การได้รับความช่วยเหลือด้านการชดเชยราคาข้าวจากรัฐบาล การรวมกลุ่มของเกษตรกรชาวนาเพื่อสร้างเครือข่ายการผลิต และการต่อรองราคาข้าว การเพิ่มช่องทางการจำหน่าย เพิ่มการโฆษณาผลผลิตข้าวที่มีคุณภาพ ความรู้และการแนะนำแหล่งจำหน่าย การจัดเก็บผลผลิต จากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน ความรู้และวิธีการแปรรูป และการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ที่ได้จากข้าว และความรู้และวิธีการรับมือกับความผันผวนของตลาดและราคาข้าว ตามลำดับ ด้านวิถีชีวิตชาวนา พบว่ามีความต้องการ ดังนี้ การจัดการด้านหนี้สินของชาวนา การเสริมสร้างรายได้ หรืออาชีพเสริมอยู่ในการรวมกลุ่มของเกษตรกรชาวนาเพื่อพัฒนาวิถีชีวิตที่ดีขึ้น การได้รับการส่งเสริม และแนะนำการดำเนินชีวิตตามหลักของเศรษฐกิจพอเพียงจากหน่วยงานภาครัฐ หรือเอกชน ความรู้ วิธีการปลูกพืชชนิดอื่นควบคู่ไปกับการทำนา ความรู้ วิธีการเลี้ยงสัตว์ควบคู่ไปกับการทำนา และความรู้สีกมั่นคงในอาชีพการทำนา

ผลที่ได้จากการศึกษานี้สอดคล้องกับข้อมูลทั่วไปของแผนพัฒนาจังหวัดชัยนาท 4 ปี (สำนักงานจังหวัดชัยนาท, 2557) สอดคล้องกับผลของการศึกษาเรื่องปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อความเข้มแข็งของหมู่บ้านชุมชนชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างของประเทศไทย (ปริยา โสภณา และคณะ, 2553) ที่พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของหมู่บ้านชุมชนชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างเรียงตามลำดับของความสำคัญ คือ บุคคล คริวเรือน กองทุนชุมชน กลุ่มองค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน โดยมีความสัมพันธ์ทางโครงสร้างดังนี้ บุคคลที่มีอิทธิพลทางตรงต่อกองทุนชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน คริวเรือนมีอิทธิพลทางตรงกับกองทุนชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน กลุ่มองค์กรชุมชนมีอิทธิพลทางตรงกับกองทุนชุมชน กลุ่มองค์กรชุมชน บุคคล คริวเรือน และกลุ่มองค์กรชุมชน ต่างมีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อความเข้มแข็งของหมู่บ้านชุมชนโดยมีอิทธิพลทางตรงมากกว่าทางอ้อม สอดคล้องกับผลการศึกษาเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในจังหวัดเชียงราย (สมบูรณ์ ธรรมลงกา, 2556) ที่พบว่า ในบริบททางด้านสังคมของชุมชนที่เข้มแข็งในจังหวัดเชียงราย เป็นสังคมแบบเครือข่ายที่มีโครงสร้างทางสังคมเป็นทั้งแนวราบและแนวตั้ง ทางด้านการเมือง มีการกระจายอำนาจแบ่งการปกครองชุมชนเป็นหมวดหรือคุ้มชุมชนต่าง ๆ ทางด้านวัฒนธรรมชุมชน มีวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ และทางด้านเศรษฐกิจ มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์เป็นต้นทุนในการผลิต มีการรวมกลุ่มเพื่อการผลิต การจำหน่ายผลผลิตเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชน การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในจังหวัดเชียงราย ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน มีปัจจัยสำคัญคือ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ระบบเครือข่าย ระบบความสัมพันธ์ในชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานได้ใช้ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้มา กำหนดรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน ส่วนกลยุทธ์การนำรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน ได้แก่ กลยุทธ์การบริหารจัดการชุมชน กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของชุมชน กลยุทธ์การสร้างกระบวนการเรียนรู้กลยุทธ์การสร้างเครือข่าย และกลยุทธ์สร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิด สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีเรื่อง สภาพปัญหาของชาวนาไทย (เกียรติศักดิ์ แก้วมหาชัย, 2550) ที่ได้อธิบายถึงสภาพปัญหาของชาวนาไทย ซึ่งประกอบไปด้วยปัญหาทางสังคม ปัญหาทางเศรษฐกิจและปัญหาหนี้สิน และทฤษฎีเรื่องปัญหาหลักของชาวนาส่วนใหญ่ต้องเผชิญ และยังสอดคล้องกับปัญหาหลักของชาวนาส่วนใหญ่ต้องเผชิญ (แวททิพย์ หนูทอง, 2553) ซึ่งเป็นอุปสรรคในการดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพของชาวนา คือ การเอารัดเอาเปรียบของพ่อค้าคนกลาง ปัญหาต้นทุนการผลิต ปัญหาที่ดินทำกิน และปัญหาหนี้สิน

2. ผลการสร้างและรับรองยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท พบว่า ยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทมีดังนี้ ยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมการผลิตข้าวของชาวนาจังหวัดชัยนาท โดยการขยายและปรับปรุงระบบชลประทาน ส่งเสริมการจัดรูปที่ดินเพื่อการเพาะปลูก สร้างเสริมความสามารถของชาวนาให้รู้จักบริหารความเสี่ยงจากการตัดสินใจภายใต้กลไกการตลาด และภัยธรรมชาติ ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการผลิตข้าว สนับสนุนการพัฒนาเครื่องจักรกลการผลิตข้าว ส่งเสริมประสิทธิภาพการถ่ายทอดองค์ความรู้การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร การใช้ปุ๋ยเคมี การใช้ยาปราบศัตรูพืชให้เหมาะสม พัฒนาศูนย์การเรียนรู้การจัดการด้านข้าว ส่งเสริมการปลูกข้าวอินทรีย์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาระบบและเพิ่มประสิทธิภาพการตรวจสอบและรับรองคุณภาพข้าวและผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานสากล ยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมการตลาดของชาวนาจังหวัดชัยนาท โดยการส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าข้าว การสร้างอัตลักษณ์ของสินค้าข้าว การตราสินค้าข้าวและผลิตภัณฑ์ ส่งเสริมและฟื้นฟูระบบตลาดกลางค้าข้าว ส่งเสริมความเข้มแข็งให้กลุ่มเกษตรกรชาวนาในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกร และสหกรณ์การเกษตร ส่งเสริมการเชื่อมโยงผู้ผลิตผู้ประกอบการ และผู้บริโภคข้าว ส่งเสริมให้จังหวัดชัยนาทเป็นศูนย์กลางการค้าข้าวทั้งเมล็ดพันธุ์ข้าวและข้าวเพื่อการบริโภค ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิถีชีวิตชาวนา ยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมวิถีชีวิตชาวนาของชาวนาจังหวัดชัยนาท โดยการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมภูมิปัญญาข้าวไทย สร้างยุวชาวนาให้เป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงในชุมชนและสืบสานอาชีพการทำนาผสมผสานการใช้เทคโนโลยีในการจัดการ เสริมสร้างค่านิยมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมการจัดทำเกษตรผสมผสานและพัฒนาอาชีพเสริมให้แก่ชาวนา ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาและองค์กรชาวนา จัดให้มีระบบสวัสดิการชาวนาโดยจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชาวนา ส่งเสริมการจัดทำบัญชีครัวเรือน

ผลที่ได้จากการศึกษาสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) ที่กำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศที่เอื้อต่อการพัฒนาที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์คือ “สังคมอยู่ร่วมกัน อย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง” สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 12 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559a) ที่สนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ทางวิชาการเกษตร วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแบบมีส่วนร่วมที่เชื่อมโยงกับฐานทรัพยากรชีวภาพในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้สินค้าเกษตร มีความปลอดภัยไม่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนและสิ่งแวดล้อมของประเทศ เน้นการพัฒนาาระบบเกษตรกรรมที่ยั่งยืนและการขยายโอกาสในการเข้าถึงพื้นที่ทำกินของเกษตรกร ส่งเสริมการรวมกลุ่มทางการเกษตรจากกิจการเจ้าของคนเดียวเป็นการประกอบการในลักษณะสหกรณ์ ห้าง

หุ้นส่วน และบริษัทเพื่อให้เกิดการประหยัดต่อขนาด ลดการทำงานต่างระดับ และสามารถใช้เทคโนโลยีการผลิตในระดับที่เหมาะสม รวมทั้งใช้กลไกตลาดในการป้องกันความเสี่ยง ส่งเสริมการเพิ่มศักยภาพฐานการผลิตและบริการเดิมและการต่อยอดไปสู่ฐานการผลิตและบริการให้โดยใช้เทคโนโลยีที่เข้มข้นและนวัตกรรม ส่งเสริมการสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจกระแสใหม่ อาทิ เศรษฐกิจดิจิทัล เศรษฐกิจฐานชีวภาพ เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม และการพัฒนาวิสาหกิจตั้งใหม่ และวิสาหกิจเพื่อสังคม รวมถึงการสร้างสังคมผู้ประกอบการ เพื่อต่อยอดฐานการผลิตและบริการและฐานเดิมและสร้างฐานใหม่ สอดคล้องกับการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทยในปัจจุบันยังยึดโมเดลเศรษฐกิจ Thailand 4.0 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) เนื่องจากยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านชีวภาพมีความสำคัญในเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การผลิตเชิงสร้างสรรค์และนวัตกรรม ซึ่งเป็นโมเดลเศรษฐกิจที่จะพาประเทศไทยไปสู่ประเทศในโลกที่หนึ่ง ที่มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนในบริบทของการปฏิวัติอุตสาหกรรมยุคที่ 4 อย่างเป็นรูปธรรมตามแนวทางที่แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ด้วยการสร้างความเข้มแข็งจากภายในควบคู่ไปกับการเชื่อมโยงกับประชาคมโลกตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยขับเคลื่อนผ่านกลไกประชารัฐ โดยการกำหนดเป้าหมายครอบคลุมใน 4 มิติ คือความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เป็นระบบเศรษฐกิจที่เน้นการสร้างมูลค่าที่ขับเคลื่อนด้วย นวัตกรรม เทคโนโลยี และความคิดสร้างสรรค์ ความอยู่ดีมีสุขทางสังคม สอดคล้องกับศาสตร์พระราชา (เดชา ปุญญบาล, 2560) ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย มากำหนดเป็นหลักในการปฏิบัติ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของคนโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ให้คนมีความสุขโดยต้องคำนึงถึงเรื่องสภาพภูมิศาสตร์ความเชื่อทางศาสนา เชื้อชาติ และภูมิหลังทางเศรษฐกิจ สังคม สอดคล้องกับแนวทางการขับเคลื่อนนโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์แห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) ที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ การสร้างสรรค์งาน และการใช้ทรัพยากรทางปัญญา เชื่อมโยงกับพื้นฐานทางวัฒนธรรมการสั่งสมความรู้ของสังคม และเทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่ สอดคล้องกับผลการศึกษาเรื่อง กลยุทธ์เศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่มีผลต่อความสำเร็จขององค์กรธุรกิจ กรณีศึกษาผู้ประกอบการอุตสาหกรรมภาคกลางตอนบน(สุพาดา สิริกุดตา, 2556) ที่พบว่า กลยุทธ์ที่ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมภาคกลางตอนบนนำมาใช้มากที่สุดได้แก่ กลยุทธ์การสร้างความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ รองลงมากลยุทธ์การผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม กลยุทธ์นวัตกรรมกลยุทธ์การตลาด กลยุทธ์พนักงาน และกลยุทธ์การเป็นพันธมิตร ตามลำดับ ผลที่ได้จากการสร้างและรับรองยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านชีวภาพเพื่อเสริมสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทครั้งนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) ได้น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาประเทศ

ประกอบกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทยที่หลากหลายและเข้มแข็งทำให้ประเทศไทยมี ภูมิคุ้มกันและความพร้อมในการเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง และทฤษฎีเมืองต้นแบบตามแนวทาง เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) ต้อง เป็นเมืองที่มีต้นทุนและปัญญาทางวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาพื้นบ้าน แหล่งท่องเที่ยวหรือสินค้าที่ มีเอกลักษณ์ แนวทางการพัฒนาเมืองจากสินทรัพย์สร้างสรรค์ท้องถิ่นไทยและเป็นเมืองที่มี อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ที่มีศักยภาพ ที่ควรได้รับการส่งเสริมและสนับสนุน เช่น มรดกทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญา เอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรม งานฝีมือ สินค้าเชิงสร้างสรรค์ และการออกแบบ

3. ผลการศึกษาข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ ด้านข้าวเพื่อ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท พบว่า การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เมือง สร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท ต้องมีกลยุทธ์ในการ ดำเนินการอย่างเป็นระบบเชื่อมโยงและต่อเนื่อง การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท ต้องประสานความร่วมมือทั้งระบบ จาก หลายฝ่ายทั้งหน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการ ชาวนา และผู้บริโภค การขยายปรับปรุงระบบ ชลประทาน ส่งเสริมการจัดรูปที่ดินเพื่อการเพาะปลูกข้าว เป็นรูปแบบการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน แต่ ต้องอาศัยความร่วมมือจากเกษตรกรชาวนา จึงต้องมีการประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจถึงประโยชน์ ของการจัดรูปที่ดิน การส่งเสริมประสิทธิภาพการถ่ายทอดองค์ความรู้การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร การใช้ปุ๋ยเคมี การใช้ยาปราบศัตรูพืชให้เหมาะสม ควรได้รับการถ่ายทอดจากหน่วยงานราชการ เพราะเอกชนหรือผู้ประกอบการจะให้ข้อมูลเพื่อเอื้อประโยชน์แก่ตนเอง การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ การจัดการด้านข้าวเป็นแหล่งเรียนรู้แก่ชาวนาในพื้นที่เป็นอย่างดี แต่ต้องมีการคงสภาพศูนย์การ เรียนรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง และพร้อมเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดเวลา การเพิ่มมูลค่าข้าว การ สร้างอัตลักษณ์ของสินค้าข้าว การตราสินค้าข้าวและผลิตภัณฑ์ ควรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน ภาครัฐในการช่วยหาช่องทางในการตลาด การผลิตที่ได้มาตรฐานให้แก่เกษตรกร การทำเกษตร ผสมผสานเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวนาอย่างยั่งยืน แต่ชาวนาส่วนใหญ่ยังไม่เข้าการวางแผนการ จัดการ เพราะต้องใช้ต้นทุนในการปรับเปลี่ยนพื้นที่ ต้องใช้เวลาในการรอผลผลิต ซึ่งต้องใช้เวลานาน เมื่อเปรียบเทียบกับระยะเวลาสั้นกับการทำนาปัจจุบัน ชาวนาไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้

ผลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่อง ระบบนวัตกรรมรายสาขา เพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานความรู้และเชิงสร้างสรรค์ กรณีศึกษาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิง สร้างสรรค์ (ภัทรพงศ์ อินทรกำเนิดและคณะ, 2553) พบว่า องค์ประกอบแห่งความสำเร็จที่คล้ายคลึง กันในหลายประการ ได้แก่ บทบาทของผู้นำในฐานะผู้ริเริ่ม ผู้โน้มน้าว ชักจูงและประสานกับผู้ที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การยอมรับการประยุกต์ความรู้จากภายนอก ความยืดหยุ่น และพลวัตของแหล่งท่องเที่ยว และการรักษาเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ส่งผลต่อการ

พัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานความรู้และเชิงสร้างสรรค์ และยังสอดคล้องกับผลจากการวิจัยเรื่อง การศึกษาสถานะและแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในประเทศไทย กรณีศึกษาการสืบทอด ทางวัฒนธรรมและศิลปะ (โสมสกว เพชรานนท์ & ศักดิ์สิทธิ์ บุษยพลากร, 2553) ที่พบว่า ปัญหา อุปสรรคในด้านการผลิตเกี่ยวกับวัตถุดิบราคาแพงและการลอกเลียนแบบสินค้า การขาดแคลน แรงงานทั่วไป การแข่งขันกับต่างประเทศและกลุ่มธุรกิจอื่น ๆ การมีเงินทุนส่วนตัวจำกัด เครื่องจักรมี ราคาแพงเกินไปและการ ขาดแคลนเครื่องจักรมีคุณภาพ รวมถึงปัญหาการลดลงของนักท่องเที่ยว ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในประเทศไทยเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติฉบับที่ 11 มีแนวคิดในการพัฒนาฐานการผลิตและบริการให้เข้มแข็งและมีคุณภาพบน ฐานความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ และภูมิปัญญา สร้างความมั่นคง ด้านอาหารและพลังงาน ปรับ โครสร้างการผลิตและการบริโภคให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม พร้อมสร้างความเชื่อมโยงกับประเทศใน ภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม และสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อรองรับผลกระทบจากการ เปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) ดังนั้น การส่งเสริมศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจของประเทศจึง จำเป็นต้องพัฒนาฐานการผลิตและบริการให้เข้มแข็งและมีคุณภาพ บนฐานความรู้ ความคิด สร้างสรรค์ และภูมิปัญญา สร้างความมั่นคงด้านอาหาร ซึ่งแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็นแนวคิด หนึ่งที่สนองแนวทางในการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 เพื่อพัฒนา คุณภาพชีวิตและวิถีชาวนาจังหวัดชัยนาท จึงต้องดำเนินการยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

ผลที่ได้จากการศึกษาข้อเสนอเชิงนโยบายยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อ เสริมสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทครั้งนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีเรื่องการ พัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เอื้อให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ ของ มนุษย์ ซึ่งเป็นจุดกำเนิดของความคิดสร้างสรรค์และการสร้างนวัตกรรมการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ และเศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็นการพัฒนาที่เน้นการใช้ศักยภาพและสินทรัพย์ของท้องถิ่นผ่าน กระบวนการสร้างสรรค์มูลค่า (Value Creation Process) (UNESCO/UIS, 2007) เพื่อให้เศรษฐกิจ ของท้องถิ่นมีความเข้มแข็งยั่งยืนและเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจมหภาคและเศรษฐกิจโลกอย่างสมดุล และยังสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ (นรินทร์ สังข์รักษา และคณะ, 2557) ที่ระบุ ไว้ว่าการพัฒนาเศรษฐกิจยุคใหม่ที่ทุกประเทศให้ความสำคัญเพิ่มขึ้น คือ เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ที่มีการ ใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ผสมผสานกระบวนการผลิตและวัฒนธรรมให้เป็นผลิตภัณฑ์ สินค้า และบริการที่มีลักษณะเฉพาะหลากหลาย และมีมูลค่าเพิ่มสามารถตอบสนองผู้บริโภค ตั้งแต่ระดับ ท้องถิ่นจนถึงระดับโลก หลายประเทศรวมถึงประเทศไทยได้กำหนดให้การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์

เป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจของประเทศ เพื่อเพิ่มศักยภาพ และความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่องการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป ดังนี้

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

จากข้อค้นพบของการวิจัย การศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับการวิเคราะห์ข้อมูลรวมทั้งการอภิปรายผล ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ดังนี้

1. การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท ต้องได้รับการบรรจุลงในแผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดจึงจะเกิดประสิทธิผลในลำดับต่อไป
2. การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท ต้องประสานความร่วมมือทั้งระบบ จากหลายฝ่ายทั้งหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ผู้ประกอบการ ชาวนา และผู้บริโภค
3. การศึกษายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท เป็นเพียงแค่ศึกษาความต้องการยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท ยังไม่ได้ดำเนินการศึกษาวิธีการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ จึงเสนอให้มีการจัดทำแผนที่นำทาง (Road Map) จึงจะมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลในลำดับต่อไป
4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัดชัยนาทควรประสานความร่วมมือวิทยาลัยเทคนิคในพื้นที่วิจัย ประดิษฐ์เครื่องมือในการจัดการด้านข้าวที่มีต้นทุนต่ำ
5. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัดชัยนาทรวมทั้งหน่วยงานในระดับท้องถิ่น อาทิ องค์การบริหารส่วนตำบลควรส่งเสริมการรวมกลุ่มของชาวนา เพื่อพัฒนาเป็นองค์กรที่เข้มแข็งต่อไป
6. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัดชัยนาทควรส่งเสริมเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องข้าวเพื่อเสริมสร้างการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาจัดทำรูปแบบการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวต่อเนื่องจากการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท
2. ควรมีการศึกษาการเสริมสร้างความสุขในวิถีชีวิตของชาวนาอย่างยั่งยืน หรือความภาคภูมิใจของชาวนาตามแนวทางของศาสตร์พระราชา
3. ควรศึกษาการเพิ่มมูลค่า การแปรรูปสินค้า การเพิ่มอัตลักษณ์ให้กับข้าวไทยเพื่อการดำรงอยู่ของอาชีพชาวนา

รายการอ้างอิง

- Battle Concita Y. (1999). *A case Study Analysis of Strategic Planning and Competitive Strategy Applied in 2 Higher Education Organization*: Dissertation Abstracts International.
- Best, & Kahn. (1993). *Research in Education*. 7 th ed. Boston : Allyn and Bacon. 331.
- Dukeshire, S., & Thurlow, J. (2002). *Understanding the link between research and policy*. (Halifax, NS: Rural communities impacting policy project), Atlantic Health Promotion Research Centre at Dalhousie University.
- Dye, T. R. (1981). *Understanding Public Policy*: Ney Jersey : Pentice Hall.
- Hawkins J. . (2001). *About the creative economy: how people make money from Ideas*: London: Penguin Books.
- Isch J.L. (1999). *Formulation instructional missions and priority at Kansas State University*. (Doctoral dissertation), University of Kansas State University.
- Kibuuka H.E. (1998). *Mission statement and management of private tertiary religious institutions in Eastern and Southen Africa*. (Doctoral dissertation), University of South Africa.
- Krejcie R. V. , & Morgan. D.W. (1970). *Determining Sample Size for Research Activities: Education and Psychological Measurement*.
- Matz, M. R. (2004). *Economic development policies for downtown revitalization: Approaches for success in the new economy*. (Master of Community Planning), Cincinnati University.
- Miguel G. (2009). Can Curacao become a creative economy A case study. *International Journal of Social Economics*, 36(1/2), 47-69.
- Moore S.B., & and Maning, S. l. (2009). Strategy development in small and medium sized enterprises for sustainability and increased value creative. *Journal of Cleaner Production*.
- Park J.K. (1997). *A case Study Analysis of Strategic Planning in a Continuing Education Organization*: Dissertation Abstracts International.
- Samuel P. . (1983). *Strategy Management of development Programmes*: Geneva: International Labour Office.

- Travis G., & Parker P. (2007). Green community entrepreneurship: creative destruction in the social economy. *International Journal of Social Economics*, 34(8), 538-553.
- UNESCO/UIS. (2007). *The 2009 UNESCO Framework for Cultural Statistics (DRAFT)*: Montreal.
- United N. . (2008). Creative Economy Report 2008. Retrieved from http://www.unctad.org/en/docs/ditc20082cer_en.pdf
- Williamson V.a. (2000). *Articulations of community : A Component of the Mission of the University of Houston*. (Doctoral dissertation), University of Houston.
- WIPO. (2003). *Guide on Surveying the Economic Contribution of the Copyright-based Industries*: Geneva.
- Zooghah, D. B. (2006). *Alliance mental model and strategic alliance team effectiveness*. (Dissertation: Presented in Partial Fulfillment of The Requirements for the Degree of Philosophy), in the Graduate School of The Ohio State University.
- กรวรรณ สังขกร. (2553). รายงานการวิจัยการพัฒนาศักยภาพชุมชนวัฒนธรรมสร้างสรรค์เพื่อสนับสนุนเชียงใหม่เมืองสร้างสรรค์. ในการประชุมวิชาการสถาบันวิจัยสังคมประจำปี 2556 “ภูมิสังคมล้านนาในกระแสการพัฒนาสู่ประชาคมอาเซียน” วันที่ 7 พฤษภาคม 2556 สถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กฤษดา กรุดทอง. (2530a). Capital Letter การวิจัยเชิงอนาคต. วารสารการวิจัยเพื่อการพัฒนา(3).
- กฤษดา กรุดทอง. (2530b). การวิจัยเชิงอนาคต. วารสารการวิจัยเพื่อการพัฒนา(ฉบับที่ 3).
- เกียรติศักดิ์ แก้วมหาชัย. (2550). แรงจูงใจในการเลือกประกอบอาชีพเสริมของชาวนา ในเขตตำบล เชียงหวาง อำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดรธานี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชา การศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง), บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เกียรติศักดิ์ พันธุ์ลำเจียก, & สุกัญญา แสงเดือน. (2554). การจัดการความรู้เชิงสร้างสรรค์สู่สังคม และเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการเรียนรู้ระดับปริญญาตรี: ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- คณิตดา บุญนาค. (2558). แนวทางการบริหารจัดการศูนย์วิจัย (กองงานวิจัย สำนักวิจัย): สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- จริน ศิริ. (2549). การพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านการท่องเที่ยว โดยใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา : กรณีชุมชนเมืองก๊อต อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

- จุมพล พูลภัทรชีวิน. (2551). การวิจัยอนาคต. วารสารสมาคมการวิจัย.
- เฉลียว บุรีภักดี. (2548). ชุดการศึกษาค้นคว้า รายวิชา 2553101 ทฤษฎีระบบและการประยุกต์ใช้ใน
การพัฒนา: กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- ไฉน มีมาก. (2559). ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 ตำบลนางลือ สัมภาษณ์. 14 กันยายน.
- ดำรง วัฒนา. (2547). ยุทธศาสตร์การบริหารภาครัฐ หลักการและวิธีการ: กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เดชา ปญญบาล. (2560). 9 ตามรอยบาท ศาสตร์พระราชา. วารสารสมคมนักวิจัย ปีที่ 22(ฉบับที่ 2),
13.
- ฉันทยาภรณ์ โพธิกาวิณ. (2553). กระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านดนตรี
ประเภทขลุ่ยและแคน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี.
(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศิลปากร.
- ธานินทร์ ไชยเชษฐ์, ศิระ เพ็ชรจำเริญสุข, & สุวัฒน์ มณีวรรณ. (2550). รายงานการวิจัยโครงการ
มูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ของแหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน กรณีศึกษาอุทยาน
ประวัติศาสตร์ในพื้นที่กลุ่มจังหวัดอีสานใต้: กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ธีระพงษ์ มาลัยทอง. (2553a). เชียงใหม่ : บนเส้นทางแห่งการสร้างสรรค์. วารสารเศรษฐกิจและ
สังคม, ปีที่ 17(ฉบับที่ 4), 25-31.
- ธีระพงษ์ มาลัยทอง. (2553b). เชียงใหม่ : บนเส้นทางแห่งการสร้างสรรค์. วารสารเศรษฐกิจและ
สังคม(ปีที่ 17), ฉบับที่ 4.
- นครชาติ เผื่อนปฐม. (2554). ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบบริการปฐมภูมิที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ของ
โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข. (วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นภดล พูลสวัสดิ์. (2551). ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราช
ภัฏสุรินทร์. (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาการบริหารการศึกษา),
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นรินทร์ สังข์รักษา และคณะ. (2557). การพัฒนาเมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ “เมืองโอง ดินสุก
และตุ๊กตา” เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนและ
เชื่อมโยงสินค้า OTOP กับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของจังหวัดราชบุรี: มหาวิทยาลัย
ศิลปากร.
- นริศรา จำรูญวงษ์. (2560). ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยข้าวชัยนาท สัมภาษณ์. 12 มีนาคม.
- นางประจวบ ทั้งทอง. (2560). ชาวนา สัมภาษณ์. 7 พฤศจิกายน.

- นาคยา ปิรันธนานนท์. (2526). อนาคตศาสตร์ (Vol. 1): กรุงเทพฯ: พีระพัฒนา.
- นุชจรี ทัดเศษ, สุภาพร บางใบ, & ปิยพงศ์ บางใบ. (2556). รายงานการวิจัย เศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วย
ผลผลิตลุ่มน้ำแขก: กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- บำเพ็ญ ไมตรีโสภณ. (2555). ยุทธศาสตร์การพัฒนากำลังคนกลุ่มอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเขต
ภูมิภาคตะวันตกเพื่อก้าวสู่ประชาคมอาเซียน. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชา
พัฒนศึกษา), บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- บุญสร้าง เลิศล้ำพิทยากุล. (2560). ชาวนา 7 พฤศจิกายน.
- ปรียา โสภณา และคณะ. (2553). ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อความเข้มแข็งของหมู่บ้านชุมชนชนบท
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างของประเทศไทย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชา
สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มภูมิภาค), มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ปาริชา มารีเคน. (2551). บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของ
ชุมชนกรณีศึกษาเทศบาลตำบลนาคูอำเภอนาคูจังหวัดกาฬสินธุ์. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏ
มหาสารคาม, ปีที่ 2 (ฉบับที่ 2).
- พนัส จันท์ศรีทอง. (2555). แผนที่ยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาคณะในมหาวิทยาลัยราชภัฏ.
(วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาบริหารการศึกษา), บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัย
ศิลปากร.
- พนิดา คล้อสวัสดิ์. (2551). ปัจจัยเอื้อและแนวปฏิบัติที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินการตามแผน
ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเอกชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (วิทยานิพนธ์
ปริญญาโท สาขาวิชาบริหารการศึกษา), บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พรชูลี อาชาวอำรุง. (2537). กลวิธีวิจัยอนาคต กระบวนการอนาคตปริทัศน์. วารสารวิธีวิทยาการวิจัย.
- พีรตร แก้วลาย, & ทิพย์สุดา จันท์แจ่มหล้า. (2556). เมืองสร้างสรรค์:แนวทางการพัฒนาเมืองจาก
สินทรัพย์ สร้างสรรค์ท้องถิ่นไทย: กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ภัทรพงศ์ อินทรกำเนิดและคณะ. (2553). รายงานการวิจัยระบบนวัตกรรมรายสาขาเพื่อพัฒนาระบบ
เศรษฐกิจฐานความรู้และเชิงสร้างสรรค์ : กรณีศึกษาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว.: กรุงเทพฯ:
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- มาฆะสิริ เขาวกุล, & คณะ. (2556). การพัฒนาระบบรับรองมาตรฐานเมล็ดพันธุ์ข้าวแบบมีส่วนร่วม
ของจังหวัดชัยนาท: รายงานการวิจัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (ม.ป.ป.). เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2545: กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯการ
พิมพ์.
- วรพล แยมเลี้ยง. (2560). รองนายกเทศมนตรีตำบลนางลือ 7 พฤศจิกายน.

- วัฒนา การเวกโสม. (2560). ขาวนา สัมภาษณ์. 2 เมษายน.
- วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ และคณะ. (2548). การวางแผนกลยุทธ์ : ศิลปะการกำหนดแผนองค์การสู่ความเป็นเลิศ: กรุงเทพฯ: อินโนกราฟฟิกส์.
- วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. (2553). เอกสารส่วนบุคคล. ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (การพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์) อัดสำเนา.
- แววทิพย์ หนูทอง. (2553). ความต้องการสวัสดิการสังคมของชาวนาศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน), บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศักดิ์พันธ์ ตันวิมลรัตน์. (2553). ข้อเสนอแนะทางแผนกลยุทธ์มหาวิทยาลัยศิลปากรในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559). (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา), บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศิริโรจน์ ผลพันธินและคณะ. (2555). รายงานการวิจัยแผนยุทธศาสตร์ในการนำครัวไทยสู่ตลาดอาเซียน: กรณีศึกษาประเทศไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและราชอาณาจักรกัมพูชา: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- สถาบันคีนันแห่งเอเชียและมูลนิธิสถาบันวิจัยนโยบายเศรษฐกิจการคลัง. (2552). รายงานการวิจัยการศึกษามูลค่าทางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ที่มีต่อเศรษฐกิจในภาพรวม: กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยนโยบายเศรษฐกิจการคลัง.
- สมชาย เปี่ยมศิลป์. (2560). ขาวนา สัมภาษณ์. 2 เมษายน.
- สมบูรณ์ ธรรมลงกา. (2556). รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในจังหวัดเชียงราย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ สาขาการศึกษาและการพัฒนาสังคม), มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- สมหมาย แจ่มกระจ่าง และคณะ. (2551). การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน : กรณีศึกษาการจัดทำแผนชุมชนเทศบาลตำบลบางพระ จังหวัดชลบุรี. วารสารการศึกษาและพัฒนาสังคม, ปีที่ 4 (ฉบับที่ 2).
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2541). การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ: กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). ทำไมไทยต้องพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ (Creative City) *Competitiveness Newsletter*, ปีที่ 3(ฉบับที่ 2).
- สายฝน ภาณุมาศ. (2550). ตัวชี้วัดผลงานหลักกับการวางแผนกลยุทธ์ของระบบงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานตามยุทธศาสตร์. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา), บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- สาวินี รอดสิน. (2554). ชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาชุมชนบ้านปางจำปี ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่
 ออน จังหวัดเชียงใหม่. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์),
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
 สังคมแห่งชาติฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. 2555 – 2559.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559a). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
 สังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560 – 2564.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559b). พิมพ์เขียวและแผนปฏิบัติ
 การขับเคลื่อน *Thailand 4.0*.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2555). คู่มือ
 เกษตรทฤษฎีใหม่ (Vol. 2): กรุงเทพฯ: มูฟเม้นท์ เจนทรี จำกัด.
- สำนักงานจังหวัดชัยนาท. (2557). แผนพัฒนาจังหวัด 4 ปี (พ.ศ. 2557-2560) จังหวัดชัยนาท.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 7. (2559). ภาวะเศรษฐกิจการเกษตร ปี 2559 และแนวโน้มปี
 2560.
- สำนักงานอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์. (2554). แผนยุทธศาสตร์สำนักงานอธิการบดี
 (ฉบับปรับปรุง) พ.ศ. 2554-2556.
- สิทธิชัย รื่นภาคแคน. (2560). เจ้าของ Family Organic Farm Chainat สัมภาษณ์. 6 มิถุนายน.
 สุคนธา คงศีล, & สุขุม เจียมตน. (2550). การวิจัยนโยบาย คืออะไรและอย่างไร. วารสาร
 บริหารงานสาธารณสุข, ปีที่ 13(ฉบับที่ 2).
- สุพาดา สิริกุดตา. (2556). กลยุทธ์เศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่มีผลต่อความสำเร็จขององค์กรธุรกิจ:
 กรณีศึกษาผู้ประกอบการอุตสาหกรรมภาคกลางตอนบน. ในวารสารเกษตรศาสตร์ (สังคม) ปี
 ที่ 34.
- สุรัชฎา ลือเจียงคำ. (2551). แผนการปลูกต้นไม้เพื่อสร้างบ้านสำหรับเกษตรกรในภาค
 ตะวันออกเฉียงเหนือตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
 สาขาวิชาสถาปัตยกรรม), บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เสวย เปี่ยมรอด. (2560). ชาวนา สัมภาษณ์. 2 เมษายน
- โสมสกา เพชรานนท์, & ศักดิ์สิทธิ์ บุศยพลากร. (2553). รายงานการวิจัย การศึกษาสถานะและแนว
 ทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในประเทศไทย: กรณีศึกษากลุ่มการสืบทอดวัฒนธรรม
 และศิลปะ: กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อภิสัทธ์ โล่สัตร์ภูไกล. (1999). Creative City เรื่องราวการบ่มเพาะความคิดสร้างสรรค์ วัฒนธรรม และเมือง. Retrieved from

http://www.creativethailand.org/th/articles/article_detail.php?id=20

อัจฉรา ปานพ่วง, & สุกิจ ขอเชื้อกลาง. (2552). การศึกษาชุมชนเข้มแข็งตามนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนขององค์การบริหารส่วนตำบลปากโทกอำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นายกิตติชัย อุดมศักดิ์ศรี
วัน เดือน ปี เกิด	2 มิถุนายน พ.ศ.2528
สถานที่เกิด	จังหวัดชัยนาท
วุฒิการศึกษา	ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
ที่อยู่ปัจจุบัน	50/1 ม.8 ต.บ้านเข็ญ อ.หันคา จ.ชัยนาท

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว
เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว
เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

คำชี้แจง

แบบสอบถามฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ รวมถึงความต้องการในการพัฒนาของชาวนาจังหวัดชัยนาทผู้วิจัยจัดแบ่งข้อคำถามออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ความต้องการในการพัฒนาด้านข้าว

ตอนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค แนวทางแก้ปัญหา และแนวทางพัฒนายุทธศาสตร์

เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว

คำตอบที่ได้จะไม่ส่งผลกระทบต่อท่านแต่ประการใด แต่จะนำไปวิเคราะห์ในภาพรวมเพื่อใช้ในการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท จึงใคร่ขอความกรุณาท่านตอบแบบสอบถามให้ครบทุกข้อตามความเป็นจริงและจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการนำไปพัฒนา จึงขอความกรุณาจากท่านได้โปรดตอบคำถามตามสภาพความเป็นจริง โดยผู้วิจัยจะนำคำตอบที่ได้มาวิเคราะห์ผลในภาพรวมต่อไป

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

นายกิตติชัย อุดมศักดิ์ศรี

นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาพัฒนศึกษา

ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ตอนที่ 1 สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่าน

1. เพศ

1. ชาย   2. หญิง

2. อายุ

1. น้อยกว่าหรือเท่ากับ 30 ปี   2. 31-40 ปี
3. 41-50 ปี   4. 51-60 ปี
5. มากกว่า 60 ปี

3. การศึกษา

1. ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า
2. มัธยมศึกษาตอนต้น
3. มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช./ปวส./อนุปริญญา
4. ปริญญาตรีหรือสูงกว่า
5. อื่นๆ (ระบุ) .....

4. พื้นที่ ที่ใช้ทำนา

1. นาตนเอง
2. นาเช่า
3. นาตนเองและนาเช่าร่วมกัน
4. อื่นๆ (ระบุ) .....

5. สถานที่ทำนา

1. ตำบลนางลือ
2. ตำบลท่าชัย
3. อื่นๆ (ระบุ) .....

6. อาชีพการทำนา

1. อาชีพทำนาอย่างเดียว
2. อาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก
3. อาชีพทำนาเป็นอาชีพเสริม

7. ประเภทของนา

1. นาปี   2. นาปรัง จำนวน.....ครั้ง/ปี

8. จำนวนไร่ที่เพาะปลูก

1. น้อยกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่   2. 11 - 30 ไร่
 3. 31 - 50 ไร่   4. 51 - 70 ไร่
 5. 71 - 90 ไร่   6. มากกว่า 90 ไร่

9. การลงทุนทำนา

1. ทุนตนเอง
 2. ทุนจากการกู้ยืม
 3. ทุนจากบริษัท
 4. อื่นๆ (ระบุ) .....

10. ปริมาณผลผลิตโดยเฉลี่ย

- 10.1 ปริมาณผลผลิตข้าวนาปีต่อไร่ต่อปี
 1. น้อยกว่า 0.5 ตัน
 2. 0.5 - 1.0 ตัน
 3. มากกว่า 1.0 ตัน
 10.2 ปริมาณผลผลิตข้าวนาปรังต่อไร่ต่อปี
 1. น้อยกว่า 0.5 ตัน
 2. 0.5 - 1.0 ตัน
 3. มากกว่า 1.0 ตัน

11. วัตถุประสงค์ของการเพาะปลูกข้าว (สามารถเลือกได้มากกว่าข้อ)

1. ปลูกข้าวเพื่อขายให้กับโรงสี
 2. ปลูกข้าวเพื่อขายเมล็ดพันธุ์
 3. ปลูกข้าวเพื่อเก็บไว้บริโภค
 4. ปลูกข้าวเพื่อประกอบธุรกิจท่องเที่ยว
 5. อื่นๆ (ระบุ) .....

ตอนที่ 2 ความต้องการในการพัฒนา

แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐาน ปัญหา อุปสรรค ความต้องการในการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว ใน 3 ด้าน คือ ด้านการผลิต ด้านการตลาด ด้านวิถีชีวิตชาวนา

โปรดทำเครื่องหมาย ลงในช่อง ระดับการปฏิบัติที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

ข้อ	ความต้องการ	ระดับความต้องการ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านการผลิต						
1	การได้รับการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการทำนาจากภาครัฐ หรือภาคเอกชน					
2	ปัญหาการบริหารจัดการน้ำ และชลประทานให้เหมาะสมกับฤดูกาลทำนา					
3	การพัฒนาเมล็ดพันธุ์ และการรับรองคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าว					
4	ความรู้ด้านเทคโนโลยีเครื่องมืออุปกรณ์ในการทำนา					
5	ความรู้ วิธีการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคและศัตรูข้าว					
6	ความรู้ วิธีการใช้เคมีภัณฑ์ สารชีวภาพในการรักษาโรคและการกำจัดศัตรูข้าว					
7	ความรู้ วิธีการใช้ปุ๋ย เคมีภัณฑ์ และสารชีวภาพในการบำรุงข้าว					
8	ความรู้ วิธีการรับมือกับความผันผวนของสภาวะแวดล้อมและบรรยากาศ					
ด้านการตลาด						
9	ความรู้และการแนะนำแหล่งจำหน่าย การจัดเก็บผลผลิต จากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน					

ข้อ	ความต้องการ	ระดับความต้องการ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
10	การได้รับความช่วยเหลือด้านการชดเชย ราคาข้าวจากรัฐบาล					
11	ความรู้และวิธีการแปรรูป และการเพิ่ม มูลค่าผลิตภัณฑ์ที่ได้จากข้าว					
12	ความรู้ และวิธีการรับมือกับความผันผวน ของตลาดและราคาข้าว					
13	การรวมกลุ่มของเกษตรกรชาวนาเพื่อ สร้างเครือข่ายการผลิต และการต่อรอง ราคาข้าว					
14	การเพิ่มช่องทางการจำหน่าย					
15	เพิ่มการโฆษณาผลผลิตข้าวที่มีคุณภาพ					
ด้านวิถีชีวิตชาวนา						
16	การได้รับการส่งเสริม และแนะนำการ ดำเนินชีวิตตามหลักของเศรษฐกิจ พอเพียงจากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน					
17	ความรู้ วิธีการปลูกพืชชนิดอื่นควบคู่ไปกับ การทำนา					
18	ความรู้ วิธีการเลี้ยงสัตว์ควบคู่ไปกับการ ทำนา					
19	การจัดการด้านหนี้สินของชาวนา					
20	การเสริมสร้างรายได้ หรืออาชีพเสริม					
21	การรวมกลุ่มของเกษตรกรชาวนาเพื่อ พัฒนาวิถีชีวิตที่ดีขึ้น					
22	ความรู้สึกรับประกันในอาชีพการทำนา					

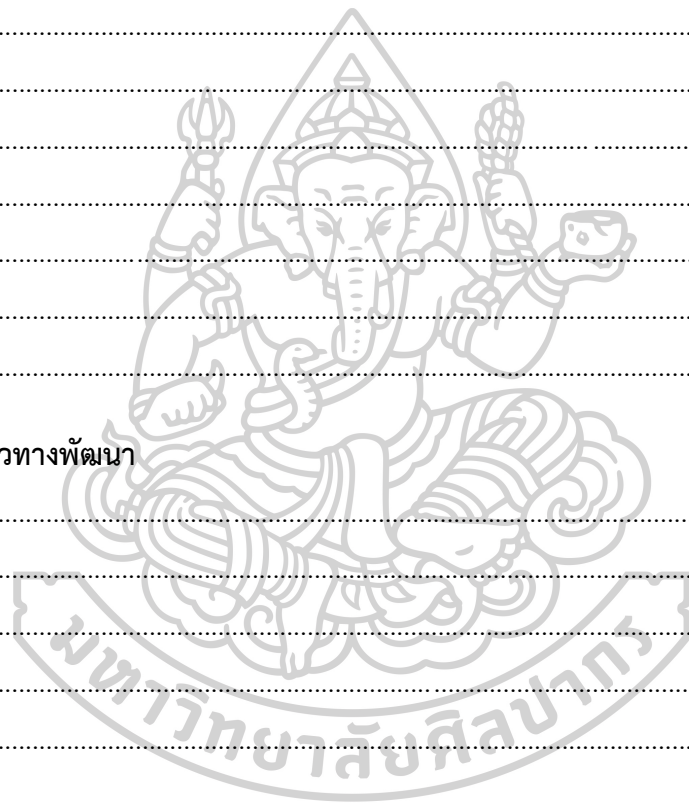
ตอนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค แนวทางแก้ปัญหา และแนวทางการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว
ปัญหา อุปสรรค

.....
.....
.....

แนวทางแก้ปัญหา

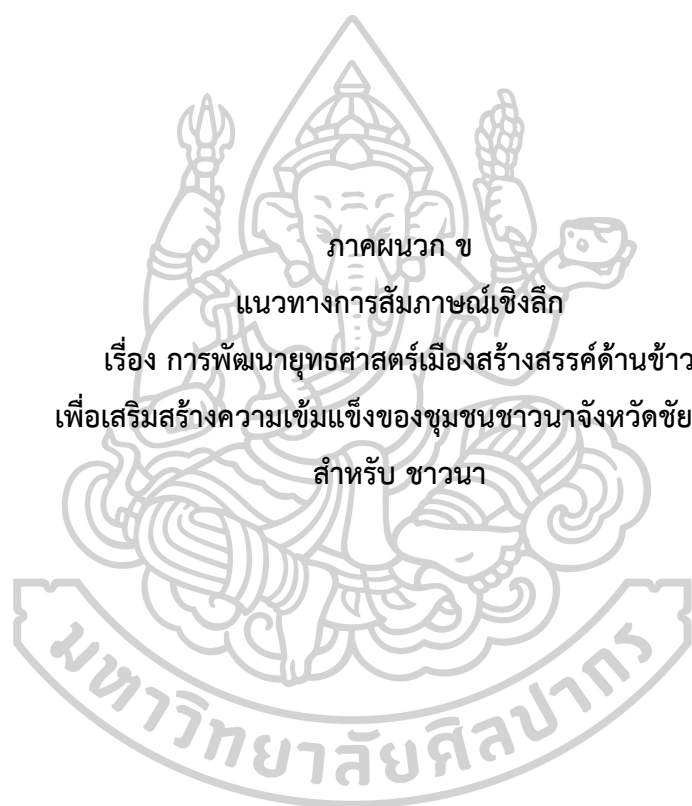
.....
.....
.....

แนวทางการพัฒนา

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ภาคผนวก ข

แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก

เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว
เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท
สำหรับ ชาวนา

แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก
เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว
เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท
สำหรับ ชาวนา

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ รวมถึงความต้องการในการพัฒนาของชาวนาจังหวัดชัยนาทข้อคำถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐาน ปัญหา อุปสรรค ความต้องการในการพัฒนาด้านการผลิตด้านการตลาด ด้านวิถีชีวิตชาวนา

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะปัญหา อุปสรรค ความต้องการอื่นๆ ในการพัฒนาด้านข้าว

ตอนที่ 1 สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ-สกุล (นาย/นาง/นางสาว).....

2. การศึกษา

1. ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า
2. มัธยมศึกษาตอนต้น
3. มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช./ปวส./อนุปริญญา สาขา

4. ปริญญาตรีหรือสูงกว่า สาขา .....

3. พื้นที่ ที่ใช้ทำนา .....

3. สถานที่ทำนา .....

5. อาชีพการทำนา (อาชีพทำนาอย่างเดียว อาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก หรืออาชีพทำนา

เป็นอาชีพเสริม)

.....

.....

.....

6. ประเภทของนา (นาปี นาปรัง จำนวนครั้ง/ปี)

.....

.....

.....

7. จำนวนไร่ที่เพาะปลูก (แยกนาปี นาปรัง จำนวนครั้ง/ปี)

.....

.....

8. การลงทุนทำนา (ทุนตนเอง ทุนจากการกู้ยืม ทุนจากบริษัท)

.....

.....

9. ปริมาณผลผลิตโดยเฉลี่ย (แยกนาปี นาปรัง)

.....

.....

10. วัตถุประสงค์ของการเพาะปลูกข้าว (ปลูกข้าวเพื่อขายให้กับโรงสี เพื่อขายเมล็ดพันธ์
ปลูกข้าวเพื่อเก็บไว้บริโภค หรือปลูกข้าวเพื่อประกอบธุรกิจท่องเที่ยว)

.....

.....

**ตอนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐาน ความต้องการในการพัฒนา ด้านการผลิต ด้านการตลาด ด้านวิถีชีวิต
ชาวนา**

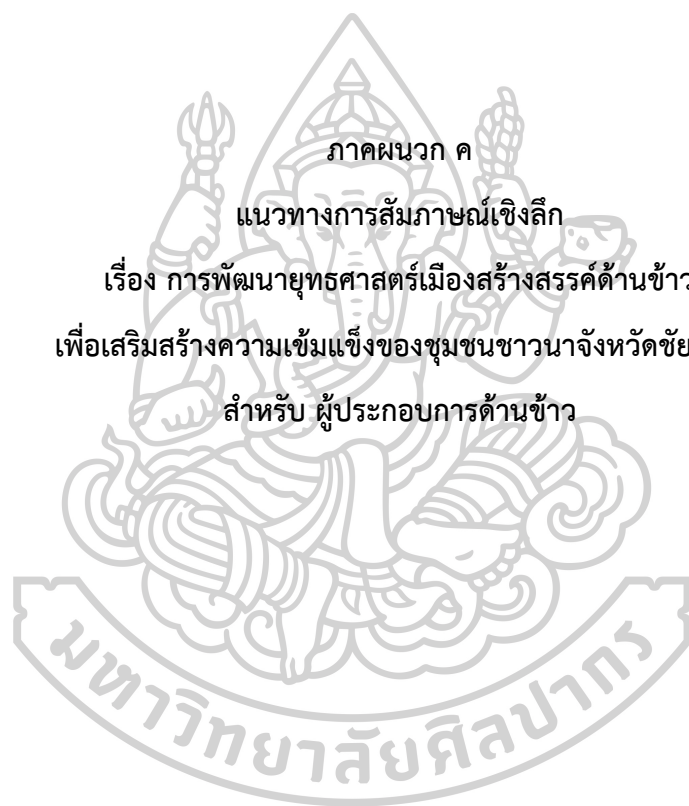
2.1 ภาพรวมของการผลิตข้าว การตลาด ความต้องการในการพัฒนา ด้านการผลิต ด้าน
การตลาด ด้านวิถีชีวิตชาวนา

.....

.....

.....

ภาคผนวก ค

แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก

เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว

เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

สำหรับ ผู้ประกอบการด้านข้าว

แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก
เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว
เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท
สำหรับ ผู้ประกอบการด้านข้าว

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ รวมถึงความต้องการในการพัฒนาของผู้ประกอบการด้านข้าว ข้อคำถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐาน ปัญหา อุปสรรค ความต้องการในการพัฒนาด้านการผลิต
ด้านการตลาด ด้านวิถีชีวิตชาวนา

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะปัญหา อุปสรรค ความต้องการอื่นๆ ในการพัฒนาด้านข้าว

ตอนที่ 1 สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ-สกุล (นาย/นาง/นางสาว).....
2. อายุ ..... ปี
3. ที่อยู่ : บ้านเลขที่ ..... หมู่..... บ้าน..... ตำบล.....อำเภอ.....
4. ชื่อสถานประกอบการ

5. ประกอบการด้าน

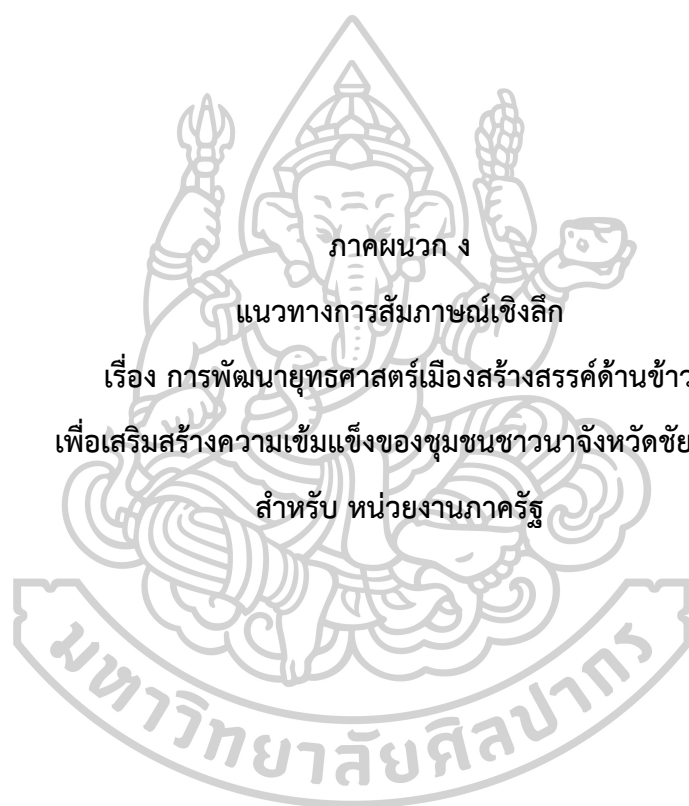
6. รายได้ของผู้ประกอบการด้านข้าว

2.3 ข้อมูลพื้นฐาน ความต้องการในการพัฒนา ด้านวิถีชีวิตชาวนา

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะปัญหา อุปสรรค ความต้องการอื่น ๆ ในการพัฒนาด้านข้าว

ภาคผนวก ง

แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก

เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว

เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

สำหรับ หน่วยงานภาครัฐ

แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก
เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว
เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท
สำหรับ หน่วยงานภาครัฐ

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ รวมถึงความต้องการในการพัฒนาของผู้ประกอบการด้านข้าว ข้อคำถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐาน ปัญหา อุปสรรค ความต้องการในการพัฒนาด้านการผลิต
ด้านการตลาด ด้านวิถีชีวิตชาวนา

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะปัญหา อุปสรรค ความต้องการอื่น ๆ ในการพัฒนาด้านข้าว

ตอนที่ 1 สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

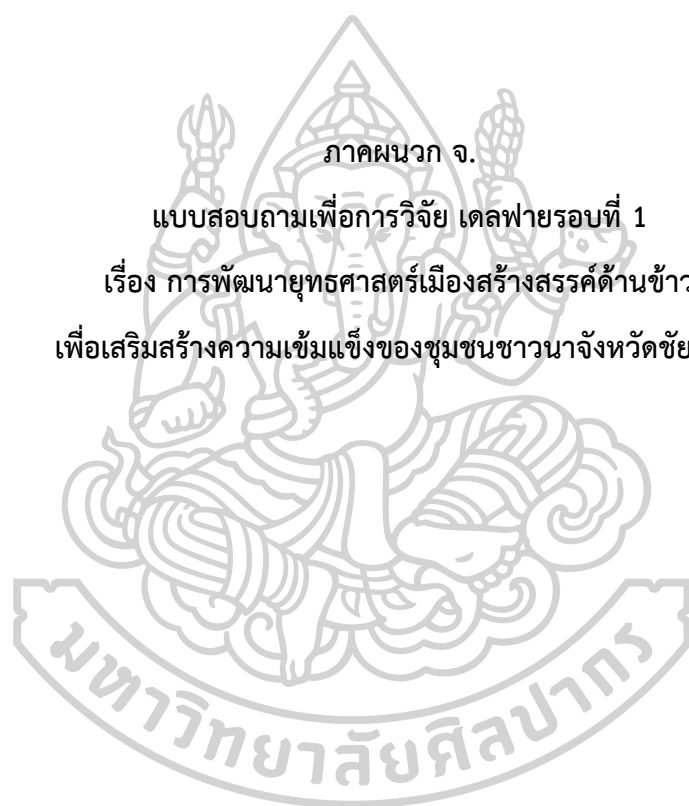
1. ชื่อ-สกุล (นาย/นาง/นางสาว).....
2. อายุ ..... ปี
3. ที่อยู่ : บ้านเลขที่ ..... หมู่..... บ้าน..... ตำบล.....
อำเภอ.....
4. ชื่อหน่วยงานราชการ

5. ลักษณะการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการจัดการด้านข้าว

ภาคผนวก จ.

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย เติลพายรอบที่ 1

เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว

เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย เติลพายรอบที่ 1
เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว
เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

.....

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท
2. แบบสอบถามเป็นคำถามปลายเปิดมีจำนวน 3 ข้อ
3. นิยามศัพท์เฉพาะ สำหรับแบบสอบถาม
  - ด้านการผลิต หมายถึง การปลูก บำรุง ดูแลรักษาข้าว ของชาวนาจังหวัดชัยนาท รวมถึง การได้รับการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการทำนาจากภาครัฐ และภาคเอกชน ปัญหาการบริหารจัดการน้ำและชลประทาน ด้านเมล็ดพันธุ์ข้าว ด้านเครื่องมือ อุปกรณ์ในการทำนา การแพร่ระบาดของโรคและแมลงศัตรูข้าว การใช้เคมีภัณฑ์ที่ใช้ในการกำจัดศัตรูข้าว ปริมาณการใช้สารชีวภาพในการกำจัดศัตรูข้าว ปริมาณการใช้ปุ๋ย และเคมีภัณฑ์ในการบำรุงข้าว ปริมาณการใช้สารชีวภาพในการบำรุงข้าว ความผันผวนของภาวะแวดล้อมและบรรยากาศ
  - ด้านการตลาด หมายถึง การจำหน่าย การเพิ่มมูลค่าข้าวของชาวนาจังหวัดชัยนาท รวมถึง การได้รับการแนะนำด้านการตลาดจากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน การได้รับการช่วยเหลือการตลาด จากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน การแปรรูปผลิตภัณฑ์ได้ข้าว ความผันผวนของราคาข้าว การรวมกลุ่มของเกษตรกรชาวนาเพื่อต่อรองราคาข้าว
  - ด้านวิถีชีวิตชาวนา หมายถึง การดำเนินชีวิตของชาวนาจังหวัดชัยนาท รวมถึง การได้รับการส่งเสริมหรือแนะนำการดำเนินชีวิตตามหลักของเศรษฐกิจพอเพียงจากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน การปลูกพืชชนิดอื่นควบคู่ไปกับการทำนา การเลี้ยงสัตว์ควบคู่ไปกับการทำนาข้าว การจัดการด้านหนี้สิน ของชาวนา การเสริมสร้างรายได้ หรืออาชีพเสริม การรวมกลุ่มของเกษตรกรชาวนาเพื่อพัฒนาวิถีชีวิตชาวนา ความรู้สึกมั่นคงในอาชีพการทำนา
4. ผู้วิจัยได้แนบข้อมูลปัญหาอุปสรรคการจัดการด้านข้าวของจังหวัดชัยนาท มาพร้อมพร้อมกับแบบสอบถามฉบับนี้ ซึ่งอาจมีประโยชน์ในการตอบแบบสอบถามของท่าน
5. คำตอบของท่านจะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

6. คำตอบที่ได้จะไม่ส่งผลต่อท่านแต่ประการใด แต่จะนำไปวิเคราะห์ในภาพรวมเพื่อใช้ในการพัฒนาศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท จึงใคร่ขอความกรุณาท่านตอบแบบสอบถามให้ครบทุกข้อตามความเป็นจริงและจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการนำไปพัฒนา จึงขอความกรุณาจากท่านได้โปรดตอบคำถามตามสภาพความเป็นจริง โดยผู้วิจัยจะนำคำตอบที่ได้มาวิเคราะห์ผลในภาพรวมต่อไป

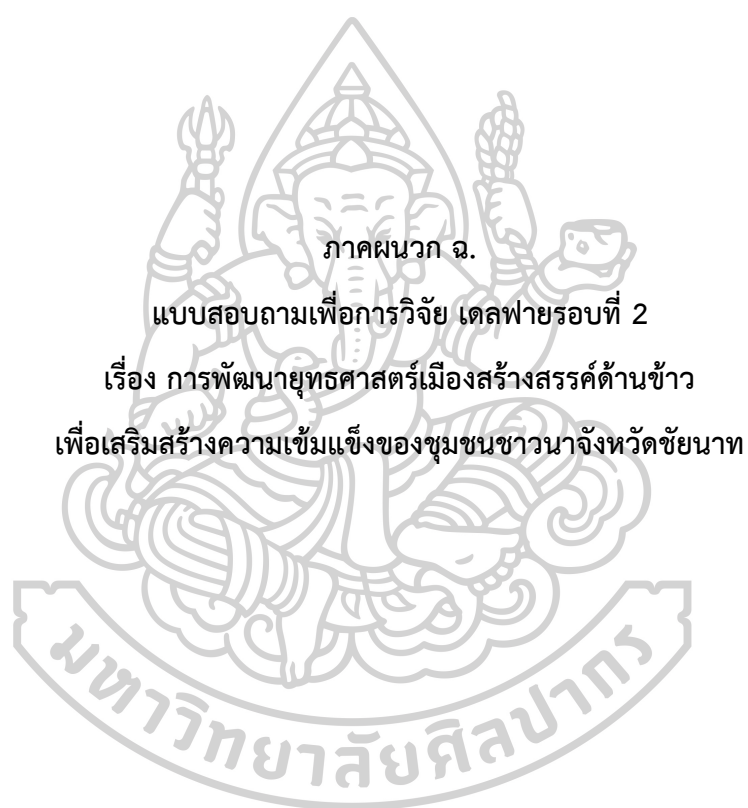
ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

นายกิตติชัย อุดมศักดิ์ศรี
 นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาพัฒนศึกษา
 ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ภาคผนวก ฉ.

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย เติลพายรอบที่ 2

เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว

เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย เติลพายรอบที่ 2
เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว
เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้พิจารณายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท โดยคำถามทั้งหมดได้รวบรวมมาจากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในการตอบแบบสอบถามเติลพายรอบที่ 1 ซึ่งผู้วิจัยได้สังเคราะห์ให้ใกล้เคียงกับที่ผู้เชี่ยวชาญเสนอมาให้มากที่สุด

2. แบบสอบถามเพื่อการวิจัย เติลพายรอบที่ 2 เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่าให้ท่านพิจารณาว่า ยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทในแต่ละข้อมีความเหมาะสมในระดับใด โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับความคิดเห็นที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด โดยกำหนดค่าระดับคะแนนช่วงน้ำหนักเป็น 5 ระดับ มีความหมายดังนี้

5	หมายถึง	มีความเหมาะสมมากที่สุด
4	หมายถึง	มีความเหมาะสมมาก
3	หมายถึง	มีความเหมาะสมปานกลาง
2	หมายถึง	มีความเหมาะสมน้อย
1	หมายถึง	มีความเหมาะสมน้อยที่สุด

3. ในช่องข้อเสนอแนะผู้วิจัยเปิดโอกาสให้ท่านได้แสดงความคิดเห็นหรือให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมโดยอิสระ ซึ่งจะเกิดประโยชน์และคุณค่ายิ่งต่อการวิจัยครั้งนี้

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

นายกิตติชัย อุดมศักดิ์ศรี
 นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาพัฒนศึกษา
 ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

ที่	ยุทธศาสตร์/ กลยุทธ์	ระดับความเหมาะสม					ข้อ เสนอแนะ
		5	4	3	2	1	
1	ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการผลิตข้าวของชาวนาจังหวัดชัยนาท						
1.1	ขยายและปรับปรุงระบบชลประทาน ส่งเสริมการจัดรูปที่ดินเพื่อการเพาะปลูกข้าว						
1.2	สร้างเสริมความสามารถของชาวนาให้รู้จักบริหารความเสี่ยงจากการตัดสินใจภายใต้กลไกการตลาดและภัยธรรมชาติ						
1.3	ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการผลิตข้าว สนับสนุนการพัฒนาเครื่องจักรกลการผลิตข้าว						
1.4	ส่งเสริมประสิทธิภาพการถ่ายทอดองค์ความรู้การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร การใช้ปุ๋ยเคมี การใช้ยาปราบศัตรูพืชให้เหมาะสม						
1.5	พัฒนาศูนย์การเรียนรู้การจัดการด้านข้าว						
1.6	ส่งเสริมการปลูกข้าวอินทรีย์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง						
1.7	พัฒนาระบบและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ตรวจสอบและรับรองคุณภาพข้าวและผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานสากล						
2	ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการตลาด ของชาวนาจังหวัดชัยนาท						
2.1	ส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าข้าว การสร้างอัตลักษณ์ของสินค้าข้าว การตราสินค้าข้าวและผลิตภัณฑ์						
2.2	ส่งเสริมและฟื้นฟูระบบตลาดกลางค้าข้าว						
2.3	ส่งเสริมความเข้มแข็งให้กลุ่มเกษตรกรชาวนาในรูปแบบต่างๆ ทั้งวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกร และสหกรณ์การเกษตร						

ที่	ยุทธศาสตร์/ กลยุทธ์	ระดับความเหมาะสม					ข้อเสนอแนะ
		5	4	3	2	1	
2.4	ส่งเสริมการเชื่อมโยงผู้ผลิต ผู้ประกอบการ และผู้บริโภคข้าว						
2.5	ส่งเสริมให้จังหวัดชัยนาทเป็นศูนย์กลางการค้าข้าวทั้งเมล็ดพันธุ์ข้าว และข้าวเพื่อการบริโภค						
2.6	ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิถีชีวิตชาวนา						
3	ยุทธศาสตร์ส่งเสริมวิถีชีวิตชาวนาของชาวนาจังหวัดชัยนาท						
3.1	อนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมภูมิปัญญาข้าวไทย						
3.2	สร้างยุวชาวนาให้เป็นผู้ประกอบการเปลี่ยนแปลงในชุมชนและสืบสานอาชีพการทำนาผสมผสานการใช้เทคโนโลยีในการจัดการ						
3.3	เสริมสร้างค่านิยมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง						
3.4	ส่งเสริมการจัดทำเกษตรผสมผสานและพัฒนาอาชีพเสริมให้แก่ชาวนา						
3.5	ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาและองค์กรชาวนา จัดให้มีระบบสวัสดิการชาวนาโดยจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชาวนา						
3.6	ส่งเสริมการจัดทำบัญชีครัวเรือน						

ภาคผนวก ข

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย เดลฟายรอบที่ 3

เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว
เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย เดลฟายรอบที่ 3
เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว
เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

.....

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามเพื่อการวิจัย เดลฟายรอบ 3 ฉบับนี้เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่าเหมือนกับเดลฟายรอบที่ 2 แต่มีการรายงานให้ผู้เชี่ยวชาญได้ทราบความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยแสดงตำแหน่ง ค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile range) ที่คำนวณได้ และระบุคะแนนการตอบของท่านในรอบที่ 2 มาด้วย โดยใช้สัญลักษณ์ต่างๆ ดังนี้

- ▲ หมายถึง ค่ามัธยฐาน (Median) แสดงถึงความเหมาะสม
- ↔ หมายถึง ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile range)
- ★ หมายถึง คำตอบเดิมของท่านในแบบสอบถามเดลฟายรอบที่ 2

2. แบบสอบถามเพื่อการวิจัย เดลฟายรอบ 3 ฉบับนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ท่านได้ทบทวนคำตอบโดยอาจยืนยันคำตอบเดิมหรือเปลี่ยนแปลงคำตอบได้ ดังนี้

2.1 หากท่านยืนยันคำตอบเดิมจากการตอบแบบสอบถามเดลฟายรอบ 2 ท่านไม่ต้องทำเครื่องหมายใดๆ

2.2 หากท่านต้องการเปลี่ยนแปลงคำตอบ กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องค่าระดับคะแนนใหม่ และหากคำตอบใหม่ของท่านอยู่นอกขอบเขตของพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile range) โปรดให้เหตุผลประกอบเฉพาะข้อนั้น

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

นายกิตติชัย อุดมศักดิ์ศรี
 นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาพัฒนศึกษา
 ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

ที่	ยุทธศาสตร์/ กลยุทธ์	ระดับความเหมาะสม					ข้อ เสนอแนะ
		5	4	3	2	1	
1	ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการผลิตข้าวของชาวนาจังหวัดชัยนาท						
1.1	ขยายและปรับปรุงระบบชลประทาน ส่งเสริมการจัดรูปที่ดินเพื่อการเพาะปลูกข้าว	▲ ↔					
1.2	สร้างเสริมความสามารถของชาวนาให้รู้จักบริหารความเสี่ยงจากการตัดสินใจภายใต้กลไกการตลาดและภัยธรรมชาติ	▲ ↔					
1.3	ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการผลิตข้าว สนับสนุนการพัฒนาเครื่องจักรกลการผลิตข้าว	▲ ↔					
1.4	ส่งเสริมประสิทธิภาพการถ่ายทอดองค์ความรู้การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร การใช้ปุ๋ยเคมี การไ้ยาปราบศัตรูพืชให้เหมาะสม	▲ ↔					
1.5	พัฒนาศูนย์การเรียนรู้การจัดการด้านข้าว	▲ ↔					
1.6	ส่งเสริมการปลูกข้าวอินทรีย์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	▲ ↔					
1.7	พัฒนาระบบและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ตรวจสอบและรับรองคุณภาพข้าวและผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานสากล	▲ ↔					
2	ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการตลาด ของชาวนาจังหวัดชัยนาท						
2.1	ส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าข้าว การสร้างอัตลักษณ์ของสินค้าข้าว การตราสินค้าข้าวและผลิตภัณฑ์	▲ ↔					
2.2	ส่งเสริมและฟื้นฟูระบบตลาดกลางค้าข้าว	▲ ↔					

ที่	ยุทธศาสตร์/ กลยุทธ์	ระดับความเหมาะสม					ข้อเสนอแนะ
		5	4	3	2	1	
2.3	ส่งเสริมความเข้มแข็งให้กลุ่มเกษตรกรชาวนาในรูปแบบต่างๆ ทั้งวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกร และสหกรณ์การเกษตร	▲ ↔					
2.4	ส่งเสริมการเชื่อมโยงผู้ผลิต ผู้ประกอบการ และผู้บริโภคข้าว	▲ ↔					
2.5	ส่งเสริมให้จังหวัดชัยนาทเป็นศูนย์กลางการค้าข้าวทั้งเมล็ดพันธุ์ข้าว และข้าวเพื่อการบริโภค	▲ ↔					
2.6	ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิถีชีวิตชาวนา	▲ ↔					
3	ยุทธศาสตร์ส่งเสริมวิถีชีวิตชาวนาของชาวนาจังหวัดชัยนาท						
3.1	อนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมภูมิปัญญาข้าวไทย	▲ ↔					
3.2	สร้างยุวชาวนาให้เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชนและสืบสานอาชีพการทำนาผสมผสานการใช้เทคโนโลยีในการจัดการ	▲ ↔					
3.3	เสริมสร้างค่านิยมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	▲ ↔					
3.4	ส่งเสริมการจัดทำเกษตรผสมผสานและพัฒนาอาชีพเสริมให้แก่ชาวนา	▲ ↔					
3.5	ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาและองค์กรชาวนา จัดให้มีระบบสวัสดิการชาวนาโดยจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชาวนา	▲ ↔					
3.6	ส่งเสริมการจัดทำบัญชีครัวเรือน	▲ ↔					

ภาคผนวก ซ

แบบสอบถามเพื่อรับรองยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว
เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

แบบสอบถามเพื่อรับรองยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว
เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามเพื่อการรับรองยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญได้ประเมินความเหมาะสมและรับรองยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

2. แบบสอบถามเพื่อการรับรองยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทนี้ กำหนดค่าระดับคะแนนช่วงน้ำหนักเป็น 5 ระดับ มีความหมายดังนี้

5	หมายถึง	มีความเหมาะสมมากที่สุด
4	หมายถึง	มีความเหมาะสมมาก
3	หมายถึง	มีความเหมาะสมปานกลาง
2	หมายถึง	มีความเหมาะสมน้อย
1	หมายถึง	มีความเหมาะสมน้อยที่สุด

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบพระคุณ
มา ณ โอกาสนี้

นายกิตติชัย อุดมศักดิ์ศรี

นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาพัฒนศึกษา

ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

ที่	ยุทธศาสตร์/ กลยุทธ์	ระดับความเหมาะสม					ข้อเสนอแนะ
		5	4	3	2	1	
1	ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการผลิตข้าวของชาวนาจังหวัดชัยนาท						
1.1	ขยายและปรับปรุงระบบชลประทาน ส่งเสริมการจัดรูปที่ดินเพื่อการเพาะปลูกข้าว						
1.2	สร้างเสริมความสามารถของชาวนาให้รู้จักบริหารความเสี่ยงจากการตัดสินใจภายใต้กลไกการตลาด และภัยธรรมชาติ						
1.3	ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการผลิตข้าว สนับสนุนการพัฒนาเครื่องจักรกลการผลิตข้าว						
1.4	ส่งเสริมประสิทธิภาพการถ่ายทอดองค์ความรู้ การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร การใช้ปุ๋ยเคมี การไถยาราบศัตรูพืชให้เหมาะสม						
1.5	พัฒนาศูนย์การเรียนรู้การจัดการด้านข้าว						
1.6	ส่งเสริมการปลูกข้าวอินทรีย์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง						
1.7	พัฒนาระบบและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ตรวจสอบและรับรองคุณภาพข้าวและผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานสากล						
2	ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการตลาด ของชาวนาจังหวัดชัยนาท						
2.1	ส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าข้าว การสร้างอัตลักษณ์ของสินค้าข้าว การตราสินค้าข้าวและผลิตภัณฑ์						
2.2	ส่งเสริมและฟื้นฟูระบบตลาดกลางค้าข้าว						
2.3	ส่งเสริมความเข้มแข็งให้กลุ่มเกษตรกรชาวนาในรูปแบบต่างๆ ทั้งวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกร และสหกรณ์การเกษตร						

ที่	ยุทธศาสตร์/ กลยุทธ์	ระดับความเหมาะสม					ข้อเสนอแนะ
		5	4	3	2	1	
2.4	ส่งเสริมการเชื่อมโยงผู้ผลิต ผู้ประกอบการ และผู้บริโภคข้าว						
2.5	ส่งเสริมให้จังหวัดชัยนาทเป็นศูนย์กลางการค้าข้าวทั้งเมล็ดพันธุ์ข้าว และข้าวเพื่อการบริโภค						
2.6	ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิถีชีวิตชาวนา						
3	ยุทธศาสตร์ส่งเสริมวิถีชีวิตชาวนาของชาวนาจังหวัดชัยนาท						
3.1	อนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมภูมิปัญญาข้าวไทย						
3.2	สร้างยุวชาวนาให้เป็นผู้ประกอบการเปลี่ยนแปลงในชุมชนและสืบสานอาชีพการทำนาผสมผสานการใช้เทคโนโลยีในการจัดการ						
3.3	เสริมสร้างค่านิยมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง						
3.4	ส่งเสริมการจัดทำเกษตรผสมผสานและพัฒนาอาชีพเสริมให้แก่ชาวนา						
3.5	ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาและองค์กรชาวนา จัดให้มีระบบสวัสดิการชาวนา โดยจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชาวนา						
3.6	ส่งเสริมการจัดทำบัญชีครัวเรือน						

ลงชื่อ ..... ผู้รับรอง
(.....)

ภาคผนวก ฅ

แบบสอบถามข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว
เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

**แบบสอบถามข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว
เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท**

.....

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามข้อเสนอยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญได้ประเมินความเหมาะสมและเสนอแนะยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

2. แบบสอบถามเพื่อการเสนอเชิงยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาทนี้ กำหนดค่าระดับคะแนนช่วงน้ำหนักเป็น 5 ระดับมีความหมายดังนี้

5	หมายถึง	มีความเหมาะสมมากที่สุด
4	หมายถึง	มีความเหมาะสมมาก
3	หมายถึง	มีความเหมาะสมปานกลาง
2	หมายถึง	มีความเหมาะสมน้อย
1	หมายถึง	มีความเหมาะสมน้อยที่สุด

และข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบพระคุณ
มา ณ โอกาสนี้

นายกิตติชัย อุดมศักดิ์ศรี

นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาพัฒนศึกษา

ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา

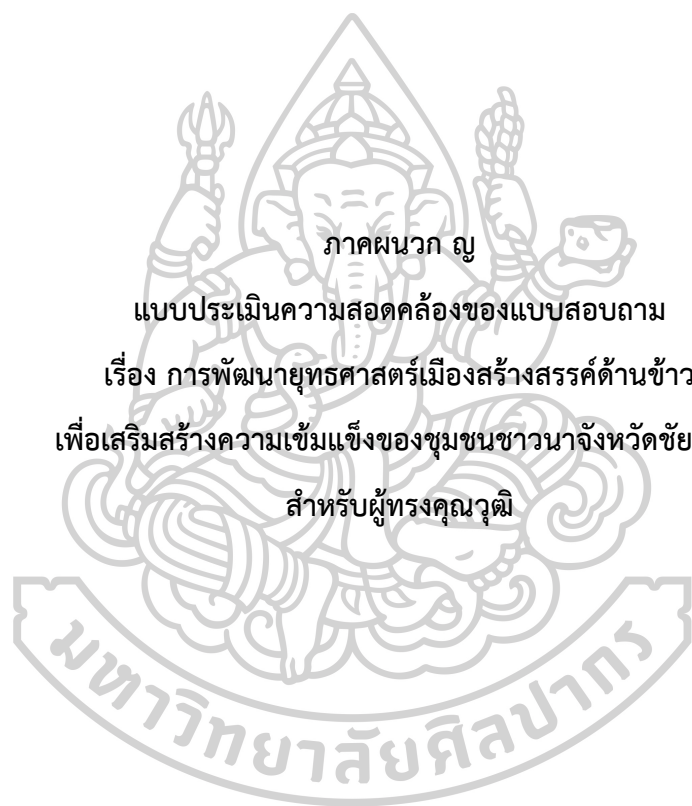
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ยุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

ที่	ยุทธศาสตร์/ กลยุทธ์	ระดับความเหมาะสม					ข้อเสนอ
		5	4	3	2	1	
1	ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการผลิตข้าวของชาวนาจังหวัดชัยนาท						
1.1	ขยายและปรับปรุงระบบชลประทาน ส่งเสริมการจัดรูปที่ดินเพื่อการเพาะปลูกข้าว						
1.2	สร้างเสริมความสามารถของชาวนาให้รู้จักบริหารความเสี่ยงจากการตัดสินใจภายใต้กลไกการตลาดและภัยธรรมชาติ						
1.3	ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการผลิตข้าว สนับสนุนการพัฒนาเครื่องจักรกลการผลิตข้าว						
1.4	ส่งเสริมประสิทธิภาพการถ่ายทอดองค์ความรู้การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร การใช้ปุ๋ยเคมี การใช้อยาปราบศัตรูพืชให้เหมาะสม						
1.5	พัฒนาศูนย์การเรียนรู้การจัดการด้านข้าว						
1.6	ส่งเสริมการปลูกข้าวอินทรีย์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง						
1.7	พัฒนาระบบและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตตรวจสอบและรับรองคุณภาพข้าวและผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานสากล						

ที่	ยุทธศาสตร์/ กลยุทธ์	ระดับความเหมาะสม					ข้อเสนอ
		5	4	3	2	1	
2	ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการตลาด ของชาวนาจังหวัดชัยนาท						
2.1	ส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าข้าวการ สร้างอัตลักษณ์ของสินค้าข้าวการ ตราสินค้าข้าวและผลิตภัณฑ์						
2.2	ส่งเสริมและฟื้นฟูระบบตลาดกลาง ค้าข้าว						
2.3	ส่งเสริมความเข้มแข็งให้กลุ่ม เกษตรกรชาวนาในรูปแบบต่างๆ ทั้งวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกร และสหกรณ์การเกษตร						
2.4	ส่งเสริมการเชื่อมโยงผู้ผลิต ผู้ประกอบการ และผู้บริโภคข้าว						
2.5	ส่งเสริมให้จังหวัดชัยนาทเป็น ศูนย์กลางการค้าข้าวทั้งเมล็ดพันธุ์ ข้าว และข้าวเพื่อการบริโภค						
2.6	ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิถี ชีวิตชาวนา						
3	ยุทธศาสตร์ส่งเสริมวิถีชีวิตชาวนา ของชาวนาจังหวัดชัยนาท						
3.1	อนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมภูมิ ปัญญาข้าวไทย						
3.2	สร้างยุวชาวนาให้เป็นผู้มีการ เปลี่ยนแปลงในชุมชนและสืบสาน อาชีพการทำนาผสมผสานการใช้ เทคโนโลยีในการจัดการ						
3.3	เสริมสร้างการดำเนินชีวิตตามหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง						

ภาคผนวก ญ

แบบประเมินความสอดคล้องของแบบสอบถาม

เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว

เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิ

แบบประเมินสัมประสิทธิ์ความสอดคล้อง

(Index of Item – Objective Congruence : IOC)

เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว
เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท
สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิ

คำชี้แจง

แบบสอบถามฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ รวมถึงความต้องการในการพัฒนาของชาวนาจังหวัดชัยนาท ผู้วิจัยจึงขอให้ท่านโปรดพิจารณาข้อกระทงคำถามแต่ละข้อ ถ้าท่านเห็นว่ามี ความถูกต้องกับนิยาม โปรดพิจารณาให้ค่าระดับคุณภาพ ตามลำดับดังนี้

- +1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นสอดคล้องกับพฤติกรรมบ่งชี้ตามนิยามของตัวแปร
  - 0 เมื่อไม่แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นสอดคล้องกับพฤติกรรมบ่งชี้ตามนิยามของตัวแปร
  - 1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นไม่สอดคล้องกับพฤติกรรมบ่งชี้ตามนิยามของตัวแปร
- กรณีที่ไม่ได้ค่าระดับคุณภาพ +1 กรุณาเขียนข้อเสนอแนะ

นายกิตติชัย อุดมศักดิ์ศรี
นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาพัฒนศึกษา
ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ข้อมูลพื้นฐาน ปัญหา อุปสรรค ความต้องการในการพัฒนา

แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐาน ปัญหา อุปสรรค ความต้องการในการพัฒนา ใน 3 ด้าน คือ ด้านการผลิต ด้านการตลาด ด้านวิถีชีวิตชาวนา

ข้อ	ความต้องการ	ระดับความสอดคล้อง			ข้อเสนอแนะ
		+1	0	-1	
ด้านการผลิต					
1	การได้รับการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการทำนาจากภาครัฐ และภาคเอกชน				
2	ปัญหาการบริหารจัดการน้ำ และชลประทาน				
3	ด้านเมล็ดพันธุ์ข้าว				
4	ด้านเครื่องมือ อุปกรณ์ในการทำนา				
5	การแพร่ระบาดของโรคและแมลงศัตรูข้าว				
6	การใช้เคมีภัณฑ์ที่ใช้ในการกำจัดศัตรูข้าว				
7	ปริมาณการใช้สารชีวภาพในการกำจัดศัตรูข้าว				
8	ปริมาณการใช้ปุ๋ย และเคมีภัณฑ์ในการบำรุงข้าว				
9	ปริมาณการใช้สารชีวภาพในการบำรุงข้าว				
10	ความผันผวนของภาวะแวดล้อมและบรรยากาศ				
ด้านการตลาด					
11	การได้รับการแนะนำด้านการตลาดจากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน				

ข้อ	ความต้องการ	ระดับความสอดคล้อง			ข้อเสนอแนะ
		+1	0	-1	
12	การได้รับการช่วยเหลือการตลาดจากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน				
13	การแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่ได้ข้าว				
14	ความผันผวนของราคาข้าว				
15	การรวมกลุ่มของเกษตรกรชาวนาเพื่อต่อรองราคาข้าว				
ด้านวิถีชีวิตชาวนา					
16	การได้รับการส่งเสริมหรือแนะนำการดำเนินชีวิตตามหลักของเศรษฐกิจพอเพียงจากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน				
17	การปลูกพืชชนิดอื่นควบคู่ไปกับการทำนา				
18	การเลี้ยงสัตว์ควบคู่ไปกับการทำนาข้าว				
19	การจัดการด้านหนี้สินของชาวนา				
20	การเสริมสร้างรายได้ หรืออาชีพเสริม				
21	การรวมกลุ่มของเกษตรกรชาวนาเพื่อพัฒนาวิถีชีวิตชาวนา				
22	ความรู้สึกล้มเหลวในอาชีพการทำนา				

ภาคผนวก ก

สัมประสิทธิ์ความสอดคล้อง

(Index of Item – Objective Congruence : IOC)

เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว
เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท
สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิ

สัมประสิทธิ์ความสอดคล้อง

(Index of Item – Objective Congruence : IOC)

เรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสร้างสรรค์ด้านข้าว
เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท

สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิ

การหาค่าสัมประสิทธิ์ความสอดคล้อง (Index of Item – Objective Congruence : IOC) โดยการนำแบบวิเคราะห์เอกสารไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน คือ

1. อาจารย์ ดร.มนัสนันท์ น้าสมบูรณ์ อาจารย์ประจำภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
2. อาจารย์ ดร.รัชฎาพร เกตานนท์แนวแห่งธรรม อาจารย์ประจำภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร
3. อาจารย์ ดร.ยุวดี ผลพันธิน อาจารย์ประจำภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร
4. นางกิตากร ภูมิศักดิ์ ผู้อำนวยการศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัดชัยนาท
5. นางนริศรา จำรูญวงษ์ ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยข้าวจังหวัดชัยนาท

เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา ภาษาที่ใช้และนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (Index of Item Objective Congruence : IOC) โดยกำหนดเกณฑ์พิจารณา คือ

เห็นว่าสอดคล้อง	ให้คะแนน	+1
ไม่แน่ใจ	ให้คะแนน	0
เห็นว่าเป็นไม่สอดคล้อง	ให้คะแนน	-1

การวิเคราะห์ข้อมูลความเหมาะสมสอดคล้องของแบบวิเคราะห์เอกสารที่ใช้ศึกษาความต้องการโดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (IOC) คำนวณตามสูตร

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ

IOC คือ ความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์กับแบบทดสอบ

$\sum R$ คือ ผลรวมของคะแนนจากผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

N คือ จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

นำข้อมูลที่รวบรวมความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณหาค่า IOC โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence) ของผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณหาค่าดัชนี ถ้าค่า IOC ที่คำนวณได้ในข้อใดมีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0.50 ค่าถามข้อนั้นก็มีความสอดคล้องกับ

เนื้อหาในประเด็นที่ต้องการวิจัย แต่ถ้าคำถามข้อใดมีค่าดัชนีต่ำกว่า 0.50 คำถามข้อนั้นจะถูกตัดออกไป และปรับปรุงแก้ไขเกี่ยวกับรายละเอียดข้อคำถามให้มีความชัดเจนสามารถสื่อความหมายได้ง่าย โดยมีผลการหาค่าสัมประสิทธิ์ความสอดคล้อง (Index of Item – Objective Congruence : IOC) ของแบบสอบถามดังนี้

ตารางผลการตรวจสอบค่าสัมประสิทธิ์ความสอดคล้องของแบบสอบถาม

ข้อ	ความต้องการ	ระดับการปฏิบัติของผู้ตอบแบบสอบถาม					รวม	ค่า IOC
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5		
ด้านการผลิต								
1	การได้รับการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการทำนาจากภาครัฐ และภาคเอกชน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1
2	ปัญหาการบริหารจัดการน้ำ และชลประทาน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1
3	ด้านเมล็ดพันธุ์ข้าว	+1	+1	0	+1	+1	4	0.8
4	ด้านเครื่องมือ อุปกรณ์ในการทำนา	+1	+1	0	+1	+1	4	0.8
5	การแพร่ระบาดของโรคและแมลงศัตรูข้าว	+1	+1	0	+1	+1	4	0.8
6	การใช้เคมีภัณฑ์ที่ใช้ในการกำจัดศัตรูข้าว	+1	+1	+1	+1	+1	5	1
7	ปริมาณการใช้สารชีวภาพในการกำจัดศัตรูข้าว	+1	+1	+1	0	+1	4	0.8
8	ปริมาณการใช้ปุ๋ย และเคมีภัณฑ์ในการบำรุงข้าว	+1	+1	+1	+1	+1	5	1
9	ปริมาณการใช้สารชีวภาพในการบำรุงข้าว	+1	+1	+1	0	+1	4	0.8
10	ความผันผวนของภาวะแวดล้อมและบรรยากาศ	0	+1	+1	0	+1	2	0.6

ข้อ	ความต้องการ	ระดับการปฏิบัติของผู้ตอบแบบสอบถาม					รวม	ค่า IOC
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5		
ด้านการตลาด								
11	การได้รับการแนะนำด้านการตลาดจากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1
12	การได้รับการช่วยเหลือการตลาดจากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1
13	การแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่ได้ข้าว	+1	+1	+1	+1	+1	5	1
14	ความผันผวนของราคาข้าว	+1	+1	+1	+1	+1	5	1
15	การรวมกลุ่มของเกษตรกรชาวนาเพื่อต่อรองราคาข้าว	+1	+1	+1	+1	+1	5	1
ด้านวิถีชีวิตชาวนา								
16	การได้รับการส่งเสริมหรือแนะนำการดำเนินชีวิตตามหลักของเศรษฐกิจพอเพียงจากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1
17	การปลูกพืชชนิดอื่นควบคู่ไปกับการทำนา	+1	+1	+1	+1	+1	5	1
18	การเลี้ยงสัตว์ควบคู่ไปกับการทำนาข้าว	+1	+1	+1	+1	+1	5	1
19	การจัดการด้านหนี้สินของชาวนา	+1	+1	+1	+1	+1	5	1
20	การเสริมสร้างรายได้ หรืออาชีพเสริม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1
21	การรวมกลุ่มของเกษตรกรชาวนาเพื่อพัฒนาวิถีชีวิตชาวนา	+1	+1	+1	+1	+1	5	1
22	ความรู้สึกรับประกันในอาชีพการทำนา	+1	+1	+1	+1	+1	5	1

จากตารางผลการตรวจสอบค่าสัมประสิทธิ์ความสอดคล้องของแบบสอบถาม พบว่า ค่าถามทุกข้อมีความสอดคล้องกับเนื้อหาในประเด็นที่ต้องการวิจัย โดยมีค่า สัมประสิทธิ์ความสอดคล้อง (Index of Item – Objective Congruence : IOC) มากกว่า 0.5 ทุกข้อ

ที่ ศธ 0520.107(นฐ)/ พิเศษ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์
อ.เมือง จ.นครปฐม 73000

21 มีนาคม 2559

เรื่อง ขอสัมภาษณ์

เรียน

ด้วย นายถิณดิชัย อุดมศักดิ์ศรี รหัสประจำตัว 54260910 นักศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต
สาขาวิชา พัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง " การพัฒนายุทธศาสตร์เมือง
สร้างสรรค์ด้านข้าวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวนาจังหวัดชัยนาท " มีความประสงค์ จะขอสัมภาษณ์
ท่าน เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์

ในกรณีนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดให้สัมภาษณ์แก่นัก
ศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อ โปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย

รักษาราชการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย
นครปฐม โทร.034-218790